

MARSCHALKO LAJOS

TISZAESZLÁR

DEBRECEN 1943

Solymosi Eszter vére

Írta: Erdélyi József.

Bary József emlékének.

Megöltek, egy kis libapásztort.
Égrekiált a régi vád, —
úgy ölték meg Solymosi Esztert
mint egy tokos, pihés libát,
mint egy síró galambfiókot,
szűz juhocskát húsvét előtt...
Valami vérengző bolondok
úgy fogták el és ölték meg őt,
a nótás ajkú kis magyar lányt,
valami vérengző vadak.
Vademberek. Elfolyt a vére,
Mint egy párás, piros patak . . .

Ítélt a bíró, — Félkegyelmű,
képzeldő a szemtanú,
alaptalan a vád, a vérvád,
a hátborzongató gyanú ...
ítélt a bíró. — Elmehetnek
a reszkető kaftánosok:
nem ölték meg Solymosi Esztert,
nem bűnösök, nem gyilkosok.
Nem sütöttek húsvéti ostyát
embervérrel. Ország-világ
tudja meg, hogy gyermekijesztő
dajkamese a vér, a vád ...

ítélt a bíró, s fellélekzett
a zsidóság, az „üldözött”
de terjedt a „mese”, a „vakhit”
a szegény magyar nép között,
zengett a dal, s a vérpatakból
vérfolyó gyűlt és hömpölyög.
tenger, vértenger gyűlt belőle

mérhetetlen, mély és örök,
mint Jézus vére, a világot
megváltó Istenemberé. —
Az ő vére, a legyalázott
szegény Solymosi Eszteré!

Minden kiontott ártatlan vér,
s minden magyar vér, ami íolyt,
párolgott és virult belőle
idegen trón, élősdi bolt. —
Minden kiontott ártatlan vér,
harctéren ontott hősi vér
és munkában csorgott verejték,
és megrablott bér és babér, —
az én vérem is, az anyámé,
a régi libapásztoré:
az ő vére s a legyalázott
szegény Solymosi Eszteré.

Égrekiáltom akkor is, ha
élettel és vérrel tilos,
leírom akkor is, ha rögtön
lángol vet a szűz papiros:
beh piros vagy, Solymosi Eszter,
kiontott vére s beh meleg!...
Hajnalt festek a magyar égre
és felkelő napot veled,
hogy ne vesszen kárba a vérünk,
s emléked árva hajadon,
Solymosi Eszter árva népét
ébressze bátran, szabadon.

„Legyenek ezen akták örökre bezárva
és soha többé fel nem nyitva.”

(Eötvös Károly védőbeszéde a tisz-
eszlári per főtárgyalásán.)

Előszó.

A tiszaezlári bűnügyről öt évtizeden át nem volt ajánlatos írni vagy beszélni. A magyar publikum így aztán csak Eötvös Károly megtévesztő meséskönyvében, Krúdy Gyula, Faragó Jenő filozemita riport-regényein keresztül ismerte a világ egyik legnagyobb bűnügyének meghamisított történetét.

A nagy per ötvenedik évfordulóján jelentek meg a vizsgálat hőisének, nagyszerű vasemberének, a legtörhetlenebb jellemű magyar bírónak, Bary Józsefnek visszaemlékezései. Sajnos, a gondosan összegyűjtött adatokat már nem ő dolgozta fel. Egy, a bíróság előtt elhangzott vallomásból tudjuk, hogy ezt a munkát a „Bary-család nevében” Bary Zoltán kir. főügyész helyettes végezte el, aki a terjedelmes mű előszavában Valósággal mentegetődzött amiatt, hogy megvédte édesatyja emlékét. „A tiszaezlári per hiteles történetének nyilvánossággrajutása, felekezeti béke veszélyeztetésével nem járhat! — olvassuk az első kiadásban. Elmondja a feldolgozó azt is, hogy a hozzátartozók azért is vártak az emlékiratok kiadásával, mert „lelkiismeretlen és felelőtlen egyének könnyen felhasználták volna az emlékiratokat az amúgy is kiélezett zsidóellenes hangulat fokozására”. Mindezek után pedig a Bary József, vagy a Bary-család nevében jelentkező késői memoire-író heves és méltatlan támadást intéz az antijudaizmus kitűnő képviselője Istóczy Győző ellen, majd pedig olyan megállapításokat tesz, melyek szerint „1881-ig sem zsidókérdés, sem antiszemitizmus Magyarországon nem volt”.

Ha valaki ilyesmit állít, vagy nem ismeri Szent László, Kálmán király, Nagy Lajos zsidótörvényeit, vagy sohasem halott Kölcsey, Széchenyi, Kossuth és a többi magyar nagyok zsidóellenes állásfoglalásáról, vagy pedig le akarja tagadni az ezeréves magyar antiszemitizmus jogfolytonosságát.

Sok más októl eltekintve tehát ezért is meg kellett írni a tiszaezlári bűnper történetét, annak ellenére, hogy a szerző épp a Bary-családot képviselő főügyész helyettes úr részéről

találkozott feltűnő ellenállással. Értesült olyan kijelentésekről, melyek szerint az eszlári per megírására már csak azért sincs szükség, mert Magyarország éppen eléggé antiszemita ország, ajánlott levélben közölte vele, hogy a tiszaszlári per iratait annakidején „*érthető okokból*” megsemmisítették s miután azokat csupán a Bary-család másoltatta le, így ezek a Bary Zoltán főügyészhelyettes úr szerzői tulajdonává váltak.

A szerzői jog alapján a Nemzeti Múzeum okmánytárába zárt és egyedülinek hitt iratok azt hirdették e könyv szerzője felé, hogy „*legyenek ezen akták örökre bezárva és soha többé fel nem nyitva*”.

S ezek után a szerző hálás köszönetet mond mindazoknak, akik rendelkezésére bocsátották azokat az iratokat, amelyek épp olyan hitelesek és egykorúak, mint a Nemzeti Múzeum okmánytárában hét pecsét alatt őrzöttek. Köszönetet mond *Jóba Elek* úrnak, a „*Nyírvidék*” főszerkesztőjének, aki már előzőleg átadta a főtárgyalásról készült összes hiteles gyorsírói jegyzeteket. Ugyanígy az őszinte köszönet szavával fordul Békásmegyér község elöljárósága és *Böhm János* főjegyző úr felé, aki még az elmúlt év elején lehetővé tette, hogy a *Szalay Károly* hagyatékában talált összes vizsgálati iratokat — melyeket érthető okból *nem semmistellek meg* —, áttanulmányozhassuk, majd leírhassuk és felhasználhassuk. A munka megírásához értékes adatokat szolgáltatott *Lápossy János* tiszaszlári ref. lelkész feljegyzései, ezenkívül *Megyery Ella*, a kiváló író, gróf *Károlyi Antal* és sokan, mások.

Mégis legtöbb hála és elismerés öregebb *Bonyhádi Perczel Istvánt* illeti, aki 75 kötetben összegyűjtötte mindazokat a cikkeket, híreket, riportokat, glosszákat, egykorú kiadványokat, amelyek 1880 és 1887 között a zsidókérdésről megjelentek. Ez a 75 kötet, amely kívül a „*Zsidók*”, belül a „*Jüdische Delicatessen*” címet viseli, kimeríthetetlen forrása a tiszaszlári bűnügy eseményeinek. Közli az összes periratokat, vizsgálati- és boncjegyzőkönyveket, feltárja az akkori idők összes nevezetes eseményeit. *Bonyhádi Perczel István* — akinek remek gyűjteményére vitéz dr. *Kolosudry-Borcsa Mihály* főszerkesztő úr hívta fel a szerző figyelmét — a zsidókérdésre vonatkozó irodalomnak *olyan tárházát adta át az utókornak, amelynek látván csak hálásan és őszinte nagyrabecsüléssel tisztelgetnek a késői utódok, akiket Bonyhádi Perczel adatai birtokában senki sem tud elzárni az eszlári ügy titkainak megismerésétől.* És most, amikor kezemben van minden eredeti irat, minden bizonyíték és minden egykorú jegyzőkönyv, mikor már

a szerzői jog magyarázgatásával sem lehet az ébredő Magyarország elől elzárni a tiszzaeszlári per történetét, azzal teszem le ezt a könyvet a magyar olvasó asztalára: *Legyenek ezen akták örökre nyíltak és soha többé ne legyenek elzárhatók az igazságra szomjazó magyarság elől.* Nem én óhajtom ezt, hanem Bary József emlékezete.

Marschalkó Lajos.

I. FEJEZET.

Eszter eltűnik.

Hatvan esztendeje, 1882 április 1-én tűnt el Tiszaeszlárról a csendes nyírségi községből Solymosi Eszter. Hatvan esztendeje, hogy megindult a tiszaeszlári pör, amelynél nagyobb és izgalmasabb esemény azóta sem fordult elő a magyar bűnügyi krónikákban. Végeredményben nem volt más, mint közönséges bűncselekmény. Szolgálatadó asszonya elküldött a boltba egy kis cselédlányt, hogy hozzon két krajcár ára festéket. Mikor visszafelé jött, az eszlári zsinagóga előtt vezetett el az útja. A zsidótemplom közelében még beszéltek vele, attól kezdve azonban nem találkozott Eszterrel többé soha senki.

Hova lett Solymosi Eszter? Hova tűnt el annak a Zsinagóganak közelségéből, amelyben ezekben az órákban sakterválasztásra készültek a tiszaeszlári zsidók? Hova lett Eszter? Mit csináltak vele azok a kaftános, rókaprémés, fehérharisnyás idegenek, akik az oroszországi pogromok tüzes fergetege felől két-három éve menekültek Magyarországra a kárpáti batáron át?

A súlyos kérdésre talán feleletet adhatott volna a magyar igazságszolgáltatás és a megindult bűnügyi vizsgálat, ha a gyanúba került eszlári sakterek, barbár, galíciai zsidók védelmére össze nem fog az egész úgynevezett „magyar zsidóság”. A liberális Magyarország magyarjai azonban csakhamar tapasztalhatták, hogy alig tizenöt évvel az emancipáció kimondása után a sötét idegen jövevényekkel szolidaritást vállal a zergetollas új „ország” éppúgy, mint az alig megnyílt pesti kávéházakban tanyázó kultúr izraelita, a zsinóros dolmányban járó sovinszta honpolgár éppúgy, mint a még germánul író, de zajos magyarságot hirdető zsidó hírlapíró. A szabadelvűség bűvkörében felnövekedett magyarság akkor eszmélt rá először, froy a próbatételek idején egységes frontban, azonos elszánt-sággal áll vele szemben a befogadott vendég, — *az egész zsidó-faj.*

Megkezdődött a tiszaeszlári pör, és néhány év múlva a lovagias magyar döbbsen tapasztalta, hogy az új honpol-

gárokkal ősi, törzsi szövetségre lépett a világ zsidósága. Tiszaeszlár gyanús metszőivel egynek vallotta magát a párizsi, a londoni, Rotschild, a berlini intellektuel, az amerikai humanista és a tiszaezlári ügyből ekként lett világbotrány, a Dreyfuss-pernél is nagyobb szenzáció. Az utolsó félévszázad magyar történelmének szempontjából még ennél is fontosabb, hogy Solymosi Eszter halálát így változtatta a magyarországi zsidóság rettenetes erőpróbává. A tiszaezlári ügy második hónapjában nem arról volt szó többé, hogy elítélnek-e két-három bűnözőt. *Arról történt döntés, hogy a zsidó terror és zsidó Jpénz, gyalázkodás, nemzetközi rágalomhadjárat és magyar tisztesség, jogérzet, becsület gigászi harcában ki marad alul?*

A tiszaezlári saktereket íorma szerint felmentette a bíróság, mert ez a liberális állam érdeke volt. Azonban abban a pillanatban, mikor a nyíregyházi törvényszék kimondotta az ítéletet, *fél évszázadra eldőlt a magyar sors*. Magyarország, amely alig másfél évtizeddel ezelőtt emancipálta a zsidókat, legyőzölte és megalázottan ott feküdt a hódító idegen fajta galbai előtt.

A tiszaezlári zsinóga saktereitől most már egyenesen vezetett az út egy másik, szimbolikus zsidófigura, egyben a zsidóság véglegesnek látszó győzelme felé. A tiszaezlári saklert Schwartz *Salamonnak* hívták. Utódját *Samudig* Tibor néven jegyezte fel a história.

Az a negyven esztendő, ami kettőjük között eltelt, a magyar történelem legsötétebb négy évtizede.

*

Mi történt Tiszaeszláron 1882 április 1-én? Öt negyedével később a tényállást így állapította meg a nyíregyházi törvényszék ítélete:

„Hury Andrásné, tiszaezlári új falusi lakos 1882. évi április 1-én délelőtt, három nappal az izraelita húsvét (Passah) ünnepe előtt cselédjét, a 14 éves *Solymosi* Esztert elküldötte a község másik részét képező Ó-faluba, *Kohlmayer* József boltjába festékért és koromért a lakóház pitvarának a közelgő húsvéti ünnepekre leendő kifestésére.”¹

Hury Andrásné tisztos portája, ahonnan *Solymosi* Eszter elindult végzetes útjára, még ma is áll Tiszaeszláron, viszont az Ó-falut néhány esztendővel a nagy per után elvitte a Tisza áradása. *Solymosi* Eszter kezébe vette kis fekete kendőjét s vidáman, jókedvűen indult útjára. *Csordás* Gáborné és

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő.

Lánczi Gáborné, akik a szomszédban laktak, meghallották, hogy a kislány a boltba készülődik s mivel az összes zsidó boltok zárva voltak, megbízást adtak Eszternek, hogy *Kohlmayer*-től, az egyetlen keresztény kereskedőtől hozzon egyet-mást nekik is. összesen hat, vagy nyolc rézkrajcárral felszerelve indult el Eszter a nagy bevásárlás lebonyolítására.

A törvényszék később megállapította, hogy mikor Eszter hazulról elindult, pontosan délelőtt féltíz óra volt és körülbelül tizenegy óra lehetett, midőn megérkezett Ó-faluba a *Kohlmayer* boltjába. Útközben többen is, találkoztak vele. *Szembe* jött a nővére *Sólymost* Zsófia, aki szolgálatadó gazdájával, *Rosenberg* Hermannak bort vitt *Taub* Emáuel lakására. Találkozott útjában *Jakab* Jánossal, *Szabó* Juliannával, *Tamji* táborral s bebizonyosodott az is, hogy *Kohlmayer*nél néhány perc alatt megvásárolta a festéket és a patkószegeket.

Mikor visszafelé jött, *Rosenberg* Hermann házának kapujában újra találkozott Zsófiával, akivel egy pár percig beszélgettek.

Miről beszélt a két *Solymosi*-lány, Eszter és Zsófia? Mint Zsófi később a vizsgálóbíró előtt és a főtárgyaláson elmondotta,² Eszterke jókedvű volt s nagy örömmel újságolta, hogy *Julcsa* nénje, vagyis *Hury* Andrásné öt forintot kiad a béréből csizmára. Eladta a libáit s azok árából már ki is van készítve részére az öt pengő forint.

De most már *sietek* — mondta —, mert azóta *Julcsa* néném biztosan bemeszelte a pitvart,

Déli féltizenkettő óra tájban történt ez a beszélgetés, melynek befejeztével Eszter sebes léptekkel elindult az eszlári Tótfalu felé. Ment boldogan, húsvétra váró hangulatban, annak a tizennégyéves lánynak az optimizmusával, aki már meg tudja keresni magának az első csizmára valót. Kezében ott lóbálta a fekete kendőbe kötött festéket és Zsófi nénje egészen az Ó-falu végén lévő malomig kísérte tekintetével húgocskáját Mintha érezte volna, hogy soha többé nem fogja látni.

A malom mellett, amelyben *éppen a zsidók pászkájához szükséges lisztet őrölték*, még az öreg *Tanyi* Gábor, *Hajdú* József, kissé távolabb *Tapasztó* Miklós, még odébb *Kaposi* József is látták Esztert. *Tapasztó* Miklós azt is megfigyelte, Jiogy a lányka felmegy a zsidótemplom előtt elhaladó töltés tetejére. A zsidótemplomig tehát mindenki látta *Solymosi* Esztert. A tanúk beszámollak jóformán minden lépéséről.

² Tiszaeszlár, Napi Értesítő, *Solymosi* Zsófi vallomása.

Itt azonban vége szakadt a kis magyar lány útjának. A temp-jómon túl már nem találkozott vele senki. A zsinagógán túl nem látta többé egyetlen emberi szem sem.

Dehát miért éppen a zsinagógánál veszett volna el V Mi köze lehet a zsidók templomának egy kis magyar lány eltűnéséhez? Miért volt és van megtiltva ma is sok helyen a falusi gyerekeknek, hogy egyedül haladjanak el a zsinagóga mellett?

Egyszerű négyszögletes épület volt a tiszzaeszlári zsidók zsinagógája.³ Alig nagyobb, mint egy falusi ház. És mégis! Külön nép, külön Isten háza! Zárt és rejtelmes idegen világ, ahonnan egy hazátvesztett faj keserves, jajgató imái szűrődtek ki sábesz-estéken. Dísztelen épület egy ilyen falusi zsidó imaház. És mégis! Kifelé templom, de *befelé egyetlen viláгурalmi törekvés vara, előretolt támaszpontja*. Szabolcs vezér földjén, A nemzet testébe ékelődött külön akarat bástyája, melynek rozzant ormáról titokzatos álmok, rejtélyes vágyak fölött világit Dávid csillaga.

Azok, akik ezt a zsinagógát ideépítették, nagyobbreszt alig pár éve vagy évtizede jöttek a szabolcsi földre. A szabadságharc leveretése után Tiszaeszlár 1400 lakosa közül még csak 12 volt zsidó. S harminç évvel később már 200 tagja volt a Jritttszégnek.⁴ A legsötétebb zsidóság volt, amely Tiszaeszláron megtelepedett. A fekete askenázi faj, a gettó, a Talmud zsidósága, amely Ukrajnát, Galíciát, Bukovinát már úgy elpusztította, felélte, kiszipolyozta, mint a sáskaraj a zöldelő mezőt. Az ukrajnai kozák-vidéken olyan kegyetlen gazdasági szolgáltságba hajtotta a keresztény népet, hogy már a keresztény templomok kulcsa is a zsidó bérlőnél állott s a *pap csak akkor eskethetett vagy keresztelhetett, ha a kozák előzőleg a zsidónak lefizette a tizedet*. Nem csoda tehát, hogy lengyelföldön és Oroszországban ebben az időben fellángolt a pogromok tüze. Volt olyan pogrom melynek során *negyedmillióra rúgott a zsidó áldozatok száma* s a bosszúszomjas zsidóöldöklés nyomán Európa felé megindult a legveszedelmesebb népvándorlás. Jöttek, áradtak végtelen sorokban a zsidó tömegek, amelyek szemében most már megsokszorozódva lobogott az ősi keresztény-gyűlölet.

A keleti zsidóságnak a keresztények iránti olthatatlan gyűlöletét egyébként is állandóan szította, ébrentartotta olykor.

³ Tiszaeszlár mogyoróhéjban (röpirat).

⁴ Ónody Géza: Tiszaeszlár a múltban és jelenben

⁵ Graetz: A zsidók története

az őrjöngésig fokozta a Talmud. *Fehér Lajos dr.* — tehát zsidó író — állapította meg, hogy a *Talmud jelenti nemcsak a zsidóságot, hanem a keresztényellenességet is*.⁶

Abban a kiismerhetetlen világban a kosztól, babonától elborított lengyelországi gettókbán, ahol jeshiyák chéder-iskolák trachomásszemű bocherei, fanatikus talmudistái tanulmányozzák a Misnát, a Misnához fűződő magyarázatokat, ahol csodarabbik és szélhámos messiások körül tolong a zajongó csacsener-sereg, valóban több lett a Talmud mint törvény, mint vallási parancs, vagy életforma. Maga a zsidóság volt már ez a könyv, amely háttérbe szorította még a Thórát is és formálisan leigázott egy népet.

„*A lengyel-zsidók mindent a Talmud nézőpontjából ítélték meg*” — írja róluk Graetz —, *ezen iskola hívei számba sem vették a Szentírást, vagy ha igen, fitymálva, nézték szentes egyszerűségét.*⁷

Milyen irtózatosságot uralkodhatott azokban a lengyel és orosz gettókbán, ahol egykorú feljegyzések szerint az őrjöngő hívek megitták a csodarabbi fürdővizét, kinyalták a szélhámos és pajeszes szentek tányérját?! És milyen vad, törzsi elzárkózottság, milyen önkéntes elkülönülés teljesedett ki ott, ahol senki sem vetette alá magát a befogadó ország törvényének, mert a kheder-ha-kagal, a zsidó hitközség tanácsa gyakorolt ellentmondást nem tűrő hatalmat a zsidó élet fölött. Egy kikeresztelkedett zsidó, *Barfmann* Jakab 1869-ben kiadta az ukrainai kagal-ok ezer hiteles okmányát, melyekből kiderült, hogy a zsidók peres ügyekben sohasem fordultak az orosz bíróságokhoz. A kagal volt a politikai szervezet s mellette működött a zsidók külön törvényszéke a beth-din, mely ítélkezett a zsidók közötti mindenféle perben. Éppúgy intézte a magánjogi követeléseket, mint a válópereket, vagy becsületsértéseket. A beth-din pótolta az egykori Sanhedrint s korlátlan hatalmára jellemző volt, hogy azt, aki mégis az orosz törvényszékhez fordult, egyszerűen *kiátkozták a rabbik*.

Senki sem gondolja azonban, hogy ez csak Oroszországban volt így. Még a tiszaszlári ügy idején történt, hogy a fősolgabíróság lefoglalta a tiszafüredi hitközség jegyzőkönyveit, amelyekben egy feltűnően érdekes rész találtatott. Az egyházi szabályzat tizedik §-a ugyanis kimondta, hogy „*az egyházközség tagjai alávetik magukat annak a megállapodás-*

⁶ Dr. Fehér Lajos: „Zsidóság”.

⁷ Graetz: A zsidók története.

nuk, hogy egymásközi pénzbeli, vagy más viszonyok az előjáróság által intéztessenek cl. Az előjáróság megidézi a feleket, kihallgatja és ítéletet hoz s ezek azt tartoznak, elfogadni. Más idegen törvényszékhez fordulni nem szabad”.

Az emancipált zsidók számára tehát meg 1883-ban is „idegen törvényszék” volt a független magyar bíróság.

A tiszaezlári perrel csaknem egyidőben folyt le a híres rzeszovi per is, amely egészen fantasztikus adatokat tárt fel a gettó-zsidóság babonáiról. Történt ugyanis, hogy *Riller* Mózes 53 éves zsidótól teherbe esett *Mnich* Franciska keresztény cselédlány. Ritter erre felbérelt egy *Stochlinszky* nevű részeges lengyelt, akivel a lányt meggyilkoltatta. Miután a gyilkosság megtörtént, Ritter és családjának tagjai felvágták *Mnich* Franciska méhét és eltávolították belőle a magzatot. majd pedig megskalpolták a lányt. Mint a tárgyaláson kiderült, mindez azért történt, mert a stryzoivi rabbi újra életbe léptette a lengyel zsidóknak azt a szokását, hogy a magzat a halott nő méhéből eltávolítandó és az anya fejbőre lehúzendó. Ezt a babonás szokást — zsidó tanúk vallomása szerint — főként nem a chassidimek, hanem a zsidóságon belül működő zelota-felekezet tagjai gyakorolták. A bíróság megállapította a tényállást és *Ritter* Mózeset, feleségét, *Ritter* Gitelt, valamint *Slochlinszkyt* szabályszerűen halálraítélté a lengyel lány meggyilkolásáért.

Már most joggal lehet kérdezni; ha akadnak olyan szektariánusok, akik kinyalják a rabbi tányérját, a nő holttestéből kivágják a méhmagzatot, miért ne akadhattak volna olyan babonás, bigott zsidók is, akik azt hitték, hogy a húsvéti pászkába bele kell keverni a keresztény szüzek vérért?!

A liberális Magyarország nem akart és nem tudott gátat vetni ennek a modern népvándorlási hullámnak. Elfelejtett megfelelő bevándorlási törvényt alkotni. A zsidóság pedig valósággal Eldorádónak tekintette Magyarországot. S az eszlári zsidók, akik alig pár évvel ezelőtt átlopakodtak, vagy inkább besétáltak a kárpáti határon, *Kuthy* Lajos profetikusan regényének a „Hazai rejtelmekének főalakjával, a zsidó Márk úrral együtt mondhatták el egymásnak:

„Kihoztalak ide a szolgaság honából, ide Magyarországra, ahol vétkezni legbátrabban lehet, hol a jövevény becsesebb a honfinál, hol nem kérdik, nem vizsgálják, ki vagy? mit üzesz? és miként? hanem hiszik vakon s áhítattal, mit mondasz s hírrel, dicsőséggel fizetnek azok, akiket megcsalsz. Sehöl sem oly könnyű meggazdagodni, nemessé lenni, mint

a magyarok között. Ha nemesekké lettünk s nevet változtattunk: több előnnyel cserélünk hazát, vagy telepedünk meg s hagyjak félbe üzleteinket, míg nyakunkat nem törik. Vagyon és kiváltság birtokában le fogjuk nézni a fajt, mely hagyott vallásunkban, gyűlölt szegénységünkben gögjét éreztet s apáinkat garasos alku közt felrugdosta. Hah! Mi dicső az, fényes hintóból rúgatni szemébe a sarat a gyalog kereszténynek, ki a zsidót ha szegény, leköpi, ha pedig gazdag, vak eszközül adja magát neki.”

Ezzel az érzéssel, szándékkal jöttek át a magyar határon azok is, akik 1882 április 1-én saklerválasztásra gyülekeztek az eszlári zsinagógában.

— „*És jöttek — írta Tiszaeszlár után 30 esztendővel Bartha Miklós — a hátukon batyuval, a kezükben hamis mérleggel, hordójukban mérgezeti pálinkával. Jöttek azzal a keresztény gyűlölettel, melyet lelkükben az orosz üldözés megérlelt. Azzal az üzleti élelmességgel, melyet bennük a századok kifejtettek. Azzal a felfogással, hogy másokat rászédni szabad. Másokat károsítani nem cudarság, másokat tönkretenni nem szégyen.*”⁹

Jöttek tizenkét, jöttek százával, jöttek ezrével.

S mintha 1841 távolából Kuthy Lajos ismételné, hogy Magyarországon vétkezni a legbátrabban lehel, három évtizeddel Tiszaeszlár után ugyanezt dübörögte Bartha Miklós megállapítsa is.

*„Nálunk minden meg van engedve, mihelyt a vétek magára öltheti a szabadság palástját. Más népeknél a szabadság a nemzeti ügynek kifejlesztésére szolgál. Tehát erőforrás. Múlunk a szabadság: gyöngeség. Mások okosan ragaszkodnak a szabadsághoz, mi majomszerelettel viseltetünk iránta.”*¹⁰

Tehát jöttek.

És 1882 április 1-én, virágvasárnap szombatján — sajátos véletlenként — pontosan azon a napon, mikor a bebonyósított trienti és korfui vérgyilkosságok történtek — az eszlári zsinagógában sakterválasztásra gyűltek a zsidók. *Taub* Emánuel, az eddigi saktert ugyanis nagy megtiszteltetés érte. Megválasztották metszővé Tiszapolgárra. Ezen a szombati napon tehát az új metsző próbakönyörgését akarták meghallgatni az eszlári izraeliták. Ott volt *Schwartz* Salamon az új eszlári sakter, *Buxbaum* Ábrahám ibrányi melamed, *Braun* Lipót udvari-

⁸ Kulhy Lajos: Hazai rejtelmek.

⁹⁻¹⁰ Bartha Miklós: Kazárföldön.

sakter, *Wollner* Hermann, ez a furcsa, Ahasvér-szerű koldus-zsidó, *Scharf* József eszlári egyházfi, *Jünger* Adolf eszlári birtokos, *Braun-Brenner* Ábrahám eszlári napszámos, *Luszig* Sámuel kereskedő és *Weiszslcin* Lázár tiszzaeszlári bérlő, valamint Taub Emánuel, az előző metsző.¹¹

Miközben folyt a próbakönyörgés, a templom előtt sietve igyekezett hazafelé Solymosi Eszter. Scharf József, a kegyes egyházfi meglátta a lányt. Lehet, kapóra is jött, hogy épp egy ilyen viruló keresztényszüzet küldött eléjük a Jehova. Hiszen bent már az extázisig csapott a keleti imák önsanyargató panasza, fülledten parázslott a sötét, chassidim szektariánus-ság szelleme, melyből a Talmud lényege: a kereszténygyűlölet a gojim iránti vad düh lángolt, lobogott és amelyben ott kísértettek most a véres mythosz lázas kegyetlen álmai. *A keresztények legjobbját öld meg!* — csendült fülükbe a talmudi parancs.

És Solymosi Eszter soha többé nem téri vissza Huryné házához.

¹¹ Tiszzaeszlár, Napi létesítő.

II. FEJEZET.

Samu fecsegni kezd.

Solymosi Eszter délután két óraker haza nem térvén, Hury Andrásné annak felkeresésére indult az Ó-faluba.¹

Huryné előbb a lány anyjánál kereste Esztert, de özvegy Solymosi Jánosné semmiféle felvilágosítást nem tudott adni lánya hollétéről. Huryné, aki jólelkű, szívesszavú magyar gazdaasszony volt és különben is nagyon szerelte az ő kis cselédkéjét, előbb Solymosi Zsófihoz futott, aztán elment a boltoshoz, Kohlmayerhez, majd ismét hazasietett megnézni, hogy nem jött-e vissza a lányka.

Öngyilkosságra, szerencsétlenségre nem gondolt senki. Hiszen Solymosi Eszter jókedvű, szorgalmas teremtés volt. igaz, nem élt valami fényes körülmények között, hiszen özvegy édesanyja már tizenhároméves korában szolgálni küldötte. A nővére, Zsófi és a bátyja, János is szolgáltak, de hát magyar faluhelyen a szolgálat és a munka olyan természetes dolog, mint maga az élet. Ezen felül kifejtetlen, szemérmes hajadon volt a kisebbik Solymosi-lány. Férfiak még nem érdekelték s gondolni sem lehetett arra, hogy valamiféle szerelem miatt emésztette el magát. Huryné jól bánt vele, tehát képtelenség az a feltevés is, hogy a rossz bánásmód miatt menekült volna a halálba.

Délután négy óra tájban, midőn még mindig nem került elő Eszter, Huryné újból értesítette a lány édesanyját, aki most már Solymosi Gaábornéval együtt végigkutatatta az egész falut. Már az alkonyat közelgett, mikor özv. Solymosi Jánosné és Solymosi Gáborné az eredménytelen keresés után sírva igyekeztek hazafelé.

Midőn az ócska-temető árkának pariján mentünk — valotta később a főtárgyaláson Solymosi Gáborné — Scharfné, a halvékásné jött elének.²

— Mi baj? — kérdezte.

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő

²Tiszaeszlár, Napi Értesítő Solymosi Gáborné vallomása.

— Elveszett Eszter! — felelte erre a két magyar asszony.

— Nem veszett az el! — védekezett Scharfné — lehet, kilelte a hideg és lefeküdt valahol.

Ekkor odajött hozzájuk Scharf József az egyházi is, akit zsidó harangozónak hívtak az eszláriak s valami egész meglepő magyarázattal állott elő:

— Gyermekkoromban Nánáson is történt, hogy elveszett egy gyermek. Azt mondták, hogy *ezt is a zsidók vesztették el*. Még a kemencéjüket is megmotozták a zsidóknak. Utóvégre a réten találták meg a gyermeket.

Solymosi Jánosnén, Hury Andrásnén, Solymosi Zsófián és Csordás Gábornén kívül ekkor még az eszlári magyarok sem tudtak Eszter eltűnéséről. Még kevésbé tudták ezek a jámbor falusi népek, hogy van vérvád és hogy a történelem folyamán szép számmal akadtak keresztény fiúk, lányok, akik éppen a zsinagóga előtt vesztek el. Mi ellen védekezett hát az eszlári templom kegyes és hív szolgája? Miért mondta, hogy a nánási gyermek eltűnését *is* a zsidókra fogták. Hiszen Eszter eltűnésével kapcsolatban még senkit sem gyanúsítottak. Legkevésbé az eszlári izraelitákat. Mit jelentett ez az előzetes védekezés és benne ez a rejtélyes, gyanúsan csengő *is* szócska? Minek akart elébe vágni, mit akart palástolni a nánási példázattal a zsidó harangozó?

Ötven nappal később, mikor a vizsgálóbíró kihallgatta, Scharf József nem is tagadta, hogy a nánási esetet valóban említette a lányát kereső Solymosiné előtt.

— Eszembe jutott — mondotta —, hogy nekünk éppen húsvétunk következik s még ránkfoghatnák a gyermek elvesztését.

Scharf József ezúttal másodszor szólta el magát, mire Bary József meg is kérdezte tőle:

— Minő értelme van az ön abbeli gondolkodásának, hogy azért, mert épp húsvétjuk következik, önökre fogják a keresztény lány eltűnését? *Miért gyanúsíthatnák az izraelitákat egy keresztény lány eltűnésével mert éppen húsvéti ünnepük leend?*

Még a jegyzőkönyv is feljegyezte, hogy Scharf József erre a kérdésre *nem tudott felelni*. Szemérmesen lesütötte a szemét hallgatott. Nyilván meg volt az oka arra, hogy ne mondjon többet.

³ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka

A nánási eset emlegetése úgylátszik szeget ütött özv. Solymosi Jánosné fejébe, mert vasárnap multával április 3-án, hétfőn este megjelent a községházán *Farkas Gábor* községi bírónál.

— Bíró úr kérem, az én lányom elveszett.

— Igen! már hallottam róla Goldberger Leontól — felelte *Farkas Gábor* —, eddig még semmi törvényes tudomással nem bírok róla.

Solymosiné hallgatott egy darabig, aztán azt mondotta:

— Bíró úr, én szeretném, ha a zsidótemplomot megmotoztatná.

Farkas Gábor azonban ismerte a törvényt s nyomban elutasította ezt a kérést.

— Mint község bírója, *nem vagyok meghatalmazva, hogy templomot motoztassak. Menjen a szolgabíró úrhoz.*⁴

Solymosiné járt is *Jarmy Jenő* szolgabírónál, aki elrendelte Eszter körözését. Ezzel a kis magyar lány életéből és halálából egyelőre akta lett. Hideg, lélektelen papírosdarab, amelyet kifüggesztettek ugyan a nyíregyházi alispáni hivatal hirdető táblájára, de amely mögött nem állott se csendőr, se hatóság, se lélek. Ugyan ki is keresné az eltűnt cselédkét azon a liberális Magyarországon, ahol oly sok az ember, hogy alig győzik elszállítani a *Cunard* és a *Hamburg-Amerika Linie óceánjárói*?!

Solymosi Eszter eltűnéséből valószínűleg nem lett volna nagyszabású bűnügy és a zsidók örök időkre mentesültek volna a gyanú alól, ha egy napon a zsidótemplom melletti libalegelőn nem esznek pattogatott kukoricát a kis libapásztorok. *Scharf József*nek, a zsidó harangozónak volt egy ötéves kislánya, *Samu*, aki odasündörgőzött a pattogót majszólo gyermekekhez és kért egy marék kukoricát. Nem akartak adni neki, mire a kis *Samu* azt mondta:

— Azért sem árurom el, mit tett apus a kis magyar lánnyal.

Scharf Samu megkapta a pattogatott tengerit, mire megereedt a nyelve s olyan dolgokat mondott el, melyek felébresztették a jogos gyanút az egész faluban. Május 6-án, 36 nappal a lány eltűnése után Solymosi Jánosné újra megjelent *Ganya Sándor* jegyzőnél és *Farkas Gábor* községi bírónál, de akkor már tanúkat is hozott, akik hallották *Scharf Samu* fecsegését.

⁴ Tiszaeszlár, Napi Értesítő. *Farkas Gábor* vallomása (28. l.)

Farkas Gábor pedig elkészítette a jegyzőkönyvet, a tisztaesz-lári bűnper első aktáját, amely nyolc tanú vallomását foglalta magában.⁵

— Április 30-án Scharf József izraelita harangozó kifizia előttem azt beszélte, hogy: apus behívta a magyar lányt, megkötözte, megmosta, metsző bácsi pedig a csirkét megvágta — vallotta Sós Andrásné.

Szabó Juliánna 18 éves lány május 2-án hallotta a Scharf-gyerektől:

— Atyus behívta a lányt, ott megkötözte, aztán a *metsző megölte*.

Lengyel Istvánné, a falusi kovács felsége, akinek háza a zsinagóga szomszédságában volt, majd *Bátori* Gáborné arról vallottak, hogy Eszter eltűnése napján a déli órákban sikoltást hallottak a zsinagógából. Május 2-án viszont *Pásztor* Józsefné hajtotta haza a libáját, mire a kis Samu az állatok elé ugrott.

— Elmenj a libáim elől! — fenyegette Pásztornó a zsidógyereket.

A kisfiú dacosan visszanyelvelt:

— Azért sem mondom meg magának, mit csinált édesapám a lánnyal.

Bátoriné erre rákiáltott a közelben álló Scharfnéra:

— Hallja-e, mit mond a fia?

Samu erre az édesanyja jelenlétében is megismételte borzalmas vádjait.

— Atyuskám megmosta a lányt, metsző bácsi elvágta a nyakát.

A zsidóasszony igyekezett elterelni a gyerek figyelmét:

— Háni volt az! — mondta.

De a kisfiú azt felelte:

— Nem Háni volt, de más!

Samu kijelentéseiről nagyjából ugyanezeket vallották a 13 éves *Sós* Erzsébet, *Ternyi* Eszter és nagyon érdekes vallo-mást tett özv. *Fekete* Jánosné, *Krámer* Borbála, aki április 1-én, Virágvasárnap szombatján "hazafelé igyekezett a kato-likus templomból. A zsinagóga felől sírást hallott s látta azt is, hogy a templom ajtajában két „izraelita vigyázó” állott.

A jegyzőkönyvet annak rendje és módja szerint beter-jesztették a dadai járás szolgabírájához, *Jármy* Jenőhöz, aki május 6-án jelentését beküldötte a nyíregyházi kir. Ügyészség-

⁵ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka

hez. Az ügy fontosságát átlátva, sürgős intézkedés elkerülhetetlenné vált — írta Járomy szolgabíró.⁶

A sürgős ügyben hat teljes napra volt szükség, amíg Egressy Nagy László kir. ügyész indítványt tett az előnyomozat megindítására.

„... tanúk vallomásaival azon jogszerű gyanús ok állapít, tátik meg — írta a kir. ügyész —, hogy a kérdéses helyen és időben Solymosi Eszter akár erőszakos nemi közösülés, akár ellopás és idegen kézrejtés, akár megölés céljából idegen befolyás és erőszak által vészett el, illetve tant el. Indítványozom, miszerint ezen panaszok és feljelentett cselekmény iránti szabályszerű vizsgálatnak a helyszínén leendő mielőbbi folyamatbátételére a kir. törvényszéki vizsgálóbíróság sürgősen megbízatlássék”⁷

Ezzel útjára indult a tiszzaeszlári bűnügy. De mint látjuk, még egy szó sem esett a lényegről, — a rituális gyilkosság vádjáról.

⁶ Járomy Jenő jelentése. Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka 421. K, 1882. sz.

⁷ Egressy Nagy László kir. alügyész 2733. k. ü. számú előterjesztése Vizsgálati iratok, Szalay Károly hagyatéka.

III. FEJEZET.

Zsidó vérgyilkosságok.

Lehetséges-e, hogy valaki vallási fanatizmusból gyilkosságot kövessen el? Igaz lehet-e a vád, amelyet a történelem folyamán oly sokszor hangoztattak a zsidókkal szemben? A kérdés nehéz és bonyolult, különösképpen akkor, ha valaki egyszerűen elhiszi azt, amit Schwartz Salamon oly könnyedén és fölényesen jelentett ki a tiszzaeszlári ügy főtárgyalásán: mindenki bizonyítani fogja, hogy az ilyen büntett nemcsak társadalmi, hanem természeti törvények által is tiltva van. Nekünk mint izraelitáknak, különösen a Mózes törvényei által halálbüntetés mellett van tiltva az ilyen büntett, *tehát véghez nem vihető*.

Soha, senki sem tételezte fel és még kevésbé tudná bizonyítani, hogy zsidó vallás ismert szertartásai között ott szerepel a keresztény vér kiontása is. Viszont az is kétségtelen igazság, hogy *minden valláson belül vannak szekták, akadnak rajongó fanatikusok*. A keresztények, mohamedánok, buddhisták azonban soha sem kísérelték meg, hogy egy-egy ilyen félőrült próféta beteg hitelveit magával a tényleges vallással azonosítsák.

A kereszténység soha nem titkolta és nem szégyelte, hogy voltak benne eltévelyedett ördögűzők, voltak többnejűségben élő mormonok, flagellánsok és vannak nazarénusok, akik nem cigarettáznak, mert azt vallják, *„hogy nem az fertőzi meg az embert, ami a száján bemelegy, hanem ami kijön”*. (Tudniillik a cigarettafüst, melyet ha valaki tüdejére szív, azt ki is kell eresztetni.)

Nem is kell visszamenni a sötétnek mondott középkorba — amely sok tekintetben tisztább fejjel gondolkozott, mint a XX. század —, elég végigtekinteni a legközvetlenebbül megátháló magyar életen. Épp Tiszzaeszlár közelében, Ibrányban ütötte fel a fejét egy furcsa keresztény szekta, amely valami bibliai idézet félremagyarázásával kiirtotta az összes gyümölcsfákat és szőlőtökéket. Voltak itt az Alföldön táncoló gyülekezetek, amelyek imádkozva csárdásoztlak, mert valami agybajos próféta azt hirdette nekik, hogy *„Vidáman menjetek az Únisten elébe”*. Igen! Voltak flagellánsok, bogumilhitűek, vannak Jehova tanúi, működik Amerikában 12.000 szekta.

köztük olyan is, amely 10 dollárért árulja a pokol-részvényeket, hogy a derék yenkik megválthassák magukat a gyehenna kellemetlenségeitől. Voltak, vannak és lesznek szektariánusok, lipótmezei elméletek hirdetői, örült tanok apostolai. A tiszta, krisztusi kereszténység azonban minden időkből diadalmasan bírta ki ezek káros tevékenységét.

Csak a zsidóságról, éppen csak Mózes vallásáról ne volna szabad feltételezni, *hogy azon belül is vegetálhatnak furcsa és homályos szekták, azon belül is lehetnek irtózatosságteljes megtevérdések?* Éppen csak a zsidókat kellene felmenteni annak lehetőségére alól, hogy félreértik, s valamelyik sadagorai gettóban •tévesen magyarázzák a mérhetetlen kötetekre terjedő Talmud egyébként is homályos és misztikus kijelentéseit? Csak ők lennének azok a kivételes lények, akik között véletlenül sem akadhat egyetlen trachomásszemű, barbár, kaftános galícia-ner sem, aki félreérthetné a tudós rabbik és próféták tanításait?

A vérvád kérdése ezen a ponton kezd gyanússá válni. Mert hiszen, aki csak egy kicsit is ismeri a zsidóság elzárkózottságát, aki csak egy pillanatra is betekinthezett ennek a nemzeti vallásnak titkaiba, aki látta a csodarabbikat, a galíciai chassidim-szekta rókaprémes prófétáit, aki ismeri a prágai Gólem, vagy a bolygó zsidó misztikus legendáit, az tisztában van vele, hogy épp ez az a vallás, amelyen belül leginkább felburjánozhatnak a tévhitek. Ezek jegyében születnek a hol Alexandriában, hol Kovnóban, vagy Szalonikiben jelentkező ál-Messiások, a szélhámos világmegváltók, a rejtélyes apostolok, akik után néha *egész országok, vagy világrészek zsidósága vándorolt* elszántan, égő szemmel, fanatikus meggyőződéssel.

A magyar nemessé lett új honfoglalóról, a pesti kaszinók bőrfoteljének lakójáról, a bridzs-szalonn látogatójáról és a hitközség csontkeretes adófizetőjéről — természetesen — merészség volna feltételezni, hogy a húsvéti pászkasütés idején a lisztjegy mellé beszolgáltatja a keresztény vért is. Örült és botor elfogultság volna ez. De hogy a 17 milliányi világzsidóság tömegeinek alján, a gettósöpredék mélyén, az oroszországi, kárpátaljai talmudisták, héber fajvédők között *ne akadjon valaki, aki a szektariánusság útvesztőjébe téved, az éppen-séggel nem lehetetlen.*

Már pedig a tisztaeszlezi zsidók javarészt éppen ebből a sötét alja-népből kerültek ki. Nagyobbrészt-Galiciából jöttek éppúgy, mint szomszédaik, a tiszalökiek, akik valamennyien

szent zsidók hírében állottak. Tiszalók *egy egész kis külön Jeruzsálem volt*, ahol a chassidim szektariánusságnak elképzelhetetlen jelenségeivel találkozott minden látó ember. A rókaprémes, fehérharisnyás, kaftános honfoglalók itt valószínűsítették meg legtökéletesebben a „magyar zsidó” hazafiságot. Mikor felnőttek, szépen visszamentek Lwówba, vagy Tarnowba, hogy ne kelljen sorozóbizottság elé állaniok. Maguk helyett viszont elküldték a legpúposabb galiciánert, akit gondolkodás nélkül nyilvánított untauglichnak a k. u. k. és igen sokszor zsidó katonarvos. Egy hét múlva pedig szépen visszajöttek az emigrált honvédők és folytatták a maguk mesteriségét: *az uzorát, a csalást, a magyarság gazdasági leigázását.* Ónody Géza írja róluk „*Tiszaeszlár*” című könyvében, hogy ha a vizsgálat megindulása után katonai körülfalozással rácsapnak Tiszalókra, legnagyobb valószínűség szerint meg lehetett volna találni Solymosi Eszter holttestét.

Igen! A tisaeszlári és tiszalöki zsidók, akik évezredes sötétségben éltek, *lelkiismeretfurdalás nélkül megölhették Solymosi Esztert.* Annál inkább feltételezhető ez róluk, mert már — mint említettük — a történelem folyamán nem először és talán nem is utoljára fordult elő a rituális gyilkosság lehetősége.

Egyházjogászok, lexikon-írók, törvényszéki akták, bűnügyi iratok ezrei tanúskodnak róla, hogy a zsidókat mindig — és talán nem is egészen alaptalanul — gyanúsították vérváddal. Josephus *Flavius* zsidó történettudós és *Apion* alexandriai író egyaránt állítják, hogy a vérvád nem mese és nem babona. Jellemző, hogy a középkor kezdetén éppen a „*felvilágosult*” Angliában fordult elő a legtöbb vérvád-eset. *Norwichban* 1444-ben azzal vádolták a zsidókat, hogy megölték egy keresztény gyermeket. 1168-ban *Gloucesterben* merült fel a vérvád gyanúja. 1181-ben *St. Edmundban*, 1192-ben *Winchesterben*, majd ezt követően Németországban és Franciaországban egymást érték a vérváddal terhelt zsidók ügyei, melyekben számos esetben marasztaló ítéletet is hoztak az akkori bíróságok. Természetes, hogy a németországi, angliai és franciaországi eseteket, éppúgy mint a későbbieket, az antiszemita barbár elfogultságának minősítették az érdekelt felek. Ennek ellenére letagadhatatlan, hogy voltak esetek, amelyekben az üldözött zsidókat konkrét és határozott bizonyítékok alapján elmarasztalta a bíróság.

Baroninus történetíró többször megemlékezik arról, hogy a zsidók keresztény gyermekeket megölték. Így a 425-ik év

történetében feljegyzi: „A zsidók keresztény gyermekeket keresztre feszítenek”. 619-ről azt írja: „A zsidók megvesznek keresztény foglyokat és azokat megölik”. 1325-ről: „A zsidók keresztény gyermekeket vértanúkká tesznek.” 1476-ról: „Salamon nevű zsidó keresztény gyermeket meggyilkolt.” 1510-ről: „A zsidók bevallják, hogy hét keresztény gyermeket megölték.”

Ijesztő adatok vannak a *Christliche Mystik-hen* is, amely egykor Regensburgban jelent meg és tömegével sorolja fel a rituális gyilkosságokat. Eszerint a francia zsidók 1171-ben húsvét idején egy keresztény fiúgyermeket ejtettek áldozatul, mire Theobald gróf a tetteseket tűzhalálra ítélte. 1179-ben — az említett könyv szerint — a párizsi zsidók egy Richard *Pontoise* nevű fiút keresztre feszítettek. A Rajna Környékén 1287-ben Ober-Wesetben egy *Werner* nevű fiú meggyilkolása miatt ezer zsidót végeztek ki. Speierben, Wesztfáliában, Geldern hercegségben hasonló esetek történtek. Regensburgban 1486-ban egyes történetírók szerint öt keresztény gyermek vérért vették a zsidók. Schoppenfedlben egy *Mihály* nevű négyéves fiút gyilkoltak meg, 1579-ben két hétéves gyermeket *Sinerlovicz* Joachim zsidó és társai végeztek ki. 1650-ben a csehországi Kadana városban egy *Mathias* nevű négyéves fiú volt a zsidók áldozata s a gyermek emlékére III. Ferdinánd emlékoszlopot is emeltetett.

Más források, például *Parisiensis* Mátyás angol történetíró elbeszéli, hogy 1255-ben a lincolni zsidók keresztrefeszítettek egy keresztény gyermeket. Miután a fiúcska utolsó sóhajtott, beleit kiszakították, hogy azokból bűvszereket készíthessenek. A törvényszéki tárgyalás során megállapították, hogy a lincolni zsidók minden angol városból, melyben zsidók laktak, négy személyt hívtak meg a rituális szertartásra; a zsidók ezen alkalommal bevallották, hogy áldozatok hozatala a zsidó hitközségben évente fordul elő, azok legnagyobb része azonban sohasem kerül napfényre. Egy másik történetíró, *Bzovius* szerint 1250-ben Spanyolországban is keresztrefeszítettek egy keresztény gyermeket. A püspök a gyermek hulláját a saragossai székesegyházba vitette és a bűnperre vonatkozó hivatalos okmányokat ma is a székesegyház levéltárában őrzik. *Alfonzo* uralkodása alatt Castiliában, Osana városban egykorú okmányok szerint hasonló büntettet követtek el a zsidók, mire a király szigorú rendeletet bocsátott ki.

— „*Miután a zsidók — hangzik a rendelet — évenként húsvétjük előtt keresztény gyermekeket vérvétel céljából megölnék, elrendelem, hogy mindazon zsidók, akik hasonló bánt elkövetnek, vagy a kereszténység kigúnyolására egy viaszból utánzott keresztény alakot keresztrefeszítenek, a halál fiaii legyenek.*”

A királyi parancs nem sok eredménnyel járt. Segovia városában 1486-ban *Picho* Salamon rabbi parancsára ismét keresztreszegeztek egy keresztény szűzlányt, mire a bűnösöket máglyán elégették, a többi zsidókat pedig kikergették a városból.

Bajorországban 1286-ban egy zsidóasszony bevallotta, hogy egy keresztény gyermeket ellopott s azt a zsidóknak eladta. Ezek a gyermek véreét tűszúrásokkal lecsapolták s rituális célokra felhasználták. 1286-ban Würzburgban, majd 1305-ben Prágában fordult elő vérvád-eset. *Bonfinius* tanúsága szerint Magyarországon, a reneszánsz, a felvilágosodottság korában is történt rituális gyilkosság.

Egy *Dőry* Frigyes nevű nemes ifjút, aki *Thnrzó* grófnőnél, mint apród szolgált, a legközelebbi zsidóházba behúzták, száját betömték, fojtogatták. Mikor pedig meghalt, véreét edényekbe szedték és más városokban lakó zsidóknak is küldtek belőle. A büntett bebizonyult, mire *Zápolya* István nádor rendeletére a piac közepén nagy máglyát állítottak fel és az összes bűnösöket tűzrehányták. A többi zsidót halálbüntetés terhe alatt örök időkre kitiltották a városból.

Ugyanezekben az időkben történt a trienti gyilkosság, amelyre később még részletesen visszatérünk, öt évvel a trienti vérvád-eset után, gondos kivizsgálás alapján a velencei szenátus megégettette *Serdadeus* és *Moises* zsidókat, akik egy *Novello* nevű 7 éves keresztény gyermek megöletésében találtak bűnösnek. Újra öt év múltán 1485-ben Vicenza tartományból űzték ki a zsidókat, akiket egy *Lorencz* nevű keresztény gyermek megöletésével gyanúsítottak.

Nemsokkal később, a mohácsi vész után Magyarországon fordult elé vér-vád eset a pozsonymegyei Bazinban, amiről még szintén lesz alkalmunk beszélni. Mária Terézia korában a morvaországi Holleschau városában öltek meg egy keresztény leányt, akinek képét a város akkori előljárója megfestette és a képet ma is gondosan őrzik. A vádlott zsidók közül többet felakasztottak, míg a királynő egynek megkegyelmezett.

Érdekes, hogy nemsokára ismét Magyarországot foglalkoztatta a vallási fanatizmusból elkövetett gyilkosság ügye. *Héczei* Dániel pééri lelkész, a tiszántúli ref. egyházkerület főjegyzőjének anyakönyvi feljegyzései, valamint a zilahi törvényszék aktái szerint egy *Takáts* András nevű 13 éves fiú holttestét találták meg a falu melletti árokban. A szolgabíró kiderítette, hogy a gyermek, aki árva volt, előzőleg egy zsidónál élt. Mikor holttestét felboncolták, kitűnt, hogy a vérerek meg vannak szurkálva és a gyermek testében nincs egyetlen csepp vér sem. Az ügyet a megyei, alispáni bíróság vette kezébe, — s mint a tiszaezlári perben — ez alkalommal is egy zsidó fiú tett vallomást szülei ellen.

Kimondotta, hogy a nagykárolyi rabbi, meg az endródi *Oser* gerendára kötötték fel a keresztény gyermeket, aztán vérét vették. A nyomozás kiterjedt annak megállapítására is, hogy vajjon egyáltalán szó lehet-e vallási fanatizmusból elkövetett gyilkosságról. Szakvéleményt kértek Debrecen tudós papjától, *Révész* Imrétől. A nagyműveltségű, szabadelvű gondolkozású református pap, mikor azt kérdezték tőle, hogy tehetnek-e ilyet a zsidók, meggyőződéssel felelte:

— *Tökéletesen meg vagyok győződve róla, hogy igen!*

A megyei bíróság ebben az ügyben négy zsidót halálra ítélt. Minthogy azonban József császár idejétől fogva az ilyen szentenciák executiója az udvar engedelmétől függ, — a zsidók szentenciája is szuszpendáltatott, még ezelőtt félesztendővel kezességen kibocsáttattak, azóta is itt laknak eklézsiánk nagy megbotránkozására, amely bennük a *keresztény vér megigazitott gyilkosait keservesen szemléli* — jegyezték fel a pééri reformátusok.

Ónody Géza a tiszaezlári ügyről írt érdekes munkájában felsorol még több magyarországi vérvád-esetet. Ugyancsak ő említi, hogy 1831-ben — tehát már nem a sötét középkorban — Szentpéterváron tárgyalták egy vallási fanatizmusból elkövetett gyilkosság ügyét. A vádlottakat egyenként száz kancsukaütésre és szibériai kényszermunkára ítélték, miután a vád bebizonyult.

Sok-sok vérvád-esetet lehetne még felsorolni, hiszen ez a gyanú Európa és a világ minden részén számtalanszor felmerült a babonás zsidókkal szemben. A XIX. század folyamán is több eset fordult elő, de akkor már a hatalom felé törő zsidóság pénzzel, vesztegetéssel, terrorral mindig el tudta érni, hogy a bűnösök megmeneküljenek.

¹ Ónody Géia: Tiszaezlár a múltban és jelenben.

IV. FEJEZET.

Trient és Damaszkusz.

A Franciaországból kiűzött zsidók egyrésze Trientben telepedett le s 1475-ben Tóbiás *Angelius* és Sámuel házában jöttek össze a zsidóság vénei, akik — a vatikáni levéltárban ma is megtalálható akták tanúsága szerint — elhatározták egy keresztény gyermek leölését. Tóbiás *Angelius* vállalta magára a gyermek elrablását és azt teljes sikerrel végre is hajtotta. Elrabolt egy szegény szülőktől származó fiút, akit aztán a zsinagógában meggyilkoltak. A holttestet az egyik folyóba dobták, ahol nemsokára fel is fedezték azt. Miután a kis *Simon* testéből hiányzott a vér, a vallási babonából elkövetett gyilkosság gyanúja merült fel.

A helyszínére sietett maga a püspök is, aki a legerélyesebb vizsgálatot rendelte el. A zsidók ugyan — középkori szokás szerint — kínzás alatt vallották be tettüket, azonban a vallomás pontosan fedte a tényeket, mert ennek alapján *megtalálták a felfogott vért, az elrejtett üveget*. A vizsgálatot *De Salis* János trienti kormányzó vezette s a számos tanú kihallgatása után, kihallgatott egy Feltróra való János nevezetű keresztényt, aki zsidó hitből tért át a keresztény vallásra. Eskütétel után ez a férfi — minden kényszer nélkül vallotta, hogy az ő atyja „zsidó húsvét napján estebéd előtt, úgyszintén a második és harmadik napon szokott keresztény vérrrel élni”. Ezt a pohárba töltve, melyben bor volt, meghintette az asztalt és átkot mondott a keresztények hitére.

Ezek után a trienti kormányzó megkezdte a vallatást. Először bizonyos *Bonaventurát* vont kérdőre, aki szakács volt *Angelius* Samu házában. *Bonaventura* éppúgy, mint a többi társa is, részletes vallomást tett az elkövetett gyilkosságról.

— A feltevés ellen — hogy csupán kínzás csikarta volna ki vallomását — szól az a körülmény, hogy az összes vádlottak vallomásai a legkisebb részletekben is megegyeztek, ami cáfolhatatlanul bizonyítja, hogy igazat vallottak. Samu fia, Izrael elmondotta, hogy a gyilkosságot Mózes,

Samu, Angyal Tóbiás és ő maga beszélték meg. Elhatározták, hogy száz darab aranyat ajánlanak fel annak, aki keresztény gyermeket szerez, hogy vére vétessék. Részletesen elbeszélte azután a szertartást is, amelynek során másfél fazék vért vettek a keresztény gyermekből. Megmondotta a bűnrészesek neveit is. Ezek között szerepelt *Vitale* akinek neve a léviták anagrammája. Vitale tehát a legelőkelőbb, főrangú zsidó nemzetségből származott. Vallomásában azt mondotta, hogy „*a zsidóknak szükségük van a keresztény gyermek vérére, mert azzal húsvétkor kenyeret készítenek*”.

— Nagypénteken — mondotta — én is ettem kovásztalan kenyeret. Samu és Mózes azt állították, hogy a kenyérbe tettek azon keresztény gyermek véréből is, akit csütörtökön megöltek. A léviták utóda elbeszélte a kis Simon megkínóztatását is. Előadta, hogy mikor a gyermek már nagyon vérzett talpraállították, kiterjesztették kezeit és így Simon keresztrefeszítettnek lázott.

Sámuel, annak a háznak a tulajdonosa, amelyben a gyilkosság történt, szintén beismerő vallomást tett.

— Mi célra használják a keresztény vért? — kérdezték tőle.

— Kovásztalan kenyérhez, még pedig a követelőző módon: Húsvét előnapján, mikor a kenyérhez a tésztát dagasztják, a családfő veszi a keresztény gyermek vérért. A dagasztás alatt abból a tészta közé tesz többet vagy kevesebbet. A zsidók — folytatta azután — ezzel a vérral húsvétjuk napján este élnek. A családfő az asztalnál a főhelyet foglalja el, fog egy poharat, melybe keresztény vért tesz. A családfő minden tagja előtt egy borral telt pohár áll. (*Érdekes, hogy Tiszaeszlúion is bort vittek a húsvéti ebédhez.*) Az asztal közepén tál van a vérral készített kenyérral. A családfő belemártja ujját a borba, aztán befecskendezi az asztalt és zsidónyelven mondja el azt a líz csapást, amelyeket az Isten az egyiptomiakra küldött, mivel a zsidókat nem akarták elbocsátani. Az átokhoz hozzáteszik: kérjük Istent, ezen csapásokat küldje mindazokra, akik a zsidó vallás ellen vannak.

Vallomásából kitűnt az is, hogy a trienti zsidók ügynököket tartottak, akik a keresztény vérből drága pénzért, csengő aranyakért adtak más hitközségeknek is.

Angelius zsidó teljesen hasonlóan mondotta el a kis Simon meggyilkolásának történetét. Megmagyarázta a vérral vegyített kenyér jelentőségét is. Azt jelenti ez — mondotta —, hogy Krisztus Jézusnak, a keresztények Istenének a teste és

ereje úgy semmisül meg az ő halálával, mint megsemmisült a vér a kovásztalan kenyér megevése által.

Tóbiás orvos, aki a keresztények között nagyon otthonos volt, az előző tanúkkal egyezően adta elő Simon megöletését. Szerinte a zsidók *minden ötvenedik évben megünnepelik Egyiptomból való szabadulásukat*. Ilyen alkalmakkor van szükség a keresztény gyermekek véreire. Az öreg Mózes, aki már nyolcvanéves aggastyán volt, szintén mindent beismert. Vallott még egy *Mohar* nevű zsidó is, ez azonban már csak jelentéktelen részletekkel támasztotta alá hittestvéreinek beismerését.

A trienti magisztrátus kétségkívül megállapította a gyilkosság tényét, amit légióként az igazolt, hogy a beismerések alapján megtalálták Simon üvegbe felfogott és elrejtett véréit. Ezek után V. *Sixtus* pápa több bíbornokot küldött ki a per okmányainak felülvizsgálására. Ezek, a legmagasabb vizsgálóbiztosok megállapították, hogy az eljárás helyesen volt lefolytatva, a bűntény igazolódott, mire a pápa 1487 június 20-án megengedte a mártírhálált halt Simon kanonizálását.

Aki ismeri a boldogáavatás rendkívül szigorú, meghatározott törvényes formáit, annak egy pillanatilag sem lehet kétsége aziránt, hogy a trienti zsidók valóban elkövették a babonás gyilkosságot.

Egy vérvád- eset bebizonyosodott Magyarországon is. Bazin városában 1529-ben eltűnt *Meyerling* Károly kilencéves János nevű fia. A gyermek hulláját Krisztus mennybemenetelének napján sok sebtől, szúrástól, vágástól borítva megtalálták egy pocsolóban. Az esküdt polgárság alaposan megvizsgálta a gyermek holttestét, amelyen láttak sok szúrást, ülést, sebet. A vizsgálat nyomában gyanúba kerültek a bazini zsidók.

Közülök *David* zsidó bevallotta a gyermek meggyilkolását *Jakab* kardcsiszár zsidó beismerte, hogy valóban a zsidók ölték meg a gyermeket s ezek után Dávid, a szappanfőző zsidó vallotta, hogy a keresztény gyermeket *Mihály* zsidó pincéjében megkínózták, majd véréit vették. A holttestet azután egy szemetesekocsira rakták és kivitték a város szélére. A vért a zsinagógába vitték, ahol azt nagy ujjongással fogadták az egybegyűlt izraeliták. *Csehó* zsidó fia, *Jakab* megvallotta, hogy a vért a kancsal *Löbia* zsidónak szolgáltatták át, aki egy forint borraalót kért érte. *Izsák* templomszolga — Scharf József tiszteletreméltó elődje — szintén bevallotta, hogy résztvett a gyermek megkínzásában, majd

pedig elmondotta, hogy a bazini zsinagógából Marcheggbe vitték a vért. Beismerő vallomást tett *Sámuel* zsidó és *Wolf* zsidó is.

A bazini rémségeket megörökítő kép még ma is megtalálható a budapesti Országos Levéltárban. Ezen a képen egy ötéves gyermek számos törszúrással eltorzított teteme látható. Az arcon tizenhármas, a karokon tizenhat, a melleken harminckettő, a háton tizenhét, a lábakon tizenkilenc szúrás észlelhető. A jobbszem ki van tolván, a torok összeszorítva, közvetlenül a kötél alatt pedig sakterkéstől vágott hatalmas sebhely látható. *Ballagi* Aladár egyetemi tanár annakidején a német eredetinek szóról-szóra való magyar fordításában közölte a bazini esetet, amelynek aktái ma is a Nemzeti Múzeumban vannak.

Természetes, hogy az akkori idők szokása szerint a bűnösnek talált zsidókat halálraítélték és nyilvánosan megégették. A késő utókor, a zsidó irányítás alatt lévő sajtó és a *Zsidó Lexikon* is megtalálta a megfelelő magyarázatot, mondván, hogy a bazini zsidókat csak azért égették meg, mert Bazin város földesurai, *Ferenc* és *Farkas* grófok anyagi szükségben lévén, pénzt akartak zsarolni szegény zsidóktól. Ezt az állítást egyetlen ténybeli adat sem támasztja alá, viszont a Nemzeti Múzeum okmánytárában őrzött iratok határozottan bizonyítják, hogy a bazini pert a legnagyobb körültekintéssel, alaposággal és az akkori időkben teljesen szokatlan jogérzékkel folytatták le.

Egyébként a bazini zsidókról teljesen elfogult és a faji együttérzéstől mélyen áthatott regényt írt *Biró* (Blau) Lajos, a szabadkőműves „*Világ*” című lap forradalmi vezérpublicistája, az összeomlás előtti idők divatos írója is s könyvében újból megkísérli tisztára mosdatni a szörnyű bűncselekmény tetteseit.

Nem a középkorban, nem a babonák és elfogultságok idején, hanem már a felvilágosultnak nevezett XIX. században robbant ki a damaszkuszi vérvád-eset, amelyről bő leírást hoz *Rohrbacher* egyháztörténelme, valamint számos megbízható munka.

Damaszkuszban, mint hittérítő működött egy *Tamás atya* nevű derék kapucinus, aki a szegényeknél és gazdagoknál egyaránt nagy tiszteletben állott. Barátságos viszonyt tartott fenn a város legtiszteltebb zsidójával, *Arari* Dáviddal is. Az 1840 február 5-én Arari Dávid háza előtt haladt el, amikor a ház tulajdonosa a legszívélyesebb módon beinvitálta

a pátert. Alighogy betette lábát a szobába, az ott lévő zsidók rávetették magukat, betömték a száját, megkötözték kezét-lábát, majd mikor az éj beálltával megérkezett egy *Kakán* nevű rabbinus és egy *Szolimán* nevű zsidó sakter, megkezdődött a mézszárlás. A sakternek nem volt elég bátorsága, hogy átmetse a kapucinus nyakát, s ezért maga Arari Dávid végezte el a hóhérmunkát, amiben Áron, a testvére is segített neki. A vért egy palackban fogták fel s azt elküldötték a nagy rabbinusnak.

Tamás atya szolgája, aki tudta, hogy urát, mint orvost — egy zsidógyermekhez hívták, keresésére indult a város zsidónegyedébe. Ezt a szolgát a zsidók szintén meggyilkolták. Tamás atya azonban a keresztények, sőt a mohamedánok körében is általános tiszteletnek örvendett, így hát eltűnése nem maradhatott észrevétlenül.

Serif pasa, Szíria kormányzója megindította a vizsgálatot, amelynek során napvilágra került a kettős büntény minden részlete. Megtalálták Tamás atya gyilkosait, *Arari* Dávidot, *Arari* Áront, *Arari* Izsákot és Józsefet, *Legnadó* Józsefet, *Missum* Mussát, *Abouel* Afieh rabbinust, *Bakor* Juda szaloniki-i rabbit és *Szolimán* borbélyt. Előkerültek Tamás atya szolgájának gyilkosai is, akik szintén beismerték tetteiket.

A hivatalos iratokból kitűnik, hogy a vádlottak elismerték a vallási fanatizmusból elkövetett gyilkosság tényét. Elmondották, hogy a gyilkosokat *Jacub el Autabi* főrabbi bírta rá a tetre, lei száz-száz török fontot ígért a keresztény vér megszerzéséért. E vallomások mind hivatkoznak a Talmudra, amely azt mondja, hogy „minden nem zsidót, ki a vasárnapot megüli, meg kell ölni”.

A tárgyalás folyamán egymást követték a beismerő vallomások, azonban a világ zsidósága már akkor is megmozdult, hogy eltitkolja babonás és fanatikus hittestvéreinek szektáriánus bűnét. Gróf *de Rotli Menton* damaszkuszi főkonzul a szíriai kormányzóhoz intézett levelében tudatta, hogy *Merlato* osztrák konzul közvetítésével a zsidók kérték a Talmud és egyéb könyveik lefordításának abbahagyását, mert ez a zsidó nemzet megalázása volna. Egyúttal értesítette a kormányzót, hogy Beaudin-nak, a francia konzulátus egyik tisztviselőjének 150.000 piasztért ajánlottak fel, sőt ennek az összegnek megtoldását ajánlották fel, ha a zsidókat terhelő gyanú elnyomatik.

John Baker, aleppói angol konzul, éppúgy mint a kollégák, báró *Kalta* porosz konzul, kormányaikhoz intézett jelen-

téseikben azt a meggyőződésüket fejezték ki, hogy az ottm zsidók keresztényeket gyilkolnak, aminek megerősítésére löbb esetet hoztak fel.

Ekkor azonban már működött az *Alliance Israelite Universelle*, a zsidóság világszövetsége, amely arra az álláspontra helyezkedett, hogy a damaszkuszi tárgyalás során teljesen beigazolódott vérvádat mindenáron el kell tussolni. konkrét és kétségbevonhatatlan bizonyítékok alapján ugyanis a bíróság tíz zsidót halálra ítélt. A hitsorsosok megmentésére pazar yachtra ültek *Cremieux* és *Montefiore* Mózes, akik megérkezve Damaszkuszba, az egész európai zsidóság nevében tiltakozásukat jelentették be a szíriai kormányzónál. Követelték a kivégzés elhalasztását, a per felülvizsgálatát. Ennek ellenére a damaszkuszi ügyben sohasem hoztak új ítéletet. Miután a zsidók letették a megfelelő számú aranyakat, *Mehmet Ali* megkegyelmezett a halálraítélt zsidóknak. Erről fermant bocsátott ki, amelyben azonban egyetlen szó sem volt arról, hogy a bíróság által halálraítélt zsidók ártatlanok. Ellenkezőleg! A fermán szóról-szóra így hangzott:

„Montefiore Mózes és Cremieux urak előterjesztésére és kérésére, kik az összes európai Mózes vallásúak nevében jöttek hozzám, mi elismertük, hogy ők kívánják azon zsidók szabadságát és biztonságát, (Vigyázat! Nem ártatlanságát!) kik le vannak fogva, vagy kik menekültek Tamás atyának, a Damaszkuszban 1255. év zilhidie havában (török számítás szerint) eltűnt szerzetesnek és szolgájának ügye következtében. És miután ily nagyszámú népesség miatt (tehát nem a vádlottak ártatlanságának okából) nem volna helyes visszatartani ezen kérelmüket, elrendeljük, hogy az elfogottak szabadon bocsáttassanak és a menekültek biztonságot nyerjenek visszatérésükhöz. Ez a mi akaratunk.”

A damaszkuszi vérvád vádlottai egytől-egyig azt mondták a bíróság előtt, hogy a Talmud tanítása szerint „minden nem zsidót”, ki megüli a vasárnapot, meg kell ölni.¹

Solymosi Eszter csak egy áldozat volt a sok közül. A parancsot *Trockij, Sztálin, Litvinov, Jagoda* Herschel, *Samuclli* Tibor, Kan Béla és *Korvin-Klein* teljesítették tőlük telhető buzgalommai.

Ezzel szemben állapítsuk meg, hogy a magyar bíróság, ügyészség, a megdöbbentő történelmi tények ellenére sem emelt vádat rituális gyilkosság miatt a tizsaeszlári sakterek ellen.

¹ Ónody Géza: Tizsaeszlár a múltban és a jelenben.

V. FEJEZET.

A keresztény-gyűlölet.

Annak ellenére, hogy vallási fanatizmusból elkövetett emberölés több esetben rábizonyult egyes zsidókra, mégis újra meg újra fel kell vetni a kérdést: lehetséges-e a vérgyilkosság? Állapítsuk meg, hogy a zsidó szent könyvekből nem tudták kimutatni az erre irányuló határozott parancsot. Van azonban valami, amit igen könnyűszerrel ki lehet mulatni nemcsak a Talmudból, Sulchan Aruchból, hanem a keleti zsidóság magatartásából is. Ez pedig az izzó és már-már vallási parancsszerű kereszténygyűlölet, amelyhez hozzájárul a babona, a keletlengyelországi gettók évezredek szellemi sötétsége, az „üldözött” zsidóság bosszúvágya. Az utóbbi pedig nagymértékben megerősödött Tiszaeszlár idején az oroszországi pogromok hatása alatt.

A vérpraxis kérdését talán úgy lehet leghelyesebben beállítani, ha kimondjuk: nem hihető a vallásszertartási gyilkosság vádja, de igenis nagyon valószínű, sőt bizonyítottnak tekinthető a „gojim” iránti gyűlöletből, szektáriánus babonágból elkövetett gyilkosságok egész sorozata.

Rohling Ágoston dr. „*A talmudzsidó*” című művében érdekesen rajzolja meg ennek a keresztény gyűlöletnek vallási alapjait.¹ Mindenekelőtt rámutat arra, hogy a názáreti Jézus zsidó tanítás szerint nem Isten, csupán egy teremtmény, csupán egy ember: következésképpen a keresztények a zsidók szemében szükségszerűen pogányok, bálványozók, mivel a bálványimádás abban áll, ha valaki egy teremtménynek Istent megillető tiszteletet tanúsít. Ezek szerint a keresztényekre is vonatkoztatandók mindazon tanítások és utasítások, melyek a bálványimádókra nézve a Talmudban találhatók.

Már pedig a Talmud tele van a legvadabb Krisztus-ellenes átkokkal és nyomdafestéket sem tűrő gyalázásokkal. Hyeronimus a Vulgata legnagyobb részbeni fordítója a Tal-

¹ Rohling Ágoston: „*A talmudzsidó*”

„mud Krisztus-ellenes tendenciájáról írja: *diebus ac noctibus blasphaemant Saluatorem, ami annyit jelent, hogy „éjjelnappal káromolják a Megváltót*”. Más források szerint az apostolokat apostolatáknak, az evangéliumot a gonoszság kijelentésének nevezik.

Pranaitis a szentpétervári rom. kat. akadémia teológiai professzora gazdag anyagot hordott össze annak megvilágítására, hogy a Talmudon keresztül miként vélekedik a zsidóság Jézusról, Máriáról, a galileai és samáriai idegenekről, mint a zsidó nemzeti állam, az egységes zsidó vallásos érzület megrontóiról. Már nem is véleményről, hanem csupán átkokról van szó. A talmudi iratok ritkán nevezik Jézust nevén, hanem különbözőképpen „az az ember”, „egy bizonyos”, „az ács fia”, a „felakasztott”. Jézusról más helyen azt tanítja a Talmud, hogy bastard volt, Ézsau lelke élt benne, bolond volt, varázsló. Jézus elbolondította és megsemmisítette Izraelt A Sanhédrin szerint Jézus bűneiért és istentelenségéért halt gyalázatos halált. A Sohar III. 282. arra tanít, hogy Jézus mint egy állat végezte életét és úgy temetlék el „azon szennydombon, melyen kihányva hevernek döglött kutyák és döglött szamarak, ahol Ézsau (a keresztények) fiai vannak eltemetve s Izmael (a török) és a körülmetéletlen és tisztátalan Jézus és Mohamed is, akik mint döglött kutyák eltemetettek”.)»

Máriát, Jézus anyját szintén a legdurvább és megnevezhetetlen kifejezésekkel illetik. Elképzелhető, ha így vélekednek Jézusról és Máriáról, milyen titkos véleménnyel vannak a zsidók a kereszténységről, melynek gyűlöletére kifejezetten oktatják őket a szent-könyvek, *Maimonides* rabbi azt tanítja például: „aki a zsidó hitnek egy cikkelyét tagadja az eretnek és epikureus s az ember köteles őt gyűlölni, megvetni, kiirtani, mert az mondatik (138. zsolt.): Ne gyűlöljem-e azokat, akik téged gyűlölnék?” *Simon ben Haddarsan* gyűjteménye Mózes IV. könyvét kommentálva azt írja: „Meg vannak parancsolva, hogy Izrael áruóit és az eretnekeket, minő Jesu volt és az ő követői, kézzel megöljük és a pusztulás örvényébe taszítjuk”.⁴

Csak pár röpke idézet ez, de éppen elegendő arra, hogy megvilágítsa: milyen izzó kereszténygyűlöletet hirdetnek a zsidóság szent könyvei. Ezek után elképzелhető, hogy kivált-

² Zajthy Ferenc: Zsidó volt-e Krisztus?

³ Zajthy Ferenc: Zsidó volt-e Krisztus?

⁴ Zajthy Ferenc.: Zsidó volt-e Krisztus?

kép a keleti zsidóság, amely gyermekkorától a Talmudot tanulmányozza, amelyet jeshivákban, chéderiskolákban fanatizált rabbinusok és talmudisták oktatnak a szent tanokra, mennyire át van itatva a kereszténység gyűlöletével. Ennek a gyűlöletnek a mértékéről rendkívül érdekes könyvet írt bizonyos *Theophilus* szerzetes, aki megtérése előtt 1803-ban zsidórabbi volt Moldvában, vagyis ott, ahol a legsötétebb zsidók, az elfogultságnak, barbárságnak legkomorabb és legzártabb tömegei élnek. Jellemző, hogy a volt rabbi könyvét, amelynek címe: „*A héber vallás végenyészete*”, a zsidók teljesen felvásárolták. Egyetlen példányát 1840-ben a francia *Laurent* hozzácsatolta a damaszkuszi vérvád perirataihoz. A tiszaezlári ügy idején, 1883-ban a könyvet újra kinyomtatták és kiadták Olaszországban.

Theophitus szerzetes, akit egyszerűség kedvéért eredeti nevén *Moldavo* rabbinak fogunk nevezni, a vérpraxisról azt írja ebben a munkájában, hogy egyes chachamok, rabbik és kivételes zsidó családok ismerik e titkot, amelyet fiaikkal közíének, de iszonyatos átkok között hallgatást parancsolnak, hogy sohasem merészeljék azt elárulni.

— Velem — folytatja *Moldavo* — következőképpen közölték a titkot:

— Tizenhároméves voltam, midőn atyám négy szemközt elővett és mélyebben bevezetett a törvény ismeretébe; egyre a keresztények elleni gyűlöletről prédikált, mondván, hogy Isten megparancsolta — mert az kedves előtte —, hogy a keresztényeket le kell ölni és verőket a vérszokásokra eltenni. Aztán megölelt és folytala: „Fiam, kényszerítelek az ég és föld minden elemére: őrizd meg mindig szívedben e titkot: sohse közöld testvéreiddel, anyáddal, leendő feleségeddel, egy élővel sem, különösen pedig ne az asszonyokkal. És ha egyszer neked is tizenegy fiad lenne, mint nekem volt, ne közöld a titkot mindegyikkel, hanem csak eggyel közülök, kit legokosabbnak találsz arra, hogy a titkot megőrzi. Arra tekintettel kell lenned, vájjon fiad hű és buzgó-e a hitben”. Végezetül azt mondta atyám: „Tagadja meg testednek a föld a temetkezést, vessen ki öléből, ha te egyszer vértitkunkat elárulnád bármily időben, bármi, még oly fenyegető körülmény között is. És ezt ne feledd még azon esetre sem, ha keresztény lennél, és akár a magad érdekében, akármily más okból feljogosítottnak hinnéd magad arra, hogy közöld, őrizkedjél valaha apádat elárulni azáltal, hogy az isteni titkot, melyet neked ma kijelentenem, napfényre hozod. Átkom

ugyanabban a pillanatban lejedre szállna, üldöznek téged egész életeden keresztül halálodig, sőt az örökkévalóságban is.”

Moldavo közléseivel megegyezik *Angelonak*, a trienti perben kihallgatott tanúnak nyilatkozata, aki — mint a pápai akták bizonyítják — ezeket mondta: „A zsidók öregebbjei és előkelőbbjei ezt, mint titkot őrzik meg maguk között, melyet egyik a másikkal közöl, úgyhogy apáról fiúra száll.”

A tiszzaeszlári ügy szempontjából azonban nem is annyira a vérpraxis, mint inkább a kereszténygyűlölet problémája érdekes. Moldavo szerint ugyanis ez a gyűlölet a zsidók második természetévé vált. Az ex-rabbi érdekes könyve többek között emlékezteti az olvasót Salomo rabbi mondására: „Még a legkisebb kígyónak fejét is szét kell tapodni.” Ebből az következik — szerinte —, hogy a keresztényeket meg kell ölni, mert azok mind kígyók. Hogy ezt az istentelen eivel megerősíthessék, meghamisítják a szentírást is, amennyiben egy magyarázatot csempésznek bele, amely jól illik megrontott képzeletükhöz. Az Exodus könyvében van egy rész, amely úgy szól: „Ne egyétek ama húst, amelyből állatok ettek, hanem dobjátok a kutyák elé.” Ehhez Salomo chacham ezt a magyarázatot fűzi:

„Isten Mózes szája által megparancsolta, hogy az olyan húst a keresztényeknek (helyesebben nemzsidóknak) adják, el, mert Mózes ott, ahol a kutyákról beszél, megátkozza a keresztényeket, hoay ebből érezhető legyen, miszerint a kutyák jobb fajból valók, mint a keresztények.”

Ugyancsak Moldavo írja le, hogy a keresztény templomokat a rabbik tisztátalan helyeknek, sárcsatornáknak nevezik. A keresztény fiút féregnek, a keresztény lányt pedig piacának mondják. S Moldvában, mikor a keresztények karácsony éjszakáját ülik, *a zsidók befödik szent könyveiket. Karácsony éjszakáját kártyázással töltik a zsinagógában s közben Krisztust káromolják. Karácsony éjszakáját a „megvakítottak éjjelének” nevezik.*

Mindezen felül leírja Moldavo ex-rabbi azt a zsidószo-kást is, amely hiteles tanúk állítása szerint feltalálható minden moldvai, galíciai, oroszországi gettóban. Ha ugyanis zsidót temetnek, néhány követ tesznek a koporsóba. A temetésen résztvevők azután felváltva imádságokat mondanak:

— Ha találkozol a názáreti Jézussal, így kövezd meg őt! Moldavo tanúságtétele szerint, hogyha egy zsidó keresztény templom mellett halad el, köteles ezt mondani:

— Legyen átkozott a tisztátalanok tisztátlan lakhelye.

A Talmud erre az esetre előírja még azt is, hogy ha a zsidó szórakozottságból elfelejti kimondani e szavakat, akkor vissza kell fordulnia, hogy helyrehozza a mulasztást. Ha valamelyik zsidó keresztény halotti menettel találkozik, azt kell mondania magában:

— Ez csak egy, bárha holnap ketten lennének.

Amikor keresztény lép a zsidó házába, kötelessége udvariasan, barátságosan fogadni, de mihelyt kilép a kapun, így kell utána kiáltania:

„Szálljon a keresztény fejére, házára, családjára, mindazon nehéz betegség, szerencsétlenség, szenvedés, üldöztetés, mely családomat, házamat fenyegeti és fenyegetni fogja.”

Moldavo ex-rabbi állításait teljes mértékben alátámasztja trienti boldog Simon pörének több jegyzőkönyve, melyek szerint Vitale zsidó azt vallotta a gyermek megkínóztatásáról:

— *Így tettünk Jézussal, Isten fiával; vajha minden ellenségeinkkel így bánhatnánk.*

Mindebből világos, hogy a zsidóság vallási alapon gyűlöli a kereszténységet, vallási parancsra veti meg a gojimat, elfogultságot tanúsít Jézussal és minden kereszténnyel szemben. Nyugodtan feltehető tehát, hogy aki így tud gyűlölni, aki a gyűlöletnek ebben a kénköves légkörében nevelkedett fel, aki a bosszúváagnak, haragnak ebből a nemzedékeken át ápolatmoszférájából lépett át a keresztény világba, gyilkolni is tud, kiváltkép ha hátamögött ott van a pogromok tűz- és véresője. Gyilkolni tud annál is inkább, mert hiszen a kegyetlenség, a vérszomj zsidóerény, amely könnyűszerrel kimutatható nemcsak a Talmudból, hanem még az ó-szövetségből is. Józsué és a Birák könyve csupa Kegyetlen emberirtással dicsekszik. A moabiták, midiániták elpusztítása úgy van feltüntetve, mint valami nagy és dicsőséges, Istennek tetsző cselekedet. Legjellemzőbb azonban a zsidó mentalításra Eszter könyve,⁶ amelyben ékesen van leírva a Purim története. Ahasvérus királyt ugyanis zsidó felesége Eszter, Márdokeus parancsára hallgatva rávette, hogy járuljon hozzá az antiszemita Hámán megöléséhez és nemzetségének kiirtásához. Eszter könyve szadisztikus gyönyörűséggel írja le az ekként engedélyezett és elkövetett zsidó vérengzéseket.

A tizenkettedik hónapban azért — írja Eszter könyvének 9-ik része — Adár napjának tizenharmadik, napján, amikor

⁶ Ó-Szövetség. Eszter könyve.

eljött az ideje a király szavának és végzésének, hogy akkor teljesítsék, azon a napon, amelyen a zsidók ellenségei remélték, hogy hatalmat vesznek rajtok, ellenkezőleg fordult; mert maguk a zsidók vőnek hatalmat azokon, akik őket gyűlölték.

2. Egybegyűlének a zsidók városaikban, Ahasvérus király minden tartományában, hogy rávessék kezüket azokra, akik vesztüket keresték és senki sem állhatott meg előttük; mert miattuk való félelem szállott minden népre.

3. És a tartományok minden feje, fejedelmek, kormányzók és a király hivatalnokai magasztalták a zsidókat, mert a Mardokcustól való félelem szállott reájuk.

4. Mert nagy volt Mardokeus a király házában és hire, elment minden tartományba, mert ez a férfiú, Mardokeus emelkedett és nagyobbodott.

5. És leverték a zsidók minden ellenségeiket fegyverrel, megölvén és megsemmisítvén azokat és akaratok szerint cselekedének gyűlölőkkel.

És Susan várában megölének és megsemmisítenek a zsidók 500 férfit.

A továbbiakban elmondja Eszter könyve, hogy a zsidó királyné miként vette rá Ahasvérust Hámán tíz fiának felakasztására és a további vérengzésekre. A történet így folytatódik:

16. És a többi zsidók is, kik a király tartományaiban voltak, összegyűlének és feltámadtak életükért és békében maradtak ellenségeiktől, *megölének pedig gyűlölőikből hetvenöt-
ezret, de zsákmányra nem tették rá a kezöket.*

17. Történt ez Adár napjának tizenharmadik napján és megnyugovának a tizennegyedik napon és tették azt vigalom és öröm napjává.

Ez az ünnep a Purim, amelyet ma is megünnepelnek mindenütt, ahol zsidók élnek. Purim a legdemokratább, leg-humanistább országban is a legvadabb zsidó vérengzés örök ünnepe, amelyen arról emlékezik a választott nép, hogy miként állt bosszút ellenségein és milyen gyilkolások közepett pusztította el az ő gyűlölőit.

Purim éjjelén — írja „Zsidó vérgyilkosságok” című könyvében Freimut Bernardin — alig találunk zsidót, aki nem volna ittas és a bolondságtól egészen megkergült. Purim ünnepén egy jólsikerült tömeggyilkosság emlékezetére vigadozik Izrael népe, amely e napon háromszög-alakúra süti az édes kenyeret. Mi okból teszi ezt?

— „Fájdalmamba kerül népem minden gaztettéi — írja erre vonatkozólag Moldavo rabbi — napfényre hozni, de követem az Üdvözítő tanácsát: „Ne titkoljátok el a titkot.” Azon okból választják a háromszög alakját, hogy a legszen-
tebb Szentháromságot gúny tárgyává tegyék, amelyben a keresztények hisznek és amelyet imádnak. Es midőn a kenye-
ret a keresztényeknek ajándékozzák, le akarják tiporni az abban való hitet és könyörögnek Istenhez, hogy alázza meg azokat, akik ama, a misztériumba hisznek.”

S ha mindez mit sem bizonyítana a zsidóság kereszténygyűlöletéről, akkor bizonyít a jelen, amelyben a vérpraxist másként nevezik: *bolsevizmusnak*.

Harminckétfmillió leölt, éhenhalasztott orosz keresztény teteme, Kohn Béla magyarországi rémuralma, krimi vérfürdője, Sámuelli Tibor akasztófai, Korvin-Klein szörnyetei, az orosz templomok megszenteltelenítése, a spanyol katedrálisok felégetése igenis bizonyítják, hogy a kereszténygyűlölet és a vérszomj eleven, égő energiái a zsidóságnak, amely Moszkvában szobrot állított Iskariothbeli Júdásnak, Krisztus árulójának. *Ebben az iszonyatos vérvádban — igenis — bűnösnek találtatott a zsidóság.*

Ha pedig ez így van — mint ahogy nincs másként — , akkor balgaság volna feltételezni, hogy néhány fanatizált idegen sakter el nem követhette volna az eszlári vérgyilkosságot.

VI. FEJEZET.

Korfu mindent igazol.

Tévedés volna azt hinni, hogy Tiszaeszlárral lezárult a zsidó vérgyilkosságok sorozata. Kilenc évvel később Korfu szigetén megisméltódott Tiszaeszlár, mégpedig kísértetiesen azonos körülmények között.

A zsidók húsvétja előtt 1891 áprilisában — csodálatosképpen éppen április 1-én, amikor Solymosi Eszter is eltűnt — *Charalampis* — rendőr, aki szokásos ellenőrző körútját teljesítette, hajnaltájban arra lett figyelmes, hogy a zsidó temetőben több sötét alak egy holttestet akar elásni.¹ A rendőr hirtelen átmászott a falon, mire a zsidók meneküléshez láttak. A pirkadás világosságánál *Charalampis* nyomban felismerte *Maxont*, a zsidó templomszolgát, a hitközség sírásóját s látott még egy harmadik zsidót is, aki hatalmas zsákot cipeli a hátán. A rejtélyes harmadik — mint kiderült — *Sarda* Salamon zsidó szabó volt, akit *Sarkopuló* rendőrhivatalnok reggel 5 óra tájban látott, midőn ugyanazt a zsákot cipelte, melyben később a keresztény lány hulláját megtalálták. Ugyanekkor egy keresztény gabonakereskedő hallotta, amint *Sarda* és *Naxon* — a korfui *Scharf* József — hevesen vitatkoztak egymással és *Naxon* odakiáltotta a szabónak:

— Neked köszönhetem az egész históriát.

Nemsokkal ezután *Sarda* Salamon megjelent a rendőrprefekturán, hol kijelentette, hogy lányát megölték, holttestét pedig egy zsákba kötve a lakása elé dobták.

A rendőrség csakhamar megállapította, hogy a holttest egy *Dessyla* nevű keresztény leányé, aki *Sarda* Salamonnál volt ellátáson. A boncolás során az is kiderült, hogy a leány nyakát elmetstették s testén még húsz kisebb-nagyobb sebet ejtettek. Ekkor már világos volt, hogy vérgyilkosság történt, mire Korfu szigetén és öt földrészen éppúgy felmozdult a zsidóság, mint a tisztaeszlári bűnper idején. Legelőször is azzal akarták elterelni a hatóságok figyelmét a vérgyilkosságról,

¹ Freimuth Bernardiu: Zsidó vérgyilkosságok.

hogy Sarda Salamon egyszerűen saját lányának vállalta szolgálóját, gondolván, hogy ha a lány zsidó, akkor szó sem lehet vérgyilkosságról. A művelethez fényes papi segédletet nyújtott a korfui rabbi, aki bemutatott egy születési lajstromot.. mely szerint a megölt nyolcéves gyermek valóban Sarda Salamon leánya volt. Négy római apácanővér azonban — akik iskolát vezettek Korfuban — csakhamar igazolta, hogy a leány keresztény volt, *Dessyla* Máriának hívták és 1883-ban Janinában született, keresztény családból. *A rabbi hamisítása kiderült abból is, hogy a hivatalos állami anyakönyvben egyáltalán nem szerepelt a meggyilkolt leány*, Sarda szabómester tehát sohasem jelentette be, hogy neki leánya született volna.

Ilyen előzmények után a zsidók egyáltalán nem tudták megdönteni a vád alapjait, Korfuban pedig percről-percre fokozódott a keresztények izgatottsága, mert ekkor már sejtették.. hogy egyes hatóságok a zsidósággal karöltve minden lehető elkövetnek az ügy eltussolására. Zsidóellenes zavargások törttek ki, mire közbeléptek a Rotschild-csoport által befolyásolt nagyhatalmak is. Az osztrák, angol, olasz, francia konzulok szemrehányást tettek *Delyannis* görög miniszterelnöknek, aki azonban — egyelőre — nem hagyta magát megfélemlíteni. Azt válaszolta, hogy a hivatalos vizsgálat bizonyos mozzanatokot talált, amelyek alkalmasak, hogy a keresztény lakosság feltevését a rituális gyilkosságot illetőleg megerősítsék.

Erre a kormányelnöki nyilatkozatra méginkább megmozdult az egész világ zsidósága. Nem volt elég kiheverni egy Tiszaeszlárt? — kérdezték magukban az Alliance Israelite Universelle vezetői. Nemsokára meg is jelent Korfuban a zsidók berlini főlapjának, a *Berliner Tageblatt*-nak kiküldött tudósítója, dr. *Barth*, a korfui ügy Szabolcsi Miksája, aki ősi szokás szerint megkezdte a hazudozást. A görög szakadár érsektől nyilatkozatot eszközölt ki, mely szerint a leány zsidó volt és valószínűleg kéjgyilkosság történt. Mikor ez sem használt, koholt beszélgetést közölt *Delyannis* miniszterelnökkel. aki kijelentette, hogy Korfuban csak azért szították a nyugtalanságot, hogy a városi választások, előtt a miniszterelnök iránt barátságosan érző zsidó választókat elrettentsék. Megjelent azonban Korfu szigetén a keresztény alapon álló *Kreutz Zeitung* tudósítója is, aki ezután sorozatos cikkekben leplezte le a zsidók hazudozásait. Megállapította, hogy a boncolás. melyet négy legkiválóbb, Európában képzett görög orvos végzett, egy sebet konstatált a nyakon, egyet a karon és egy nyí-

lást a kis Dessyla Mária fején. A testben egy csepp vért sem találtak, sőt különböző helyen észlelhető túsúráások arra mutattak, hogy a gyilkosok gondosan meggyőződtek a teljes vérvételről. A sebek, valamint az egész hulla tisztára voltak mosva. A lány ruháján véryomokat nem lehetett felfedezni, éppúgy, mint ahogy Solymosi Eszter ruháin sem tudtak véryomokat találni a vizsgáló hatóságok.

Magáról a büntényről a zsidóság úgy igyekezett elterelni a figyelmet, hogy a zsidókézből lévő nagy lapok az egész világot telelarmáztak a korfui pogrom rémhíreivel. A valóság mindössze annyi volt, hogy a felháborodott lakosság néhány zsidó ház ablakait bezúzta és azokat a zsidókat, akik nem elég gyorsan menekültek a gettóba, botokkal megverte. Ezzel egy időben valósággal ömlött a zsidó pénz Korfuba, hogy legyen mivel megvesztegetni a hatóságokat és elhallgattatni azokat, akik az igazságot keresték. A korfui eset tisztán megmutatta, hogy milyen rendkívüli az arany nemzetközi hatalma. Néhány nap múlva már Európa valamennyi kormánya tiltakozóit a görög kormánynál a korfui zsidók üldözése ellen. Nemsokára angol és francia hadihajók horgonyoztak a görög kikötőkben, Berlinben pedig tetemesen csökkent a görög állampapírok árfolyama. A görög kormány viselkedése a különösnél is több volt — írja Freymuth Bernardin — s bizonyosságot szolgáltatott, hogy a zsidó pénzügyi hatalmak befolyása a politikában mindenható. Május 15-én, vagyis 35 nappal a gyilkosság után *az ügyben minden vizsgálatot beszüntettek*. egy lanut sem hallgattak ki, noha Delyannis miniszterelnök a nagyhatalmak közös szemrehányására leplezetlenül kijelentette, hogy a rendelkezésére álló adatok szerint a rituális gyilkosság valóban megtörtént.

Erre méginkább működni kezdett a nemzetközi zsidóság. A berlini, valamint londoni zsidó bankházak különféle pénzügyi tárgyalásokba bocsátkoztak *Karapanos* görög pénzügyminiszterrel. E tanácskozások meglepő eredménnyel végződtek. A görög kormány beleegyezett abba, hogy a per minden további tárgyalásáról lemond, a vádlott zsidókat a fogságból kibocsátja, azzal a feltétellel, ha Korfuból kivándorol valamennyi zsidó.

A nemzetközi zsidóság ekként Korfuban feláldozta a gettót, ezzel együtt lemondott a Földközi-tenger legfontosabb piacainak egyikéről. Feláldozott néhány milliót, hogy hatezer hitsorsosának más otthont adjon és felajánlott mindent, hogy

Európa közvéleményét félrevezesse, meghamisítsa, csak hogy egy gaztettet eltitkoljon.

A zsidó pénzügyi hatalmak az elért eredményekkel sem elégedtek meg, mert rövidesen még többet értek el. A *kivándorolt zsidók néhány hónap múlva a görög kormány oltalma alatt visszatértek Korfuba*. A törvényszéki vizsgálatot újból megkezdték; a négy legsúlyosabban gyanúsított zsidót szabadlábra helyezték és a Kormány védelme alatt az országból elszállították.

Mint a tiszzaeszlári, úgy a korfui vérvád is be volt bizonyítva. A zsidóság hatalma ellen azonban nem tudott küzdeni a szegény Görögország. Ezekben az időkben egy tekintélyes görög államférfi írta a *Kreutz Zeitung*-nak a következőket:

„Hallgatnunk kell, ha mindjárt vérző szívvel is, hiszen Görögország gyenge arra, hogy jogát megvédje és az igazságot kimondja.”

Úgy látszik, erre a feladatra gyenge volt a liberális Magyarország is.

VII. FEJEZET.

Vizsgálat Tiszaeszláron.

Május 19-e volt, mikor *Bary* József, a huszonnégyéves törvényszéki aljegyző vezetésével megjelent Tiszaeszláron a vizsgálóbizottság. A nyíregyházi törvényszék elnöke, *Korniss* Ferenc *Bary* Józsefre bízta a múlt század legnagyobb és legnehezebb bűnügyének felderítését, mert tisztában volt vele, hogy ez a fiatalember lelkiismeretes, nagyképzetségű jogász, törhetetlen jellem és kitűnő magyar ember.

Ötven nap múlt el azóta, hogy április 1-én elindult végzetes útjára *Solymosi Eszter*. Egy bűnügy felderítésénél sok lehet néha ötven perc, ötven óra, de még több ötven nap. A büntetésnek elegendő néha ötven másodperc is, hogy eltüntesse a bűnjeleket, megsemmisítse a nyomokat, vagy félrevezesse a vizsgálatot. Itt pedig rendelkezésére állott teljes ötven nap és a nyomozó nem egy-két bűnözővel állott szemben, hanem egy egész törzsi szövetséggel, az eszlári hitközség kétszáz tagjával, majd később az egész világszidósággal. Eszláron nemcsak a közvetlen gyanúsítottak igyekeztek bünt palástolni, hazudni, bűnjeleket rejtegetni, mert itt bűnsegédi bűnrészes, vagy legalábbis érdekelt volt minden izraelita. *Alter Mór* később meg is mondta: „*én, mint izraelita, érdekelve vagyok ebben az ügyben*”. A magyar zsidóság pedig úgy érezte, hogy nemcsak *Alter Mór* érdekelt, hanem a világ minden zsidója.¹

Tiszaeszláron tehát ott várta *Bary* Józsefet az ötvennapos késedelem, a zsidó bűnpalástolás nagy együttese, a hamis tanúk, a végtelenségig tagadó zsidó vádlottak és a megfélemlített magyarok légiója. Ezzel szemben mi állt az ő rendelkezésére? A mai bűnügyi nyomozás módszereit ismerve, nyugodtan mondhatjuk: semmi. Csendőrség még nem volt, de voltak könnyen megvesztegethető pandúrok. A detektívtestület még az ismeretlen fogalmak közé tartozott. Távíró működött ugyan, de hiányzott a telefon. Daktiloszkópia nem volt és még

¹ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka.

csak egy rongyos fényképezőgép sem akadt, mellyel meg lehetett volna örökíteni a helyszínt, vagy később a csonka-füzesi ál-hullát, melyről oly sokat vitatkoztak a szakértő urak. Bary Józseffel csak *Egressy-Nagy* László királyi ügyész szállott ki a helyszínre, no meg *Péczely* Kálmán, az öreg törvényszéki írnok, aki havi harminc forint díjazásért az írógépet helyettesítette, ő körmölte 1882 május 19-én az eszlári községházán az első jegyzőkönyvet, amely 129. v. b./1882. számot viseli.

A vizsgáló küldöttség — olvassuk többek között — legelső teendőjének találta biztosítani, hogy a vizsgálat folyamatban létéről könnyen értesülhető azon egyének, akik a nyomozandó gyilkossági bűntény elkövetésével az eddigi adatok szerint gyanúsíthatónak látszanak, meggátoltassanak abban, hogy kihallgatásukig egymással érintkezve, teendő vallomásuk iránti megállapodásra jussanak.

Legelőször tehát *Juhász* Józsefet, a községben állandó szolgálatot teljesítő csendkatonát rendelték szolgálattételre, azután pedig parancs ment *Recsky* András nagyfalusi csendbiztoshoz, hogy összes csendlegényeivel jöjjön át Tiszaeszhárrn.

Ezekután a vizsgáló küldöttség ó-faluból, melyben a községháza állott, azonnal átment Tóthfaluba, ahol a zsidótemplom és mellette Scharf József egyházfi — vagy mint a jegyzőkönyv írja —, a zsidó harangozó lakása feküdt. Scharf Józsefet már nem találták odahaza, mert Jehova kitűnő szolgálja a vizsgálóbizottság érkezésének hírére — miért, miért nem — átment Tokajba. A kisbírót kellett eléje küldeni, hogy ha megérkezik, siessen azonnal a községházára. Az összeszedett zsidók mellé odaállítottak egy csendlegényt, a vizsgálóbíró pedig megkezdte kihallgatásukat.

Nyolc jegyzőkönyv készült el ezen a napon s mikor már alkonyatra szállott a nap, Bary József, *Egressy-Nagy* László és *Péczely* Kálmán befejezték a munkát. Scharf Józsefnél — tekintettel arra, hogy otthon két kicsiny gyermeke maradt — estére hazabocsátották. A királyi ügyész azonban utasította *Lázi* János kisbíró, hogy maradjon a zsidó egyházfi lakásán s „szigorúan vigyázzon arra, hogy nevezett növel senki ne érintkezhessek, senki ne beszélhessék mindaddig, amíg a vizsgálóbíró további intézkedést nem tesz”.

Ma már meg lehet állapítani, hogy a tiszaezlári ügyben minden valószínűség szerint május 19-ről 20-ára virradó éjszaka történt *a második végzetes fordulat, mely megakadá-*

lyozta a vizsgálóbírókat abban, hogy tárgyi bizonyítékot szerezzen. Pedig ezek a bizonyítékok május 19-én este még kétségkívül megvoltak. Ha akkor Bary Józsefnek csak egyetlen szál csendőre van, minden bizonnyal előkerült volna vagy Eszter teste, vagy az Eszter gondosan rejtegetett vére. A zsinagóga ajtajában azonban nem kakastollas csendőr állt, hanem Lázi János, aki ma is él Tiszaeszláron és akit ma is derék, de igen-igen együgyű embernek ismernek.

„Az elővizsgálat második napján — írja az egykorú jegyzőkönyv — reggel 7 órakor a vizsgálóküldöttség kocsin átment az úgynevezett Tóthfaluba.”

Mikor a vizsgálóbíró maga elé szólította Lázi Jánost, a kisbíró zavarodottan jelentette, hogy a parancsnak nem tett eleget. Mikor már leszállt az este, Scharf Józsefnél megjelent *Lichtmann Mór* sáfárja: *Kornstein* Jakab és *Grószberger* Éliás. Este 9 órakor megérkezett *Süszmann* Jakab és *Grósz* Farkas is. A kisbíró figyelmeztette ugyan őket, hogy Scharf Józsefné lakásába belépni és az asszonnyal beszélni tilos, de a zsidók rá sem hederítettek. Nagyon fontos és nagyon sürgős dolguk lehetett. Süszmann és Grósz Farkas — mint a jegyzőkönyv írja — „berohant az egyházfi-lakba, ott egy szegről lekapták a kulcsot. Kinyitották a közeli templomot és ott időztek egy jó ideig”. A jegyzőkönyv tanúsága szerint Lázi János azért nem ment utánuk, mert a vizsgálóbírói parancs szerint nem volt szabad magárahagynia Scharf Józsefné lakását. Bary József előadása szerint viszont Lázi János elaludt a templom küszöbén és csak a hajnali kakasszóra ébredt fel.

Lázi János, annyit mindenesetre jegyzőkönyvbe diktált, hogy éjszaka az egyházfi lakásából zajt hallott és észrevette azt is, hogy valaki járkal a zsinagóga kertjében.

Szerencsére a templom környékén ott ólalkodott Süszmann Jakab és Grósz Farkas, így hát a vizsgálóbíró nyomban felelősségre vonta őket.

— Mit csináltak éjjel a templomban?

— imádkoztunk! — hangzott a jámbor felelet.

Bármennyire is hű fiai voltak az eszlári zsidók Jehovának, nagyon valószínűtlennek látszott, hogy csupán imádkozás céljából nyitották fel késő este a zsinagógát. Sokkal fontosabb dolguk volt ennél. El kellett vinni, el kellett tüntetni valamit, ami 19-én este még ott volt a zsinagógában, vagy pedig *Lengyel Kovács* Istvánné házában aljában elásva. Talán egy cserépfazék volt? Talán egy véres, átvágottnvakú holt-

test? Talán csak néhány ruhadarab, amelybe később a csonkalüzesi holttestet felöltöztették?

A vizsgálóküldöttség Süszmann Jakab és Guttmann József jelenlétében mindenesetre helyszíni szemlét tartott a zsinagógában is. Az egykorú jegyzőkönyv pontosan leírta a helyszínt s feljegyezte azt is, hogy az előpitvarban az imádkozó szék közelében *friss tapasztás nyoma észleltetett*. Bent a templomban más gyanús nyomot nem talált a vizsgálóbizottság.

Megvizsgálták azonban a templom és az egyházi lakásának környékét is. Felkutatták mindazokat a helyeket, ahol a föld puhábbnak mutatkozott a rendesnél. Hátha itt van a holttest? Hátha ide rejtették Solymosi Esztert, vagy a vérral telt edényt? Papp József törvénybíró vezetése alatt Báton András és Eszti testvére Solymosi János, számos eszlári lakossal együtt, gondosan felásták a zsinagóga környékét, de nem találtak semmit

Találtatott azonban egy gyanús hely — írja a jegyzőkönyv. — A templom szomszédságában volt Lengyel Islvánné háza s ennek tövében *a föld egy hosszá tölgfyadeszkával volt betakarva. A deszka melleit friss földhányást fedeztek fel a nyomozók. Mikor felemelték a deszkát, alatta egészen új ásás nyomára akadtak. Széthányták hát a frissen ásott földet s ekkor egy meglehetősen nagyságú üreg tűnt a szemük elé.*

Az üregről *„kétséget kizárólag konstatáltatolt, hogy az nem rég, illetve tegnap este (!) óta bontatott fel és hanyatott újra vissza. A talált üreg inkább valami edénynek, mint hullának elhelyezésére találtatott alkalmasnak”*.

Mi lehetett ebben az üregben? Tiszaeszláron ma is úgy tartják, hogy vagy Solymosi Eszter testét, vagy felfogott vérért rejtették ide. A május 20-án felvett jegyzőkönyv szerint erre gyanakodott a vizsgálóküldöttség is. Az idegen lábnyom, amely a zsinagógától Lengyelné házáig vezetett, a zsinagógába behatolt zsidók járása-kelése élénken bizonyította, hogy éjszaka valami történt a zsinagóga és Lengyelné háza körül. „Talán a múlt estvén a templomban járt zsidók hoztak ki valamit — töprengett a jegyzőkönyv szerkesztője — s ideiglenesen a talált gödörbe rejtve, onnan később éjszaka, vagy kora reggel vitték el.”

Ónody Géza könyvének tanúsága szerint valószínűleg ezen az éjszakán szállították át Eszlárról Tiszalökre Solymosi Eszter holttestét, vagy legalábbis a megölt lány ruháit. Április 1-én este Solymosi Jánosnak és legény társainak kellett volna rácsapni a zsinagógára, május 20-án Bary Józsefnek kellett

volna katonai körülzárással rajtaütni Tiszalökön. Eszter holtteste, ruhája, vére, bizonyosan megkerült volna. A vizsgálóbíró azonban még mindig Tiszaeszláron kereste a holttestet. Újra felnyitatta a zsinagógát, újabb helyszíni vizsgálatot tartott. Délután felásatta a zsinagóga padozatát, ahol reggel a gyanús tapasztás nyomát észlelték. Megvizsgálta a zsidó egyházfi lakását, de ott sem talált érdemleges nyomot. Utolsó lehetőségnek maradt a *rituális fürdő*, amely igen nevezetes hely volt. A piszoknak, bűznek ilyen tanyáját még soha nem látta keresztény ember, aki nem ismerős a gettó viszonyaival. A rituális fürdőben gyűlt össze mindaz a kosz, amelyet magára szedett az eszlári hitközség kétszáz tagja. Földbeásott lépcsőkön keresztül, az egyházfi lakásából lehetett lejutni ebbe a szörnyű odúba, amelynek alján deszkából körülvett gödörben fénylett a két-három négyzetméternyi víztükör.

„A nyílást takaró deszkapadlók körül a legnagyobb rendetlenségben a legkülönbözőbb lim-lomok szétszórva találtak — jegyezte lel Péczely Kálmán, az öreg karmantyús írnok. — A ronda helyiséget a templom ajtajára néző egyetlen ablak csak félhomályig világítja meg. Ezen szobából a jobbra nyíló ajtón át egy másik szobába jutunk, melynek ablaka az utcára néz s a helyiséget nagyon gyéren világítja meg. E szoba közepén ronda és szűk lépcsősor a föld alá vezet. A víz kezdetéig körülbelül 12 lépcső van s a víz mintegy kétónyi mélységben kezdődik a szoba padozatától számítva. Maga a víz egy ölnyi mély lehet s egészen a fenekéig tovább mennek a lépcsők, rézsútos irányban. Az egész fürdőhelyiség oly ronda, a külvilágtól annyira eldugott, undorító hely, melynek úgy rendőri, mint közegészségügyi szempontból is kívánatos lenne a megszüntetése.’

Később járt a rituális fürdőben a „*Függetlenség*” munkatársa is, aki ugyancsak szemléltető képet adott erről a patkánytanyáról.

— „Undor és borzalom fogja el az embert — írja —, mikor a piszok e másfélölnyire vájt ürege előtt megáll. Deszkafallal elkülönítve van a vetkező. Innen sártól, piszoktól fekete lépcsők vezetnek le a hídlás-deszkával kifalazott gödörbe. Háromlábnyi mély esővízcsapadéknak szennyes, bűzös leve a fürdővíz. Benne rozsdás kályha. Gyertya nélkül nem látni mást a fenekén, mint sötétséget. Gyertyával lehatolva tíz lépcsőfokon, előttünk a gettó szennye, mint pince fenekén ázott fürdőkád.”²

² Függetlenség, 1882 július 30. 200. szám (Bonyhády Perczel).

A rituális fürdőben, a tiszzaeszlári zsidók földalatti kazamatájában ötven nappal a gyilkosság után nem lehetett megtalálni Solymosi Eszter holttestét. Maradt tehát az utolsó lehetőség. Hátha mégis öngyilkos lett, hátha mégis elemész-tette magát Hury Andrásné kis cselédkéje? A vizsgálóbíró, annak ellenére, hogy az összes tanúk az öngyilkosság lehetősége ellen szóltak, megkísérelte a lehetetlent is. A vizsgálat harmadik napján felfogadott három halászt, hogy „húzzák meg” hálóval a Tiszát. *Czelláth* András, *Kazári* Mihály, *Abri* Mihály napi 50—50 krajcárért el is végezték a rájuk bízott munkát. Hálóval, szigonnyal fenékgig kutatták a vén Tisza medrét. És Eszter nem került elő.

Egyedül Bary József és Egressy-Nagy László tudták, hogy az átvágottnyakú holttest valahol itt, a közelben rejtőzik. Nekik már kezükben voltak a vallomások, a tanúk és vádlottak által jegyzőkönyvbe diktált adatok, amelyek egytől-egyig bizonyították, hogy Tiszaeszláron április elsején valami irtó-zatos esemény történt. A zsinagógában járt Eszter, a zsinagógában tartózkodtak a gyanúsított zsidók, akik tagadnak ugyan, de akiknek — bármit mondanak is — nincs alibijük.

Ezzel szemben a vizsgálóbíró kezében már ott volt a döntőfontosságú jegyzőkönyv az egyházi fiának, Scharf Samunak megdöbbenő vallomásáról.

VIII. FEJEZET.

„Ez a bácsi vágta el a magyar lány nyakát.”

A tiszzaeszlári magyar tanúk ekkor már vallomást tettek a legdöntőbb kérdésekről. *Sós* Andrásné, *Farkas* Eszter *Bary* József előtt is elbeszélte, hogy mit fecsegett a kis Scharf Sainu. *Sós* Erzsébet, *Tanyi* Eszter, *Szabó* Juliánna ugyancsak elmondták, mit beszélt Scharf Samu a magyar lány megöletéséről.

—Hát aztán hova tették a magyar lányt? — kérdezte *Szabó* Juliánna Samutól, mire a gyerek azt felelte:

—Nem tudom, mert Móric bezárta az ajtót.

Solymosi Jánosné Eszter eltűnésének körülményeiről és Scharf József különös védekezéséről tett vallomást, *Huri* Andrásné pedig jegyzőkönyvbe diktálta, hogy Eszternek semmi oka sem lehetett az öngyilkosságára.

— Mint lány még nem volt kifejlődve — mondotta üüriné — és ezen körülményeknél fogva — mint különben is csendes természetű lány —, hogy fiatal legénnyel viszonyban legyen, nem is gondolt. Míg nálam lakott, nem járt sehová, csakis anyjához és a templomba.

Solymosi Zsófi Eszterrel való utolsó találkozásáról vallott, ismét megerősítve, hogy húga az utolsó percekben is jókedvű volt, sietett hazafelé, de előzőleg boldogan újságolta, hogy Julcsa nénye húsvétra öt forintot kiad a béréből.

Nagyon fontos volt *Szabó Márton* Juliánna vallomása, amelyet a vizsgálat és a tárgyalás folyamán — érthetetlen okból — nem méltattak kellő figyelemre. Ez a lány április 1-én *Papp* József malmában öröltetett és látta Esztert, amint hazafelé igyekezett Kohlmayer boltjából. Délre járt már, amikor ő is eltávozott a malomból, de sem amíg a malomban tartózkodott, sem amikor hazafelé tartott, nem látott az utcán egyetlen zsidót sem.

— Déli 12 óráig — hangzott a vallomás — *egyetlen zsidót sem láttam a templom felől a malom mellett elhaladni. A templom körül sem vettem észre zsidókat.*¹

¹ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka.

A tiszaezlári izraeliták tehát, minden eddigi szokásuktól eltérőleg — még déli 12 órakor is bent voltak a templomban. Bizonyára nagy okuk volt rá, hogy ottmaradjanak.

Később igen értékesen egészítette ki ezt a vallomást Cs. Nagy Gáborné, aki egy házban lakott Taub Emánuellel, a felfelé bukott eszlári sakterrel. Cs. Nagyné határozottan állította, hogy Taub Emánuel, akivel pedig egy fedél alatt lakott, még déli 1 órakor sem tért haza. Nyilvánvaló tehát, hogy ő is a templomban tartózkodott az idegen metszőkkel

Ehhez a tanúságtételhez csatlakozott Lengyel Istvánné vallomása² is, amely szerint a falusi kovács özvegye, aki a zsidótemplom szomszédságában lakott, április 1-én déltájban segélykiáltásokat hallott a zsinagógából.

— *Kovácsné, jöjjön ki!* — hangzott egy panaszos, rémült hang. Olyan, mintha a föld alól jött volna.

Lengyelné el volt foglalva a gyermekeivel, tehát nem mozdult ki a házból. Pedig ha kimegy, talán megakadályozhatta volna Eszter tragédiáját. Mert a szerencsétlen lány ekkor már ott vergődött a sakterek kezében. Sírását, jajgatásait hallotta özv. *Fekete* Istvánné is, aki akkor igyekezett haza a miséről. *Adamovics* József tisztelendő úr a Virágvasárnap előtti szombatra rendelte be az áldozni akaró tanyaiakat is. Sokan voltak az áldozásra várók, így a szertartás meglehetősen elnyúlott és 12 óra már elmúlt, amikor Feketéné elhaladt a zsidótemplom előtt. Síró hangot hallott a zsinagógából és látta a két zsidó vigyázót, akik ott leselkedtek a zsinagóga ajtajában. Ennek ellenére nem állott meg és nem kíváncsiskodott. Elvégre igazán nem gondolhatta, hogy odabent most mézszárolnak le egy keresztény szüzet.³

Ezeket a momentumokat még gyanúsabbá tette Lengyel Istvánné folytatólagos tanúvallomása, amelyből kitűnt, hogy az április 1-ét követő napokban többször megjelent nála Scharf Józsefné, aki izgatottan érdeklődött, hogy a Lengyelné házában lehet-e hallani a templomból kiszűrődő beszélgetést, vagy hangos imádkozást.

A tanúvallomások között mégis legmegdöbbentőbb volt a kis Scharf Samué, amely végleg megerősítette a vizsgálóbíró gyanúját, a keresztény tanúk elbeszélését. Scharf Samut, ezt az ötéves gyermeket természetesen nem lehetett úgy ki-

² Tiszaezlár, Napi Értesítő. 7. 1883 június 22-i tárgyalási nap. figyel Istvánig vallomása.

³ Vizsgálati inatok. Szalay Károly hagyatéka.

hallgatni, mint a többiekét,⁴ ezért a vizsgálóbíró — mikor maga elé hívatta — egészen közömbös dolgokról kezdett beszélgetni a kisfiúval. A gyermek csakhamar élénken és magabiztosan kezdett felelgetni a vizsgálóbírónak. Akkor aztán Bary József egy hirtelen fordulattal azt kérdezte a zsidógyerektől:

— Ismertem hát, láttam, amikor Móric behívta a lakásunkra.

Lassan, gyermeki gondatlansággal beszélte el Samu a szörnyű percek történetét. Kimondta, hogy apja fehér rongyot dugott Eszter szájába, majd a magyar lányt teknőben megmosdatták, a nagy metsző bácsi pedig elvágta a nyakát. Egyetlen vágást tett rajta, azután cseréptányérba csurgatták a véré. Hallotta később azt is, hogy Eszter holttestét a Tiszába vitték. Estve egy kétkerekű talyiga — a Brenner bácsi szekere — állott a templom és az egyházfi-lak veréceje elé s ezen az alkalmatosságon vitték el a magyar lány holttestét.

Scharf Samu nyilván csak annyiban tévedett, hogy Eszter holttestét nem a Tiszába, hanem alkalmasint Tiszalokre vitték és az ottani „szent” zsidók rejtették el azt.

Bary Józsefet magát is megdöbbenette a gyermek előadása.⁵ Hiszen a kis Samu meglepő értelmességgel felelgetett a kérdésekre és a legkisebb jele sem volt annak, hogy valami gyermekes hazugságokat ad elő. Ezek után nem maradt más hátra, mint meg kellett próbálkozni a szembesítéssel. A vizsgálóbíró behívatta a községháza egyik külön helyiségében őrzött Schwartz Salamont, majd — mielőtt az szólhatott volna — újra kiküldötte.

A metsző távozása után Bary ismét közömbös dolgokról beszélgetett Samuval, majd váratlanul azzal a kérdéssel fordult a gyerekekhez:

— Ki volt az a bácsi, aki az előbb bejött, majd pedig, kiment?

A gyerek habozás nélkül fölélte:

— *A nagy metsző bácsi volt, aki Esztert megvágta.*

A vizsgálóbíró ezek után megkezdte reménytelennek látszó tusakodását az eszlári zsidó vádlottakkal és zsidó tanúkkal. Meglehetősen egyoldalú foglalkozás volt ez. A vizsgálóbíró kérdezett, a tanúk, a vádlottak pedig hazudtak. Hazudott *Scharfné* és versenyre kelt vele hitese férje, tagadott

⁴ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka.

⁵ Bary József: „A tiszaezlári bünper”.

Schwartz Salamon éppúgy, mint a galamblelkű Rosenberg Rozi, füllentett *Süszmann* és semmiről sem akart tudni *Buxbaum*, *Weiszstein*, *Lichtmann*.

Már az alibi tisztázására irányuló kísérletnél is olyan ellentétes időpontok merültek fel, melyek magukban is -bizonyították, hogy a zsidóság mindenáron zsákutcába akarja vezetni a vizsgálatot. Egyik azt mondta, hogy reggel 9-kor kezdődött a próbaimádkozás, a másik azt hajtogatta, hogy kilenckor már véget is ért. A harmadik szerint 11 órakor jöttek ki a templomból, a negyedik féltizenkettőben jelölte ínég a távozás idejét. Arra azonban valamennyien gondosan vigyáztak, hogy tizenkét órán túli időpontot senki se mondjon.

Ma már nagyon valószínű, hogy az egész próbaimádkozás is hazug mese volt. Hiszen Schwartz Salamon — az állítólag április 1-én választott új metsző — már március 25-én lakást bérelt Tiszaeszláron, amit aligha tett volna, ha előzőleg meg nem választják. *Nagyon valószínű, hogy a metszőválasztás mar jóval április 1-e előtt megtörtént, s a próbakönyörgést csupán azért találták ki az eszlári izraeliták, hogy valami jogcímre hivatkozassanak a hosszúra nyúlt szombati templomlátogatással kapcsolatban, amelynek egészen más célja volt.*⁷

Érthetően feltűnt a vizsgálat vezetőjének az is, hogy az eszlári zsidók valamennyien kinyilatkoztatták: *nem is ismerték Solymosi Esztert*. Később bebizonyosult, hogy Scharf József, aki legjobban tagadta ezt, igenis ismerte Esztert, mert a kislány sűrűn járt át hozzájuk, míg a közelben lakó Papp Albertéknél szolgált.

Gyanús volt az is, hogy április 1-én, Eszter eltűnése napján a Lichtmannál rendezett nagy dáridó után a zsinagógában újra megjelentek a zsidók és ott lázasan tevékenykedni kezdtek. Állítólag egy pálinka-kartell alakításáról volt szó, mert Süszmann Jakab és Einhorn József különböző áron mérték a népbutító italt. Emiatt össze is vesztek és a többi zsidó előadása szerint pont április 1-én és akkor is pont a késő esti órákban jelentek meg a templomban, hogy-megalakítsák a tiszaezlári szesz-egyedárusságot.

— Hát a templomban szabad pálinkaeladásról értekezni? — kérdezte Bary József Scharf Mórictól.

⁶ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka.

⁷ Függetlenség, 1882 június 20.

—A törvényes dolgokról szabad! — felelte akkor a fiú,

—Mennyi ideje — hangzott a következő kérdés —, hogy az ön apja zsidó egyházfi? Ezen idő alatt volt-e más-kor is eset arra, hogy az estveli órákban beszélgetni ment valaki a templomba?

Móric őszintén felelte:

— *Négy éve, hogy az apám egyházfi, de ezen idő alatt egyszer sem történt meg, hogy valakit estve beeresztettünk volna a templomba beszélgetni.*⁶

A zsidók, bármilyen fontos is volt a pálinka-tröszt létrejötte, ezen az éjszakán, Eszter eltűnése és eltüntetése napján, mégis csak valami más ok miatt hemzsegték az eszlári zsinagógában. A vizsgálóbíró előtt, majd később a törvény-széki főtárgyaláson Solymosi János elmondotta, hogy ezen az éjszakán nagy jövés-menést észlelt a zsinagóga körül.

— „A kutya este 9 óra tájban lázadást ütött és a kutya lázadására én is kimentem — vallotta Solymosi János —, jöttek az izraeliták tömegestől a templomból.” Három-négy csapat izraelitát is látott Solymosi János és hajnalban két óraker, mikor az istállóban az állatokat etette, még mindig világosak voltak a zsidótemplom ablakai.”

Mit csináltak a jámbor eszlári zsidók ezen a sötét éjszakán? A vizsgálóbíró nem tudta megfejtetni a kérdést. Csak később már, a főtárgyalás során jelentkezett egy tanú, Cseres Andrásné, akinek vallomása tökéletesen felderítette a tisz-eszlári rejtély leghomályosabb pontját.

— Azon az éjszakán — vallotta Cseresné —, mikor Solymosi Eszter eltűnt, nagy zaj volt nálunk. Éjjel, álmomból keltem fel a zajra, letérdeltem a ládámra és kinéztem az ablakon. Tömérdék zsidó jött-ment a templomkertben. Idegen és helybeli. Azután jött Groszberg, tördelte a kezét és jajgatott:

— *Istenem, mit tettünk, mit cselekedtünk¹? Ki fog derülni!*

Ekkor egy nagy, borzas sipkájú zsidó strimpflivel, mely a térdéig ért, Groszberghez ment és azt felelte:

— *Ne félj semmit, nem lesz belőle baj.*

Cseresné ezután egy kiáltást hallott, amelynek az volt az értelme:

— *Hozz villát, kapát és ásót.*

8 VLzsg.ikiU iruikok. SzaLay Károly liagyal&ka.

9 TJsracazl&r, Napi Értesítő. Solymosi János vallomása.

Holdvilág sütött és az asszony, aíd melleleg tökéletesen értette a zsidó zsargont, odaszólt a férjének:

— *Kelj föl, nézz szét, mii tesznek a zsidók?*

Cseres András azonban munkából érkezett haza. Fáradt, álmos volt és a halálradolgozott magyar napszámos síri álmából mordult vissza az asszonyra:

— Hagyj békét, alhatnám. Ha dolgoz van velök, kövesd őket!¹⁰

Cseres András ezzel a másik oldalára fordult és nem mozdult többé. Pedig ha kimegy a holdvilágos éjszakába, a tiszaezlári rejtély nem marad titok. Hiszen a rókaprémes, kaftános, strimpflis idegen zsidók valószínűleg ezen az éjszakan ásták el a legszörnyűbb bizonyítékot: Solymosi Eszter átvágottnyakú véres holttestét.

¹⁰ Tiszaezlár, Napi Értesítő 21. sz. II. melléklet, Cseres Andrásné vallomása.

IX. FEJEZET.

Móric vallomása.

A vizsgálat harmadik napján jól megrakott szekér baktatott Tisza eszi árról Nagyfalu felé. Recsky András csendbiztos üli hátul Péczely Kálmánnal, az öreg Írnokkal, aki beteg lett, mert megviselte a háromnapos nehéz, kemény munka. Recsky András hazament Nagyfába, onnan pedig Nyíregyházára indult az országos vásárra. Felajánlotta hát, hogy a szabolcsi fővárosban hazaviszi Péczelyt is, aki igen gyenge bőrben volt.

Mielőtt elindultak, Bary József szemügyre vette Scharf Móricot, aki *Bakó* Ignác pandúr társaságában még mindig ott gubbaszkodott a községháza pitvarának barnára festett lócáján.

— Hallja Recsky úr, ezt a fiút is bevihetnék Nyíregyházára! — mondotta a csendbiztosnak.

A csendbiztos háznál jó vacsorát kapott Móric, aki a szolgálólányokkal étkezett, de Péczely Kálmánnal egy szobában vetettek neki fekhelyet. Mikor Móric vacsora után a lefekvéshez készülődött, odafordult hozzá Péczely Kálmán:

— Tudod-e, hová mégy?

— Nyíregyházára — felelte a fiú.

— De tudod-e, hogy ott hová mégy? A tömlöcbe. Nézd csak édes gyermekem — próbált Péczely a zsidó gyerek lelkére beszélni —, te tudsz mindent, mert hallottam habozó vallomásodat. — Ha tudsz valamit, miért nem vallod meg?! Eddig a büntény súlya apádra nehezedik. Egész életedben lelkiismereted rabja akarsz lenni? Szenvedni akarsz egész életedben, hiszen azzal nem könnyítesz apádon, ha tagadásban maradsz.

— Én szólnék, de nem merek, mert ha szólok, felköt atyám és *megölnék a zsidók* — felelte Móric remegő félelemmel.

Péczely, mint a főtárgyaláson elmondotta, sietett megnyugtani a megriadt, félős gyereket:

— Ha az ember az igazságot mondja, akkor a törvény

mindig a védelmére van. Ha az igazat mondod, nem fog meggörbülni egyetlen hajadszála sem.

A zsidófiú gondolkozott egy darabig, majd elszánta magát:

— Meg is mondok mindent.¹

Scharf Móric tehát vallani akar — gondolta Péczely Kálmán, aki vizes borogatást tett a fejére, aztán szinte félholtan jegyezni kezdte Móric vallomását, amelyet a zsidófiú eképpen mondott tollba:

„Solymosi Eszter szombaton délben tizenkét órakor édesapám hívására, amidőn Ó-faluból jött haza, bejött házunkba. Apám azzal hívta, hogy a gyertyatartót vegye le az asztalról. Solymosi Eszternek, midőn apámmal a házunkba bejött, kopottas, fehéres kendő volt a nyakán, fehéres forma vizüké és valami kékes szoknya volt rajta. Hogy Solymosi Eszternek hívták, onnan tudom, mert apám Eszternek szólította. A leánynak gazdaasszonya Huri Andrásné volt, mert mama megkérdezte, hogy kinél lakik. Solymosi Eszter arcban majd ágy nézett ki, mint testvére. Solymosi Zsófia. Solymosi Eszter a gyertyatartókat levette asztalunkról és atyusom meghagyása folytán feltette a sifonra. Midőn a leány a székről leszállott, akkorra a templomból egy koldus zsidót beküldtek a leányért. A koldus zsidó megfogta a leány kezét és kicsalta magával a templomba. Ott a templom pitvarában a magas, barna koldus zsidó a leányt megragadta és földreterítette. Ekkor kezdett a leány jajgálni és ordítani, de ekkor hirtelen a már ott volt téglási és tarcali metszők a leányt a földön megnyomták és a Tiszalökről jött jelenlegi tiszaezlári metsző — Sc̄nuarlz Salamon — megmetszette a lány nyakai és vörös cseréptányérba eresztette a vérét s midőn a tányér telefolyt vérrel, a vért fazékba öntötte. E jelenetnél már nem voltam bent a templomban, hanem kívül a templom ajtaja kulcslyukán néztem. Apám ott nem volt, hanem bení volt a házunkban. Midőn a leányt bevitték a templomba, a templomajtót kívülről bezárták. A templomban a főntebb említetteken kívül jelen voltak: Lusztig Sámuel, Braun Ábrahám, Weiszstein Lázár és Junger Abraham.

A leányt előbb egyingre vetköztették s úgy metszette meg a metsző. Midőn a leány már nem mozdult, a nyakát ronggyal bekötötték, úgy ismét felöltöztették. A leányt a metszők fogták, a koldus-zsidó levetköztette, midőn meghalt,

¹ Tiseaeszlár, Napi OrlesiiŐ 12. szám. Péczely Kálmán vallomása.

ugyancsak a koldus-zsidó felöltöztette. Az eset után bementeni apámhoz és anyámhoz s elbeszéltem, hogy a leányt megölték. Akkor a mami megtiltotta, hogy senkinek ne beszéljek erről.²

Pontban éjféleli 12 óra volt, mikor Bary Józsefhez Tiszaeszlárra érkezett a lovas csendlegény, aki Péczely és Recsky értesítését hozta Móric beismerő vallomásáról. A vizsgálóbíró nyomban felköltette Egressy-Nagy László alügyészl. Befogattak, aztán együtt siettek Nagyfaluba, ahol másfél óra múlva megkezdődött Móric második kihallgatása is. Ennek során a zsidófiú megerősítette mindazt, amit az öreg írnok előtt tollba mondott.

És Móric szavain keresztül mégegyszer megelevenedett a borzalmas jelenet minden mozzanata. A koldus-zsidó, aki a leányt a templomba csalja, a barbár idegen metszők, akik földre döntik Esztert, s leszorítják kezét és lábát, míg Schwartz Salamon el nem vágja a nyakát.

—Miért nem beszélt el ezeket múltkori kihallgatásakor? — kérdezte Bary József a zsidógyerektől.

—Féltem, hogy ha kibeszélem a dolgot, elkerget apám a háztól.

A vizsgálóbíró nyilván számított rá, hogy a csendbiztos házánál történt beismerést erőszaknak, verésnek, fenyegetésnek fogják tulajdonítani, mert a jegyzőkönyv lezárása előtt feltette a kérdést:

—Kényszerítette-e valaki a vallomásra?

—Nem kényszerített és nem fenyegetett senki! — felelte Móric. — Vacsora után azonban a csendbiztos úr és a másik úr azt mondták, hogy sajnálnak engem, mert börtönbe kerülök. Én meggondolva a dolgot, a magam jószántából mondtam el az igazságot.³

Másnap a vizsgálóbíró még azt szerette volna megtudni, hogy mi történhetett Eszter holttestével. A fiú ekkor úgy nyilatkozott, hogy a testet valószínűleg a Thóra-szekrénybe rejtették, de pár nap múlva módosította a vallomását és kijelentette, hogy délután öt óráig Eszter testét nyilvánvalóan elvitték a zsinagógából. Ő ugyanis kíváncsiságból belenézett a Thóra-szekrénybe, de a holttest már nem volt sehol.

² Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka Szórol szóra azonos Eölvöa Karoly „A nagy per” és Bary József: „A tiszaeszlári bünper” című művében közölt vallomással.

³ Vizsgálati iratok, Szalay Károly hagyatéka.

— Fényes nappal hogy vihették el a holttesteit? — kérdezte a vizsgálóbíró.

— Azt hiszem — felelte Móric —, hogy a hullát nem a templom ajtaján vitték ki, mert akkor megláthatták volna. akik a templomhoz közeli térségen libát, malacot, marhát őriznek.

A gyilkosság napján azonban a templom pitvarának ablakával szemben egy szalmaboglya állt. Ennek aljában április 1-én egész délután ott tanyázott *Wollner Hermann*, a koldus zsidó és a vele érkezett két zsidó koldusasszony. S mivel a hűvös böjti szeleket még a kolduló izraeliták sem nagyon kedvelik, valószínűleg nem pusztán szórakozásból heverték a szalmaboglya alján. Sokkal inkább hihető, hogy *őriztek valamit*. És ha vigyáztak valamire, az nem lehetett más, mint Solymosi Eszter teste.

A vallomást követő reggelen az eszlári községházán Móricot szembesítették azokkal a zsidókkal, akiket vallomásában megnevezett. A zsidófiú habozás és gondolkodás nélkül rámutatott Schwartz Salamonra, aki eszlári metszői hivatalában oly fényesen debütált:

— Maga volt az, aki elvágta a magyar lány nyakát.

Ezekután a gyanúsított zsidókat őrizetbe vették, illetőleg elrendelték Luszlig Sámuel, Weiszstein Lázár, Buxbaum Ábrahám, Braun Lipót, Taub Emánuel, Wollner Hermann kézrekerítését.

Néhány nappal később a törvényszéki tanács előtt, ahol már nem voltak se pandúrok, se csendbiztosok, Móric hitelesítette vallomását. Fenntartott mindent, sőt még ki is egészítette a mondottakat. Ettől a vallomástól Scharf Móric sohasem állott el. Nem ingott meg akkor sem, amikor a főtárgyaláson Magyarország legjobb bűnügyi védői hét órán keresztül ostromolták a keresztkérdések pergőtüzében.

Ónody Géza leírja könyvében, hogy a vizsgálóbíró később is magához hívatta a gyereket, mert sehogysem érlelte, miért vádolja a szüleit.

— Nem mondtál igazat, Móric. Eszter él, itt van a másik szobában.

Mire Móric azt válaszolá:

— *De hiszen kérem alássan, akinek egyszer a nyakát elvágják, az többé fel nem támad s nem lehet itt.*

Ugyanezt mondotta a zsidófiú *Székely* Ferenc főügyész-helyettesnek is, mikor az leutazott Nyíregyházára, hogy ellenőrizze a vizsgálat menetét.⁴

A tiszzaeszlári bűnügy Móric beismerő vallomásaival tehát elérkezett fordulópontjához. A koronatanú vallott és még hozzá olyan vallomást tett, amelyet sehogysem értettek meg öt föld-rész izraelitái. Egy zsidófiú, aki igazat mond, egy zsidófiú, aki még akkor sem hajlandó hazudni, ha fajtestvéreiről van szó, hihetetlen, meglepő, sőt azt lehetne mondani, természetfeletti jelenség. A zsidók csak azt felejtették el, hogy mikor erőszakot szimatoltak Móric beismerő vallomásában, mikor bolondnak, hitehagyottnak nyilvánították, mikor azt hirdették, hogy azért vádolta hitsorsosait, mert szerelmes volt Solymosi Eszterbe, mikor pszichoanalitikai alapon próbálták lehetetlen örültségnek nyilvánítani Móric előadását, a legszörnyűbb erkölcsi bizonyítványt állították ki az egész zsidóságról, önmagukról mondták ki, hogy a zsidóságnak nincs és nem lehet egyetlen tagja, mi több egyetlen gyermeke sem, aki becsületes és igaz vallomást tegyen — testvérei ellen.

⁴ Ónody Géza: Tiszaeszlár a múltban és jelenben.

X. FEJEZET.

Ezeréves antiszemitizmus.

Bary József emlékiratainak késői feldolgozója azt írja, hogy „1881-ig sem zsidókérdés, sem antiszemitizmus Magyarországon nem volt”.

Mindennek pontosan igaz az ellenkezője. A Német Birodalom mellett minden időben Magyarország volt a világ leg-antiszemitébb állama. Szent László, Kálmán király, kemény zsidótörvényei mellett a nemzeti alkotmány alapját képező Aranybulla a legszigorúbb zsidóellenes intézkedéseket rendszerezítette. Nagy Lajos király, a Magyar Birodalom alapítója kíméletlenül kiűzte országából a zsidókat, akik csak Zsigmond uralma alatt tudtak úgy, ahogy visszaszivárogni. Verbőczy, akinek jogtiszteletére manapság oly sokat hivatkoznak, külön esküt rendszerezített a zsidók részére. Az utána következő magyarok az egymást követő országgyűlések királyok — beleértve még Mária Teréziát is — egészen II. József koráig érelyes és határozott intézkedésekkel korlátozták a zsidók terfoglalását.

Aki a magyar történelmet fellapozza, igen felületes tanulmányok után is rájön arra, hogy a magyarság három legnagyobb katasztrófája: Muhi, Mohács és Trianon mögött mindig ott álltak a zsidók. Muhi idejében Tika úrnak, Mohács előtt Szerencsés Imrének, Trianon korszakában liberális kapitalizmusnak hívták a zsidóbomlasztást és nemzetellenes erőszakot.

Ugyanígy igaz az is, hogy amikor teljes és töretlen volt a törzsökös magyarság államvezető képessége, amikor vérségi magyarok irányították a nemzet sorsát, sohasem tudott hatalomhoz, befolyáshoz jutni a zsidóság. A magyarországi zsidókkal mindig szemben álltak az árpádházi királyok, Anjou uralkodók és III. Ferdinánd épp oly erőteljes zsidóellenes intézkedéseket hozott, mint Mária Terézia királyasszony. Kölcsey, Kossuth, Széchenyi és — sőt még a szélső liberális Szemere Bertalan is — a legélesebb zsidóellenes álláspontot képviselték. Az 1840-es polgárosítás során a legszínmagyarabb

városok szálltak szembe a zsidók befogadásával. Széchenyi, akit Kossuth nevezett a legnagyobb magyarnak, teljes világszállal látta, hogy az emancipációnak mi lesz a következménye.

„Kossuth egy demokratikus független Magyarországot akart létrehozni — mondotta — e nagyszabású jelszóval: szabadság, egyenlőség, testvériség. Hogy az ilyen törekvés mire vezethet, azt néhány szóval elmondhatom. Vagy sikerül, vagy nem. Vegyük a legjobb esetet, hogy sikerül. Akkor az egész magyar nemzet érdekében a legfontosabb a közgazdaság (ipar, vasutak, gyárak és sok számtalan ipari dolog), mely a nemzet szupremáciáját biztosítaná, el lesz hanyagolva, mert a nemzet ezeket nem kultiválta és az ilyen dolgokat nem érti, nincs hajlama hozzá; *azért az egész közgazdasági tért kiengedné siklani kezéből és ezt nagy örömmel konfiskálnák a zsidók. Ezek után roppant vagyona és hatalomra jutnának és Kossuth így megteremtette volna a demokratikus független Magyarországot — a zsidók számára.*”¹

Széchenyi Istvánnak ez a nyilatkozata is élénken bizonyítja, hogy a magyarságban mindig elevenen élt a zsidók iránti ellenszenv, helyesebben védekezési ösztön. *A Sidók polgárosítása Hazánk és Városunk sírját ásandja meg!* — riadt fel az 1844-es diétán Debrecen város követe, Komlóssy László. A magasabb kultúrájú városi polgárság mindenütt elszántan tiltakozott a zsidók bebocsátása ellen, szemben azzal a falusi, műveletlen gentri osztállyal, amely egyfelől jutalmazni akarta a maga házi zsidait, másfelől úgy akart megszabadulni tőlük, hogy a városok nyakára szabadította ezeket a sötét elemeket. Maga Kossuth Lajos is azt fejtegette híres vezérnévelében, mely a *Pesti Hírlap* 1844 május 5-i számában jelent meg, hogy „a zsidókat nem lehet emancipálni, mert vallásuk politikai intézmény, politikai alapokra építve, mein a fennálló országglási rendszerrel egyhangúságba nem hozható”. Wesselényi Miklós szintén úgy vélekedik, hogy amíg a „zsidóságot közös érdek nem láncolja le az országtársulathoz, sőt ellenkező üzértség egyetlen ösztönzője tetteinek, míg elvakult előítéleteit, akár vallás-, akár polgárbeliek legyenek, le nem győzi, mindaddig az ország joggal zárhatja ki őket a közös jogok élvezetéből”.²

¹ Budapesti Hírlap 1897 január J. Széchenyi nyilatkozata, gróf Bethlen János feljegyzései alapján.

² Wesselényi Miklós: Balítéletek, 238. oldal.

Nemcsak a magyar vezető osztályok érezték a zsidóveszedelem nagyságát. Tudatában volt annak a magyar nép is, amely sohasem rajongott az emancipációért. Az 1848-as szabadságharc idején bizonyult be legékeesebben, hogy a magyar sohasem tekinti magával egyenrangúnak a zsidót. A legszínmagyarabb tiszántúli vidékek lakosai kereken kijelentették, hogy nem hajlandók olyan nemzetőr-századokban szolgálni, melyekben zsidók is vannak. A zsidóság valószínűen örült ennek az állásfoglalásnak, mert így mentesülve a katonáskodástól, gátlás nélkül vethette rá magát a hadiszállításra. Így lett a magyar honvédség lószállítója, *Brachfeld* Arnold, aki 20 ezer lovat liferált a hadseregnek, így szerzett milliós vagyont a szabolcsi *Burger* Jéri, aki katonafogdosás idején a nemes urak portáin bujdokolt, később pedig drága áron rossz tinókat szállított a hadseregnek.³ Így kellett kivégezni a pesti uzsorásból honvédlisztté avanszált *Kohn* Márkot, aki miatt csaknem elveszett Komárom, mert a jeles szabadsághős *elrejtette a várórség számára összevásárolt élelmiszereket*, így alapozódtak meg azok a roppant vagyonok, melyeket később a magyar szabadság eltiprására használtak fel birtokosaik.⁴

Sajnos, ma még nincs felderítve teljesen, mégis csaknem bizonyosnak mondható, hogy a zsidó térfoglalás legszebb időszaka a hírhedt Bach-uralom volt. A magyar intelligencia és középnemesség legjobbjai Amerikában, Törökországban és Angliában bujdokoltak, Kufsteinben raboskodtak, közlegényként szolgáltak a császár májlandi seregében s ezalatt a Bach-rendszer morva beamterei és a velük összejátszó zsidók versenyt fosztogatták a magyarságot. Mire elkövetkezett a kiegyezés korszaka, már zsidókézen volt a gyapjú, bőr, gabona, állatkereskedelem, a fűszer- és gyarmatárú üzlet, a sajtó nagyrésze s a bevándorlókkal egyre növekvő zsidóság készen állt arra, hogy az 1849-ben röptében és a forradalmi kormány menekülése” közben Szegeden elfogadott emancipációs törvény után megvalósítsa, a tényleges emancipációt, legalizálja a Világos óta megszerzett kiváltságokat. A kiegyezés után az országgyűlés megszavazta az 1867. évi XVII. törvénycikket az „izraeliták egyenjogúsításáról polgári és politikai tekintetben”, de az Alliance Izraelité közbelépésére elfeledkezett a bevándorlási törvény megalkotásáról, noha ezt

³ Mezőssy László: A zsidókérdés.

⁴ Függetlenség, 1882 december 5. (Öregebb Bonyhádi Perczel.)

kívánatosnak tartotta nemcsak az ultraliberális és jakobinus Szemere, hanem később maga Deák Ferenc, „a haza bölcse” is.

Az emancipációtól Tiszaeszlárig mindössze 15 év teli el, de ezalatt megvalósult az a prófécia, amelyet Kuthy Lajos, a halálba üldözött magyar író jövendölt „*Hazai rejtelmek*” című antiszemita regényében, mikor egy zsidó szájába adva, a következőképpen vázolta a magyarországi zsidóság jövendőjét:

„A népet félig már kivettük excellenciátok kezéből, kivesszük egészen. Mienk lesz földje, szorgalma, saját személye. Aratunk vetésén, szülünk szőlejében, leszedjük fája gyümölcsseit és végre elsőszülöttjét adandja zálogba, hogy eleget lehessen. A magyar mégjobban elfogy, szegényedik s szerte-szét falvakra pusztaland. A fővárosban ismeretlen gyülevező nép fog kóvályogni, közöttük egy-két vagyontalan magyar, ki másokért dolgozik.”⁵

Tizenöt testendő sem kellett ahoz, hogy a zsidó térfoglalás ellen teljes erővel feltámadjon a magyarság ősi védekező ösztöne. Nyolc évvel az emancipáció után már szólásra emelkedett a magyar parlamentben Istóczy Győző, a magyar fajvédelem halhatatlan apostola, ki mérföldekekkel előzte meg még korának német elvbarátait is. 1875 április 8-án elmondotta híres parlamenti beszédét, amely — Bosnyák Zoltán tanúságtétele szerint — a magyar politikai antiszemitizmus kezdetét jelenti. Sürgette a zsidósággal szemben való fellépést, a honosítás és bevándorlás oly sokat ígért és mindig elmaradt szabályozását.⁶

Ezzel újra lángragyúlt az egyenlőség hamis jelszavaitól elfojtott és a nemzeti letargia korában elfeledett antiszemitizmus s a 80-as évek elején már hatalmas antiszemita-párt küzdött Magyarországon a zsidóság növekvő túlhatalma ellen. „Az antijudaizmas első hirdetői csaknem egytől-egyig vérbeli magyarok voltak — írja Bosnyák Zoltán — az Istóczyak, a Simonyiak, az Ónodyak, a Szemerék valamennyien tiszta hajtásai a magyar törzsnek, akik talán éppen azért érezték át olyan mélyen és igazán a fajtájukat fenyegető veszélyeket.”⁷

Az oroszországi pogromok nyomán a magyarságban még hevesebben lángolt fel az az érzés, hogy a zsidóöldöklések elől menekülő sötét tömeggel, a keleti és askenázi zsidók-

⁵ Kuthy Lajos; *Hazai rejtelmek*.

⁶ Bosnyák Zoltán: A magyar fajvédelem úttörői.

⁷ Bosnyák Zoltán: A magyar fajvédelem úttörői.

kal szemben védekeznie kell a nemzetnek. Hiszen a felvidéki megyéket már kifosztotta a zsidó uzsora, a Kárpátaljára tízezerszámba szivárogtak be a baltái pogrom menekültjei, hogy utódaikból — miként a Mónus Illés nevű Brandstein Éliással történt — esetleg magyar munkásvezérek, esetleg kartell-diktátorok legyenek. Szatmár vármegye már 1882 elején feliratot intézett az országgyűléshez az *„oroszsági részekből. Galicián át Szatmár megyével határos vidékekre beözönlő zsidók bevándorlásának megszigorítása tárgyában”*. A zsidóság túlnyomó része antiszemita merényletnek tekintette ezt a kezdeményezést, viszont a magyar megyék egymás után csatlakoztak a szatmári felirathoz.

Antiszemitizmus tehát — igenis — mindig volt Magyarországon, de ez a letagadhatatlan tény korántsem jelentette azt, hogy a tiszaezlári vizsgálatot bármilyen tekintetben befolyásolta volna az antiszemita közvélemény. Bary József és Korniss Ferenc nem antiszemiták voltak, hanem csupán becsületes magyar emberek, akik kötelességüknek tartották egy felmerült bűnügy kiderítését még akkor is, ha ez ellenkezik a zsidó érdekekkel. A magyar antiszemitizmus és Islóczy személyének durva lecsep ülése tehát semmiféle vonatkozásban nem erősíti Bary, Korniss, E. Nagy László tárgyilagosságának látszatát, mert ezek a kitűnő jogászok, magyar bírák objektívek lettek volna még akkor is, ha történetesen antiszemiták. A zsidóság csupán azért sütötte rájuk az antiszemitizmus stigmáját, mert a zsidó maga ellen irányuló merényletnek tekint minden törvényes lépést, minden jogszerű intézkedést, ha az érdekeit sérti.

Így történt tehát, hogy a vizsgálat megindulásának még inkább Scharf Móric vallomásának hírére Pestre rohant *Lichtmann* Jakab, a kiváló oekonom, aki megtett minden lehetőt, hogy megakadályozzon egy olyan „antiszemita barbárságot”, mint amilyen a sakterek ügyében megindult vizsgálat is volt. Előzőleg a *„Magyar Állam”* május 20-i számában *Adamovics* József eszlári római katolikus lelkész már közölte az *„Egy lány eltűnésének titokzatos esete”* című cikket, majd a képviselőház május 23-ik ülésén *Ónody* Géza tiszaezlári birtokos és hajdúnánási képviselő lette szóvá az eszlári rejtélyt. Nyomban utána a május 24-i ülésen Istóczy Győző interpellált az eszlári ügyről. Kifogásolta, hogy Jármy Jenő, a felsődadai járás főszolgabírája ide-oda küldözgette Solymosinét. Kérdezte, hajlandó-e ezért Tisza Kálmán bel-

ügy miniszter felelősségre vonni a szolgabíró? Végül így tette fel a harmadik kérdést:

— Az ügynek a fennforgó viszonyok közötti kiszámíthatatlan horderejénél fogva szándékoznak-e ezen ügyet élénk figyelemmel kíséreni, örködni afelett, hogy a mozgásba hozott nagy zsidó-pénzeszközök dacára, a bűnös zsidók méltó büntetésüket minden körülmények között elvegyék?

Tisza Kálmán miniszterelnök és belügyminiszter azt válaszolta: mindent el fog követni, hogy ennek az ügynek mibenléte felderítettessék. *Pauler* Tivadar igazságügyminiszter viszont úgy nyilatkozott, hogy a tizsaeszlári ügyről eddig nem volt tudomása, de nyomban jelentést kér a nyíregyházi törvényszék elnökétől.

A következő napon azonban a pesti német nyelvű lapok szerkesztőségében' megjelent „egy ember”, *Lichtmann* Jakab oekonom úr, hogy első kézből informálja a „*Neues Politisches Volksblatt*“-ot, a „*Pester Lloyd*“-ot és megkezdje azt a nagy zsidó offenzívát, amelynek végeredményben az igazság elnémitása és Magyarország teljes leigázása volt.

XI. FEJEZET.

A zsidó sajtó akcióba kezd.

Lichtmann József megjelenésével elkezdődött a tiszzaeszlári ügy elsimítására irányuló zsidó akciók első fejezete. Lichtmannék és a többi szabadlábbon lévő eszlári izraeliták ekkor már jól tudták, hogy súlyosan terhelő vallomások vannak a vizsgálóbíró kezében. Megpróbálkoztak tehát a legelső zsidó módszerrel: a hazudozással. A *Pester Lloyd* Lichtmann információi alapján sietve közölte, hogy Eszter elvesztette a rábízott pénzt és megszökött. Ugyanezen a napon az esti kiadásban arról adott hírt a *Pester Lloyd*, hogy „Eszter a félóra járásnyira lévő Nagyfaluban szolgál”.¹ Ezeket az értesüléseket sietett kiegészíteni az *Egyetértés*, mely megírta, hogy Eszter él és „Schwartz Salamon egészen más vétséget követett el, amely Solymosi Eszter eltűnésével összefüggésben nincs”. A sakter gyilkolási ténye oda redukálódott — állapította meg —, hogy „hivatalos minőségben április elsején egy gyermeket metélt körül.”

Természetesen Verhovay Gyula *Függetlensége* nem maradt tétlen és helyszíni távirat alapján közölte, hogy az eszlári leány nem került meg. Ily hírek hamisaknak bizonyultak. Az *Egyetértés* május 28-i száma szintén arról adott hírt, hogy „a tiszzaeszlári lány bár híre jár, hogy megkerült, nincs meg. *Eszlárra hatszázfőnyi fegyveres katonaság vonult be*”. Az utóbbi értesülés ugyan nem volt igaz, de a „Függetlenség” most már nyilvántartotta az eszlári eseményeket. Kíméletlenül leleplezte a „*Pester Lloyd*”-ot, hogy a oekonom meséivel félrevezette a közvéleményt. Megszólalt azután a tárgyilagosság látszatában tetszelgő „Egyetértés” is, melynek tudósítója közölte, hogy a helyszínen beszélt néhány értelmes, felvilágosodott .zsidóval. „*Ezek maguk is úgy nyilatkoztak, hogy a gyilkosság valószínű, mert bár a zsidó vallás még az állatok vérének áldozati célból való kiontását is tiltja, nem lehetetlen, hogy a felkezeli gyűlölködésben felnevelkedett gács-*

¹ *Pester Lloyd*. 1882 május 26, (Öregebb Bonyhádi Perczel)

országi, lengyel zsidók közt akadhat fanatikus rajongó, ki örülségében oly tette képes.” Az eszlári „felvilágosodott” zsidók ekkor lehat beismerték, hogy a babonából elkövetett gyilkosság lehetséges. Az országos központi izraelita iroda vezérei, Mandel Pál és Chorin Ferenc képviselők, velük együtt pedig az egész magyarországi zsidóság úgy látták, hogy a rituális, gyilkosságnak még a lehetőségét sem szabad elismerni. Megindult hát a központilag irányított nagyszabású hazugsághadjárat, amelybe bekapcsolódott a világ minden zsidója. Ők nom felderíteni, hanem elpalástolni akarták a sakterek bűnét.

Az első menetben erre legalkalmasabbnak látszott a hamis hírek kolportálása. A miskolci zsidó lap megírta, hogy Balázs Julcsa álnév alatt Weismann zsidó bordélyosnál szolgál Solymosi Eszter. Más lapok arról adtak hírt, hogy Eszter csavargó természetű volt és kétszer is megszökött az édesanyjától. A hírt persze nyomban megcáfolták, de azért percről-percre folytatódtak a hasonló közlések. Korniss Ferenc, a nyíregyházi törvényszék elnöke Berlinből fenyegető levelet kapott, hogy szakítsa félbe a nyomozást, különben a zsidók elbánnak vele. Más értesítések arról szóltak, hogy Esztert Kassán látták és az izgatott izraelita hírlapírnokok már beszélnek is vele a kassai rendőrség fogdájában, ahol csavargás miatt ül. Elszántabb zsidók bejelentették, hogy a leányt Istócynál és Ónodynál kell keresni. Ezzel párhuzamosan fenyegető levelet kapott Zoltán János alispán, is, amiért Henter Antal várnagy gondnoksága alá rendelte Scharf Móricot. Bary József könyvében viszont azt olvassuk, hogy a vizsgálat vezetői nem győzték felbontogatni azokat a névtelen leveleket, amelyekben Eszter állítólagos hollétéről adtak hírt különféle izraeliták. Nagytarnáról, Jászárokszállásról, majd a gácsországi Lupkovról jelentették, hogy Eszter ott tartózkodik.³ Egy Schlesinger A. nevű honpolgár táviratilag közölte Varasdról, hogy Púlfino bordélyházában személyesen látta Solymosi Esztert. Mások azt írták, hogy Schwartz Salamon, Hosenberg Hermann rabbihelyettes és Lichtmann Jakab pin-céjében kell kutatást tartani. Bogláról Frank Samu táviratozta, hogy ott él egy lány, aki magát Solymosi Eszternek mondja. Mikor utánanézték, kiderült, hogy a leány elmebeteg és csak az eszlári hírek hatása alatt állította, hogy ő azonos Solymosi Eszterrel.

² Egyetértés, 1882 május 30. (Öregebb bonyhádi Perczel.)

³ Bary József: A tisztaeszlári bűnper.

Más alkalommal *Farkas Gábor* községi bíró útján *Botos István* jelentette, hogy április elején a tiszadobi halászok egy fejetlen hullát foglak ki a Tiszából. Mikor a vizsgálóbíró a helyszínre sietett, kiderült, hogy a fejetlen hulláról senki se tud. Ezzel szemben a *Pesti Napló* közölte, hogy Huriné megverte Esztert, aki erre a Tiszába ugrott.

A vizsgálat lépésről-lépésre, nyomról-nyomra cáfolta meg ezeket az állításokat, a zsidóság pedig kezdett rájönni arra, hogy a rémhírgyártás, a hazug mesék szárnyrabocsátása nem vezet célra. Lichtmann oekonom, nemkülönben a *Debreceni Ellenőr* fanatikus talmuditája Weinstein Miksa, akit később az *Egyenlőség Szabolcsi* Miksája néven fog ismerni a liberális Magyarország — nem tudnak célt érni az Eszter megtalálásáról szóló mesékkal. Elő kell teremteni Esztert élve, vagy halva.

S c felismerés magasztos pillanatától kezdve egy ál-Eszter felkeresésére irányult az egész zsidófront minden elszántsága.

XII. FEJEZET.

Egy Jóslat teljesedik.

Május 30-án, mikor már tizenkét napja tartott a vizsgálat, különös események történtek Tiszaeszláron. Tokaiból, Tárcairói, Tiszalökről, Polgárról és a környék minden falujából összegyülekeztek a zsidók. Egész sereg szekéren, legalább *hatszáz izraelita érkezett a kis nyírségi magyar faluba*. Letáboroztak a dülök végiben, elálltak a községből kivezető útvonalakat. Lármáztak, gajdoltak, szaladgáltak, s ha megkérdezte valaki, hogy mit akarnak, azt felelték:

— *Várjuk Solymosi Esztert. Ma éjjel haza fog jönni.*¹

A zsidók azt is híresztelték, hogy ők látták Esztert, amint hazafelé igyekezett. Azért jöttek hát az eszlári határba, hogy tanúi legyenek a lány megérkezésének. Mondani is felesleges, hogy Eszter nem érkezt meg, mire a zsidók egyre izgatottabbak lettek. Benyomullak özv. Solymosi Jánosné házába és őrjöngve követelték: adja elő a lányt. Solymosiné éppen ágyban fekvő beteg volt, de mit törődtek ezzel a zsidó humanisták? Feltúrták az ágya dunyháit, behatoltak a kamrájába, pincétől-padlásig végigkutatták a házat, miközben szüntelenül azt hangoztatták, hogy Solymosiné dugta el a lányt.

Semmi csodálatos nincs azon, hogy a hatszáz zsidó őrjöngő rohangálásának hamarosan híre terjedt az egész faluban. A keresztény lakosság, amely eddig túrt és bízott az igazságszolgáltatásban, a jámbor magyar nép, amely lisztelte a törvényt, ebben a pillanatban elvesztette türelmét. Mikor meghallotta, hogy a zsidók behatoltak Solymosiné lakására is, az eszlári magyar nép kapára és kaszára kapott.

A nagy per történetének legkritikusabb pillanata volt ez az alkonyat. Ha akkor, a józanságát veszített magyar nép agyonveri a zsidókat, ha a felindult tömeg egy grandiózus vérengzést rendez, akkor a zsidók elérik céljukat; *a rituális gyilkosságról örökidőkre elterelik a figyelmet és a sakterek minden hunét, a vizsgálat minden konkrét megállapítását*

¹ Függetlenség, 1882 augusztus 2. (öregebb Bonyhádi Perczel.)

elkendőzik azzal a mesével, hogy csak a pogromig izgatott nép fantáziájában született meg a vallásszertartási gyilkosság gondolata.

A tiszaezlári után már felsorakozott a kapás és kaszás magyarok félelmetes falanxa, amikor hirtelen megjelentek azok a vezető emberek, akiket csak „rituális bfincsináló banda” cím alatt emleget Weinstein-Szabolcsi Miksa talmudista sajtója. A községházáról kirohant Farkas Gábor bíró, aki a mesebeli antiszemita titkos tanács fejének mondtak, jött Bary József a vizsgálóbíró, E. Nagy László királyi ügyész. a helyszínre sietett Adamovics József főtisztelendő, akit az egri érsek előtt is dühös antiszemitasággal vádoltak Lichtmann Jakabék és lelkészársával érkezett Lápossy János, az eszláriak kitűnő református papja. S ezek a „barbár” antiszemiták *saját testüikkel védelmezték meg a zsidókat*

— *Emberek! Az igazság kiderül!* — kiáltotta Adamovics József, Farkas Gábor pedig, aki Eötvöstől csak gyalázkodó jelzőket és méltatlan gyanúsításokat, I. Ferenc Józseftől pedig kitüntető elismerést kapott az összesereglett zsidók megvédelmezéséért, élete kockáztatásával akadályozta meg az eszlári progromot. Az emberek hazaszéledtek, letették a kapát, az ásót, hatszáz zsidó pedig megmenekült a legborzalmasabb lemészárlástól. Solymosi Jánosné, az édesanya azonban nem menekedett meg a leggyalázatosabb zsidó kísértéstől. Felkelt betegágyából, hogy tanúja lehessen a nagy zsidósereglésnek. Kiment az utcára és akkor eléje állott Lichtmann Jakab, a kitűnő Jaszli úr, akinek oly titokzatos és oly eltagadhatatlanul fontos szerepe volt az. eszlári ügyben:

— *Hallja, Solymosiné, ha Eszter lánya az éjjel hazakerülne és maga el nem tagadná, ezer forintot is kaphatna.*

— Adják elő a lányomat — mondtam én, felelte Solymosiné a „Függetlenség” augusztus 6-i számának tudósítása szerint — , visszaveszem én pénz nélkül is. Nem kell nekem a világ kincse sem, csak a lányomat mégegyszer láthassam élve, vagy halva.

— *Halva? Hát úgyis jó lesz?* — kérdezte a derék Jaszli úr.¹¹

² Lápossy János tiszaezlári ref. lelkész feljegyzései az eszlári ref. lelkészi hivataliban.

³ Ónody G.: Tiszaezlár a múltban és jelenben. Vizsgálati iratok Függelék 1882 augusztus-6-i száma. Tiszaezlár Napi Értesítő.

S vagy ekkor, vagy később az országos központi izraelita iroda vezetőinek agyában megszületett egy nagyszabású terv, amely nyilvánvalóan Solymosiné azon kijelentésén alapult, hogy „halva is jó lesz”. Annyi bizonyos, hogy Solymosiné megvesztegetésére irányuló kísérlet előtt és után is az izraeliták szélteben-hosszában hirdették, miszerint Eszter megkerül néhány nap alatt. A környéken el volt terjedve, hogy Eszter egy-kettőre hazajön és akkor kiderül a zsidók ártatlansága..

Ezekben a napokban indult el Sztropkó felé egy lelkes, tiszaszlári magánnyomozó, Rosenberg Hermann szatócs, a nyírségi Scherlock Holmes.

„Lichtmann Jakab megbízásából, folyó hó 12-én — mondtam később a vizsgálóbíró előtt —, hétfőn délben Sztropkóra indultam, ahonnan egy levél jött Lichtmann Jakabhoz, melyben tudatják, hogy egy magyar leány szolgál a marginskáni orosz papnál, aki néha Tárcáira, s máskor Eszlárra valóknak mondotta magát. Én tehát avégett indultam Sztropkóra, hogy megtekintsem a leányt, vajjon nem Solymosi Eszter-é? Június 12-én, hétfőn délután 2 óra tájban érkeztem Tokajba, ott Ziene Henrik főkántorhoz szállottam, aki később 13 forintnyi útiköltségemet is fedezte. Tokajból táviratoztunk Sztropkóra s a válasza várakoztunk kedden délutánig. Ekkor egynegyed négy órakor a vonatra ültem. Keresztúron, ahova Grósz tokaji kereskedőnek Farkas nevű fiával utaztam s a vonaton Homonnára érkeztem éjfél tájban. Másnap, szerdán félhet órakor Homonnáról Sztropkóra mentem, onnan pedig tovább Marginskára, mert a sztropkói zsidók azt állították, hogy a marginskáni orosz papnál szolgál az a leány, akit Solymosi Eszternek gondolnak. Az orosz papnál délután hat óra tájban megnéztem a leányt, de az nem Solymosi Eszter volt, még aznap visszamentem Sztropkóra, s ott megháltam, s másnap, csütörtökön reggel Varannóra mentem, onnan pedig Őrmezőre s az Őrmezei állomáson délután 4 óra tájban a vonatra ülve, estvéli 9 óra tájban Keresztúrra érkeztem, ott leszállva a vonatról fél tíz óra tájban Tokajban voltam s ott *Schlesinger* Mózes lisztkereskedőnél meghálván, másnap délben 12 és 1 óra között érkeztem haza s azóta péntek déltől folytonosan itthon tartózkodtam.⁴

Alig érkezett meg Tiszaszlárra a titokzatos utakon bo'yongott Rosenberg, csakhamar beszólította boltjába *Hege-dűs* József mészáros cs előtte a leghatározottabban kijelentette:

⁴ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka.

—Solymosi Eszter *három nap múlva élve, vagy halva* biztosan meglesz. Rosenberg ugyanezen a napon Kovács Jánosné eszlári lakos előtt is kijelenti:

—Mit törekszenek úgy azután az Eszter után, *három nap múlva meglesz az a lány, akár élve, akár halva.*⁵

Lichtmann Gizella vallomása szintén arra mutat, hogy a zsidók már jó előre tudtak a bekövetkezendő eseményekről. Rosenberg jobb jósnak bizonyult, mint Pythia. Mert alig jövendölte meg, hogy Eszter három nap múlva előkerül. pontosan a hetvenkettedik órában Királytelekről keltezett távirat jelent meg a fővárosi lapokban:

„Solymosi Eszter hulláját tegnap délután a Tiszából Lök és Dada között kifogták, külsőleg sértetlen állapotban. A kis kendő a festékekkel papirosban kezére van kötve. Ruházata megegyezik a leírással. Anyja felismerés végett ma a helyszínére vezettetik.”

Ugyanekkor Heumann is táviratozott az országos központi izraelita irodának, hogy Eszter hullája sértetlen.

E pillanatban úgylátszott, hogy minden zsidó jövendőmondók közt Rosenberg eszlári szatócs a legeslegkiválóbb.

⁵ Vizsgálati iratok és Tiszaeszlár, Napi Értesítő.

⁶ Függetlenség, 1882 június 20. 169. szám. (Öregebb Bonyhádi Perczel)

XIII. FEJEZET.

A dadai hulla.

A tiszai nép még ma is „szálasoknak.” nevezi a tutajosokat, akik valahonnan Bustyaházáról, Tiszabogdánból, Rahóról jönnek, hogy Kárpátalja fenyőit leúszassák a szolnoki, szegedi gőzfűrészekig. 1882-ben különösen jó konjunktúrájuk volt a kárpátaljai tutajozóknak. Szegedet néhány évvel előbb elvitte az árvíz és a tiszAESzlári ügy idején már javában folyt a város újjáépítése.¹ Szeged szebb lesz, mint volt! — mondta I. Ferenc József — s hogy a császári és királyi jóslat beteljesedjék, a máramarosi erdőségekből sok ezer tutaj szállította lefelé az építkezéshez szükséges faanyagot. Akik a tutajon utaztak és a nehéz munkát végezték, természetesen ruthének és oláhok voltak, akik pedig a hasznot leszedték, kivétel nélkül izraeliták.

Herskó Dávid a *Sréter és Hilmann* kereskedő cég tutajainak sáfárja volt. A bibliai eredetű „sáfár” szó sok mindenféle rangot megjelöl. A sáfár egyrészt főparancsnok, amolyan kaftános korvett-kapitány a tutaj-flotillán, másrészt bizalmi ember, akinek számolnia kell a bustyaházi zsidó cégnek minden szálfáról, a tutajosok minden munkájáról. Végül magánvállalkozó is — önálló üzletember —, aki pálinkát hitelez uzsoraáron a szegény ruthének, előleget ad és pénzt vált, túrót, gomolyát szerez be a partmenti falukban, hogy azon is megkeresse a maga százötven százalékos polgári hasznát.

A jeles honpolgár, mármint *Herskó* Dávid tutajflotta-parancsnok, négy tutajával május 28-án indult el Bustyaházáról és június 17-én kikötött Tiszalök alatt, illetőleg Tiszadada közelében a Csonkafüzesnél. A tutajosok, akik éjszaka mélyen aludtak, reggel felkeltek, majd bementek a faluba, hogy egymást vásároljanak. Visszatérve leültek a Tisza partjára és maguk elé téve egy zsíros kalapot, elkezdtek kártyázni. Mi tagadás, a kártyázás jó szórakozás, de még jobb, ha van

¹ Eötvöss Károly: A nagy per.

mellé egy kis itóka is. Herskó Dávid pedig nem azért volt sáfár, hogy ne gondoskodják pálinkáról. Máskor is megtette, de ezen a napon különösen bőven mérte a tüzes italt. Olyan bőven, hogy kellő időre mámorosak voltak az összes tulajdosok. Egyedül *Csepanics* György nem kártyázott és nem ivott. Az ő parancsa úgy szólt, hogy józannak kell maradnia. Puliszkát főzött hát s mikor bement a talajra épített kis kalibába, hogy egy kis forgácsot hozzon a tűzre, visszafelé jövet — állítólag — úgy látta, hogy egy hullát sodor feléje a víz.

Csepanics első vallomása szerint épp az ő tutajának végében bukkant fel a hulla. Láttára odasielt a kártyázókhoz és közölte velük, hogy holttestet hozott a Tisza. A tulajdosok erre félbehagyták a „máriást”, odasereglettek a hulla köré, aztán tanakodni kezdtek, mit tegyenek vele.

Szerencsére hamarosan találtak egy tiszadadai embert: *Livai* József szolgálégyent, aki épp fűvet kaszált a közelben. Litvai József értesítette *Várad* András kerülőt, amaz *Oláh* György nevű kollégáját, az utóbbi viszont tudtára adta a dolgot a községi bírónak, de mire hazaért Tiszadadára, bizony már bealkonyodott. A tutajosok még mindig ott álldogáltak a füzesben, ahol a holttestet kivetette a víz.

Pacskán Bálint szólalt meg elsőbbed:

— Temetetlen nem hagyhatjuk szegényt!

Selever János egy liter pálinkát ígért, ha elföldelik a szerencsétlent.

A Tiszaparton leszálló alkonyatban megtörtént hál a temetés. Ástak egy gödröt, beléeresztették a halottat, megitták *Selever* pálinkáját s Herskó Dávidot, Matej Ignácot, *Csepanics* Györgyöt kivéve nem is sejtették, milyen titkot ástak el ott a füzes aljában. *Oláh* György kerülő azonban ekkor már szintén hazaérkezett Tiszadadára. Elmondta, hogy a Csonka-füzesnél egy idegen nő hulláját fogták ki az oláh tutajosok.

„*A futó tűz nem terjed olyan gyorsan, mini ahogy elterjedt a hír Tiszadadán, hogy tisztért, az eltűnt eszlári leányt megtalálták*” — írja *Eötvös* Károly, aki hozzáteszi még azt is, hogy a zsidókat valóságos láz fogta el.

Nagy kérdés, miért jöttek lázba első hírre a tiszadadai, tiszaszarlói, tiszalöki és környékbeli izraeliták? Honnan tudták, hogy a holttest csakugyan a Solymosi Eszteré? Hiszen a híradás még csak arról szólt, hogy egy hullát találtak. A falusi magyarok még azt sem tudhatták, hogy fiú-e vagy leány, magyar-e, zsidó-e? Hetven éves nő holtteste, vagy tizen-négy éves lányé? Lám, a zsidók mégis izgalomba jöttek. A zsi-

dók az első jelentésre feltűnően kezdtek hemzsegni. Igen! A zsidók tudtak valamit, amit a rejtélyesen ide-oda utazgató Rosenberg három-négy nappal ezelőtt olyan biztonságosan megjósolt.

— Solymosi Eszter három nap múlva élve, vagy halva előkerül.

Most hát rohantak ki a Tiszaparra. Eötvös Károly előadása szerint *Czázler* Márk cipőfoltozó varga csakhamar befutotta az egész falut, hadilábra állított minden zsidót. S a tiszadadai izraeliták, akik azóta sem igen álltak hadilábon, már rohantak is a nagy igazságtételre. Ment *Schwartz* Sámuel a kereskedő, befogatott *Lefkouitsz* Bernát a bérlő, talpra állt *Goldstein* Jakab, *Kraasz* Bernát, *Burger* Mór. Értesítették a központi izraelita irodát, táviratoztak a kormánynak, Tisza Kálmánnak, a belügyminiszternek, Kozma Sándornak, a főügyésznek.

Mire *Lörinczy* István községi jegyző, *Tóth* György helyettes főbíró, *Tratner* Lipót a zsidó „melamed” és *Kraasz* Bernát kiértek a fűzeshez, a temetés bizony már megtörtént. Pedig a nagy felismerési aktushoz megjöttek már a tiszalöki izraeliták is, akik nehezen bírták fékezni türelmetlenségüket. Látva, hogy a tutajosok már alusznak és a hullát elhantolták, kiadták a jelszót:

— Be kell menni a főszolgabíróhoz, Tiszalökre!

A főszolgabírókat nem találták otthon, de felkutatták helyettesét, *Zoltán* István segédszolgabírókat, aki azután magával vitte dr. *Kiss* Jenő járási tisztiorvost, *K. Horváth* László orvosnövendéket. Az egyik borozóban megtalálták *Zurányi* Kálmánt, az italos, falusi gyógyszerészt is, majd felültették a kocsira *Weinberger* Ignác zsidó kereskedőt és *Szűcs* János fuvarosgazdát, aki *Zurányival* együtt oly csúnya szerepet vállalt a tiszaszőlői ügyben. A két szekér elindult Csonkafűzes felé, ahol később felköltötték a Selever János pálinkájától részegen hortyogó tutajosokat, aztán megkezdtek a sír felásását. Éjfél utánra pislákoló gyertyavilág mellett elkészült már az első hullavizsgálati jegyzőkönyv is. Kitűnt belőle, hogy a holttest mintegy 140 centiméter hosszú, fogai épek, közülök egy sem hiányzik, derekán vörös öv, balkeze csuklóján sárga papírban bizonyos kékes festék volt található.

— Lehet-e más, mint Solymosi Eszter? — kérdezte egy izraelita, aki a községi bírónál olvasta az Eszter személyleírását. S bizony nagy kérdés, hogy lehet-e más, mint Solymosi Eszter, az, aki Eszter ruháit viseli, akinek Solymosi Eszter

kendője van a csuklójára kötve? Benne ott van még a festék is, amit ötven nappal ezelőtt vásárolt Kohlmayer boltjában.

— De lehet-e vájjon Solymosi Eszter, akinek testéről lát-szólag leázott a haj, de *kiskendőjében ötven nap alatt sem olvadt fel a festék?* Lehet-e Solymosi Eszter, aki úgy ment a halálba, hogy a biztonság okáért — és előre megkönnyítendő Eötvösék munkáját — könnyebb felismerés céljából még az áruló festéket is karjára kötötte, mintha csak tudta volna, hogy egy, az antiszemita által kitalálható vérvád-ügyben ez a lestek lesz a legnagyobb bizonyíték? Lehet-e Solymosi Eszter az, akit halála vagy öngyilkossága után ötven nappal Tiszaeszlártól 8—10 kilométernyire vet ki a víz, holott a folyó, amely óránként 3—4 kilométer sebességgel folyik, már régen Galacig, vagy Russeig sodorta volna a testet? Végül van-e olyan papíros — mint amilyent a kis kendőben talál-tak — s amelyik szinten nem mállott szét a Tisza vizében tel-jes félszáz nap alatt?

— *Nincs és nem lehel!* — mondaná ma a világ minden rendőre, bűnügyi nyomozója, vegyésze, szakértője. — Nem lehet! — mondták magukban a löki, dadái, eszlári zsidók is, akik első pillanatra látták, hogy a „leányzó túlszép”. A rendezés túl tökéletes. Olyan hibátlan, hogy magában véve is áruló. Nem csodálatos tehát, hogy *a döntő bizonyíték, a kis sárga papír még azon az éjszakán eltűnt. A festék egyrészét Zuranyt Kálmánnal találta meg Egrcssy Nagy László**

A festék megkerült. És az ártatlan bécsi korom, mellyel húsvét szombatján házát akarta meszolni Hury Andrásné nagyon-nagyon megtréfált később néhány zsidósoldba szegődött, nagyhatalmú és nagy tudalmú egyetemi professzor urat.

* Baj-y .Hf/ΛO.P': A lisz^rs/J-tri l. ünpor.

XIV. FEJEZET.

Székely Ferenc Tiszaeszláron.

Bary József vizsgálóbíró ezalatt fontos ügyekkel volt elfoglalva Tiszaeszláron. Eszter holttestét kereste. Nem egyedül érkezett ezúttal, mert vele jött Székely Ferenc főügyész-helyettes is, akit Kozma Sándor, Magyarország főügyésze bízott meg azzal, hogy nézzen utána az eszlári nyomozásnak.¹ Tisza Kálmánt ekkor már kezdte nyugtalanítani a bűnügyi vizsgálat által felhalmozott sok-sok bizonyíték, a zsidóság növekvő türelmetlensége és a zsidó sajtó hazudozása. Valamit okvetlenül tenni kellett az eszlári sakterek érdekében. Úgy gondolta hát: menjen le Eszlárra Székely Ferenc. Művelt ember, okos ember, kitűnő büntető jogász, ő majd csak megállapítja, hogy milyen szamárságokat csinál az a fránya vizsgálóbíró.

Székely Ferenc azonban pontosan az ellenkező meggyőződéssel tért vissza a fővárosba. Beszélt Móriccal, aki előtte is megismételte, hogy minden kényszer nélkül tette meg valloását. Tájékozódott a vizsgálat eredményeiről és tárgyilagosan megállapította, hogy Bary József, ez a kitűnő fiatalember, 'öreg bűnügyi rókákat is megszégyenítő körültekintéssel végezte az eddigi nyomozást. Kiment hát vele Tiszaeszlárra is, hogy közvetlen közelből lássa a munkáját.

A vizsgálati jegyzőkönyvek tanúsága szerint ekkor már *Bátori Gábor* és *Papp József* felásták a zsidó egyházfi lakásának környékét s a templomkertben találtak is egy „felettebb gyanús helyet”, mely deszkával volt befedve.

Székely Ferenc maga is megdöbben, mikor látta, hogy itt a helyszínen nem a kérdőjelek szaporodnak többé, *hanem a bizonyítékok*. Menni, indulni kell tehát tovább, a verejtekés göröngyös úton, mely talán a rejtély nyitjához vezet az igazság emberét. Meg kell találni Eszter holttestét, bármilyen nehézségbe kerül!

¹ Szalay Károly hagyatéka. Tiszaeszlári jegyzőkönyvek.

A vizsgálóbírónak az eszlári besúgások nyomán egész elfogadható feltevései voltak arra nézve, hogy hova tüntethették el a zsidók Solymosi Esztert. Az eszlári nép úgy vélte, hogy vagy a rituális fürdőben ásták el Eszter hulláját, vagy a zsidó temetőben rejtették el egy olyan sírba, amely fölé esetleg héberbetűs névtáblát helyeztek a hatóságok megtevesztésére.

Mielőtt azonban a kutatómunkához hozzáfogtak volna, Székely Ferenc kívánságára meg kellett állapítani, hogy Eszter Huri Andrásné házatól milyen útvonalon haladhatott Kohlmayer boltjáig, mennyi idő alatt érhetett oda és térhetett vissza a zsinagógáig, melynek közelében legutoljára látták. Bejárták az egész útvonalat, számításba vették azt az időt is, amelyet Eszter a boltban, majd pedig az úton talált ismerősökkel való beszélgetéssel tölthetett és megállapították, hogy Solymosi Eszternek háromnegyed tizenkettő, vagy legkésőbb 12 óra tájban kellett a tótfalusi zsinagóga előtt elhaladni.

A próba tehát bizonyította, hogy Móric igazat mondott. Igazat vallottak a tanúk, akik pontosan ezidőtájt hallották a zsinagógából jövő segélykiáltásokat, viszont egybehangzóan hazudnak a zsidók, akik semmiképpen nem tudnák igazolni alibijüket.

Fel hát a munkára! Előkeríteni a holttestet! Megtalálni a lánykát, akinek itt kell lenni valahol Eszláron, hacsak a derék hitsorsosok el nem vitték Tiszalökre.

Bary József vizsgálóbíró elvezette Székely Ferenc főügyész helyett a nevezetes rituális fürdőbe, amely Scharf József lakása mellett feküdt. Az egyházfi egyik szobájából földalatti folyosón és két öl mélységbe vezető földlépcsőkön lehetett lejutni ebbe a patkányfészekbe, amely a kosznak, szennynek, mosdatlanságnak klasszikus tanyája volt.

Ötven nappal a gyilkosság után, persze mit sem lehetett találni ezen a borzalmas rejtkehelyen. Megpróbálták hát felásni a temetőben frissen hantolt három sírt, melyek egyikéről az eszlári hitközség nem tudta igazolni, ki nyugszik abban. Rövidesen kiderült, hogy a harmadik sírban Scharf József egyházfi kifestve fekszik, aki a gyilkosság előtt két vagy három hónappal halt meg.

— A hulla, Eszter holtteste tehát nincs meg! Nem került elő! — állapította meg rezignáltan a főügyész helyettes.

Jóformán még el sem hangzott a szó, mikor izzadt paripán a vármegye lovas legénye vágatott be Eszlárra. Nyíregyházáról hozta a bírt, Korniss Ferenc tanácselnök értesítését,

hogy a vizsgálóbíró menjen azonnal Tiszadadára a Csonkafüzeshez, mert ott kifogták a Tiszából Solymosi Esztert.² Bary József átfutotta az írást, aztán közölte annak tartalmát Székely Ferencsel, egyben intézkedett is, hogy a délutánra tervezett kihallgatásokat halasszák el. Délután 4-kor hullaszemle lesz a Csonkafüzesben.

A vizsgálóbíró intézkedett, hogy a szemléhez megjelenjenek a megfelelő szakértő orvosok is. *Kiss Jenő* tiszalöki járási orvost, *Kéri Horváth* László tiszalöki járásorvost és Nyíregyháza egyik legkitűnőbb orvosát, *Trájtler* Somát nyomban értesítették, hogy a vizsgálóbíró őket rendelte ki szakéítőkül. Ugyanekkor — a vizsgálat nagy szerencséjére — Székely Ferenc főügyészhelyettes is kijelentette, hogy ott akar lenni a nevezetes szemlén, melyet a kitűzött időben meg is kezdtek a Csonkafüzesben.³

² Ónody Géza: Tiszaeszlár.

³ Bary József: A tiszaezlári bűnper

XV. FEJEZET.

Hullaszemle a Csonkafüzesben.

A tisztaeszlárkörnyéki zsidók napok óta készültek már erre a nevezetes pillanatra, ők — az egész környéken — előre tudták, hogy Eszter megkerül. Ők csak várták az értesítést, az első jelt, Rosenberg csodálatos jóslatának teljeseését és már jöttek is, szekéren, gyalog, lovon, elegáns homokfutón és könnyű szabolcsi taligán, hogy ott legyenek a nevezetes pillanatban, mikor kiderül a zsidók igazsága.

Miközben Solymosi Jánosné a Csonkafüzes felé igyekezett, minden oldalról körülvették az izraeliták.

— Lám, megmondtuk, hogy élve, vagy halva előkerül Eszter! — mondta az egyik.

— Aztán el ne tagadja a saját lányát! — figyelmeztette a másik.

— Nem vagyok én pogányhitű, hogy eltagadjam a saját véretem! — felelte Solymosiné.¹

A vizsgálat vezetői először Solymosi Jánosnénak, az édesanyának, majd Solymosi Gábornénak, a nagynénjének mutatták meg a hullát, melyről előzőleg természetesen leszedték Eszter ruháit. A két asszony gondosan körülszemlélte a holttestet, aztán Solymosiné szólalt meg:

— *Ez soha nem volt az én Eszterem!*

A vizsgálóküldöttség tagjai figyelmeztették, hogy jól gondolja meg a dolgot. Nézze meg alaposabban a hullát, hátha mégis a lányára ismer.

— *Mondom, nem az én lányom!* — fakadt ki elkeseredetten a megkínzott anya. — *Akármit mondjanak is az urak, ez itt nem az én lányom. Az egészen másforma volt.*²

Solymosi Gáborné szintén nem ismerte fel a holttestben az unokahúgát. Erre aztán az összesereglett emberek közül összeszedtek néhányat, akik életében ismerték Esztert. *Juhász József*, aki még ma is él, iskolatársa volt Eszternek. E sorok

¹ Függetlenség 1882 aug., 17. 227. szám.

² Pesti Napló 1882 aug. II. (Öregebb Bonyhádi Perczel István)

írójának személyesen mondotta el, hogy a csonkafüzesi hulláján ő bizony nem ismeri Eszterre. Más volt a formája, a teste alkata. Voltak persze olyanok is, akiket meggyésvetett a zsidók előzetes hírverése, melyek szerint a csonkafüzesi holttest nem lehet másé, csakis az Eszteré. Ezek minden alaposabb körülnézés és meggyőződés nélkül mondták, hogy a holttest mégis csak a Solymosi-lányé. Egyedül *Szakolczai* Julcsa, a védelem későbbi félkegyelmű, hamis tanúja merete teljes határozottsággal állítani, hogy ő bizony Eszterre ismer a halottban. Viszont nem ismertek Eszterre a legközelebbi hozzátartozói sem, sőt *Lápossy* János ref. lelkész, Eszter hitoktatója és *Várkonyi* Ferenc tanító, aki éveken át ismerte a lányt, egyértelműlegvallották, hogy a csonkafüzesi holttest nem is hasonlít Eszterkére.

A hullaszemlének — az anya, testvér, nagynéni és a többi tanúk vallomása mellett — volt még egy fontos momentuma is. A hullának nem volt átható, erős szaga, de a ruhák, melyeket leszedtek róla, kiállhatatlan bűzt terjesztettek. Ez a körülmény a legnaivabb és legjóhiszeműbb nyomozó számára is elárulta, hogy a ruhákat egy sokkal régebben eltemetett hulláról szedték le, a csonkafüzesi holttest így nem lehet azonos azzal a Solymosi Eszterrel, akinek ruháiba felöltöztették. Ezek után nem maradt más hátra, mint az orvosszakértőknek meg kellett állapítani, hogy a csonkafüzesi holttest azonos lehet-e az eltűnt leányéval, vagy sem.

Mint már említettük, dr. Kiss Jenő, dr. K. Horváth László és dr. Trájtler Soma végezték a boncolást, amely meglepő eredményekre vezetett. Bebizonyosult, hogy a csonkafüzesi holttest semmiképpen nem lehet a Solymosi Eszteré.

A „Függetlenség” jóval később, 1882 augusztus 14-én közölte a hullaszemlééről felvett jegyzőkönyveket, amelyek csak akkor kerültek nyilvánosságra, amikor megengedték, hogy a védők is beletekinthessenek azokba. Aki figyelmesen elolvassa ezt a gondos és alapos munkát, rögtön megállapíthatja, hogy nemcsak a tanúk nem fogadták el Eszterének a csonkafüzesi hullát, de az orvosszakértők is rögtön arra az álláspontra helyezkedtek, hogy ez semmiképpen nem lehet a Solymosi Eszter hullája. Eszter 14 éves, fejletlen, ártatlan, egészséges lány volt. A ma is rendelkezésre álló boncjegyzőkönyvek szerint a csonkafüzesi holttest viszont olyan nősze mélyé lehetett, aki beteg volt, tüdőbajban, vagy vérszegénységben halt meg és emellett nagyon sűrűen gyakorolta a nemi élvezeteket. A csonkafüzesi holttestről hiányzott a hajzat és

a fejbőrrel — mini a zsidóknál szokásos — borotvával voltak eltávolítva a hajszálak. Hóna alatt és más testrészén is hiányzott a szőrzet, helyesebben mindenütt meg volt borotválva. ami már kezdetben is arra mulatott, hogy egy ismeretlen zsidónőt öltöztettek fel Eszter ruháiba. Solymosi Eszternek apró, rizskásaszerű fogai voltak. A csonkafüzesi holttest alsófasonál viszont rendetlennek találták a tanúk és az orvosszakértők. Solymosi Eszter egész nyáron mezítláb járt és legfeljebb hideg tében hordhatott csizmát. Ezzel szemben az ál-hulla lábai kicsinyek, finomak voltak, talpbőre feltűnően vékony s mint az orvosszakértők megállapították, „a lábak alkata folytonos cipőviselésre vall”. Solymosi Eszternek soha nem volt tüdőbaja, de még csak tüdőhurutja sem. Az ál-hulla tüdejében mégis hatalmas kavernát találtak a boncoló orvosok.⁴

A vizsgálóbíró ilyen előzmények után nyolc fontos kérdést tett fel az orvosszakértőknek.⁶ Az első kérdésre, hogy a hozzátartozók állal felismerhető volt-e a holttest, határozott igenel feleltek. A második kérdésre kijelentettek, hogy a húha nem lehetett vízbefulladás áldozata, mert már halottként dobott a Tiszába. A gyomor teljesen üres volt, benne semmiféle folyadékot nem találtak, ami egymagában is kizárja a vízbefulladás lehetőségét. Megkérdezte a vizsgálóbíró, hogy mennyi ideje lehetett halott a csonkafüzesi holttest mire az orvosszakértők azt felelték, hogy *a boncolt hulla legfeljebb tíz nap óta lehet halott. Ezzel szemben Solymosi Eszter pontosan nyolcvan nap óta tűnt el a zsinagóga közelében.* A következő kérdés arra vonatkozik hogy mennyi ideig lehetett vízben a holttest. A szakértők azt felelték, hogy legfeljebb 3-4 nap óta. Ezt igazolja az a körülmény is, hogy a holttest egyáltalán nincs felpuffadva.

Fontos volt a hulla életkorára vonatkozó kérdés, melvc az orvosok habozás nélkül felelték, hogy a holttest 18. de valószínűleg 20 éves életkorát is elérte egyéné. A hetedik kérdésre kimondták az orvosok, hogy teljes bizonyossággal meg tudják állapítani, a szűz-öv teljes hiányát s emellett a hüvelynek szerfölötti bősége a nemi közösülésnek nagymérvbeni gyakorlását bizonyítja. „Mivolt a halál oka?” – kér-

⁴ Függetlenség 1889. dec. 9. (Bel- és külvizsgálati jegyzőkönyvek)

⁵ Dr. Gladius: A tiszaezlári ügy ismeretlen hullája”

⁶ Függetlenség 1882 dec. 9. Ónody Géza: Tiszaezlár a múltban és a jelenben, Eötvös József „A nagy per”, Barv József: „A tiszaezlári bűnper

dezte a vizsgálóbíró. Az orvosok határozottan konstatálták a vészes vérszegénységet, illetőleg a tüdővérszt, amit a hulla tüdejében talált gümök és gennyes üregek (kavernák) is bizonyítottak.

Nem volt érdektelen a legvégső kérdés sem, amennyiben a hullán talált ruhákon — melyek kétséget kizáróan Solymosi Eszter ruhái voltak — vérnyomokat lehetett felfedezni. A vizsgálóbíró joggal kérdezte tehát, hogy „hozzátart-e létre a hulla a rajtalévő ruhán vérnyomokat?” A szakértők azt válaszolnak, hogy semmiesetre sem, mert hiszen a holttesten külsérelmi nyomok nem voltak feltalálhatók.

Ezekután nem volt kétséges, hogy a holttest nem Solymosi Eszteré. Az egészséges, 14 éves szűz és rizskása fogú kislány helyett *egy kopasz, anémiában meghalt, megborotvált zsidó kéjné hulláját dobták a vizsgálat útjába*. Misem természetesebb, hogy ezekért a megállapításokért a vizsgáló orvosokat is az antiszemizmus vádjával ékesítette fel a zsidó sajtó és az Eötvösök vezetése alatt működő bűnpalástoló szövetkezet. Erre a vádra később nagyon talpraesetten válaszolt Trájtler Soma, aki Nyíregyháza egyik legkiválóbb keresztény, magyar orvosa volt.

— *Ha mi a vérvádat akartuk volna bizonyítani — mondotta többek között —, akkor elég lett volna egyetlen, a boncolás közben titkon ejtett vágás a hulla nyakán s ez oly bizonyítéka lett volna a rituális gyilkosságnak, amit semmi utólagos boncolás el nem tüntethet.*

S valóban! Ha ez megtörténik, ha az „antiszemita” orvosok a bonckéssel felvágják az ál-hulla nyakát, rendkívül póruljárhattak volna a hullaúsztatók.

Egyelőre azonban csak annyi volt bizonyos, hogy a holttest nem az Eszteré. Viszont nem kétséges, hogy a holttestet Eszter ruháiba öltöztették fel. Meg kellett hát keresni azokat, akik a Csonkafüzesig hozták a hullát, felöltöztették Eszter ruháiba és megrendezte ezt a kegyetlen, perverz komédiát, amely legjobban bizonyította az eszlári sakterek bűnösségét.

Bary József vizsgálóbírónak tehát újra el kellett indulni a végtelennek látszó, göröngyös úton. Parancsot adott, hogy kerítsék kézre a csonkafüzesi lutajosokat.

XVI. FEJEZET.

A zsidó terror.

A zsidó született terrorista nép. Rabszolgatartó, aki a humanizmusra, jogra, emberszeretetre való hivatkozással sírja be magát a gazdanépek közé, hogy aztán mikor birtokon belül van, a legkíméletlenebb terrorral érvényesítse — óh nem jogait —, hanem kiváltságait. Abban a pillanatban, amikor Lichtmann oekonom megjelent a „Pester Lloyd”-nál. amikor az eszlárkörnyéki zsidók rájöttek, hogy a vizsgálat túlsok adatot produkált a sakterek ellen, a zsidóság megindította nagyszabású ellentámadását, mely nem az antiszemitizmus leküzdésére, hanem a terhelő bizonyítékok megsemmisítésére irányult.

A zsidók ellenoffenzívájának első rohama a rémhírek, valótlanságok elterjesztése volt. Eszter megkerült. Eszter Sztropkón szolgál. Esztert három nap óta a kassai rendőrkapitányság őrizetében tartják! — írták és jelentették a zsidó lapok. — Esztert egy horvátországi bordélyházban látták! — közölték a névtelen levélírók. — Esztert az antiszemiták adták el az oroszországi leánykereskedőknek — terjesztették a suttozó propagandisták. A vizsgálat vezetőihez pedig kötegszámra érkeztek a névtelen levelek. Korniss megfenyegették a berlini zsidók, hogy hagyja abba a vizsgálatot, különben halálnak halálával pusztul el. Baryt értesítették, hogy karrierjébe fog kerülni a nyomozás folytatása.

Mikor aztán észrevették, hogy a vizsgálat vezetőit nem befolyásolják a hazug hírek, a botor rémmesék és a fenyegetések, akkor ködfejllesztés helyett alkalmazásba vették a legvadabb terrort. Látták, hogy Korniss Ferenc”, a nyíregyházi törvényszék elnöke nem hajlik, tehát meg akarták törni. Felgyújtották 2000 holdas birtokának dohánypajzáit. *Megyery Géza* bíró édesapja, *Megyery Gábor* földbirtokos tanyájára szintén rászállt a vörös kakas és elpusztult minden termése, amely nem is volt biztosítva. *Both Menyhért* királyi ügyész. aki elsőkézből kapta az eszlári iratokat, titokzatos körülmények között pusztult el. A „Függetlenség” egykorú tudósítása

szerint az eszlárkörnyéki zsidók *nagyösszegű pénzt gyűjtöttek össze a vérvád eltussolására*. Tizenegy községben a legmódosabb szabolcsi zsidó birtokosok voltak az ívtartók. Mikor aztán az engedély nélküli gyűjtés kiderült, Zoltán János alispán lefoglalta a begyűlt pénzüsszegeket. Ezt megelőzőleg azonban Both Menyhért ígéretet tett *Friedmannak*, a nyíregyházi rabbinak, hogy elsímítja a vérgyilkosság vádját. Ettől kezdve nem kezelte szabályszerűen az ügyészséghez befolyt pénzeket és a különböző letéti összegeket. Székely Ferenc főügyész-helyettes Nyíregyházára érkezvén, hirtelen hivatalvizsgálatot tartott cs *900 forint hiányt állapított meg*. Csaknem e pillanatban váll köztudomásúvá, hogy az alispán lefoglalta a zsidók által gyűjtött pénzeket. Miért-miért nem, másnap Both Menyhért föbelölte magát.¹

Egy ember tehát már áldozatul esett a zsidó megvesztegetési, vagy megfélemlítési kísérleteknek, amelyek nem akartak megszűnni. Ibrányban *Bleyer Mór* közbelépésére kidobolták, hogy ezentúl senkise merje ajkára venni a „zsidó” szót.- Erdőbényén dobolás útján közhírré tették, hogy az „eszlári nótát”, valamint a „zikcene-zakcenét” tilos énekelni. Ibrányban a zsidók félholtra vertek egy 16 éves fiút, aki a dobszó után is azt mondta: csak azért is zsidó! A tokaji vásáron az ottani zsidó nők megtépték, leköpdösték az eszlári magyar asszonyokat, amellet Jézust, Szűz Máriát és a keresztényeket gyalázták. Ezekben a napokban egy *Mendelovits* nevű máramarosi zsidó bőszen rálőtt az útszéli Krisztus-keresztre. A tardosi révnél a zsidók megverték *Oreskovics* révészt, aki előtük Solymosi Esztert emlegette. A pöstyéni zsidók betörték a keresztény kávéshoz és cukrászhoz, követelve, hogy azonnal szüntesse be a „Függetlenség” előfizetését. Solymosi Jánosnét szüntelenül fenyegették, rémítették, két házőrző kutyáját méreggel eltették láb alól. *Adamovics* József eszlári plébánost feljelentették az egri érseknél és amikor Adamovics felelni akart *Schuck* Salamon karcagi rabbi magyargyalázó röpirátára, az egri Lyceum nyomdája hivatkozással a Tisza-kormány rendeletére, egyszerűen megtagadta a kézirat kinyomtatását. *Tatay* Imre székesfehérvári református lelkész nyílt utcán megtámadták és ütlegelték a zsidók, mert azt merte mondani, hogy gyermekkorában őt is meg akarták fogni az izraeliták, mivel rituális büntényt akartak ellene elkövetni.

¹ Függetlenség, 1882 június 6. (Bonyhádi Perczel.)

² Budapest 1882 július 21. (Bonyhádi Perczel.)

Pápán egy keresztény csizmadiát, aki a kávéházban az eszlán büntényről beszélt, szintén megverték az ottani „fajvédők”. Tokajban megkínóztak egy 6 éves gyermeket, mert az az eszlári nótái dalolta. Veszprémben száz felbőszült izraelita rohant meg egy keresztény kereskedőt, mert az antiszemita nyilaikozatot tett.

A magyarországi zsidóság nemcsak terrorizált ezekben a napokban, hanem a legkihívóbb módon viselkedett.

—A tokaji pályaudvaron több gavallérkodó zsidóból álló társaság mulatott — írta a „Függetlenség”³ — Ott volt a rakamazi bíró, *Fabry* Cantor tokaji vaskereskedő és *Izsépy* takarékpénztári könyvelő. Ezeken kívül voltak még többen is. Egyszer csak visszatetszést gyakorló módon kihívó módon kínálgatják egymást a „gavallérkodók”.

—Igyál pajtás, ebből a jó eszláriból! Pompás ízű, keresztény vér van benne.

Majd kocintás után újra:

—Úgy-e jó?

—Jó bizony, hogyne volna jó, hiszen Solymosi Eszter vére van belevegyítve.”

Ugyanezidő tájt a csonkafüzesi hulla leúsztatása napjaiban egy őrjöngő izraelita diadalmasan mondta, a tiszafüredi gyógyszertárban összegyülekezett keresztényeknek:

— No, most nem minket vernek ki a keresztények, de *mi verjük ki az országból a keresztényeket.*

Az emancipált, vendégként befogadott magyarországi zsidók csaknem valamennyien ugyanezre az álláspontra helyezkedtek. A terror legelsősorban azokat sújtotta, akik az eszlári ügytől függetlenül létező politikai antiszemitizmus látható fejei voltak. Istóczy Győzöt a zsidó tiszték fenyegették meg, hogy sárga-fekete portepével ékes kardjuk élére hányják. Verhovay Gyula ezerszámra kapta a gyűlölködő és fenyegető leveleket. Ónodyt, amellet, hogy szüntelenül Eszter elrablásával gyanúsították, több ízben megöléssel is fenyegették. Bary József többszáz zsidó aláírásával kapott levelet, amelyben azzal biztatták, hogy úgy fog járni, mint Hámán és annak tíz fia, akiket a zsidó humanisták a szentírás tanúsága szerint — érzelmei miatt — tudvalevőleg felakasztottak.

Istóczy Győzöt a politikai antiszemitizmus vezérért, nem kisebb ember támadta meg mint maga *Wahrmnnn* Móricz

akit az akkori lapok — talán nem is alaptalanul — a magyarországi Kagal fejének mondtak. Verhovay Gyulát egyik kávéházban, sakkozás közben akarta inzultálni egy elszánt szolnoki makkabeus, akit *Nagy-Grosz* Gyulának hívtak. A „Függetlenség” főszerkesztője revolvert fogott a bösz izraelitára, aki erre két zsidó társával együtt ijedten elmenekült a hadszíntérről. A Józsefváros polgárai azonban észrevették, hogy a zsidó terror mindenáron — még gyilkosság útján is — ki akarja ütni a tollat Verhovay kezéből és ezért elhatározták, hogy védőegyletet szerveznek, amelynek egyetlen hivatása Verhovay megoltalmazása.

A júdeai terror azonban nemcsak a legelső vonalban álló antiszemita vezéreket akarta megfélemlíteni, hanem a közkatonákat is. A „Függetlenség” éjszakai szerkesztőjére, *Pokorny* Jenőre egy éjszaka rárohantak a zsidók által felbékelt orvtámadók és anélkül, hogy az antiszemita újság technikai szerkesztője erre bármivel okot szolgáltatott volna, nádvesszővel akarták megverni. Tervük talán sikerült is volna, ha *Pokorny* védelmére Verhovay Gyula — aki tudott a készülő támadásról — nem rendeli fel előzőleg a nyomdai kerékajtó munkásokat, akik aztán alaposan ellátták a támadók baját.

A zsidóság ellenoffenzíváját teljessé tette és hatásosan segítette Tisza Kálmán politikája, amelynek legfőbb célja volt, hogy elhárítsa a fenyegető államcsődöt, mindenáron megcsinálja a rente-konverziót. Ezt pedig kizárólag a párizsi, bécsi és londoni Rotschildok kénye-kedvétől függött. Senki sem csodálkozhatik tehát azon, hogy a „generális” kíméletlen eszközökkel akart elnyomni minden zsidóellenes akciót. Mindegy, ha Brazília, vagy Kanada őserdejébe züllik a földleien magyar. Mindegy, ha Ukrajnából jött új honfoglalók szállják meg az ország északi vidékeit. A fontos csak az, hogy Rotschildék adják a pénzt, folyósítsák az uzsorakamatra adott milliókat.

És a szabadság, egyenlőség, testvériség klasszikus korszakában, a vélemény- és gondolat szabadság hirdetésének dicső napjaiban, amikor a zsidó sajtó szabadon, gátlásoktól mentesen, gyalázott minden magyar értéket, akkor” Tisza Kálmán — úgyis, mint belügyminiszter — elkoboztatta az antiszemita röpiratokat, főügyésze útján sajtópert indított a legjámborabb zsidó-ellenes cikk szerzője ellen is. Heves vármegye közgyűlése igen erélyesen tiltakozott ugyan a sajtószabadság jogtalan megnyirbálása ellen, de ennek bizony nem sok

haszna volt. Szabad és liberális volt Tisza Kálmán Magyarország, de a pozsonyi zavargásokat csak statáriummal ludla elfojtani. Zemplénbe katonaságot vezényeltek, hogy az antiszemita hangulat terjedését megakadályozzák.

Nem hiába mondta a képviselőházban *Szalag* Imre, hogy „a zsidó a magyar alkotmány nebántsvirága”, mert Tisza Kálmán valóban vigyázott, hogy ne érhesse baj Rotschild fajtestvéreit.

A „*saktervédő szolidaritás azt akarja — írta a „Függetlenség” —, hogy minden őjságpapiros palást legyen, amely nz ártatlan vért felissza.*”

És a magyar társadalom Verhovay lapjával együtt riadtan kérdezte:

„Ha monarchiák, ha koronák, ha vallásfejedelmek megtámadhatók, mikor megérdemlik, mi címen követeli a kaftános türelmetlenség, hogy kedvéért a gyilkosságra is hímet varrjunk?”

Igen! A magyar társadalmat nem a szektáriánus gyilkosság döbentette meg, hanem a bűn elpalástolására irányuló rituális összefogás. Ez volt a nagy per lényege, gyújtópontja. Mert a magyarság ekkor döbent rá, hogy félelmetes, erükkel került szembe. Olyan hatalommal, amely nem csupán a bűnt akarja eltussolni, hanem ezen keresztül le akarja igazni a társadalmat és Magyarországot is.

Mikor Bary József elrendelte a csonkafüzesi tutajosok kézrekerítését, az eszlári ügy már a magyarság és zsidóság félelmetesnek ígérkező erőpróbája volt.

XVII. FEJEZET

Matej vallani kezd.

Hosszú késelem után, június 27-én a szolnoki csendbiztos elfogta azokat a tutajosokat, akik a holttest megtalálása napján a Csonkafüzesben időztek. Előbb Nyíregyházán), majd onnan Tiszalökre szállították az egész társaságot, ahol a vizsgálóbíró megkezdte kihallgatásukat. Bary József ekkor már tisztában volt azzal is, hogy a hullát semmiesetre sem hozhatta a Tisza vize, mert azon a parton, ahol a hullát állítólag felfedezték, igen erős a Tisza árja. Ha a hulla szabadon úszott volna, feltétlenül átviszi az ellenkező oldalra.

A holttestet tehát csakis a tutajosok hozhatták a Csonkafüzesbe, így aztán a nyomozónak első feladata volt, hogy megállapítsa: ki lehetett a tutajosok közül az, aki valamit tudhat a hullacsempészetről, mert azt nem igen lehetett feltételezni, hogy az összes ruthének be lettek volna avatva a hullaúsztatás titkába.¹

A flottaparancsnok, Herskó Dávid tutajjának egyik embere, *Matej* Ignác találta meg a hullát. Nyilvánvaló volt, hogy neki kell valamit tudni a csempészet körülményeiről.

Matej, az egyszerű ruthén tutajos kezdetben persze tagadt. Második kihallgatása alkalmával azonban jobb belátásra tért és próbálta megmondani a való igazságot. Előadta, hogy június 10-én délután érkez tele Kis-Tárkány és Nagy-Tárkány között a Tiszán ahhoz a helyhez, ahol végül is kikötöttek. Szombat volt és ott pihentek egészen vasárnap éjfélig. Csak hétfőn hajnalban indultak tovább.

Vasárnap dél felé Herskó vezetése alatt a tutajosok legnagyobb része bement Agárdra, ahonnan három-négy óra múlva bepálinkázva érkeztek haza. Lefeküdtek és elnyúltak a tulajon épített kalyibákban, amelyekben a részegség mély álmában horkoltak. Este nyolc órakor már csak négyen voltak ébren a tutajosok közül. Mikor aztán már alkonyat felé

¹ Függetlenség 1882 június 25. (Bonyhády Perczell)

szállott a vörös-sárgás tiszai nap, Csepkanics Jura is hevo-
nult a maga kalyibájába és a Tiszaparton már csak kelten
voltak ébren: ő és Herskó Dávid, a flottaparancsnok.

Matej Ignác azzal a tervvel foglalkozott, hogy elmegy
a legközelebbi tanyára és olt gomolyát vásárol a juhászoktól.
Már el is indult a juhász tanyája felé, mikor észrevette, hogy
a Tiszaparton egy zsidó közelít feléje, aki gúzs segítségével
valami élettelen tárgyat vonszol a víz színén. A zsidó egye-
nesen az ő tutajuk felé tartott s ekkor látta Matej Ignác azt
is, hogy Herskó Dávid, a sáfár türelmetlenül ide-oda topog
a parton és várja az ismeretlen izraelitát. Erre megfordult
ő is és nézte, hogy mi lesz a találkozás eredménye. Herskó
Dávid az ismeretlen zsidótól átvette a vízben vonszolt tár-
gyat, mire az idegen hirtelen visszafelé indult a víz partján.
Erre Matej Ignác már odament Herskó Dávidhoz és meg-
kérdezte:

— Mit csináltok itt?

Közben látta, hogy az a valami, amit az idegen zsidó
hozott, tulajdonképpen semmi más, mint egy meztelen hől-
test, melyet csupán egy rövid, kusza ing takar.

Herskó Dávid nagyon haragos lett, amikor a kíváncsi
goj kérdőre vonta és piros arccal felelt:

— Nincs itt semmi nézni való. Eredj innen a dolgodra.

Matej Ignác azonban nem távozott olyan gyorsan, mint
azt Herskó Dávid szerette volna. Továbbra is megfigyelte
a sáfárt, aki a holttestet a maga tutajától elvonszolta a Csep-
kanies tutajáig és ahhoz hozzákötötte. Herskó Dávid csak
ekkor vette észre, hogy Matej Ignác megfigyelte minden
mozdulatait. Odafordult a ruthénhez és parancsoló hangon
mondotta:

— Hallgass! Sok pénzt fogsz kapni!

Másnap Herskó Dávid ismét magához szólította Mtlej
Ignácot:

— Vigyázz a holttestre — mondotta neki —, hogy le ne
szakadjon a tutajról. Ne szólj róla senki emberfiának”.

Vencsellőnél, mikor kikötöttek, Herskó ismét melegen
érdeklődött, hogy mi van a holttesttel?

— Nem romlott meg? Nem pusztult el? — kérdezte
a zsidó.

Mikor pedig Matej Ignác nemmel felelt, Herskó Dávid
odament a hullához, gondosan megvizsgálta, hogy nem tör-
tént-e valami baja.

Június 14-én este megérkeztek Tokajba, ahol Herskó

Dávid 56 forintot adott át Matej Ignácnak, majd pedig azt mondta:

— A pénzről ne szólj senkinek, ne is tartsd magadnál. Hadd itt Tokajban valakinél, még írást se végy róla. Ha Szedről visszajössz, magadhoz veheted.

Matej, aki érezte, hogy nem egészen tisztességes munkáért kapja az 56 forintot, nem ellenkezett. Így aztán Herskóval kelten elmentek egy tokaji zsidó boltoshoz, aki szikár, 30—35 év körüli ember volt. Herskó jiddis nyelven beszélt a zsidóval, aki erre Matej Ignáchoz fordult és azt mondta:

— Add ide a pénzt, majd én megőrzöm számodra s mikor visszatérsz, megosztozunk rajta.

Matej minden írás nélkül odaadta a pénzt, csupán egy pipát vásárolt a zsidótól, akit, mint később kiderült, Wieder Mórnak hívtak. Másnap, május 15-én. a tutajflotilla és a tutaj alá kötött holttest megindult lefelé a Tiszán. Pénteken délután Tiszaeszláron alul kötöttek ki s mikor leszállt az est, Herskó Dávid előfűttenette Matej Ignácot:

— Most felöltöztetjük a holttestet! — mondotta többek közi.

A Tisza fölött sütött a hold, ők pedig ketten hozzáláttak a munkához. Először lehúzták róla az inget, s azt a vízbe lökték. Azután ráadtak egy kurta inget, majd azon alul egy pendelyt. Felsőtestére rongyos női kabátot húztak, alsótestére színes, de szintén rongyos szoknyát adtak, nyakára és derekára vastag kendőt kötötte.

Ezután következett az öltöztetés legfontosabb része. *Herskó Dávid elővett egy fekete kendőt, sárgás-barna papírba festéket csomagolt s mindezt belehelyezve a fekete kendőbe, az egészet a lány bal-csuklójára kötötte.*

Mikor mindezzel készen voltak, Herskó a holttestet visszaeresztette a vízbe és azt mondta:

— Ha a holttest le talál szakadni: ne nyúlj hozzá. Hadd menjen a maga útjára.²

Matej Ignác ezzel a vallomásával eldöntötte a lizadadai hullacsempészet nehéz problémáját. Kivallotta, hogy egy idegen, ismeretlen holttestet öltöztettek fel Solymosi Eszter ruháiba. És ezzel biztos támpontot adott a vizsgálóbíróknak arra nézve is, hogy hol kell keresni a hullacsempészet többi tetteseit.

² Függetlenség, 1883 június 17. Matej vallomása szóról szóra. Eötvös Károly: A nagy per. Bary József: A tiszaeszlári bünper Szalay Károly hagyatékából Matej vallomása hiányzik.

XVIII. FEJEZET

Herskó Dávid mindent leleplez.

Matej Ignác vallomása után természetesen kihallgatták Herskó Dávidot, akiről a kihallgatási jegyzőkönyvben annyit jegyzett fel a vizsgálóbíró, hogy 17 éves zsidó, négy gyermek atyja, egy háza és egy kertje van, ezzel szemben semmiféle műveltsége nincs.¹ Június 29-én, első kihallgatása alkalmával Herskó Dávid még azt vallotta, hogy a Tiszadadánál kifogott női hulláról a világon semmit sem tud. A dadái füzesnél csak azért állottak meg, mert nagy volt a víz.

— „Pihentünk és az apadásra várakoztunk!” — mondotta az ártatlanság megtestesült szakállas és kaftános Angyal-kája.

Matej Ignác vallomása után azonban június 6-án Tiszalökön a vizsgálóbíró már határozott adatokat szegezett szembe Herskó Dáviddal.

— Vallja be, honnan, miként szerezte a hullát, mi célból szállítá azt Dadáig?

Herskó Dávid a jegyzőkönyv tanúsága szerint mélabúsan felsóhajtott s csak akkor kezdett zavarba jönni, amikor Matej Ignác szemébe mondta a hullacsempészet történetét.

— Most már hajlandó bevallani az igazat? — kérdezte Bary József vizsgálóbíró, mire Herskó-Dávid bólintott és este 9 órakor felvett folytatólagos jegyzőkönyvben így mondotta el a hullacsempészel történetét:

— Június 7-én Kerecseny mellett haladtunk el tutajainkon. Éppen akkor rakodott a parton tutajával *Smilovits* Jakab izraelita, akivel tíz-tizenöt év óta kölcsönösen jól ismer-tük egymást. *Smilovits*, amikor tutajunk mellettük elhaladt. átkiáltott hozzám zsidónyelven: melyet a velünk volt lutajosok egyike sem értett, hogy jó fizetségért vigyek el a Tiszán a tutaj alatt egy holttestet. Midőn én a szállításra késznek nyilatkoztam, azt monda, hogy a hullát utánam hozza és akkor majd meg fogja mondani, hova kell szállítani azt. Amíg Kis-

¹ Szalay Károly hagyatéka. Kihallgatási jegyzőkönyve

és Nagytárkány között időztünk, várakoztam Smilovits Jankelekre, annyival inkább, mert azt ígérte, hogy a hullát szombat estére el fogja hozni. Szombaton nem jött, de megérkezett vasárnap esteli 9—10 óra tájban. Egy kis tulajon jött oda, ahol a mi tutajaink állottak s e tutaj alatt hozta a hullát. A hulla, amelyen csak egy térden alul érő ing volt, jobbkezénél fogvást vesszőgúzzsal a tutaj alá volt kötve. Onnan leoldotta Smilovits és átadta nekem azzal az utasítással, hogy azt a mi tutajunk alatt Dadáig kell vinnem. Ezenkívül azt az utasítást adta, hogy *Tiszaeszlár alatt 30—40 év körüli barna kinézésű zsidóasszony fog rám várni s egy csomó ruhát fog átadni*, amelyeket rá kell adni a hullára. A felöltöztetésre határozott utasítást adott. Azt mondotta, hogy a szoknyák közül a rosszat kell alólrá, a jobbat felülre adni. Egy nagy kendőt mellén keresztül a nyakba kötni és hogy a ruhákkal együtt fogok kapni egy kis színes kendőt is, amelyben papírosba göngyöli festék lesz. A kis kendőt rá kell kölni a hulla balkezére, a festéket pedig markába szorítani. Végre azt is monda Smilovits, hogy a hulla elszállításáért 120 forintot fogok kapni. Ebből előlegül 55 forintot ál is adott. Mint monda, a lobbít azért nem adhatja, mert nincs több pénze. Ígérte, hogy majd ha visszatérünk, vagy Szolnokon találkozunk, akkor a többit is kifizeti.

A jegyzőkönyv tanúsága szerint továbbiakban elmondotta Herskó Dávid, hogy a hullat azért kötötték Matej Ignác tutajja alá, mert az egészen üres volt. Matej megígérte, hogy 56 pengő ellenében hallgatni fog a hullaszállításról.

— A tulaj alá kötött hullát — mesélte tovább a kaftános flottaparancsnok — én aztán Eszlárig nem is láttam. Csak Matej Ignáctól tudakoltam meg párszor:

— Megvan-e a hulla?

Ő mindig azt felelte:

— Megvan!

„Június 14-én, szerdán Tokajba érkezvén — hangzik az egykori jegyzőkönyv —, bementünk a városba s ott Matej Ignácnak átadtam az ígért 50 forintot, abból ő két forintot megtartva magának az én tanácsom folytán, 54 forintot megőrzés végett átadott egy tokaji zsidónak, akinek nevét nem tudom, de már régebben ismerem. A hídon alul egy kis boltja van.”

Június 16-án indultak el a tulajok Tokajból és déltájban haladtak el Tiszaeszlár alatt, mikor is az élesszemű Herskó Dávid a parton meglátta azt a barna zsidóasszonyt, akinek

kezében egy összekötőit ruhacsomag volt. A flotta erre kikötött, négy óra tájban pedig a zsidóasszony csónakon átjött a ládányi partra. Herskó Dávid elébe ment, ment az asszony átadta a ruhákat és ezeket mondotta:

— „*Itt vannak ezek a ruhák. Jankel küldötte neked, ama hullára.*”

A hullát aztán — mondja tovább az egykorú jegyzőkönyv — Smilovits Jankel utasítása szerint este 9—10 óra tájban Matej Ignác segítségével én öltöztettem fel. *A hullának fején semmi haj nem volt.* A hullá kezére Jankel utasítása szerint ráköttem a fehérpettyes kis fekete kendőt, melyben egy sárgásszínű papirosba begöngyölve fekete festék volt. A papír nem volt elszakadva, sem összegyűrve és nem volt nedves. A festékekkel egy üli frissnek látszott. A felöltöztetett hullát ezután újólág vízbeeresztettük és jobbkezénél fogva a tutaj alá kötöttük. A dadai füzes közelében Matej tutajja hátramaradt, mire ismét mondtam Matejnek, hogy eleresztheti a hullát. Ő aztán el is eresztette.

További kihallgatása során Herskó Dávid a fenti részleteket csupán azzal egészítette ki, hogy a tokaji kereskedőt, aki-nél a Matej Ignác pénzt letétbe helyezték, Wieder Mórnak hívják, azonban a derék Wieder természetesen semmit sem tud a hullaszállításról. A még derekabb Herskó Dávidnak pedig ennél is kevesebb sejtelve volt arról, hogy mi a célja ennek a hulláusztatásnak.

Jellemző, hogy mindezeket a vallomásokot *a nyíregyházi kir. törvényszék tanácsülésén szóról-szóra megerősítette Herskó Dávid.*

Akkor még egyetlen szóval sem mondotta — amit később oly hevesen vitatott a védelem —, hogy csak azért ismert el mindent, mert meg kellett innia egy fél liter vizet.

XIX. FEJEZET.

Smilovits Jankel se tagad.

Nagynehezen előkerült a nevezetes hullacsempészési ügy egy másik fontos szereplője, a szépnevű *Smilovits* Jankel 13 éves izraelita is.

— Mikor, kinek társaságában s honnan indult ön a Tiszán azon víziútra — kérdezte a vizsgálóbíró —, melyet Szentesen végzett, amelyikből legközelebb hazatért?

Smilovits zsidó volt és nem is lett volna zsidó, ha az első felkérdezésre nem hazudik olyan szépen, mint azt társai is lettek. Július 9-én még semmit sem akart tudni a csempészett hulláról.

— „Dada alatt — mondotta a vizsgálóbíró — július 18-án, vasárnap egy női hulla fogatolt ki a Tiszából. Ezen hullát szekleneci tutajosokkal Ön szállította le a Tiszán. Beszélje el, hogy történt ez s kiktől, mi célból kapta a hullát?”

Smilovits Jankel szemrebbenés nélkül diktálta jegyzőkönyvbe: „Tagadom, hogy bárminemű tudomásom lenne a Dadán kifogott hulla felől.” Néhány nappal később ő is jobb belátásra tért s Nyíregyházán július 15-én elmondotta, hogy június 5—14-ig Kerecsenyben tartózkodott. Vasárnap reggel, június 11-én átballag-olt Eszenybe, hogy ott egy adósatói, Keszlenbaum Gimplitől 5 forint tartozást behajtsa. Az inkasszálo körút ezzel nem fejeződött be, mert a kitűnő Smilovits délelőtt 10 órakor Eszenyből Szentmártonba indult, mivel ott is volt egy adósa, bizonyos *Rubinstein* Májer, akitől hat kemény forintot akart behajtani. A szentmártom parton az úthoz közel egy szekeret látott, amelyen két tanácstalan izraelita ült.

— „Ezek egyike — hangzik az egykorú jegyzőkönyv — megszólítván engem, a szekérhez hívott. Elmondta, hogy ő az eszlári boltos s társa a fuvaros. Azután pedig elbeszélte, hogy Eszláron megöltek egy leányt és a zsidókat gyanúsítják annak elvesztésével és hogy a leány élve vagy halva feltalálójának 5000 forint jutalom adatik.”

A pesti izraelita hitközség allai kitűzött 5000 forint nyilvánvalóan mély hatást tett a tisztas Smilovitsra, mert továbbiakban előadta, hogy vállalta az üzlet lebonyolítását, ami annyiból állott, hogy elviszi az eszlári boltos szekeren heverő és szénával letakart hullát oda, ahová a zsidó érdekek parancsolja. Ekkor még csak annyit jegyzett meg, hogy a szekér elé befogott egyik ló sárga, a másik pedig fekete volt. Ennek a habsburgi színekben játszó előfogatnak később még nagy szerepe jutott az eszlári bűnügyben.

Három nappal később a vizsgálóbíró figyelmeztetésére Smilovits Jankel „helyesbítette” vallomását s most már teljes pontossággal így mondta el a történeteket:

— Június 6-án érkezett meg tutajon Kerecsenybe egy Nyíregyházi ismerősöm, Vogel Amsel. Épp rakodni akartam, amint találkoztunk és elbeszélte nekem a tisztaeszlári gyilkossági esetet. Elmondotta, hogy az eltűnt leány megölésével a zsidókat gyanúsítják s hogy a zsidók most egy másik hullát akarnak levitetni a Tiszán, éppúgy felöltöztetve, mint Solymosi Eszter volt. Eszláron alul akarják elereszteni, hogy Eszter hullája helyett fogadtassék el. Azután felkért Vogel, hogy vállalkozzam én a hulla szállítására, vigyem el a tutajjossal Eszlárig és Eszláron alul ereszsem el. Említette, hogy pénzünk lesz elég. Megbízói egyikéül *Mendelovits* Niszen vajnádi lakost nevezte meg. Vogel felhívására azt feleltem, hogy magam nem eszközölhetem a szállítást, mert én csak később indulok Kerecsenyből, de gondoskodni fogok róla, hogy elszállítsa valaki. E kijelentésem folytán Vogel Amsel 500 forintot ígért közbenjárásomért, melyből 80 forintot azonnal kifizetett. A többire nézve azt monda, hogy *Mendelovits* Niszennél lesz a pénz. Ezután kérdezősködtem Vogeltől, hogy ki fogja előhozni a hullát, mire ő a következő utasítást adta:

— A hullát két eszlári zsidó fogja előhozni, akik a szentmártoni révhez lesznek rendelve. Végre azt is monda Vogel, hogy a hulla felöltöztetése Eszláron fog megtörténni.

Június 7-cn — hangzott tovább a rendkívül érdekes vallomás — szekleneci tutajosokkal láttam elhaladni Kerecseny mellett. A tutajok egyikén megláttam Herskó Dávidot, kit rég óta ösmertem. Bementem sajkán a tulajhoz és Herskó Dávidnak elmondani, hogy egy hullát kellene a Tiszán a tutaj alatt elszállítani, Miután Herskó a hullaszállítást elvállalta utasítást adtam neki, hogy kössön ki a tárkányi partnál és faradjának olt megérkezésemig.

¹ Vizsgálati Iratok. Szalay Károly hagyatéka

A továbbiakban Smilovits elbeszélte, hogy milyen körülmények között találkozott a két eszlári zsidóval.

— Kérdezte az egyik zsidó, hova való vagyok? Megmondtam, hogy én máramarosi vagyok, mire ők azt felelték, hogy eszláriak. Mindjárt megjegyeztem, hogy akkor talán velem lesz valami dolguk!

Az eszláriak, akik a hullát hozták, nyomban felismerték emberüket, akit érhető, szeretettel karoltak fel. Szentmártonban a kocsmá előtt megállottak a hullaszállító szekérrel. Pálinkát ittak, ropogós zsemlet ettek, aztán a Tiszaparton mentek lefelé a tarkányi határig, ahol már várakoztak rájuk a zsidó fajvédelmi lánc kiküldöttei: a szeklencei tutajosok, akiknek élén teljes faji pompájában ott állott Herskó Dávid.

— Délután három óra tájban — folytatta Smilovits Jankel — nem messze a szeklenceiek kikötött tutajaitól megálltunk a szekérrel. Levettük a hullát, levittük a Tiszához s a szekérről hozott deszkadarabokból álló, tutajyszerű alkotmányra borítva, reá gázt hintettünk s a vízre bocsátottuk. A két eszlári zsidó ekkor azonnal visszament a partra, én pedig a hullát, melyen csak egy rongyos ing volt, hajzata pedig egészen hiányzott, a vízbe húztam le a szeklenceiek tutajáig. A tutajokhoz közel érve Herskó Dávidot kihívtam a partra és neki előleg gyanánt úgy hiszem 40 forintot adtam. Az eszlári zsidók, mikor a hullát tartalmazó szekérrel a tarkányi partokhoz érteztünk, azt mondták nekem, hogy ők sietnek haza Eszlárra a ruha felől intézkedniük majd várni fogják Herskó Dávidot az eszlári Tiszaparton, de a ruhát ~ nehogy felismertessenek — nem ők fogják átadni Herskónak, hanem egy középidejű barna asszony, aki, ha a szeklenceiek Eszlárnál kikötnek, felkeresi a velük lévő megbííoti zsidót s kérdezni fogja tőle:

—Maga a Herskó Dávid?

Igenlő felelet után a ruhát ezen szavakkal adandja át:

— Ezeket Smilovits Jankel küldötte.

Herskó Dávidnak az eszlári zsidók utasítása folytán utasításul adtam azt is, hogy az Eszláron eszkozlendő felöltözétnél a szoknyák közül a jobbikat kell felülre adni s egy egy kis kendőt, melyben festék lesz, az egyik kéznek csuklójára kell rákötni, hogy a hullát Eszláron alul akárhol eléreszthetik. Az eszlári zsidók nevét nem tudom, egyikük, aki boltonak monda magát, említé ugyan a nevét is, de elfelejtettem. Tegnap azonban az eszlári izraeliták megtekintése után

határozottan felismertem Grósz Mártonban azon egyént, aki boltosnak monta magát s Klein Ignácban azt, aki a lovakat hajtotta, midőn a szentmártoni révtől a Tiszaparton szállította a hullát.”

Csaknem három hónappal később újra ki kellett hallgatni Smilovits Jankelt. Az addig beszerzett adatok ugyanis azt igazolták, hogy Smilovits részben igazat mondott, részben hamis adatokkal félre akarta vezetni a vizsgálatot.

— Rossz szándékát tanúsítja azon körülmény — mondta a vizsgálóbíró Smilovits Jankelnek —, hogy a hulla átadói gyanánt *Grósz Márton* és *Klein Ignác* személyében olyan egyéneket vallott be, akik a hulla átadása napján, június 11-én az átadás helyén nem is lehettek jelen.

— „A hullaszállítás — felelte Smilovits — úgy történt, amint azt előzőleg előadtam.”

Grósz Márton és Klein Ignác természetesen szintén tagadtak és mindenáron alibit akartak igazolni, mondván, hogy ők sohasem jártak Tizsaszentmártonban. A nyomozás ezen a ponton megtört és csődöt mondott. A két zsidó, Klein Ignác és Grósz Márton sohasem árulta el, hogy miként jutott a holttesthez, melyet Solymosi Eszter ruháiba öltöztettek. A vizsgálóbíró megpróbálta lisztázni a nehéz problémát. Hatvan évvel ezelőtt azonban még nem volt olyan fejlett a bűnügyi nyomozás, mint manapság. Lehet, egy lemergi vagy máramarosszigeti kórházból szerezték a Tiszán leúsztatott testet. Lehet, hogy valamelyik távoli faluban elhunyt zsidólány hulláját adták át Herskó Dávidnak.

A vizsgálat vezetői számára mindeneseire adva volt két feladat. Vagy ki kell deríteni, hogy kié volt a csonkafüzesi hulla, vagy meg kell találni Solymosi Eszter elásott holttestét.

XX. FEJEZET.

Klein Ignác es I. Ferenc József.

Mi sem természetesebb azonban, hogy előbb a vizsgálóbírónak fel kellett kutatni azt a két zsidót, akik Eszeny és Szentmárton között Smilovits Jankelt felbérelték a hullacsempészetre. Július 17-én hallgatták ki Grósz Mártont, a „Kutyakorbácsot”, akitől azt kérdezte báry:

— Eszeny és Szentmárton között járt-e ön június 12-e körül? Mit keresett ott?

— Sohasem jártam a kérdésben nevezett községek környékén — hangzott az előrelátható válasz.¹

Grósz Márton kijelentette még azt is, hogy életében sosem látta a még nálánál is derekabb Smilovitsot. Pár nap később aztán Grósz is szembesítették Smilovitsal, aki e habozás nélkül szemébe mondta Grósznak, hogy öt héttel ezelőtt, igenis, találkoztak Szentmárton környékén, amikor Grósz és Klein egy alkalmas emberre várlak, aki hajlandó elvinni a szekerükön lévő hullát. Mondani is felesleges, hogy *Grósz Márton letagadott mindent*. Kijelentette, hogy életében sem látta Smilovitsot. Későbbi kihallgatása során Grósz ismét próbálkozott az alibi-igazolással is, ami teljes csődöt mondott, mert legközvetlenebb szomszédai sem tudták állítani, hogy június tizedike táján otthon tartózkodott volna.

Klein Ignác, a „Lótoló zsidó” szintén nem akart tudni a Smilovitsal való találkozásáról, ő egy tüchtig ember, egy szerény izraelita, aki az eszlári határban pántlikát árul, nyúl-bőrt gyűjt és a rossz dűlőutakon — ha kell — tolja még sárga gebét is. Mikor aztán szembeállították Smilovitsal, a hullacsempész, a „Lótolónak” is szemébe mondta, hogy bizony találkoztak ám a szentmártoni révnél és ott voll az a sárgafekete lovakkal ékes szekér is, amelyen — bent a szénában egy hulla feküdt.

A leleplezés után a „Lótoló” is megpróbált alibit bizonyítani, de az általa megnevezett tanúk, *Csuka* Ferenc, és fele-

¹ Vizsgálati iratok Szalay Károly hagyatéka

sége mit sem tudlak arról, hogy Klein Ignác június 9., 10. és 11. napján otthon tartózkodott volna. Ellenkezőleg azt mondták, hogy a „Lótoló” számtalanszor volt távol hazulról. Jött, ment, árult és kereskedett. Barangolt az eszlári határban. Tehát nagyon is lehetséges, hogy a kritikus percekben is máshol tartózkodott.²

Ez a Klein különben mindenre elszánt, vállalkozó, szellemű zsidó volt. A „*Pester Lloyd*” tudósítása szerint Fclmci magához a királyhoz, I. Ferenc József Őfelségéhez is, hogy elpanaszolja állítólagos sérelmeit. A „*Fester Lloyd*” színesen és érdekesen írta le, hogy az eszlári „Lótoló” milyen türelemmel várakozott a király előszobájában a többi nagyurak között, akik Európa utolsó igazi császárához és királyához akartak bejutni. Klein Náci elsírta a Felségnek a maga különleges panaszait, mire Ferenc József — a zsidó lapok szerint — megveregette a „Lótoló” vállát és azt mondta az eszlári handiének:

— *Menj haza fiam, a többi az én dolgom.*'

A „többi” azonban mégsem a király, hanem a vizsgálóbíró dolga volt. *Mendelovits* Niszen, aki július 20-án kerül Bary József elé, mint többi hitrokonai, természetszerűleg mindent tagadott. *Vogel* Amsel „vizenjáró sáfár” bevallotta ugyan, hogy ismeri *Smilovits* Jankelt, találkozott is vele Eszenyben, de azóta végképpen nem látta. *Smilovits* Jankel, aki ekkor beismerésben volt, ennél a szembesítésnél is nzt állította, hogy *Vogel* Amsel június 7-én Kerecsenyben egy hulla szállítását bízta rá és közbenjárásáért 500 forintot ígért.

Herskó Dávid vallomásának alapján — melyben azt állította, hogy Eszter ruháit neki egy eszlári zsidónő adta át — meg kellett próbálkozni még egy természetszerű és magától értetődő nyomozati lépéssel is. Fel kellett vonultatni Herskó előtt az összes eszlári zsidónőket, akik gyanúba jöhettek. A vizsgálóbíró ezt is megpróbálta. *Löwenthal* Salamonnét, *Feuermann* Hermannet, *Scnwarz* Salamonnél, *Feuerlich* Mártonnét, *Junger* Adolfnét, *Klein* Józsefnél, *Römer* Jakabnét, *Rosenberg* Henrinnél, *Gröszbergcr* Leonnét, *Líciumaim* Józsefnét, *Grósz* Mártonnál, *Lusztig* Sámuelnél, *Braun* Abrahamnét és *Ornstein* Jakabnét vonultatták el Herskó Dávid szeméi előtt.

² Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka

³ Függetlenség 1882 november 9. (Bonyhádi Percell)

A községházán egy csoportba állították a zsidó asszonyokat, akiket Herskó figyelmesen megszemlél, majd teljes határozottsággal rámutatott Grószberger Leonnéra s kijelentette:

— *Ez volt az az asszony, aki június 16-án, pénteken átadta nekem a ruhákat, hogy öltöztessük fel a hullát!*⁴

Erről a Grószberger Leonnéről nagyon érdekes vallo-mást tett a főtárgyalás július 9-i napján Cseres Andrásné, akiről már tudjuk, hogy hosszú ideig zsidóknál szolgált és olyan tökéletesen elsajátította a zsargont, hogy a bíróság előtt teljes sikerrel le is vizgázott belőle.

Cseresné a csonkafüzesi hulla kifogása előtti napon álment Grószbergerékhez, ahol a boltban szappant akart vásárolni. Ekkor hallotta, hogy Grószbergerék, zsidó nyelven a hulla felöltöztetéséről tanácskoztak. A zsidó házaspár persze nem tudta, hogy Cseresné érti a jiddist, ezért hát szabadon, minden gátlás nélkül beszélt a magyar asszony jelenlétében is. Azt mondta Grószberger:

— *Eredj Jakabhoz, vidd el a ruhát, menj a nagyfalusi füzeshez és add oda.*

Eötvösék nem akarták hinni, hogy egy magyar asszony megértette a zsidó beszédet.

— *Mondja-el, hogy hangzott mindez németül?* — adták elébe a kérdést. Cseresné azonban nem jött zavarba, hanem a tárgyalóterem nagy derűtsége mellett felelte:

— *Nehm der Waeschen zur nagyfalusi füt, dort géb sie hin!*

— Mit felelt erre az asszony? — kérdezte Korniss Ferenc, a tárgyalótanács elnöke.

— *Azt felelte, én nem megyek, eredj te a feketefenébe.*

A férfi rábeszélésére Grószbergerné mégis elvállalta a kényes megbízatást, hóna alá csapta a meggyilkolt lány ruháit és elment.

Cseresné este újra Grószberger boltjában tartózkodott, mert a délután vásárolt szappanja elfogyott. Ekkor tért haza Grószbergerné, aki már nyilván teljesítette a rábízott feladatokat. Grószberger láthatólag nagyon aggódott feleségéért s még inkább az ügy sikeréért, mert türelmetlenül kérdezte a belépő asszonytól:

— Hol voltál ilyen sokáig, azt hittem a Tiszába fúltál?!

— Nem tudtam odaadni a ruhákat — válaszolt erre jiddisül Grószbergerné —, le kellett mennem a löki füzeshez.

⁴ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka.

— *Mondtad, hogyan öltöztessél: fel és hogyan kössék kezére a kendőt?* — érdeklődött tovább az eszlári szatócs aki úgylátszik, igen precíz férfi volt.

— *Mondtam!* — nyugtatta meg őt a gondos hitves.⁵ Ezekkel és az előbbi vallomásokkal a hullacsempészás rejtélye tehát tökéletesen fel volt derítve. Megállapított, hogy kik, honnan és mikor hozták a hullát, melynek karjára egy darabka festéket kötöttek. Olyan festéket, amely *nyolcvan nap alatt sem ázott el a vízben*, — mely állítólag — *le tudta áztatni még a hulla körmeit is.*

A teljes és tökéletes bizonyítás szempontjából nem hiányzott már más, csak a legfontosabb corpus delicti, Solymosi Eszter átvágottnyakú véres holtteste. A vizsgálóbíró éppen csak azt nem tudta sehol megtalálni.

⁵ Tiszaeszlár. Napi Értesítő. 1882. július 9. Azonos Bary József „A tiszaeszlári bünper” c. könyvének vonatkozó részével.

XXL FEJEZET.

Egy holttest vándorol.

Mi történhetett Eszter holttestével? Olyan kérdés ez, amelyre sohasem tudott feleletet adni a vizsgálat, de amelyre következtetni lehet sok mindenféle adatból. Egy holttest vándorútra kelt! Azon az éjszakán, amelyen eltűnt a kis magyar lány, hajnalig világosság vult az eszlári zsinagógában. Cseres Andrásné pedig hallotta, amint a sürgölődő, kaftános zsidók egymást biztattak: hozd a kapát, meg az ásót!¹ Ezen az éjszakán áshatták el Eszter holttestét Lengyel Istvánné háza aljában. Igaz, a zsinagógában is találtak friss tapasztási nyomokat, azonban itt nem volt semmiféle üreg. Viszont a tapasztások pontosan azon a részen voltak, ahol Móric vallomása szerint Esztert megölték. Nagyon alapos és jogos volt tehát az a gyanú, hogy itt folyt el Eszter vére. Scharf József, a gondos és buzgó egyházi tehát *felásta a zsinagóga földpadozatának azokat a darabjait, melyeken vérnyomok lehetnek*. Kiszórta a földet, mely könnyen szerepelhetett volna bűnjelként is és az így keletkezett lyukakat egyszerűen betapasztotta.²

A vizsgálat második napján azonban Lengyel Istvánné háza aljában a vizsgálóbíró megtalált egy deszkával fedett üreget s Tiszaesziáron ma is azt tartják, hogy ötvenegy napig ott pihent az átvágott nyakú véres leánytest. Természetes, hogy a vizsgálóbíró érkezése hírére sürgössé vált annak eltávolítása. Mint tudjuk, a vizsgálóbíró Lázi Jánosra bízta a templom őrizetét és a zsidók ezen az éjszakán hatoltak be a zsinagógába. Rendbeszedték a vérnyomos padlót, esetleg magukhoz vették a ruhákat, de minden valószínűség szerint magát a holttestet vitték tovább — mondjuk Tiszalökig Ónody Géza könyvének tanúsága szerint,³ ha akkor katonai

¹ Tiszaeszlár, Napi értesítő Csere Andrásné vallomása.

² Függetlenség, 1882 június 25. (Bonyhádi Perczell.)

³ Ónody Géza: Tiszaeszlár a múltban és jelenben.

körülzárólással megszorítják a löki zsidókat, a tiszaparti Jeruzsálemből alighanem előkerül Eszter holtteste.

Fellehető azonban, hogy a bolyongó holttest itt sem állapodott meg. A „*Függetlenség*” riporterének megállapítása szerint, mikor a vizsgálóbíró Lichtmann Móric háza közelében nyomozott, Huri András beszaladt Lichtmannhoz s azt mondta:

— Vigyázat, nagyságos úr! Már nyomon vannak.⁴

Lichtmann erre az értesítésre elsápadt, lóra pállani és elvágatott valahova. Éjszaka nagy mozgás, jövés-menés volt a Lichtmann-portán s a holttest megint tovább vándorolt. Útjáról ismét a „*Függetlenség*” munkatársa adott hírt, mikor megírta, hogy a belegrádi kocsmában egyik éjszaka két zsidó jelent meg. A kocsis és a cselédlány megfigyelték, hogy a zsidók a kocsmából kilopóztak s a temetőbe mentek, ahonnan csak hajnalban tértek vissza. Valamit felástak és magukkal hoztak. *Talán az Eszter ruháit?*⁵

Mindenesetre nagy baj volt, hogy a belegrádi kocsmagyánús zsidóinak látogatását egy cseléd idő előtt kifecsegte és mire a vizsgálóbíró kiérkezett a temetőbe, már csak annyit tudott megállapítani, hogy ott egy helyen a földet megbolygatták. Ezt megelőzőleg kutatást tartottak az eszlári zsidótemetőben is, mert három gyanús sír volt, melyben a vizsgálat vezetői Esztert sejtették. Nem találtak semmit. Hova lehetett hát a kis Solymosi-lány? Négy pandúrral, akik roskadoztak a fáradtságtól, ezt bizony nem állapíthatta meg még egy olyan kiváló férfi sem, mint amilyen Bary József volt.

Maradt tehát a másik lehetőség. Meg kellett volna állapítani a csonkafüzesi holttest eredetét. Honnan, kitől került ez Smilovits Jenkelék kezébe? Voltak verziók, amelyek szerint a hullausztatás szálait a Kárpátokon túl, valahol Gácsországban lehetne kibonyolítani. Nizzából egy kikeresztelkedett zsidó levelet írt, hogy a holttestet semmicsetre se kutassák a föld alatt. Másik névtelen levél arról szólt, hogy Eszter testét az eszlári zsidók pincéjében, a hordók alatt kell keresni. A harmadik azt közölte, hogy Esztert befalazták, a negyedik arról adott számot, hogy a holttestet elégették.

Ugyanilyen bizonytalan adatok voltak csupán a csonkafüzesi holttestre vonatkozólag is. *Galhi* Tamás tecsői vállalkozó⁶ értesítette Baryt, hogy a csonkafüzesi holttest *Gavril*

⁵ *Függetlenség*, 1882 szeptember 6.

⁶ *Függetlenség*, 1882 augusztus 14.

Flóra técsői illetőségű örömlányé. Gavril Flóra állítólag Máramarosszigeten lett beteg, mire elment a Tisza mellett lakó nagybátyjához és annak halászkunyhójában halt meg. Gallu Tamás utánajárt, hogy hol temették el a lányt és megállapította, hogy a hullacsempészet előtti napokban éjszakáinak idején a zsidók felásták a sírt, a hullát pedig elvitték magukkal.

Mi volt az igazság és mi a rémlátás, ma már nem lehet megállapítani. Csak annyi bizonyos, hogy Gallu Tamás bejelentését soha nem nyomozta le a vizsgálóbíró. Lehet, nem is volt érdemes foglalkozni vele. Az a körülmény, hogy a csonkafüzesi holttest minden szőrzete le volt borotválva, mindenestre arra mutatott, hogy Gallu Tamás tévedett és a holttest nem lehetett Gavril Flórée, tehát egy keresztény lányé, mert csak a zsidónőket szokták úgy szőrteleníteni, mint a csonkafüzesi hullát.

Sokkal közelebb járhatott az igazsághoz egy máramarosszigeti izraelita, aki több alkalommal leveleket küldött a vizsgálat vezetőinek.

— A tisaeszlári dologban — írta ez a állítólagos máramarosszigeti zsidó — a szigeti rabbit kell elővenni, mert az egész dolgot ő kezdte, ámbár sokan tagadni fogják, *csak _elő kell venni még Kákán Kálmánt is, aki Smilovitsnak pénzt adott. A huszti rabiner is lehet, hogy ezen dologban vétkes, úgy gondolom, hogy Halpert Náthán és sáfárja is tud a dologról.*

Kelt Szigeten, 1882 július 12. Egy zsidó Szigetről. U. I. *Majd ha tagadnák, akkor írom bővebb tudósítványi, hogy a dolog kiszüljön.*

Ez a nagy üzleti érzékkel megáldott izraelita később még egy levelet írt, amelyben úgylátszik, hogy csaknem rátapintott a dolog velejére.

— „A *halott lány* — írta az 5000 forint reménytelen szerelmese — *az öreg Vaisernél volt szolgáló. Azt adták át Huszton a tulajosoknak. Elő kell venni az ispotályfelügyelőt és a halottvivőt. Ki fog sülni minden, ha kiszül, ugyanakkor én titkon nevémet megírom s a jutalmat várom.*”⁷

Akármi volt is az igazság, akárhova tették Solymosi Esztert és akárhonnan szerezték a dadái ál-hullát, annyi bizonyos, hogy a zsidók számára nem úgy sült el a csonkafüzesi hullausztatás, mint azt ők szerették volna. Nekik sokkal

⁶ Pesti Napló, 1882 július 31.

⁷ Vizsgálati iratok. Szalay Károly hagyatéka

szebb, magasztosabb tervük volt. Ők azt szerették volna, hogy a hullacsempészetbe vonják be Solymosi Jánosnét, az áldozat édesanyját is.

És itt merült fel a tiszaezlári ügy egyik legérdekesebb, legtitokzatosabb alakja *Róth* Borbála, a falusi bába, aki egy zsidó apostolnő volt. Mindenáron meg akarta menteni a saktereket és Eötvös Károly könyvének tanúsága szerint úgy járkált a világon, mint az igazság önzetlen bajnoknője. Ezzel szemben igen valószínű, hogy *Róth* Borbála sokkal inkább a bűnpalástoló liga egyik ügynöke volt, aki azt a feladatot kapta, hogy *Solymosi Jánosnét keverje bele a hullacsempészetbe*. Valahonnan megtudta, hogy Solymosiné a dargói javasasszonyhoz készül, mert ennek a titokzatos falusi Pythiának az volt a híre, hogy minden titkot ki tud deríteni. *Róth* Borbála valamiképpen közelébe férközött Solymosinének, akit Sátoraljaújhelyen százával vettek körül a zsidók, aztán arról kezdett beszélni, hogy ő szülésznői állást szerelne vállalni Tiszaezláron. Nem sokkal a jelenet után *Róth* Borbála beállított Solymosi Jánosné eszlári házához, de ekkor már református keresztény asszonynak mondta magát.⁸ Azt ajánlotta, hogy az elveszett lány ruháiból *adjon egy inget*, vagy valami más darabol Solymosiné s akkor a dargói javasasszony pontosan meg fogja mondani, hol kell keresni Esztert. Solymosiné felismerte látogatójában a zsidónőt és kiutasította házából. Még a főtárgyaláson sem derült ki, hogy mit akart ez a lelkes fajvédő Solymosinétől. Azonban igazi célját leleplezték az egykorú sajtótudósítások.

Róth Borbála terve igen egyszerű volt. Arra számított, hogy Solymosinétől kicsalja Eszter egyik ruhadarabját, azt ráadhatja a hullára, a dargói javasasszony pedig — aki nyilvánvalóan be volt vonva a játékba — megmondja majd Solymosinének, hogy itt és itt — mondjuk a Csonkafüzesben — keresse leánya holttestét. Ha a terv sikerül, az egész magyarországi zsidóság őrjöngő diadalérzettel mondta volna:

— *Lám, Solymosiné tudta, hogy hol keresse a lányát!*

Solymosiné óvatossága meghiúsította a nyíregyházi rabbi, *Lichtmann* és a pesti izraelita iroda által kiagyalt remek tervet. Az ál-Eszter ugyan előkerült, de ebben sem édesanyja, sem rokonai nem ismerték fel az elunt lányt. Az édesanyára nem lehetett rábizonyítani, hogy tudta: merre kell keresni a lányt.

⁸ Tiszaezlár, Napi Értesítő. Solymosiné vallomása a főtárgyaláson.

⁹ Függetlenség, 1882 augusztus 20. (Bonyhádi Perczell.)

A hullacsempészet tehát csak félig sikerült. Viszont a vizsgálat mégsem tudta megállapítani, hogy hova lelt Eszter és kié volt a csonkafüzesi holttest. Igaz, hogy még a nagy per utolsó óráiban is merültek fel adatok, melyek azzal biztattak, hogy mégis ki lehet deríteni a hullacsempészet rejtélyét. Az ítélet kihirdetése előtt a „Függetlenség” hírül adta, hogy Szalay Károlyhoz fontos bejelentések érkeztek, melyek szerint a csempészet körülményeiről pontos tudomása van Scharf Józsefnek, a „zsidó harangozónak”. A jelentés szerint *Scharf tudott legtöbbet a csonkafüzesi holttest kilétéről és ő érintkezett azzal az emberrel, aki a hullát a zsidók kezére játszotta.* Ezt a férfit azonban megölték, nehogy vallomást tehesen a törvényszék előtt.

Ezt az adatot alátámasztotta Scharf Móric egyik kijelentése, mely a főtárgyalás utolsó napjaiban hangzott el. Mikor ugyanis Móric megesketését mellőzte a törvényszék és Schari József a tárgyalás szünetében átkozódva támadt a fiára, Móric elkeseredett kissé. A teremből kifelé haladva azt mondta az egybegyűlteknél:

— *Apám tudja, hogy volt, mégis megtámadott, ha a törvényszék előtt megtámad, nem állottam meg, hogy mindent a szemébe ne mondjak, azt is, amit ő csinált.*¹⁰

Scharf Móric tehát sokkal többet tudott, mint amennyit a nagyfalusi kihallgatáson, majd később a bíróság előtt elmondott. Móric tudta, hogy hol van Eszter holtteste. Csak éppen nem akarta vádolni saját édesapját.

Mint látható, bizonyos adatok tehát voltak, amelyek segítségével meg lehetett volna állapítani: kié a csempészett hullá? Ma, amikor hatalmas bűnügyi szervezet áll rendelkezésre, amikor az országot behálózza a nagyszerű csendőri és rendőri szervezet, nem lenne nehéz kideríteni, hogy honnan hiányzik egy holttest? Kit nem temettek el azok közül, akik a kérdéses időpontban elhallak. Akkor azonban az még megoldhatatlan feladat volt, annyival is inkább, mivel az ezer és ezer eshetőség között fenlállott egy, a legvalószínűbb:

— Az ismeretlen zsidónő helyett, ki tudja hol, Sztrópkón vagy Máramarosszigeten, Tokajban vagy Nyíregyházán eltemettek egy másik halottat, amelynek át volt vésve a nyaka. Elástak egy irtózatos bizonyítékot: a Solymosi Eszter véres, kicsi testét, a letört liliom picike virágát, amelynek porai fölött kiteljesedett az egész országot leigázó zsidó hatalom.

¹⁰Függetlenség, 1883 július 25. (Bonyhádi Perczell)

XXII. FEJEZET.

Zsidó roham az igazság ellen.

A vizsgálat ekkorra már annyi adatot produkált, hogy — eltekintve Solymosi Eszter holttestének megtalálásától — *a tiszzaeszlári gyilkosság be volt bizonyítva*. Meg kellett hát mozdulnia az egész magyarországi zsidóságnak, hogy a tiszzaeszlári hitsorsosok feje felől elhárítsa azt a veszélyt, amely végeredményben Magyarország egész zsidóságát fenyegette. A tiszzaeszlári zsidók ügyét már korábban is Friedmann úr, a nyíregyházi rabbi intézte, aki titokzatos éjszakai üzeneteket váltott Lichtmann oekonómmal és aki Heumann Ignácot, a neves nyíregyházi zsidó ügyvédet kérte fel Scharf József védelmére.

Bary József és Egressy Nagy László erőteljes nyomozása után azonban már kevésnek bizonyult Heumann tudása. Nagyobb, hatalmasabb összefogásra különb és főként *keresztény* ügyvédekre volt szükség, akik megtudják dönteni a vizsgálat által összegyűjtött bizonyítékokat. Mikor már a zsidóságnak nagyon körmére égett a csonkafüzesi hullacsempészet. július 6-an Budapesten gyűlésre jöttek össze az ortodox rabbik. A nagy és titokzatos tanácskozásra a sajtó számára kiadlak egy nyilatkozatot is, amelyben az ortodox papok közölték, hogy az összes orientális akadémiákkal, Európa összes teológiai fakultásaival érintkezésbe lépnek, mert a tudomány segítségével akarják bebizonyítani a vérvád valótlanágát. Az orientális akadémiák és az európai egyetemek nem sok jót tudtak mondani ebben a kérdésben. Különösen nem kedvezett az ügynek a prágai egyetem véleménye, amelyet később fogunk megismerni.

Kalz Menachim és Lipsitz Lipót ortodox rabbik ezenkívül felszólítást intéztek a hitrokonaihoz, hogy „legyenek szerények”. „Az ellenetek kovácsolt szuronyok” írták — nemsokára ekevassá fognak feldolgoztatni. Együttesen fogjatok művelni a földet, arcotok veritékével!”

A jóslat ama része, amely a földművelő és ekevas mellett verejtékező zsidókról szólt, természetesen nem vált

valóra. Bizonyos azonban, hogy a rabbik gyűlésén történt olyan esemény is, ami nem került nyilvánosságra. Már előzőleg is lázasan tevékenykedtek a hazai zsidók és az orszáfos Központi izraelita iroda minden lehetőt megtett, hogy Magyarország legkiválóbb jogászait szerezzék meg a sakterek védelmére.

A nyíregyházi rabbi parancsára Heumann Ignác lemondott a védelemről s nyomban ezután Eötvös Károlyt, a kitűnő író és országgyűlési képviselőt felkereste Simon József, az országos központi izraelita iroda ügyvezetője s felkérte őt a védelem elvállalására. Ezt megelőzőleg azonban történt valami, ami teljes mértékben megindokolta a zsidóknak ezt a lépését. A „Függetlenség” 1882 június 29-én közölte, hogy Tisza Kálmán, az eszlári ügy miatt megszakította a geszti tartózkodását. Budapestre jött, ahol minisztertanácsot tartottak és Pauler Tivadar igazságügyi miniszter az eszlári bűnügyről referált. „A vizsgálat eddigi adatai, bizonyítékai után a gyilkosság tárgyi tényálladéka meg vannak állapítva” — mondotta Magyarország igazságügyének legfőbb öre.

Nagyon is ideje volt tehát, hogy a zsidóság megpróbálja eliminálni azokat a tényeket, amelyeket könyörtelenül bizonyítottak az eszlári hitrokonok ellen. Pauler referátuma és a nevezetes minisztertanács után a lapokban megjelent egy hír, mely szerint Eötvös Károly, Horánszky Nándor és Funták Sándor vállalták az eszlári sakterek védelmét. Július 9-én — tehát a rabbik gyűlése után — a három védő be is nyújtotta a védenek meghatalmazását, de már ezt megelőzőleg arról tudósítottak a keresztény lapok hogy 80.000 forint áll a védelem rendelkezésére, illetőleg a védők tiszteletdíjára.¹

Másnap nyilatkoztak a sakterek védői és tagadták azt a vádat, hogy ők összeköttetésben állanak az izraelita irodával, azon keresztül pedig az Alliance Israélite Universelle-el.

— Velünk az országos központi izraelita iroda tagjai nem is érintkeztek! — állította Eötvös, Horánszky, Funták, hogy azután 20 évvel később „A nagy per” című könyvében Eötvös mégis csak beismerje, miszerint őt Simon József, az izraelita iroda titkára kérte fel a védelemre.²

A „Függetlenség” jogos gúnnyal kommentálta a nyilatkozatot:

¹ Függetlenség, 1882 július 7. (Bonyhádi Perczell.)

² Eötvös: „A nagy per”.

„Ki fizeti meg a védelemmel összekötött készkiadásokat? Alkalmasini a világgá ment koldus-zsidó.”³

Ekkor már annyira kiélesedett a helyzet, hogy a királyt naponta értesítették Nyíregyházáról a vizsgálat eredményéről. Nyíregyházán pedig megjelentek *Chorin* Ferenc, valamint *Mandel* Pál képviselők. Velük jött *Simon* József dr. jogtanácsos is, akinek Eötvöst sikerült rábeszélni a védelem elvállalására. Csakhamar megérkezett Szabolcs fővárosába Eötvös Károly is, akit mint egy „gewaltiger gojt” csaknem fáklyásmenettel fogadtak az ottani izraeliták. Kaftános és huncutkás zsidók várakoztak rá az indóházban — írta az egykori riporter. — Nagy alázattal és hajlongással üdvözölték, mint egy prófétát. Eötvös a nyíregyházi rituális előkelőségekkel gumirádleres fiakkerbe ült, a nyíregyházi zsidók viszont tíz kétkerekű talyigán kísérték be a városba a zsidóság védangyalát. Ezzel szemben a nyíregyházi magyar intelligencia, a szabolcsi nemesség tüntetően került a haza nagy fiát. Eötvös kiment a Sóstóra és megbízóinak intencióit követve, megpróbált hasznos összeköttetéseket létesíteni. *A szabolcsi keresztények azonban nem álltak vele szóba*, úgyannyira, hogy végül is kénytelen volt a Sóstó vizén egyedül ladikázni.

A keresztény társadalom bojkottja azonban egyáltalán nem zavarta Eötvöst. Nyíregyházán irodát rendezett be magának és ettől kezdve ez az ügyvédi irodának álcázott helyiség volt a bűnpalásoló liga nappali, de főként éjszakai Összejöveleteinek központja. Itt készültek a független magyar bíróságot gyalázó cikkek, a magyar igazságszolgáltatást becsmérlő beadványok, a rejtelmes tervek és a hamistanú szerzésre irányuló kiterjedt akciók.

Ennek a nagy és kitűnő elmék által vezérek szövetkezésnek, amelyet *bűnpalástoló ligának* nevezett az akkori sajtó, volt egy fanatikus és lelkes meggyőződéstől fűtött — majdnem azt mondhatnánk — önzetlen vezéralakja: *Weinciem* Miksa is. Valamikor rabbinövendék volt, de felfedezte magában a hírlapírói zsenit. Előbb a „*Debreczeni Ellenőr*”-nél volt „tollas zsidó” már tudniillik olyan izraelita, aki tollal szolgálja Ezdra és Neméias fajvédő eszméit, majd mikor megkezdődött az eszlári ügy, felcsapott világmegváltónak. Wemsteinnak az volt a meggyőződése, hogy ő fogja megmen-

³ Függetlenség, 1882 július 3. (Bonyhádi Percell.)

teni a magyarországi zsidóságot. Ő fogja megszabadítani az eszlári vérvád vádlottait.

Ennek a célnak szolgálatában Weinslein nem válogatott az eszközökben. Becsületes magyar emberek megrágalmazása éppúgy a természetéhez tartozott, mint a hamistanúk szerződtetése. Éppúgy tudott ártatlan és ostoba ruhéneket eskü alatt tett vallomásaik megváltoztatására bírni, mint ahogy Tokajban külön irodát rendezett be rémhírek terjesztésére, hazug mesék közlésére vagy fanatizált zsidók pénzadakozásának megindítására. Weinstein egyik kezével a Hughes táviró sárgaréz gombjait nyomkodta és vad valótlanságokat sürgönyözött Pestre. Másik kezével a központi izraelita iroda által folyósított forintokat osztogatta ott, ahol kellett, vagy ahol ezeket elfogadták. Haragos hazugságokat költött Bary Józsefről. Ónodyt azzal rágalmazta meg, hogy csak ő sikkasztotta el Esztert, majd még Ónody hitvesét is bevonta a piszkos rágalomhadjáratba, azzal gyanúsítva meg Cnody Gézát, hogy felesége szépsége révén befolyásoltatja Baryt a vizsgálat kíméletlen továbbvitelében. Jellemző, hogy ez a sötét kis talmud-zsidó az első erélyes figyelmeztetésre az antiszemita „Függetlenség” hasábjain alázatos tisztelettel kért bocsánatot úgy Barytól, mint Ónodynétől.⁵ Ezek a kisebb-nagyobb vereségek azonban nem befolyásolták Weinstein további viselkedését. Rágalmazó beadványt nyújtott be a vizsgálóbíróhoz, akivel „biztos tudomás alapján” közölte, hogy Huriné ölte meg Esztert. Táviratozott a pesti lapoknak, hogy Hurinét már le is tartóztatták. Miután a beadvány és a távirat minden betűje szemenszedett valótlanságnak bizonyult, Weinstein ismét más eszközökhöz s folyamodott.⁶ Felrohant Husztra, Máramarosszigelre. Felkutatta az időközben szabadonbocsátott Matejt és Herskót s rábírta őket, hogy vonják vissza a vizsgálóbíró előtt tett vallomásukat. IiersKóval nem kellett sokat tárgyalni. Neki egyszerűen megmagyarázta, hogy a zsidóság elvész, ha bebizonyosodik a hullacsempészet. Iierskó tenát első szóra visszavont mindent, illetőleg bejelentette, hogy őt csak tortúrával kényszerítenek beismerésre. Weinstein közbenjárására *Hillmann* Dávid, a tutajosok vállalkozója viszont tudtára adta Matejnek és Csepkanicsnak, hogy addig nem fizeti ki őket, míg vissza nem vonják tiszalöki val-

⁴ Függetlenség, 1882 július 20. (Bonyhádi Perczell.)

⁵ Függetlenség, 1882 július 22. (Bonyhádi Perczell.)

⁶ Bary József: „A tisztaeszlári bünper”, 401. old.

lomásukat és nem diktálják jegyzőkönyvbe, hogy kínzás hatása alatt ismerték be a hullacsempészetet.

Szegény embernek kell a pénz. Mi sem természetesebb léhát, hogy Matej a huszti községi jegyző előtt Herskóval és Csepkanicsal együtt aláírta azt a Weinstein által fogalmazott jegyzőkönyvet, mely az állítólagos kínzások történetéről szólt.⁷ A huszti jegyzőkönyv lényege az volt, hogy a csendbiztos ostorral verte őket, mire Máthé (Matej) Ignác és Herskó Dávid azt mondta, hogy ilyen körülmények között az apjukra is rávallának. Csepkanics Jura megmaradt eredeti „igaz” vallomása mellett. Ezzel szemben Matej a főtárgyaláson beismerte, hogy mégis csak a tiszalöki vallomás volt igaz és a huszti jegyzőkönyveket csak azért írta alá, mert reménykedett, hogy ha a zsidók szája íze szerint hazudik, valakitől meg fogja Kapni az elzárás tartamára járó 18 forint napidíját. Két, illetőleg három fontos tanú tehát már visszavonta vallomását. Most már csak Scharf Móricot kellett volna zsidókézzre juttatni, hogy némi puhítással és rábeszéléssel őt is rábírájék a nagy falusi jegyzőkönyv visszacáfolására. Scharf Móric azonban Szabolcs vármegye gyámsága, illetőleg *Henter* Antal várnagy gondozása alatt állott. Megpróbálták tehát, hogy a zsidófiút Tisza Kálmán belügyminiszter és Kozma Sándor főügyész segítségével juttassák a bűnpalástoló liga kezére. *Eövös*, Móric nagyanyja, *Feuermann* Sára és a szülők nevében kérte, hogy Móricot helyezték el egy pesti árvaházban. Megyery Géza törvényszéki bíró erre kihallgatta Scharf Józsefet, aki kijelentette, hogy ilyen beadvány megírásával ő nem bízott meg senkit. Móric viszont úgy nyilatkozott, hogy nem is hajlandó elmenni a várnagy lakásáról. Így aztán sem a főügyészség, se a belügyminiszter nem lehetett semmit a zsidók érdekében. A Scharf-gyerek — noha ezer-szer megpróbálták — nem jutott zsidó befolyás alá. Pedig a zsidók már nagyon fenték a fogukat Móricra:

— *Csak az az átkozott Scharf Móric a kezünk közé kerüljön, majd kikapja a magáét!* — hirdették szélteben, hoszszában.⁸

Az elhangzott, vallomások visszavonására irányuló akció azonban csak egyik része volt a nagy zsidó-offenzívának. A szegény ártatlanok, akik közül a legfőbb bűnös Schwartz Salamon hivatalos jegyzőkönyvbe diktálta, miszerint ő az

⁷ Pesti Napló, 1882 szeptember 25. (Bonyhádi Perczell.)

⁸ Függetlenség, 1882 szeptember 25. (Bonyhádi Perczell.)

egész vizsgálatot zsidóüldözésnek tekinti, lefelől is sajnálatni akarták önmagukat. A tiszzaeszlári hitközség nyilatkozatot adott ki, amely szerint Ónody és Verhovay látogatása után elpusztították a zsinagógát. Elveszett két sofár-kürt, eltűnt számos kegytárgy és a thóra fedetlenül maradt. Más lapok arról adtak hírt, hogy a zsinagógát földig rombolták.⁹

Az egész meséből annyi volt igaz, hogy a thórát valóban elvitték az eszlári zsinagógából, mégpedig igen érdekes körülmények között. Lengyel-Kovács Istvánnak ugyanis meghalt egy kisgyermek. Mikor a gyermek keresztanya a fakoporsót és egyszerű fakeresztet vitte, a zsidótemplom szomszédságában lévő halottasházhoz, kíváncsiságból betekintett az immár világhírű zsinagógába is. A fiú, aki a keresztet vitte, utánament és a zsidótemplom karzatáról széttekintett néhány pillanatra. Mikor kifelé jött, a közelben sündörgő zsidók csak azt látták, hogy valaki — vállán Krisztus jelével — kilép a zsinagógából.

— *Meggyalázták a zsidók templomát!* — üvöltöttek fel másnap a főváros jiddis lapjai¹⁰

Ez a gyalázat a kereszt megjelenése volt. A tiszzaeszlári zsidók azonban ezt a körülményi nagyon komolyan fogadták. Miután konstataáltak, hogy a kereszt bevitelével „gyalázat” érte a vérgőzös zsinagógát — melyet felfogásuk szerint nem fertőzött meg a keresztény szűz vére —, összeszedték a thórát s elvitték Lichtmann házához. Attól kezdve a zsidók soha többé nem is imádkoztak a zsinagógában, melyet később lerombolt a Tisza áradása.

⁹ Pesti Napló, 1882 november 6. (Bonyhádi Perczell.)

¹⁰ Pesti Napló, 1882 augusztus 9. (Bonyhádi Perczell.)

XXIII. FEJEZET.

Botrány után botrány.

Ezzel azonban korántsem ért véget az az elszánt és vad roham, amely a vallomások visszavonására a keresztény tanúk megfélemlítésére a zsidó tanúk betanítására irányult és végeredményben tüzzel-vassal rágalommal, gúnyolódással, zsidó pénzzel vagy faji szolidaritással le akarta rombolni a vizsgálat minden eredményét. Augusztus 20-án Eötvös Károly a hozzá közelálló lapokban közzétette a nyíregyházi törvényszékhez, illetőleg a pesti főügyészséghez intézett beadványát, amely a legelszántabb támadást tartalmazta Bary József ellen.¹

Az első beadványban azt állította, hogy a vádlottakat kínozták, ütötték, verték, Grósz Mártont tetves tyúkólba zárták, Vogel Amselt annyira megtortúrázták, hogy lábára sem tudott állani. A második beadványban — ismét csak a vádlottak nevében — azt kérte Eötvös, hogy a vizsgálati iratokat vegyék el Bary Józseftől és ne a vizsgálóbíró magánlakásán, hanem a törvényszék hivatalos helyiségében őrizzék azokat. Végül a harmadik beadványban Scharf József és felesége panasztolták el, hogy tiszaszlári lakásukat kirabolták-, a zsinagógát meggyalázták. Kérték tehát a megfelelő kártérítés kiutalását.²

A nyíregyházi törvényszék és a kir. főügyészség nyomban” el is rendelte a megfelelő vizsgálatokat,” melyek során százszázalékig bebizonyosodott, hogy Eötvös állításaiból egy szó sem igaz. Annyit azonban kétségtelenül elért a bűnpalástoló társaság, hogy a külföldi sajtóban sikeresen meghurcolta a magyar igazságszolgáltatást, a magyar közviszonyokat, mert úgy tudta feltüntetni a magyar közállapotokat, mintha Magyarországon barbár és középkori vizsgálati módszerek uralkodnának. Tortúráról, vad csendbiztosokról, inkvizícióról és megkínzott ártatlan zsidókról írtak a nagy világlapok.

¹ Függetlenség, augusztus 20.

² Függetlenség, augusztus 20.

A zsidókézből lévők és egyébként is magyarellenes osztrák sajtó mámoros örömmel használta ki az Eötvösök által nyújtott lehetőségeket.

Vigasztalan, borzalmas kép az — írta a „*Neue Freue, Presse*” —, amely a magyar igazságszolgáltatásról szemünk elé tárul.

A „*Times*”, a „*Le Temps*” és a többi nagy világlapok hasonló szellemű közleményeire felhördültek még a legjám-borabb magyar lapok is.

„Szabad egy magyar embernek hazafinak, politikusnak, pártvezérnek hazáját ilyen lépéssel kompromittálni az egész világ láttára?” — kérdezte a „*Budapesti Hírlap*”.³ Kitenni Magyarországot az idegen bírálóknak, ellenségei gúnyolódásának és kárörömének. Pedig ezt tette Eötvös Károly.

A „*Függetlenség*”⁴ felvetette a kérdést, hogy kinek az érdekében teszik Eötvösök mindezt?

„*Cégéres gazemberek érdekében, hullacsampésző bitan-gok érdekében* — adta meg rá a feleletet valószínűleg maga Verhovay Gyula. — De ezek jámbor, becsületes, istenfélő igaz-emberek mind, hanem a vizsgálóbíró, alügyész, alispán, tör-vényszéki elnök, csendbiztos, börtönőr, az mind hóhér, kín-vallató.”

Nemsokkal később,⁵ mikor már a kir. ügyészség hasonló irányú lépései is éles kritika alá kerültek, a „*Függetlenség*” újra felvetette a kérdést.

„A félhivatalos „*Nemzet*” hasábjain hirdetik országgá, világgá, hogy nálunk a közigazgatás ázsiai, az igazságszolgál-tatás középkori, a csendbiztos egy vízpróbákkal dolgozó ink-vizitor, a vizsgálóbíró egy zsarnoki kényúr. *Mi nekik Magyar-ország becsülete?*”

Valóban: mi volt Magyarország becsülete ahhoz képest,, hogy meg kellett védeni egy néhány saktert. Ekkor már a „*zsidók nagy tömege az állam és társadalom legfontosabb anyagi és szellemi érdekei fölé emelte a vallási és faji elszige-teltség jelszavát: egy valamennyiért, valamennyien egyért* — egészen a hunig 1” — írta a „*Függetlenség*” publicistája.

Ekkor már a törvény és igazság védelmében hiába nyi-latkozott meg a magyar társadalom jobb érzése. Hiába köve-lette az ország, hogy legyen igazság, vagy vesszen a világ,

³ Budapesti Hírlap, szeptember 1.

⁴ Függetlenség, szeptember 3.

⁵ Függetlenség 1882 szeptember 21.

a Rotschild pénzétől rente-konverziótól, a Hirsch báró vasút-építéseitől egyre jobban befolyásolt liberális kormány is szükségesnek tartotta a sakterek megvédelmzésél. Még akkor is, ha ezzel megtagad igazságot, erkölcsöt — mely ha megdől — idézték és mondták — Róma megdől és rabigába görnyed. Csak a büszke, szabad, antiszemita magyar nép nem akarta, nem tudta még hinni, hogy van olyan aranyból. kamatból kovácsolt rabiga is, amelyet nem bír elviselni sem az igazság, sem a társadalom. Anélkül, hogy ma már valaki hitelt adna az akkor hangoztatott képtelen vádaknak, melyek szerint egyes államvezetők a zsidók pénzéért, vagy személyes előnyökért vállalták volna, sakterek ügyének eltussolását, meg lehet állapítani, hogy egyirányban mégis elkövettek minden lehető. És ez a megállapítás *rosszabb, mint a korrupció vádja*, mert azt igazolja, hogy tizenöt évvel az emancipáció titán már szinte elképzelhetetlen nagyságú volt a zsidó túlhatalom. Olyan mértékű, hogy az államférfiaknak, a jóhiszemű taktikusoknak és óvatos politikusoknak is meg kellett alkudni vele. Még az igazság, a becsület rovására is! A Fiat justicia már antiszemita követelés volt. A salus rci publicae pedig egyet jelenteti a zsidók érdekével.

Politikusan és taktikusan kellett azonban megoldani a zsidóvédelem kérdését, mert ekkor már a vizsgálat menetébe nem lehetett beavatkozni, a vizsgálat vezetőit nem lehetett volna félreállítani a keresztény közvélemény elemi felháborodása és a kormányt is elsöprő tiltakozása nélkül. Legsimább és legalkalmasabb módszernek valami ellenfél, vagy botrány felidézése látszott, amelynek során hajbakapnak a vizsgálat vezetői s el lehet választani egymástól Bary Józsefet és Egressy Nagy Lászlót, akik eddig példaadó egyetértésben működtek együtt. Bary József a tiszzaeszlári bűnügyről írt könyvében szépíteni igyekszik ugyan Egressy Nagy László viselkedését, de az egykorú lapok egészen más megvilágításba helyezik a kir. alügyész szerepét. Annyi bizonyos, hogy a főügyészség Miskolcra hirtelen Nyíregyházára helyezte Sós Kálmán alügyészt, aki itt nem annyira az államhivatalnok, mint sokkal inkább a spicli és intrikus szerepét vállalta. Már megérkezésekor is hírek keringtek arról, hogy szoros kapcsolatai vannak a zsidókkal és Bary József emlékiratai szerint Sós már előzőleg „*egy gazdag zsidó állal pártfogolt és kitartott hivatalnok volt Marosvásárhelyen*”. Pályafutását Bary adatni szerint úgy fejezte be, mint még egyetlen magyar bíró sem. „*Mint a budapesti büntetőtörvényszék egyik elébb-*

*viteli tanácsának elnöke, ítéleteit egy Schwartz Ábrahám nevű egyén közvetítésével állandóan pénzért rendelte meg. A bűntetés elől Amerikába szökött.*⁶

Alig érkezett meg Nyíregyházára a tiszzaeszlári ügy Biberechja, máris igyekezett hátulról ledőlni a vizsgálat vezetőit. Mit tett, mit nem tett, mit sugott a kissé hiú Egressy Nagy László fülébe, azt nem lehet megállapítani. Kétségtelen azonban, hogy Egressy Nagy László, Sós és Eötvös megjelenése után egykettőre szembefordult Baryval, noha addig a legnagyobb egyetértésben dolgozott vele. A „Függetlenség” augusztus 6-i száma már hírüladta, hogy Egressy Nagy László eltiltotta Bary lakásáról azt a fogházőrt, akinek hivatása volt, hogy éjjel-nappal őrizze a Barynál lévő vizsgálati iratokat.⁷ Nemsokkal ezután történt, hogy Bary József egy éjszaka bement a törvényszéki fogházba, mert értesítést kapott, hogy Braun Léblhez tilos levelet akarnak becsempészni. A vizsgálóbíró konstataciója, hogy a foglyokat hiányosan őrzik, a fogházőr nincs a helyén, a letartóztatottakkal bárki érintkezhetik. A látogatás végeredménye mégis csak az lett, hogy Egressy Nagy László a vizsgálóbírót eltiltotta a fogház látogatásától.

Abban az időben még jól volt értesülve és mindent megírhatott a sajtó. Így aztán a riporterek hamarosan leleplezték, hogy a perrend értelmében Egressy Nagynak nem volt joga ehhez a lépéshez. Kozma főügyész — bármilyen nehezére esett is — kénytelen volt rosszalását kifejezni Egressy Nagy László eljárása miatt.

Egressy Nagy László később rendkívül hosszadalmas és unalmas cikksorozatot indított a baloldali lapokban. Nemcsak a vizsgálat vezetőit támadta, hanem olyan hivatalos titkokat is elárult, amelyeket az ügy érdekében nem lett volna szabad közölni a nyilvánossággal. A jobboldali sajtó emiatt dühöshangú cikkekben támadta Egressy Nagy Lászlót, akit végül is elhelyeztek Nyíregyházáról. Ez a férfi, akit megtévesztett Sós Kálmán százféle intrikája, *kir. alügyész maradt egész életében.*

Sós Kálmán ezalatt szorgalmasan bejárt a nyíregyházi törvényszék irattárába és mindenkinek azt mondta, hogy ő statisztikát csinál. Mint később kiderült, világért sem azért forgatta a porosodó iratkötegeket, hogy valamiféle statisztikát állítson össze. A vizsgálat vezetői, alantas közegei életére vonatkozólag keresett iratokat és talált is két okmányt.

⁶ Bary József „A tiszzaeszlári bűnperr”, 428. oldal.

⁷ Függetlenség 1882 augusztus 6

melyek látszólag kompromittálóak voltak a bűnügy nyomozásának két sokat szereplő alakjára, Vay György és Recsky András csendbiztosokra. A zsidó sajtó legnagyobb öröme a kir. ügyész derítette fel, hogy ezek az emberek valami tyúktolvaj megveretése miatt el voltak ítélve. Az eredmény, újra csak Magyarország, a magyar igazságszolgáltatás és közigazgatás hírnevének meghurcolása volt.

Csakhamar kiderült, hogy Egressy Nagy cikksorozatát Sós Kálmán inspirálta s miután a hivatalos titkok elárulásából keletkezett vizsály átterjedt az igazságügyminisztériumra és főügyészségre is, Kozma Sándor jobbnak látta kidobni a kanapét. Egyhónapi szereplés után eltávolította Nyíregyháziról Sós Kálmánt. Egressy Nagy Lászlót tehát sikerült félreállítani, Sóst elhelyezték és ezekután Szabolcs fővárosában megjelent maga Kozma Sándor főügyész is.

Kozma Sándorról tudni kell, hogy régi nemes magyar család sarjadéka, kitűnő jogász és puritán férfi volt. Szó sem lehet arról — amit az eszlári ügy idején híreszteltek —, hogy hozzáférközött volna a zsidó pénz. Egyszerűen élt, sok gyermeket nevelt, de semmiesetre sem volt „zsidóberenc”. Sokkal inkább valószínű, hogy liberális korának megtévedt magyarjaival együtt *jóhiszeműen hitt a zsidó—magyar testvériesülés sikerében*. A legrosszabbfajta képzelgő volt, úgynevezett reálpolilikus, aki már tisztában volt a zsidó hatalom mérhetetlen megerősödésével és egész komolyan gondolta, hogy nemzetének úgy szolgálhat legjobban, ha a zsidó érdekeket szüntelenül szem előtt tartja. Akármilyen hihetetlenül hangzik is. Kozma Sándor teljes mértékben megvolt győződve arról, hogy a sakterek megölték Solymosi Esztert. E sorok írójának Kozma Sándor egyik legközelebbi hozzátartozója beszélte el, hogy a főügyész — igenis — bizonyos volt a gyilkosság megtörténtében. Egyedül azt nem hitte, hogy rituális okból ölték volna meg Solymosi Esztert. Meg a tiszaezlári ügy után is hosszú évekig hangoztatta, hogy *a zsidók bűnösök voltak, és ki kellett mentendőket az igazságszolgáltatás kezéből, mert így kívánta ezt az állam érdeke*, Kozma Sándor tehát megjelent Nyíregyházán, ellenőrizte a vizsgálatot, majd pedig kiment Tiszaezslárra s látogatásából megint új botrány keletkezett. Kozma Sándor ugyanis hosszú beszélgetést folytatott Farkas Gáborral, a község bírájával és előlte megdöbbenő kijelentéseket lett.

—Kozma Sándor kir. főügyész és Farkas Gábor községi bíró között — írta a „Függetlenség”⁸ — több ízben az elmúlt napokban igen érdekes beszélgetés folyt le, melyre nézve igen jellemző a főügyésznek azon megjegyzése a községi bíróval szemben, hogy „édes bíró úr, hogy is hiheti az eszlári gyilkosságot, úgy, amint azt beszélik. Nem zsidók tették azt, ha csakugyan történt is talán gyilkosság, de mások és másutt” Mire Farkas Gábor szokott higgadságával azt felelé:

—No már méltóságos uram én hiszem a dolgot, úgy amint van, nagyon jól ismerem a történeteket és mint község bírója határozottan merem állítani, hogy a fogvalévő zsidók ölték meg Solymosi Esztert a zsinagógában.

Kozma Sándor erre egy meglepő kérdést tett fel:

— Hogy van az, ha azt hiszik az eszláriak, még mindig nem verték agyon a zsidókat?

A község bírója erre okosan és higgadtan felelt.

— Mi törvénytisztelő emberek vagyunk. *Bizunk az igazságszolgáltatásban és hisszük, hogy a bűnösök elnyelik málló büntetésüket.*

Mire Kozma megjegyezte:

— *Nem úgy van az, csak öt-hat úriember találta ki az egész mesét.*”

Farkas Gábor, a tiszAESzlári falusi bíró derék, becsületes magyar ember volt, de nem diplomata. Nem is tudta, hogy Kozma Sándor négyszemközti beszélgetésnek szánta ezeket a kijelentéseket. Tehát mikor kérdezték, szórói-szóra mindent elmondott a riportereknek.⁹

Az antiszemita lapok megírták ennek a társalgásnak hiteles történetét, ami bizony nagyon rosszul esett Kozma Sándornak. A főügyész azonban maga is elismerte, hogy az országos botrányt felidéző kijelentéseket valóban megtette, mert levelet írt Farkas Gábornak, akit „édes bíró uramnak” szólított és panaszkodott, hogy Farkas dobraitotta az ő négyszemközti megállapításait. Egyben annak a reményének adott kifejezést, hogy a község bírója nem sokaknak mondta el az eszmecsere lefolyását. Farkas azonban volt olyan egyenes magyar ember, hogy nem tagadott, nem kertelt. Megírta a nagyhatalmú főügyésznek, hogy nem tudta, miszerint a beszélgetés bizalmasnak volt szánva, tehát a csevegés tartalmát elmondta mindenkinnek, aki érdeklődött, hogy az eszlári bíró mit beszélhetett Magyarországi főügyészével.¹⁰

⁸ Függetlenség, 1882 szeptember 15.

⁹ Függetlenség, 1882 szeptember 15.

¹⁰ Függetlenség, 1882 október 15.

Elképzelhető, hogy ennek a társalgásnak nyilvánosságra jutása kínos feltűnést keltett Magyarországon, mert világosan bizonyította, hogy az ország főügyésze nem a bűnügy felderítését, hanem annak elleplezését óhajtja. Verhovay lapja nyomban rá is csapott Kozma Sándorra.

„Kozma Sándor főügyész úrnak írta maga Verhovay Gyula¹¹ — igen jó lesz minden szavát, minden tettet hivatalos állásának kötelezettségéhez mérni. Az ily meggondolatlan beszélgetések, minőket tett, csak azt kockáztatják, hogy már eleve kompromittálják az eljárást, melyet az ügyészség ez ügyben követni tervez. Végre is a közönség se nem bolond, se nem vak.”

Kozma Sándor tehát csúfos kudarc és kínos botrány kíséretében távozott el Nyíregyházáról. Annyit azonban mégis megtett, hogy a nyíregyházi ügyészségen beiktatta Egressy Nagy László utódát, *Havas Imrét* az új ügyészt, akihez rokoni szálak is kötődtek.

Havas Imrével nem sok szerencséje volt, mert e jeles férfi újabb szenzációkkal és viharos eseményekkel gazdagította a már egyébként is terjedelmes eszlári botránykrónikát.

Ezekben a napokban már országszerte ismeretesek voltak Weinstein Miksa huszti jegyzőkönyvei, Sós Kálmánnak, a csendbiztosok tortúráiról közzétett „statisztikai” adatai. Most hát Havasnak kellett valami olyan adatot produkálni, ami véglegesen kompromittálja a vizsgálóbíró, a vizsgálatot és Rotschildék felé meggyőző erővel bizonyítja, hogy az eszlári ügy néhány elfogult és barbár antiszemita gyűlölködő hajszája az ártatlan sakterek ellen.

Havas buzgó és kariert áhító szolgája volt Tisza Kálmánnak, főként pedig Kozma Sándornak. Egy szép napon maga elé hívatta tehát Karancsai József fogházórt és másnap a Tisza-kormány felhivatalosa útján közölte a világgal, hogy Karancsai, aki tolmácsként szerepelt a tutajosok kihallgatásánál, szenzációs vallomást tett. Állítólag elmondotta, hogy Tiszalökön szegény Vogel Amselt orrbaütötte a vizsgálóbíró. majd vizet itattak az ártatlan zsidóval, Bary csendbiztos pedig megcibálta Vogel pájészét, hátrakötötte a kezét s Vogel csupán a kínzások hatása alatt tett beismerő vallomást.

A leleplezésnek annyi eredménye mindenesetre volt, hogy a bel- és külföldi zsidó sajtó újabb gyalázkodásokkal árasztotta el Magyarországot. A bűnpalástoló szövetkezet

¹¹ Függetlenség 1882 október 16.

azonban reménykedett, hogy a sorozatos botrányokkal és rágalmakkal sikerül kierőszakolnia a bíróküldést és a tiszaszlári bűnügyet olyan tanács elé lehet utalni, amely majd megszünteti az egész pert.

A nagy örvendezésnek azonban hamarosan vége szakadt, mikor Korniss Ferenc törvényszéki elnöknel újabb kihallgatásra jelentkezett Karancsai József és elmondotta, hogy ő semmiféle kínvallatást, bántalmazást nem látott, ellenben Havas Imre kir. ügyész fenyegetésekkel kényszerítette arra, hogy Bary József vizsgálóbíró ellen hamis vallomást tegyen.

Így történt meg először és utoljára a magyar igazságszolgáltatás történetében az a példátlan eset, hogy a királyi ügyész, egyik tizedrangú alantasát hamistanúzásra bujtogatta a vizsgálóbíró, vagyis ama férfi ellen, akivel legszorosabban kellett volna együttműködnie az igazság kiderítése érdekében.

A „Függetlenség” szeptember 23-i száma már hírüladta, hogy Karancsai visszavonta a Bary ellen tett vallomását. Az akkori híradás szerint — mikor Havas maga elé hívatta — Karancsai előbb nem akart hazudni, de a királyi ügyész ráripakodott:

— Ki adta magára ezt a ruhát?

Aztán kijelentette, hogy levéti róla a fogházori mündért, ha nem vallja be azt, amit ő akar, mire Karancsai nagyon megijedve felelt:

— Írjon be a nagyságos úr akármit, mindent aláírok, ahogy parancsolja.¹²

A leleplezés olyan hatást váltott ki, mint a váratlanul felrobbant bomba. A magyar közvélemény egyszerre világosan látta, hogy Nyíregyházán, ahol az államhatalom hivatalos képviselője, a jogrend őre hamistanúzásra biztatja alantasát, *csúnya játék folyik az igazság ellen*. Olyan mesterkedés, amelyet már nem csupán a zsidók folytatnak, hanem a kormány közegei is.

A magyar közvélemény azonban akkor még elég öntudatos volt ahhoz, hogy percig se tűrje ezt a bűnös- és csalárdjátékot. Pozsonyban a leleplezés hírére olyan antiszemita tüntetések robbantak ki, hogy azokat katonasággal és később statáriummal lehetett úgy-ahogy elfojtani. Nyíregyházán, ahol ekkor még szintén öntudatos volt a társadalom és a gentryosztály, leírhatatlan izgatottság tört ki. Havassal többé nem

¹² Függetlenség, 1882 szeptember 23.

álltak szóba még a filoszemita magyarok sem. Nem köszöntek neki az utcán, nem ültek vele egy asztalhoz. Csomagokat küldtek neki, melyekben félreérthetetlen célzásként kötelek voltak.¹³

Pauler Tivadar igazságügyminiszter rosszalását fejezte ki Kozma Sándornak Havas eljárása miatt, Ónody a Házban interpellált az ügyész eljárása miatt. Tisza Kálmánék; azonban ennek ellenére is két hónapig húzták-halasztották az ügy elintézését és csak november végén távolították el Nyíregyházáról Havast, aki addig a legbrutálisabban intrikált Bary József ellen. Havas Imre ellen még csak fegyelmi eljárást sem indítottak, ellenben — mint a főtárgyaláson kiderült — Karancsai fogházort elbocsátották állásából.

Ennek ellenére az Eötvös—Kozma—Weinstein-front katasztrófálisnak látszó vereséget szenvedett, mert most már a közvélemény tisztán látta, hogy miként akarják megsemmisíteni a tiszta és kiderített igazságot. Bary József, akit mindenáron és minden eszközzel igyekeztek megrágalmazni, félreállítani, becsületében és hivatalos működésében megmocskolni, mégis ezekben a napokban kapta a legszebb elégtételt. Fiatal aljegyző volt, aki ráadásul nem is tartozott a szorosan vett szabolcsi nemességhez, mely még gentryt sem szívesen ereszt be maga közé és nem igen szereti elismerni azoknak érdemeit, akik rajta kívül állanak. Mégis megtörtént az a csoda, hogy Szabolcs vármegye őszi közgyűlése után a főispáni díszebéden, ahol csak a vármegye vezetőjét, vagy a kormányelnököt szokták ünnepelni, a 24 éves aljegyzőre mondták az első toasztot.

A főispáni díszebéden — írta a „Függetlenség” tudósítója¹⁴ — *Mezőssy* László bizottsági tag a jelen voltak nagy többségének egyenes felszólítására Bary Józsefre emelte poharát. Toasztjában kiemelte, hogy *a megvesztegethetetlen ítéletű közönség nevében üdvözli benne a jellemes, tántorithatatlan vasszorgalmú fiatal bírót*, ki a jelenlegi korrumpált világban lelkiismeretes és önzetlen eljárásával mindenkinek becsülését és tiszteletét érdemelte ki.

Szabolcs vármegyének ez a tüntető megnyilatkozása figyelmeztetés volt a Tisza-kormány és a bűnpalástoló szövetség felé. Az utóbbi vezetőit azonban nem olyan fából farag-

¹³ Függetlenség, 1882. szeptember 29.

¹⁴ Függetlenség, 1882 szeptember 21.

ták, hogy a sorozatos botrányok, vereségek után lemondjon egyetlen céljáról, hivatásáról: — a zsidóvédelemről.

Pontosan ugyanazon a napon, amelyen a zsidók által korrumpált világ ellen tüntetett az ország első vármegyéje, érdekes hír jelent meg a lapokban. Arról szólt, hogy a *„központi izraelita iroda által nagy pénzerővel foglalkoztatott szervezet mindent megmozgat, hogy a bonc jegyzőkönyveket szakértőkkel felülvizsgálta.*¹⁵

Ezzel megkezdődött a tiszaezlári bűnügy új periódusa, amelynek során azt kellett volna bizonyítani, hogy a csonkafüzesi holttest mégis csak azonos Solymosi Eszterrel.

¹³ Függetlenség, 1882 szeptember 21.

XXIV. FEJEZET.

A zsidóság és a magyarság harca.

A tizsaeszláriügy körül ekkor már kiteljesedett a zsidóság és magyarság ezeréves antagonizmusa. A magyar vezető - osztályok éppúgy, mint a legszélesebb tömegek kezdték észrevenni, hogy a magyar történelem egyik legvégzetesebb tévedése az 1867. évi XVII. t.-c, az úgynevezett emancipációs törvény meghozatala volt.

— *Mi emancipálhatjuk a zsidókat* — hirdette egykor Széchenyi —, *de ki fog minket a zsidóktól emancipálni ?*

A magyarországi zsidóság azonban érezte a vég lehelletét, tehát minden eszközt harcra vetett, hogy 17 esztendő alatt elorzott pozícióit megtarthassa. A „*Pester Lloyd*”, a „*Neues Politisches Volksblatt*” mellé nagy pénzáldozatokkal megkövácsoltak egy új fegyvert is. Ez volt az „*Egyenlőség*”, amely Szabolcsi-Weinstein Miksa szerkesztésében 1882. évi november 5-én indult meg és iskolát csinált ama hírlapírás számára, amelyet később az Imrédy-kormány sajtófőnöke, vitéz *Kolosváry-Borcsa* Mihály dr. törölt el a föld színéről.

Magyarországon Weinstein-Szabolcsi Miksa, ez az égőszemű, fanatikus talmudista teremtette meg a „hírlap-írásnak” azt a fajtáját, amelyhez hasonló addig nem volt sehol a világon. Legyalázní minden értéket, felnagyítani minden zsidó „erényi”, megrágalmazni mindenkit, aki útjában áll a zsidó törekvéseknek és hazudni, hazudni, szemérmetlenül hazudni, mert mindig akad balga és botor, aki hajlandó elhinni a hazugságokat. Ebben a modern újságírásban — melyet később a *Szamuelli* Tiborok és *Kéri* Pálok műveltek nagy sikerrel — benne volt az egész zsidó lelkiesség. Propaganda és terrorizmus ahol kellett, óvatos lapulás, ahol erre volt szükség. Humanizmusért jajgató alázat és dühös vérszomj, ahogy azt a zsidó szempontok megkövetelték. Ennek a hírlapírásnak nem volt szent semmi. Ez féltéglával verte hazafiúi „magyar zsidó” mellét s közben a külföld felé lelkiismeret-furdalás nélkül rágalmazta a magyar közviszonyokat.

Azelőtt még sohasem írtak Magyarországon közintézményekről, főpapokról, közéleti jelenségekről olyan szennyeshangon, mint az „Egyenlőség”-ben. A nyíregyházi törvényszék, Szabolcs vármegye, a vizsgálat vezetői egyszerűen csak „rituális bűncsináló banda” néven szerepeltek az „Egyenlőség” állandó rovatában. Weinstein, akin alig száradt meg a galíciai rituális fürdők szennyleve, már a magyar nemzet nevében ítélkezett elevenek és holtak felett. Új lapjának első számában¹ írta:

— A magyar nemzet becsülete nevében emelünk szót e gaszágok (tudniillik a törvényszerű vizsgálat folytatása) ellen. Igen; hirdetni fogjuk a hazafiság lángnyelvével, hogy amit hónapokon kérésziül Nyíregyházán mívelnek, egy nemzet félrevezetésére irányuló gyalázatos merénylet az emberiség legszentebb vívmányai: a szabadság, jogegyenlőség és az igazságszolgáltatás ellen s nem fogjuk letenni a tollat, míg le nem álcázzuk a szentségtörő (!) klikket, mely rituális gyilkosság köpenyegé alatt gyilkot rejt Magyarország egyik *leghazafiasabb* (?) felekezete ellen.

Kornissra, Zoltán Jánosra, Baryra és nem utolsósorban Ónody Gézára célozva írta:

— A zsidók vagyona s nem vallása kaján szemüket szúrja. Pénzt akarnak, hogy ingyen élhessenek és munka nélkül dőzsölhessenek, bor és kártya mellett és a szabad-szerelem ölelései közt. Ez a vágy teszi vakmerővé e bandát, mint szegénylegényt a prédára való kilátás.²

Napirenden volt, hogy emellett közönséges kapcabetyárok-nak nevezték a vizsgálat vezetőit. Gróf Apponyi Albertet — aki ezidőtájt érkezett a politika színterére — egy ártatlan zsidóellenes kijelentése miatt „nagyúri világbolondító”-nak keresztelték el. Adamovics József eszlári plébánost denunciálták az egri érseknél s Magyarország igazságügyminiszteréről, Pauler Tivadarról, aki melleleg egyike volt Európa legképzetebb jogászáinak, eképpen írtak:

— A *bornírtság megrökönyödött agyveleje soha a parlamentben olyan dőre bugyborékot nem vetett mint amilyen Pauler Tivadar őexcellenciájának gondolkodási módjából került ki.*

Bary Józsefet, az ősi nemes kálvinista magyar család sarját egyszerűen azzal gyanúsították, hogy cigányszármazású

¹ Egyenlőség, 1882 november 5.

² Egyenlőség, 1882 november 12.

³ Egyenlőség, 1882 december 2.

s ezért nevét következetesen Barri-nak írták. Az eszlári ügy kötelességét teljesítő vizsgálóbíróját lépten-nyomon „üresfejű siheder”-nek titulálták s megállapították, hogy az eszlári vizsgálat „az igazságszolgáltatás csarnokát a prostitúció undok bűnbarlangjává tette”. Máskor azt írták, hogy a művelt külföld jogászai és orvosai fejcsóválva kísérik a magyar igazságszolgáltatásnak botránnyos visszasságait.

A zsidó szemtelenség ekkor már oly magasra csapdosott, hogy egy Weinstein, vagy Bogdányi nevű izraelita március 15-én nyíltan követelni merete a keresztény magyar sajtó betiltását, megrendszabályozását. „A sajtónak féktelen elvadulása ellen valami védelmi eszközt kell alkalmaznunk” — írta Bogdány Mór vezérszerkesztő, aki a vélemény szabadság nevében követelte a „Függetlenség” elnémítását — *Sajtószabadság!* — írták, mondták és hirdették, amíg ez nekik kedvezett, de amint megjelentek az antiszemita röpiratok, nyomban visszasírták a Bach-korszak cenzúráját. A pesti zsidó egyetemi hallgatók küldöttséggel járultak Jendrassik professzor, az egyetem rektora elé s kérték, hogy az egyetemen tltsa be az antiszemita röpiratok árusítását. Jendrassik megígérte ugyan, hogy az egyetemi altiszteknek megtiltja az árusítást — mert így szól a rendtartás —, de e deputációnak megmondta:

— *Önök kiérdemelték mindazt, amit önök ellen tesznek!*

A zsidóság persze egészen más véleményen volt és Szabolcsi Miksa egy pillanatig sem titkolta ezt. A legvadabb gyűlölettel támadt rá Korniss Ferencre, a nyíregyházi törvényszék elnökére s vele kapcsolatban a külföld felé úgy rágalmazta Magyarországot, mint ahogy eddig senkisémet mert írni a magyar közviszonyokról.

— *Felbomlott a társadalmi rend* — írta a beijedt zsidó —, *a jogbiztonságot sárbatiporja a gazság rakoncátlansága és a törvény csak írott malaszt? Arravaló, hogy a csirkefogás iparlovagjai bűnhődjenek, de az ország hazafias polgárainak lelkes együttléte elleni merénylőket szabadon hagyjuk garázdálkodni.*

A zsidóság ekkor már úgy látta, hogy ha egy vagy több zsidót szektariánus gyilkossággal vádolnak és ha egy magyar bíróság, amely ki akarja deríteni a tiszta igazságot, akkor — „felbomlott a társadalmi rend”

⁵ Egyenlőség, 1882 december 21.

Weinstein, a nyíregyházi vizsgálat pozitív bizonyító adatai ellenében jónak látta a zsidóság felkelésével, a legdurvább ököljoggal megfenyegetni a magyarságot. Amíg a magyarok a törvényben bíznak, a bíróság függetlenségének és az igazságeréjének érvényesülésében hittek, addig a zsidók hivatalos iapja így fenyegetőzött:

— Meddig fognak még visszaélni a magyar zsidók türelmével? — kérdezte Weinstein. — Vagy talán azt hiszik, hogy e haza zsidó felekezeti polgárai örökké lógnak nézni összekulcsolt karokkal e vérlázító pimaszságot?! Ha nem akad széles ez országban más, kinek kezéből a társadalmi rend e felforgatót a méltó büntetésüket megkaphatnák, akkor *a zsidóság önéréjével fog megbirkózni a rituális bűncsináló banda sárkánykölykeivel.*

A zsidók tehát tizenhét évvel az emancipáció után már a makkabeusok öklével fenyegették mindazokat, akik a magyar oldalon, az igazság pártján állottak. Legázolni, terrorizálni, megsemmisíteni! — ez volt a Weinsteiné programja.

Ezekben a napokban főként Korniss Ferencre támadt a zsidó piszkolódás és rágalmazás minden ocsmány mérge. A legtisztább és legkorrektebb magyar úr felé irányított félreérthetetlen célzással, büntetlenül írhatta egy Weinstein:

— E sötét kreatúrák nem törődnek a nyíregyházi törvényszék jóhírével, a magyar igazságszolgáltatás megbízhatóságával.

Mikor 1883 közepén megkezdődött a nagy per, Weinstein Miksa ismét csak a „Rituális bűncsináló banda” rovatcím alatt írta a nyíregyházi törvényszék elnökéről:

— Korniss úr azzal a feltett szándékkal ült oda a zöldasztalhoz, hogy a vádlottakat elítéli.

S alig pár héttel később, mikor Korniss Ferenc kénytelen volt bizonyítékok hiányában felmenteni a saktereket, ugyanez a talmudista így írt a tárgyalás vezetőjéről:

— A *becsület győzött, az igazság diadalmaskodott. A nyíregyházi törvényszék megtette kötelességét. Vannak még bírák Nyíregyházán és van igazságszolgáltatás Magyarországon.*

Amíg joggal féltek tőle, hogy a bíróság elítéli a saktereket, addig gyalázták az ázsiai magyar jogszolgáltatást. Amikor ítelt a bíró, egyszerre megállapították, hogy vannak még bírák Magyarországon. A két ellentétes meghatározásban azonban benne van minden, ami az irtó karaktert, szellemet

jobban jellemzi az antiszemiták minden „barbár meglátásánánál.

Míg Szabolcsi Miksa úgy küzdött a nyilvánosság előtt, mint Bar Kochba, a zsidó igazság nagyfülű Szent György lovagja, addig a sakterek védői tapintatosabb jogi formulákat kerestek, melyek segítségével be lehet bizonyítani, hogy a csonkafüzesi holttest *lehetett* a Solymosi Eszteré is. Olyan tanúkat már sikerült szerezni, akik Weinstein felvilágosításainak hatása alatt visszavonták a vizsgálóbíró előtt tett vallomásukat. Most olyan valakire volt szükség, aki bizonyítani tudná, hogy a csonkafüzesi orvosok tévedtek, vagy éppen szándékos rosszindulattal fogták rá az úsztatott hullára, hogy az nem Solymosi Eszter.

A csonkafüzesi hullaszemlénél olt volt *Zurányi* Kálmán, a tiszalöki gyógyszerész is, aki közismert alkoholista hírében állott és örökké anyagi gondokkal küzdött. Az ő szerepe már kezdettől fogva gyanús volt, hiszen Zurányi kezén tűnt el az egyik legfontosabb bizonyíték, a csonkafüzesi holttest karjára kötött festékcsomó, amely 80 napig sem ázott el a Tisza vizében. Állítólag Egressy Nagy László elkérte tőle a feslék maradványait, de ennek a fontos bűnjelnek másodsor is nyomaveszett. Hogy Zurányi miért vette magához a festéket, azt nem tudja senki. Valószínűleg sejtette, hogy a festékdarab leleplezi az egész hullacsempészetet és lehet arra is gondolt, hogy ezért az elővigyázatosságáért nem lesznek hálátlanok az izraeliták.

Mikor aztán a zsidók belátták, hogy a hullaúsztatás sokat ártott a zsidóság ügyének; Zurányi Kálmán, akit anyagi gondjai szüntelen gyötörtek, mindenfelé híresztelni kezdte:

— *Ha nekem ötezer forintot adnának a zsidók, ki tudnám deríteni, hogy ama hulla Solymosi Eszteré volt.*⁴

Zurányi nem számított rosszul. Kijelentésének hamar híre terjedt s az Eötvös-Heumann-iroda 300 forint napi-díjjal néhány nap múlva Pestre utaztatta Zurányit, aki fontos vallomást akart tenni. Nem az illetékes nyíregyházi [örvényszéknél hallgatták ki, hanem Eötvös Károly a Kozma Ferenc közbenjárására a pesti járásbírósnál. Itt aztán Zurányi olyan vallomást tett, hogy a csonkafüzesi holttesten ő határozottan felismerte ama tehéntaposás nyomát, melyet egy Szakolczai Julcsa nevű félbolond hajadon is látott. Szakolczai Julcsa állítólag tudta, hogy Eszter lábára

⁴Függetlenség, 1882 november 24. Szilágyi János levele.

rálépett a tehén, a taposás nyoma ottmaradt a lábán, így tehát a csonkafüzesi holttest mindenképpen azonos Eszterrel. Zurányi szerint mindezt csak azért nem lehetett megállapítani, mert az „antiszemita” vizsgálóbíró letorkolta Szakolczai Julcsát.

Akármilyen ingatag volt is Zurányi vallomása, elegendő volt arra, hogy Eötvös, aki időközben megszerezte a nullávizsgálati jegyzőkönyveket, a boncoló orvosok véleményének felülvizsgálatát kérje. A „*Pesti Napló*” november 12-én már közölte is Eötvös memorandumát, melyben a vizsgálat vezetőinek és a boncoló orvosoknak súlyos megrágalmazása közepett azt kérte, hogy a hullát exhumálják és pesti orvos-tanárokkal vizsgáltsák felül a csonkafüzesi holttestet. Előzőleg már *Kovács* József kir. tanácsos, egyetemi tanár Eötvös Károly felkérésére elkészített egy orvosi véleményt, amely oda konkludált, hogy a hulla elvégre lehetett az Eszteré is.

Eötvös előterjesztése őrvjögő örömet váltott ki a zsidóság körében. Az orthodox izraelita hitfelekezet közvetítő bizottsága körlevelet intézett⁵ az összes. hitközségekhez, melyeket héberbetűs nyomtatványon felszólított arra, hogy „*ötvis (!) úrhoz küldjenek magyar- (!) nyelvű üdvözlő táviratokat*”. Ezzel párhuzamosan *Mezei-Feldmann* Ernő interpellált a képviselőházban Bary József ellen s az egymást követő zsidó támadások csak akkor szűntek meg néhány napra, amikor új izgalom áradt végig az országban. Csongrádnál egy fejetlen hullát fogtak ki a Tisza vizéből, mire a zsidó sajtó (megpróbálta léprecsalni a vizsgálat vezetőit. Ők tudták, hogy a hulla nem lehet az Eszteré, hiszen az eredeti holttestet ők sikkasztották el. Ennek ellenére azt hirdették, hogy megkerült Solymosi Eszter. A vizsgálat aztán megállapította, hogy a csongrádi fejetlen hullát semmiképpen sem lehet kapcsolatba hozni az eszlári ügyel, annál kevésbbé, mert az utóbbi — *egy férfi holtteste*.

Időközben elfogták az eszlári ügy titokzatos. Ahaszvérusát, *Wollner* Hermann, a koldus-zsidót, aki április elseje óta bujdokolt végig az országban.⁶

Tipikus lengyel zsidóalak — írta róla a riporter. — Barna, ragyás arca van. Kinézése undok, ruhái rongyosak.

Wollnert szembesítették Scharf Móriccal, és a gyermek habozás nélkül szemébe mondta a koldus izraelitának, hogy Scharf József házából ő csalta ki Esztert a zsinagóába.

⁵ Függetlenség, 1882 november 15.

⁶ Függetlenség, 1882 november 22.

Előkerült tehát a nagy per utolsó szereplője is, de ekkor már kiteljesedett az eltussolási hadművelet. A védelem a csonkafüzesi orvosok véleményének felülvizsgálatára felkérte *Scheuthauer*, *Kovács* és *Belky* egyetemi tanárokat. Ezekután pedig a nyíregyházi törvényszék szabályszerűen elrendelte az exhumálást.

A tudós professzorok nehéz feladat előtt állottak. Be kellett bizonyítaniuk, hogy a húszéves, anémiában meghalt, borotvállfejű zsidó kéjnö azonos a 14 éves egészséges, érintetlen Solymosi Eszterrel.

Nehéz feladat volt ez, mert hiszen a csonkafüzesi hullacsempészetnek volt két döntő momentuma, amit sohasem méltattak elég figyelemre. Egyik a festék volt, amely nem ázott el a vízben, miközben az orvostanárok azt vitatták, hogy a hulláról leválhatott a haj, sőt a köröm is. A másik, még döntőbb bizonyíték volt a hullacsempészet mellett. A csonkafüzesi *hullán ugyanis ott voltak Eszter ruhái, de nem volt rajta az ing. Vagy ha volt, nem az Eszteré volt.*

Hogy vethette le magáról egy halott a testén lévő inget? Olyan probléma ez, amelyre nem adhatott volna feleletet maga Scherlock Holmes sem. Helyette azonban válaszolt *Róth* Borbála, aki a hullacsempészet előtti napokban azért sündörgött Solymosiné körül, hogy a „dargói javasasszony számára” elkérje tőle Eszter ingét.

Igen! A hullacsempészeknek szükségük volt Eszter ingére, mert az az ing, amelyet 1882 április elsején hordott Solymosi Eszter, — véres lett. *Ilyen inget pedig nem lett volna célszerű ráadni az úsztatott hullára.*

XXV. FEJEZET.

Azexhumálás rosszul sikerül.

December 7-én tartották meg Tiszaeszláron a nevezetes hullaszemlét, amelynek során *Gladius* dr. röpiratának azt a tételét kellett volna bizonyítani, hogy „miután a hullán talált ruhaneműek Solymosi Eszter ruháinak ismertettek fel, kétségtelenül a hullát is Solymosi Eszter hullájának kell tartanunk”.¹

— Jaj annak, aki e törvényszéki orvostudomány sakterkése alá kerül! — jegyezte meg a „Függetlenség” vezércikk-írója. S a hullaszemle során ez az aggodalom teljes mértékben jogosnak bizonyult.

A vizsgálóküldöttség kora reggel érkezett meg Tiszaeszlárra, ahol Lichtmann Jakab rövid reggelizésre hívta meg a társaság rituális elemeit.² *Scheuthauer*, *Belky* és *Kovács* tanárok, *Eötvös*, a védők, valamint a pesti zsidó sajtó kiküldött tudósítói vettek részt ezen a bőséges reggelin, majd az összes hivatalos személyek kivonultak a temetőbe, ahol *Lázi* János 70 forintért és egy öltöző ruháért őrizte az ál-hulla sírját. A zsidók nem igen bíztak Láziban, mert *Weinstein* Miksa azt követelte, hogy állítsanak mellé zsidó ellenőröket is. Ennek ellenére a savanyúvizes ládát, a csonkafüzesi holttest mályvagyökérral benőtt koporsóját teljes épségben, sértetlenül találták meg. Felásták, szekérre tették, majd pedig bevitték Tiszaeszlárra egy parasztházba, ahol megkezdődött a pesti tanárok munkája.

Mindenekelőtt megmosták a hulla fogait, mert először ezekről akarták megállapítani, hogy a fogak hasonlítanak-e az Eszteréhez, akinek tudvalevőleg apró, rizskásaszerű fogai voltak. A kiszáradt, elfeketedett múmiához odavezették hát a szerencsétlen anyát s megkérdezték tőle:

— Felismeri-e?

¹ Függetlenség, 1882 november 8. (Bonyhádi Perczell)

² Függetlenség, 1882 december 9. (Bonyhádi Perczell)

— Csak ez az — felelte Solymosiné —, akit már láttam. *Nem ilyen fogai voltak az én lányomnak, hanem sűrűk és aprók.*

Scheuthauer erre újra felszólította Solymosinét, hogy nézze meg jobban a fogakat.

— Most is úgy keresztbe állanak a fogni! — mondta az anya, aki hozzátette:

— *Én a test egyéb részéről ítélve sem ismerhetem fel ezt a hullát az én lányomnak.*

Jött azután Solymosi Gáborné, aki szintén azt mondta:

— A mi Eszterünknek apró, sűrű fogai voltak, ezt *sehogysem ismerhetem fel Solymosi Eszternek.* Ez nem Eszti! Az ő fogának annyi hibája sem volt, mint egy hajszál.

Farkas Eszter és Huriné hit alatt vallották, hogy Eszternek apró, sűrűn nőtt fogai voltak, tehát a savanyúvízes ládából kivett múmia, melynek lapát-alakú, nagy fogai rendetlenül nőttek, semmiesetre sem lehet azonos Solymosi Eszterrel.

Egyedül Rosenberg Hermann, a jeles rabbihelyettes akart tanúnak jelentkezni azzal az elszánt akarattal, hogy ő majd felismeri az ál-hullában Solymosi Esztert. Bary József visszautasította, mert Rosenberg vádolva volt a hullacsempészetben való részvétellel is. Már pedig a vádlott nem lehet egyszerűsmind tanú is Magyarországon — legfeljebb Sadagorában.³

Ezzel szemben Scheuthauer professzor, akiről megállapították, hogy Bécsben még zsidó volt, valósággal terrorizálni akart mindenkit: tanút, hozzátartozót, hivatalos közeget. Neki csupán egyetlen célja volt: bebizonyítani, hogy a kiélt, öregedő, tüdővésztes, borotvált kéjnő azonos a fiatal, ártatlan Solymosi Eszterrel. A medencecsontok vizsgálatával kapcsolatban Solymosi Jánosné medencéjét is meg akarta vizsgálni azzal az ürüggyel, hogy bizonyosan talál valami hasonlóságot. Ezt a kérelmet azonban — tekintettel arra, hogy tisztességes nőn nem lehet ok nélkül effajta vizsgálatokat végezni — a bíróság elutasította.

Goromba és pökhendi viselkedését Scheuthauer azzal koronázta meg, hogy „Solymosi Zsófiához azon reá nem tartozó kérdést intézte a bíróság, a védők és többek jelenlétében, hogy *Eszternek volt-e szeretője?*” Zsófi elpirult,” többen azt hitték, hogy arculköpi Scheuthauert, de nem tette, hanem szégyenében felelte:

³ Függetlenség, 1882. december 9. (Bonyhádi Percell)

— *Ne beszéljen az úr nekem ilyeneket, mert úgy itt-hagyom, hogy olyat még nem látott.*

— Egészséges volt-e Eszter, nem köhögött-e gyakran és jó volt-e a tüdeje? — kérdezte tovább Scheuthauer.

— Csak olyan egészséges volt — felelé Zsófi —, mint én. Soha nem volt a tüdejének semmi baja.

Ezután Eötvös Károly tette fel a következő kérdést:

— Mondd Zsófi, alacsonyabb volt-e nálad Eszter?

— Sokkal kisebb volt! — hangzott a válasz, amely ismét bizonyította, hogy a kiásott múmia nem lehet azonos Eszterrel, mert ez legalább olyan magas volt, mint Solymosi Zsófia.

— Hát összemértétek magatokat? — kérdezte a sakterek védője.

— Nem méregettük egymást — válaszolta Zsófi —, hanem mindenki láthatta, hogy jóval kisebb.⁴

Mindezek alapján a felülvizsgálat során is nyilvánvalóvá vált, hogy az ál-hulla magasabb, mint Eszter volt. Beigazolt ténynek tekinthető, hogy Solymosi Eszter lábán tehéntaposás nyoma volt, — amit Szakolczai Julcsa hamis vallomása ellenére — sehogy sem tudtak megtalálni a keserűvizés láda halottján. A boncolt hulla szájában négy, növésben lévő bölcsességfogat találtak, ami egymagában is bizonyította, hogy a tudomány elfogadott elvei szerint — a holttest nem lehetett 14 éves lányé. A csontok alkata, erőssége is mutatta, hogy a csonkafüzesi holttest legalább is egy tizennyolc éves nőé.

Mikor egy szárcsonttal kapcsolatban felmerült a vita, hogy az fejletlen, törékeny, vagy kifejletten megcsontosodott, sem Scheuthauer, sem Miháلكovics nem tudták szabad kézzel eltörni a csontot. Miháلكovics erre a szokásos vascsavart alkalmazta, melynek segítségével sikerült eltörni a csontot. Erre aztán Scheuthauer konstatálta;

— Fejletlen, törékeny!

Miháلكovics pedig cinikusan megjegyezte:

— *Igen ám, de csak erőszakkal.*⁶

Megállapították — mert az országos izraelita iroda megbízásából okvetlen meg kellett állapítaniok —, hogy a hulla lehet egy tizennégyesztendős gyermeké is. Ezzel szemben kénytelenek voltak konstatálni, hogy a hulla alsó fogsora rendetlen, keresztben álló növésű. Beigazolódtott, hogy Solymosi Eszter nem volt tüdővésztes, míg ezzel szemben az exhumált,

⁴ Függetlenség., 1882 december 10. (Bonyhádi Perczell.)

⁵ Ónody Géza: Tiszaeszlár a múltban és jelenben.

idegen nő tüdővészben és vérszegénységben halt meg. A felülvizsgálat és a pesti tanárok minden körmönfontan alkalmazott tudománya sem tudta megdönteni Trájtleréknek azt az eredeti megállapítását, hogy a csonkafüzesi hulla hajzata és egyéb szőrzete borotválva volt. Végül az exhumált dadai hullán a június 20-i bírói szemle szerint a kéz-ujj körömök gondosan ápoltak, keskenyek és hosszúnövésűek voltak, továbbá a lábfej keskeny, állandó cipőviselésről tanúskodó összeszorult lábujjakkal és tyúkszemmel találtattak, a derék mieder (fűző) viseléséről tanúskodott, végül a szeméremtest hüvelye erősen tágult volt, — túlgyakori nemi élvezetről tanúskodván. Solymosi Eszter pedig meg nem dönthető bizonyítékok szerint parasztmunkától durvultkezü és körmű, szélesen terjedt láb-növésű, mezítlábolásról tanúskodó s tyúkszem lehetőségét kizáró, széjjelálló lábujjakkal bíró parasztlány volt, kinek zsenge koránál fogva sem lehetett hasonló hüvely-fejlettsége, sőt gyermeteg, ártatlan, becsületes élete köztudomású és aki szegénysorsánál fogva sem volt ismerős a mieder- (fűző) viseléssel. Mindezen beigazolt körülmények az exhumálás folytán meg nem cáfoltatván, nincs ok a június 20-i bírói szemle ebbeli adatainak döntőerejű létjogát el nem ismerni. *Tehát az exhumált dadai hulla ezeknél fogva, nem lehet Sólymom Eszteré.*⁶

Este hét óra három perckor adlak fel Eslzárról a táviratot, amely szerint a hullavizsgálat e pillanatban fejeződött be. A vizsgált hulla legkevesebb 18 éves lehet. A „Függetlenség” különtudósítója közölte azt is, hogy az eredmény, a zsidók körében leverő hatást keltett.

Eötvös a remegő eszlári zsidóknak leverten mondotta:

— *Az egész nem ér semmit. Hiábavaló volt a fáradság.*”

Maga Funták, a legelszántabb saktervédő ügyvéd is elszólta magát, mikor a boncolás befejeztével bement a községházára, ahol többen a boncolás körülményeiről beszélgettek. Valaki épp azt mondotta:

— Szerencse, hogy Isten fogakat adott az embernek. Mert ennél a hullánál már csak a fogáról lehet megtudni, hogy nem Eszter.

— Hiszen kérem — szólt közbe Funták —, *volt ott más egyéb is, amiről ezt megtudni lehetett.*

⁶ Ónody Géza: Tiszaeszlár a múltban és a jelenben.

⁷ Függetlenség, 1882 december 10. (Bonyhádi-Percell)

Bizony volt ott más egyéb is, de a nagy játszmát még sem akarta ilyen olcsón feladni a bűnpalástoló liga. Este 8 órakor Lichtmann Jakab vendégszerető házában, ahol előzőleg már nagy dárídót csaptak a pesti zsidó sajtó riporterei, ösz-szegyülekeztek a védők, professzorok és Lichtmann, valamint néhány eszlári entellektüel bevonásával megindult a nagy tanácskozás, hogy mit lehet tenni az elveszett ügyért. Schculhauer mindenekelőtt időt akart nyerni s ezért a perrenddel ellentétben megtagadta a felülvizsgálati jegyzőkönyv megszo-vegezését. Eötvös — aki maga írja —, hogy előzőleg buda-pesti és külföldi professzoroktól vett bonctani leckéket, min-dent elkövetett, hogy valami alkalmas vélemény nyilvání-tására bírja a pesti tanárokat. A lázas tanácskozásnak és keserű töprengésnek Megyery Géza, az eljáró bíró vetett véget, aki megjelenvén Lichtmann házában, a törvényekre való hivatkozással követelte a felülvizsgálati jegyzőkönyvek azonnali elkészítését.

A Lichtmann-házban folytatott tanácskozás után a pesti professzorok éjféle két órára meg is csinálták a hírhedt jegy-zőkönyvet, amely az orvosi rabulisztikának, csürés-csavarás-nak, elkendőzésnek, tudományos mezbe öltöztetett zsidó-vedelemnek valóságos mesterműve volt.

Szerencse, hogy a felülvizsgálatnál — bár csak mint bíró-sági tanú és nem kiküldött szakértő — ott volt dr. *Jósa* András, Szabolcs vármegye, főorvosa is. Talán ma is sokan tudják még, hogy dr. Jósa András annakidején a legnagyobb orvosi és közéleti tekintély volt nemcsak Szabolcsban, hanem az egész országban. Orvos-zseninek teremtette az Isten, biztos-szemű diagnosztának, babonás Aesculapnak és tudósnak, aki példátlan, szorgalmas tanulással és mindent befogadó láng-elmével előzte meg korának leghíresebb orvostudósait is. Dunántúlról, Bácskából, Kárpátaljáról jártak hozzá a betegek ezrei és az akkori magyaroknak az volt a meggyőződésük, hogy akin Jósa nem tud segíteni, azon már az Isten sem segít.

Nos, Jósa András, aki bár sohasem emelkedett profesz-szori rangra, de akinek tudománya toronymagasságban állt Scheuthauerék tudása fölött, az eszlári szemle után táviratban közölte a magyar lapokkal, hogy „*Scheuthauer eljárása több tekintetben inkorrekt volt és több tekintetben a célzatosság ismervét viseli*”.⁸

⁸Függetlenség, 1882 december 11. (Bonyhádi Perczell.)

Jósának nem volt alkalmja arra, hogy ezt az állítást megváltoztassa, mert a Scheuthauer véleménye éppoly tendenciózus volt, mint eszlári viselkedése.

A magyar lapok szinte kivétel nélkül megírták, hogy Eötvösök egész machinációja csúfos kudarcot vallott.

— Ők a legveszedelmesebb módját választották a védelemnek — hangoztatta a „Budapesti Hírlap” —, gyanúsítani mindent és mindenkit, akik érdeküknek útjába állt. Egy diadalt arattak, a hullát sikerült kiásatniok. De a hulla ingatag fogsorával, lerothadt ajkaival, üres szembögréivel, elszáradt csontvázával rájuk vigyorogva — *hazugságba hagyta őket.*⁹

A hullacsempészet tudósainak ezekután már csak egyetlen reményük maradt. Mindenáron ki kell venni az eszlári hulla csontjait a vizsgálat kezéből — gondolták ezek a megfizetett lángelmék. Beadványt intéztek hát a törvényszékhez, hogy tüzetesebb vizsgálat céljából adják ki nekik a hullát, hogy ők azt a csontok áztatása és gőrcső segítségével pontosabban megvizsgálhassák. A terv nagyon szép és a bűnpalástolók szempontjából igen-igen magasztos volt. Elvégre ha volt már egy hullacsempészet, miért ne lehetne egy második is? Pesten, ahol oly sok a hulla és még több a megvesztegethető klinikai vagy kórházi altiszt, miért ne lehetne e szerencsétlenül 18—20 évesnek látszó holttest helyére becsempészni egy 13—14 éves lány fejletlen kadaverét? Erre aztán nyugodtan rá lehetne fogni, hogy azonos Solymosi Eszterrel!

Az igen ötletesen kitervezett második hullacsempészetet azonban megakadályozta a Korniss Ferenc vezetése alatt álló nyíregyházi törvényszék, amely salamoni döntést hozott. Kimondotta, hogy csak a hulla felét, a csontok egy részét adja ki az országos izraelita iroda által finanszírozott profeszszoroknak.

Hosszas húza-vona után a hulla részei végül is az Országos Közegészségügyi Tanács elé kerültek, amely a feltett kérdésekre ekkor már csak dodonai válaszokat adhatott. A halál okát félév múlva már nem lehet megállapítani. Nem sikerült megállapítani, hogy vízbefúlás miatt, vagy pedig vészes vérszegénységben pusztult el az áldozat. Nem lehet megállapítani a halál beálltának idejét sem. Nem lehet biztosan megmon-

⁹ Budapesti Hírlap, 1882 december 10. (Széchenyi könyvtár.)

dani, hogy a hulla mennyi ideig volt a Tisza vizében. Légióként nem lehet határozottan konstatálni a holttest életkorát.

A csonkafüzesi hullaszemle felülvizsgálata tehát nem bizonyított semmit. Legfőképp azt nem tudta igazolni, hogy a megszáradt múmia azonos lehet Eszterrel. Eötvös és a bűnpalástoló liga minden fáradtsága kárbaveszett. A nagy exhumáció után csak egyetlen bizonyosság maradt. Az tudniillik, hogy a hulla ruhái a Solymosi Észteréi Voltak, de *a holttest, nem az Eszteré volt.*

XXVI. FEJEZET.

Rohling és Rotschild üzenete.

Emésztő izgalmak, meg-megújuló botrányok, sajtóharcok és politikai viharok közepette készült hál az ország a nagy tárgyalásra. Ezzel a készülődéssel egyidőben megindult a zsidóság végső rohama is. Pénzzel, megfélemlítéssel, hamis tanúkat szerezni, megrágalmazni a vizsgálat vezetőit, alantas közegeit! Ha lehet, elvonni a pert az illetékes nyíregyházi törvényszék elől! Ha nem megy: legalább visszavonatni Móric vallomását!

A hamistanúk megszerzése, a sajtó finanszírozása, a független vélemény elnyomása volt a legfőbb cél. A zsidóság ekkor már teljesen fejét vesztette, mert látta, hogy a magyar nép semmi mást nem akar, csak az igazság kiderítését. És épp ez az, ami katasztrófa lett volna a világ zsidóságá számára.

A legelső cél volt Móric meggyúrása. Létrát támasztanak a vármegye falához és a zsidófiúhoz így akarnak bejutni Heumann ügynökei. Más alkalommal a vármegyeháza előtt álló ör faköpnögyében két lapuló zsidót találnak, akik Mórichoz akarnak feljutni. Az őrizet azonban gondos, tehát meg kell próbálkozni legálisnak látszó megoldásokkal is. *Feuermann* Sára, a tisztos nagymama, húsvét alkalmából *Zoltán* János alispánhoz fordul, mert „vallási kérdésekről” akar beszélni Móriccal. Meg akarja tudni, hogy húsvétra óhajt-e Móric rituális ételeket enni. Az alispáni véghatározat erre közli, hogy a beszélgetést csak két tanú jelenlétében és csak magyar nyelven folytatandó társalgás alakjában engedélyeztetik.

A terv, a Heumen-féle éjszakai összejöveteleken kieszelt rábeszélési kísérlet tehát újra megbukik. Nem baj! Akkor hát meg kell próbálkozni más eszközökkel. Szabolcsi-Weinstein Miksa, hogy egy kis részvétet keltsen a sakterek iránt, *a letartóztatottak feleségeit küldöttségileg vezeti Pauler Tivadar igazságügyminiszter és Tisza Kálmán miniszterelnök elé.*

¹ Függetlenség, 1883 április 21. (Bonyhádi Percrell.)

Miközben a zsidóság a főtárgyalás elhalasztására törekszik, ők a magyarság felé, az ország miniszterelnökénél gyors elintézetést sürgetnek az eszlári ügyben, ők el akarják terjeszteni azt a hitet, hogy a főtárgyalás csakis az ő érdekük, mert nekik-fog igazágot Hozni.

Végre aztán jelentik a lapok, hogy a főügyészség indítványa elkészült. Szóról-szóra közlik a sakterek vád alá helyezését, mire a szabolcsi zsidók között valóságos lázadás tör ki. Micsoda sérelem, milyen felháborító okvetetlenkedés az, hogy a magyar bíróság ki akarja deríteni a teljes igazságot?

Több zsidó odanyilatkozott — közli az egyik nyíregyházi tudósító —, hogy ha a törvényszék csak kimondja a vád alá helyezési határozatokat, akkor ez a vérvételi gyilkossággal gyanúsított sakterek morális elítélésével egyenlő és nekik; haladott szelleműeknek nem marad más hátra, mint kikeresztelkedni.²

A lapok megint betűről-betűre közlik a vádindítványt, melyet aztán kihirdetnek a letartóztatott sakterek előtt, miközben *Ábrányi* Lajos ceruzahegyre veszi és lerajzolja a tárgyalóterembe felvezetett összes saktereket.

Nyíregyházán újra megjelenik Eötvös és az ottani zsidók újra terjesztik a legvadabb meséket. Nyíltan beszélnek, hogy *négyezer forintot kap, aki Móricot vallomásának megváltoztatására bírja*. Ha viszont Móricot valaki úgy be tudja tanítani, hogy vallomása teljesen megfelel a bűnpalástoló liga szándékainak, annak hatezer forint üti a markát. Künn a falukban, legelsősorban pedig Tiszaeszláron féktelenül folyik az agitáció, amely már nem is egy főtárgyalás előkészületeihez, hanem valami liberáliskorbeli választási agitációhoz hasonlítható. Pénzt fog kapni mindenki, aki hajlandó a zsidók mellett vallani. Ezzel szemben megfenyegetik az eszláriakat, hogy börtönbe juttatják mindazokat, akik „hamis vallomással” eltagadják Eszter kiletét.

— *Ez a zsidóság számára életkérdés!* — mondja egy elszánt eszlári izraelita.³

A lapok már közlik az elkészült vádindítvány indokolását is, aztán jelentik, hogy a főtárgyalást június 4-re kitűzték. A főügyészség — miért, miért nem — 15 napi halasztást kér, amit meg is kap, úgy, hogy a nagy per kezdete július 9-re tolódik ki.

² Függetlenség, 1883 május 6. (Bonyhádi Perczelli.)

³ Függetlenség, 1883 június 17. (Bonyhádi Perczelli.)

Most már nyilvánvaló, hogy elközelített a mérkőzés döntő fordulata. Eötvös újra megérkezik Nyíregyházára. A világsajtó elküldi tudósítóit Szabolcs fővárosába, ahol már minden előkészület megtörtént a nagy döntésre. Csak a zsidóság nem tud és nem akar nyugodni. Meg akarja vesztegetni azokat, akik jelen voltak a hullafelismerési eljárásnál és a nyíregyházi izraeliták titkolózás nélkül beszélnek már, hogy *a hullaszemle tanúi közül 700—700 forintot kap, aki az árhullára rámondja, hogy az mégis csak Solymosi Eszter volt.* Móric környezetéből meg akarnak vásárolni egy befolyásos személyt és emellett Tiszaeszláron is folynak az otromba machinációk. A keresztény lapok hírüldadják, hogy itt legelsősorban Huri Andrásné környékeztetik az Eötvös—Heumann-iroda kiküldöttei, őt szeretnék rábeszélteni arra, hogy nagyobb összegért vállalja magára a bűnt, vallja a főtárgyaláson, hogy Esztert megverte és a lány ezért bujdosott el. *Még nagyobb összeget kapna, ha azt mondaná, hogy a lányt 500 forintért eladta antiszemitáknak.*

Ugyanakkor tombol és dühöng a terror mindenkivel szemben, aki azt akarja, hogy érvényesüljön a független magyar bíróság pártatlansága. Weinstein-Szabolcsi Miksa a többi zsidó hírlapírókkal és sajtó-élharcosokkal ott van mindenütt, ahol keresztezni lehet az igazság útját, vagy szerezni lehet egy hamis tanút. A külföldi sajtó a rágalmak özönét zúdítja a magyar igazságszolgáltatásra. Nincs vége, nincs hossza ennek a zsidó ádázkodásnak, amely olyan apróságokban is megnyilatkozik, hogy például Mandel Pál nyírbátori képviselő bepereli választói nagy részét és visszaköveteli tőlük azokat a forintokat, amelyeket a soha vissza nem adás reményével osztogatott nekik, mikor voksokra volt szüksége. A képviselő úr akcióján fél Nyírbátor tönkremegy. Egymásután árverelik el a két-háromholdas birtokokat, a belsőségi házakat és Mandel megbízottai *nem titkolják, hogy az akció csupán azok ellen irányul, akik hiszik, vagy hirdetik, hogy az eszlári sakterek mégis bűnösök. Ezekben a napokban az Ország minden városában titkos feketekönyveket készítenek az ismertebb antiszemitákról és — mint Hódmezővásárhelyről hírüldadják — sabeszestéken a zsinagógában átkozzák el ezek neveit.*

A megalázott, megfélemlített, agyonterrorizált keresztény társadalom öntudatának utolsó maradványa ezekben az órákban lángol fel utolszor. Debrecenből négyszáz polgár megbízásból díszserleget hoz Bary Józsefnek a „liberalizmus városá-

nak” hatalmas deputációja. A serlegre egyetlen jelmondat van vésvé:

„*Legyen igazság, vagy vesszen a világ.*”

Szathmáry Károly mondja el a debreceni magyarok üdvözlő szövegét, melyre Bary válaszol:

— Szívesen veszem tolmácsolását azon elfogulatlan polgártársak őszinte bizalmának, akik a magyar igazságszolgáltatás meghurcolására, az igazság kiderítésének megakadályozására törekvő és e törekvésben a legundokabb eszközöktől, vissza nem riadó tömeggel szemben védelmére kelnek az utóbbi időben üzletszerűen megtámadott bírói függetlenségnek.⁴

S miközben utoljára összeütköznek a szemben álló erők» Nyíregyháza készül a főtárgyalásra. A törvényszék kölcsönkéri a vármegyeháza nagytermét, a helyjegyekért megostromolják az elnöki irodát, a táviróhivatal személyzetét megszorítják és a zsidóság lapja, a „*Pester Lloyd*” minden napra. 6 órai távirószolgálatot foglal le magának. Az újonnan felállított csendőrség osztagait megerősítik. Közben jönnek, csapástul áradnak Nyíregyházára a külföldi laptudósítók, a nagy világújságok és a fővárosi sajtó munkatársai.

Már villamosfeszültséggel van tele a légkör. Már elektromos szikrák pattognak a szabolcsi megyeháza körül, mikor két feltűnően érdekes értesítés érkezik Magyarországra. Egyik egy levél, amelyet a világ legismertebb talmud-tudósa, Rohling Ágoston írt Ónody Gézának. A másik egy rövid értesítés, mely Rotschild állásfoglalását közli. Rohling azt írja:

— *Miután „válaszomban a rabbinusokhoz” azt mondtam, hogy a Talmudban, amennyire ezt nyomtatásos szövegből ismerjük, nem találtam a zsidóknak rituális gyilkosságaira bizonyítékot, azt vitatják a zsidók, hogy ilyesmi irodalmukban egyáltalán nem fordul elő.*

— *Kötelességemnek ismerem most, mikor ily eset épp a bíróság előtt tárgyalatik, értesíteni Nagyságodat, hogy fentebbi iratom szerkesztése után Montefiore Mózes jeruzsálemi vállalata által még 1868-ik évben kiadott oly héber munkának jutottam birtokába, amelynek 165/á. lapján az van írva, hogy „nemzsidó szüzek vérének kiontása a zsidókra nézve módfelett szent cselekedet, hogy az így kiontott vér az égnek igen kedves és a zsidóknak megszerzi Isten irgalmát”.*

Ez a rövid kivonata az egész helynek, melyet szószerint lefordítva, rövid idő múlva a nyilvánosságnak át fogok adni.

⁴ Függetlenség, 1883 május 29. (Bonyhádi Perczell.)

A fentebbi valóságára, ha szükséges, kész vagyok a bíróság előtt esküt is tenni. 1883 június 19. Dr. Rohling Ágoston:”

Mindezek után pedig a „Függetlenség”-ben megjelent a következő hír:

Rotschild és a magyar kormány. A berlini: Neue Deutsche Volkszeitung a következőket írja: Nem antiszemita lapokban, hanem osztrák-magyar zsidó lapokban olvastuk a következőket: Rotschild a magyar pénzügyminiszterhez, Szapáryhoz egy sürgönyt intézett azzal a felszólítással, hogy a kormány a tiszaezlári perrel ne csináljon semmi feltűnést, mert ellenkező esetben ő (Rotschild) a magyar államhitelt minden lehető eszközzel aláásni fogja.”⁰

A tiszaezlári bűnper — ma már nem lehet tagadni — nem Rohling, a tudós értesítése, hanem Rotschild, a barbár sakterekkel szolidaritást vállaló zsidó császár értesítése alapján indult a végkifejlés felé.

* Függetlenség, 1883 június 2° λ iliiyihi'uli Poxczdl.)
ú riiggotJeuség, 1883 július* 3. (Uonyhúdi •IOivçHI.ı

XXVII. FEJEZET.

Megkezdődik a nagy tárgyalás.

Zsúfolt tárgyalóteremben kezdődött meg a tiszaezlári bűn főtárgyalása, amelynek kezdetén Korniss Ferenc elnök enunciaciót tett.

— Ezen királyi törvényszék — mondotta —, valamint eddig a különböző áramlatok közepette olykor méltatlan, gyanúsítások, máskor rosszakaratú ráfogások dacára is a bírói függetlenségét teljes mértékben megtartotta: ezen függetlenségét most, az utolsó órában is megtartani igyekszik & semmi mást nem akar, mint egyedül a való, tárgyilagos igazság kiderítését.

— A törvénnyel kezében és az igazság érzetével szívében lép a megoldás elé.¹

Alig hanzott el az elnök szózata, mikor a magyar igazságszolgáltatás történetében páratlanul álló esemény következett be. A formaságok elintézése után szólásra emelkedett *Szeyffert* Ede főügyészhelyettes, hogy előterjessze a vádat. A közvád képviselője vád helyett hatalmas védőbeszédet mondott a sakterek mellett. Csak egy embert vádolt, Bary Józsefet, a vizsgálóbírót, akiről azt mondotta, hogy „*egy középkori babona bizonyítékait hajszolta, lázas buzgóssággal*”. Nekironzott az Országos Egészségügyi Tanácsnak is, melynek felülvéleményél „indokkal el nem látott orákulumnak” csúfolta.

— „Mondám, lázas tevékenységgel folytatta a vizsgálóbíró úr az előnyomozást — hangoztatta a főügyészhelyettes. Látjuk őt, jönni, menni. Kutat a tiszaezlári zsinagógában, s a házakban, megbolygatja a halottak sírjait, vérnyomokat,, hullát keres a közelben, s a távolabbi vidékeken. Nyomoz a föld alatt s a föld felett, vízben és szárazon.: ámde sehol nyoma az élő, vagy halott Solymosi Eszternek, sem eltűnésekor viselt ruhája legkisebb foszlányának sem.”²

¹ Tiszaezlár, Napi Értesítő, 1883 június hó 10.

² Tiszaezlár Napi Értesít. 1883 június hó 19.

A kitűnő főügyészhelyettes csak éppen arról feledkezett meg, hogy a csonkafüzesi holttest Solymosi Eszter ruhájában került elő. Solymosi Esztert azonban soha senki nem találta meg.

Végezetül Szeffert felvétette a kérdést, hogy mi volt a büntett indító rugója. E kérdés — úgymond — nincs tüzetesen kifejtve a vádhatározatban, pedig nem lehet előle kitérni, vagy megkerülni, mert csak annak kiderítésével lesz a gyilkosság büntettének minden konstruktíveleme megállapítható, ha kimondható az: embernek előre megfontolt szándékkal megöletése.

— Felelek tehát a ma kérdésre és kinyilvánítom — mondotta Szeffert —, hogy a vádlottak ellen a vallásszertartási gyilkosság gyanúja forog fenn.³

Ezt sem a vizsgálóbíró, sem a királyi törvényszék nem mondotta egy pillanatig sem. A főügyészhelyettes azonban — felső utasításra — így akart segítségére sietni annak a zsidóságnak, amely őt világrészen hirdette, hogy Magyarországon egy középkori boszorkányper folyik.

Mikor Szeffert befejezte a beszédét, kint rettenetes égi háború tört ki! Dörgött és villámlott, s elemeket túlharsogva, Korniss Ferenc tanácselnök sztentori hangja szólalt meg:

— *Arra nézve, hogy az előterjesztett vádnál leginkább mentő okok használatnak, melyek főképp a védelemhez tartoznak, semmi megjegyzésem nincs.*

Ebben a pillanatban a tárgyalótermet zsúfolásig megtöltő közönség köréből feltört a viharos tetszésnyilvánítás, amely túlharsogta ínég a nyári égi háborút is.

Miután az elnök csendre intette a közönséget, lefolytatta:

— *Azonban vissza kell utasítanom azt, mintha a törvényszék kiküldött vizsgálóbírója lázas tevékenységgel a föld felett és a föld alatt leutalva és a holtak nyugalmát felzavaróan műhődött volna.*

Nem ezt tette, hanem a kötelességét!

— Vissza kell továbbá utasítanom azt is, mintha a törvényszék az egész vizsgálat folyama alatt, vagy annak fejlődése folyamán a vádban a vallásszertartási gyilkosságot tekintette volna és ezen ügyet, mint ilyet kívánta volna ellátni.⁴

³ Tiszaeszlár, Napi Értesítő, 1883. június hó 19.

⁴ Tiszaeszlár, Napi Értesítő 1883. június hó 12, 14

A mélyhatású kijelentés után az elnök számbavette a vádlottakat, majd pedig a bírói emelvény elé hívta Solymosi Jánosnét, aki részletesen elbeszélte a már ismert körülményeket, amelyek között a leánya eltűnt. Míg a kihallgatás tartott, a táviró szétvitte Szeyffert Ede közvádoló védőbeszédének hírét, ami az egész országban általános felháborodást és megbotránkozást keltett.

A „*Budapesti Hírlap*” rendkívül heves és éles támadást intézett a védőbeszédet mondó közvádoló ellen, mire a kormánypárti „*Nemzet*” kommunikét közölt, mely szerint a főügyészség a támadás miatt megindítja a keresetet a „*Budapesti Hírlap*” ellen. Báró *Kaas* Ivor erre közölte, hogy az inkriminált cikket ő írta.

— Megróttam Szeyffert úr eljárását — hangzott a nyilatkozat —, fenntartom nézetemet és felelek róla a törvényszék előtt. Remélem, hogy velem, mint vádlottal szemben a királyi ügyészség jobban fogja teljesíteni kötelességét, mint a tiszazslári gyilkossággal vádoltak ellen.⁵

Eközben a nyíregyházai tárgyalóteremben megkezdődött Schwartz Salamon harmincnyolcéves vádlott kihallgatása. Mikor eleje tárták a kérdést, hogy miért vágta át Solymosi Eszter nyakát, a fajöntudatos izraelita eképpen felelt:

— Mindenki bizonyítani fogja, hogy az ilyen büntett nemcsak a társadalmi, hanem egyszersmind a természeti törvények által is megvan tiltva. Nekünk, mint izraelitáknak különösen a Mózes törvényei által halálbüntetés mellett van megtiltva, tehát nemcsak valláskülönbség nélkül, van megtiltva az ilyen büntett, hanem lehetetlen is, véghez nem vihető.

Mikor az elnök megkérdezte, hogy miért jelentkezett önkéntes vallomástételre, és miért mondta, hogy Solymosi Esztert ágyonütötte, az Eötvösök által kitanított Schwartz Salamon eként felelt:

— Egész elfogadásunknak nem tudtam törvényes alapot adni. Tehát *én azt a hatóság részéről üldöztetésnek tekintetem*, s ennek következtében elhatároztam, hogy inkább föláldozom magam, mintsem hogy itt szenvedjek én és szenvedőnek a többiek.

A fő vádlottból, az eszlári gyilkosság tetteséből a bünpalászló szövetkezel tanításainak hatása alatt tehát, így lett szegény, üldözött, ártatlan zsidó.⁶

⁶ Budapesti Hírlap, 1883 június 28. Nemzeti Múzeum hírlaptára.

Hozzá hasonlóan tagadlak a többi vádlottak is. Elővezették, Wollner Hermann izraelitát, a nevezetes koldus zsidói, aki a tiszzaeszlári gyilkosság után oly nehezen került kézre. Természetes, hogy Wollner Hermann is mindent tagadott. Utána Buxbaum Abrahámra kerül a sor, akit jiddis nyelven kellett kihallgatni, mert egy szót sem tudót magyarul. Előadta, hogy Neu-Szandetzben született, Galíciában. Tanítói pályára készült s a mult esztendőben jött Tiszzaeszlárra, mert hallotta, hogy ott kántort keresnek, s neki igen szép hangja van. Eszter eltűnése napján, 1882 április 1-én történi a zsinagógában a próbakönyörgés. Ezután Süszmannal, egyenesen hazamentek, ő pedig ebéd után lefeküdt egy padkára aludni.

Elnök: — ön ellen az a vád, hogy közreműködött Soly-niosi Eszter meggyilkolásában.

Buxbaum Ábrahám: — Az az ember, aki reám ezt mondja, az egy hazug, „huncfut” ember.

Kihallgattatott ezután Braun Lipót, aki pökhendien, fölényesen állott ítélőbírái elé s a vádra vonatkozólag azt mondotta, hogy az nem történhetett meg.

— Egy sakternek — hangoztatta — a legszentebb embernek kell lenni, s ha nem az, nem is választják meg.⁷

Ezekután került a sor a tiszzaeszlári per egyik legfontosabb és legizgalmasabb részletére, Scharf Móric koronatanú kihallgatására.

Egy pillanatra csend lett a tárgyalóteremben és a hallgatóság lélekzetfojtott érdeklődése közepette vezették be a terembe a tizenégyeszlendős zsidógyereket, aki egyik legrejtélyesebb szereplője volt a világraszóló bűnyünek.

⁶ Tiszzaeszlár, Napi Értesítő, 1883 június hó 19. II.

⁷ Tiszzaeszlár, Napi Értesítő, 1883 június hó 19. II.'

XXVIII. FEJEZET.

Móric nem tágít.

Scharf Móric megjelenése után az elnök rendeletére az összes vádlottakat bevezették a terembe, majd a védők néhány okvetetlenkedő megjegyzése után Korniss Ferenc elnök maga elé szólította a fiút:

— Figyelmeztetek, hogy mint tanú állasz a kir. törvényszék előtt. Vallomásod igen nagyfontosságú, de mindenekelőtt azt is tudodra adom, hogy édesapád és mostohaanyád ellenében tanúskodni nem tartozol. Ha vallomásod folyamán előjönnek olyan körülmények, melyek édesapád vagy mostohaanyádra vonatkoznak, azokat elhallgathatod. Idegenek irányában azonban tanúskodni tartozol.¹

Móric bólintott, majd az elnök kérdéseire ekénl mondta el a tiszaezlári húsvétszombat véres történetét:

— 1882-ben, midőn összegyűltek a tiszaezlári zsidók, voltak olt idegenek is. Schwartz Salamon tiszalöki metsző és a téglási metsző, akiknek nevét nem tudom és vagy nyolcfélkilenc tájban kezdődött az ima, tizenegy óráig. Akkor eltávoztak az izraeliták. Schwatz Salamon és a téglási metsző ottmaradtak és azt mondták, hogy imádkozás végett maradnak a templomban. Én eltávoztam apám házába. Később egy koldus zsidó ember, aki pénteken jött hozzánk és szombatig ottmaradt, valamint az apám behívott egy leányt. A koldus zsidó bevezette Solymosi Esztert a templomba, azt mondván neki, hogy valamit akarnak hozatni vele. Később, egy negyedóra múlva a templomból jajgatást hallottam. A kulcslyukon benéztem és láttam, hogy Solymosi Esztert a téglási és tartfali metszők lenyomták a földre, Schwartz Salamon megvágta a nyakát, a vért kieresztette és egy cserépfazékba untölte.

— Azután Weiszstein Lázár, Lusztig Sámuel, Jungerl Adolf és Braun Ábrahám a templomba mentek, én eltávoztam a templom ajtaja mögül és nem tudtam, hova tették

¹ Tiszaezlár, Napi Értesítő 1883, június hó 19. III.

a kulcsol. Miután Solymosi Esztert a zsinagógában meggyilkolták és a kulcsot a pitvar ablakban megtaláltam és bezártam a külső ajtót.

— Nem láttad, hogy hova tették a hullát? — kérdezte az elnök.

— Úgy képezem, hogy kivitték a pitvar ablakán, a szalmába elítették, azután a Tiszába dobták.

Ebben a pillanatban felemelkedett helyéről Scharf József és örjöngő dühvel kiáltotta a fia felé:

— Le van ez írva nálad fiam!

Elnök: Megjegyzem, hogy Önt a fia egy szóval sem vádolta.

Scharf József: Én is ott vagyok, ahol a többi, én követelem, hogy mondja meg, ki tanította erre a hazugságra?!

Elnök: Amit a kir. törvényszék előtt előadtál, mind igaz és megtörtént dolog?

Scharf Móric: Igenis!

A zsidóság számára megdöbbentő kijelentés után sietett felállani Friedmann Bernát védő, aki a következő előterjesztést tette:

— Méltóztassék megkérdezni a tanútól, tudja-e, miszerint azért, amit a törvényszék színe előtt mond, a törvény oltalma alatt áll és ha igaz és nem valótlan, nincs hatalom a világon. aki amiatt őt bánthatná, fenyíthetné, kínozhatná? Ő itt szabadon, a nyilvánosság és a törvény oltalma alatt van. Ha tehát azt érzi, hogy nem igaz amit vall, ne féljen, mondja meg az igazat.

— Én elmondom, amit tudok — felelte Scharf Móric —, többet nem mondhatok.

Elnök: Igaz, hogy téged Recsky csendbiztosnál fenyegetések között indítottak bizonyos vallomások megtételére?

Scharf Móric: Engem nem bántott Recsky csendbiztos úr, sem pandúrjaival, sem egy ujjal is.

Elnök: Az állítatik, hogy téged betanítottak volna vallomásra!

Móric: Engem nem tanított rá senki.

Elnök: Ismered-e milyen roppant büntény az, mellyel te ezen embereket vádolod?

Scharf Móric: Igenis tudom!

Eötvös Károly ekkor felemelkedett helyéről és a következő kérést terjesztette elő:

— Méltóztassék hozzá azt a kérdést intézni, hogy ezt a vallomását nem tudja-e versben is felmondani?

A tárgyalóterem intelligens magyar közönsége ekkor vette észre először, hogy milyen terrorral és mennyi gyanúsítással akarja megtámadni a védelem a vizsgálat eredményét. Korniss Ferenc elnök azonban máris lecsapott az izgága védőre:

— *A tárgyalás komolyságát ennyire profanálni nem engedem. Erre csupán ennyi a felelet.*

A zsidó lapok természetesen nagy szenzációt akartak csinálni Eötvös Károly fejlett technikával megtett kijelentéséből. Másnap azonban, amikor a keresztkérdésekre került a sor és Móric órákon át állta Magyarország akkori legjobb védőügyvédjeinek pergőtüzet, be kellett ismerniök, hogy ez a fiú nem lehel betanítva.

A tárgyalóteremben támadt zaj és idegesség csillapultával. Korniss Ferenc elnök Schwartz Salamonhoz fordult:

— Megértette a fiú vádját?

Mire megkezdődött a nagy esküdözés:

— *Bebizonyítom, hogy az lehetetlen — csattant fel Schwartz Salamon. — Bebizonyítom a Szentirással! — folytatta —, mire a közönség körében kitört a viharos derűtség. — Bebizonyítom a világtörténelemmel, bebizonyítom élményeimmel, mert lehetetlen, hogy egy izraelita vallási szempontból gyilkosságot véghezvihessen. Mindenki láthatja, hogy e fiú tanítva van erre.*

— *Nem igaz! Engem nem tanított senki! — szolt közbe Scharf Móric.*

Wollner Hermannak szintén szemébe mondotta Móric, hogy ő vezette be a zsinagógába Solymosi Esztert.

— *Der Hund! Der Lauskerl! — felelte erre zengzetes zsargonban a tiszzaeszlári szénaboglya hú őrizője.*

— *Szemembe mered ezt mondani? — kérdezte ezután németül.*

— *Kimondom! De magyarul! — felelte Scharf Móric- aki ezután szemébe nézve a vádlottnak, magyarul mondotta:*

— *Maga is jelen volt, mikor Solymosi Esztert meggyilkolták!*

— *Én is jelen voltam? — kérdezte vissza a kérdést Buxbaum, aki a következő pillanatban nagyot krákogott és ősi szokás szerint szembeköpte Scharf Móricot.*

— *Mutass erre egy tanút! — üvöltötte a vádlott zsidó.*

— *Mutassa elő hát a lányt maga! — felelte hidegvérrel Móric.*

Annyira izgalmas, annyira drámai volt a jelenet, hogy hatása alatt a vádlottak padjáról felemelkedett Móric apja. Schaff József is, aki a fia felé fordult, hogy pofonüsse azt. Hirtelen a börtönőr ugrott kettejük közé.

Scharf József a törvénytisztelő hazafi, erre így kiáltott a börtönőrrre:

— Coki!

Móric azonban nem hagyta magát. Csendesen figyelmeztette az apját:

— Ha nem viseli rendesen magát, beviszik a dutyiba.

Ez alkalommal derült ki először, hogy Móric apjával és az egész zsidósággal szemben is állja a vallomását. A bűnpalástolók úgy magyarázták ezt, hogy a fiút betanították, a zsidóság elleni gyűlöletre nevelték. A valóság mégis csak az volt, hogy a zsengekorú fiú nyilvánvalóan a zsinagógában átélt élmények hatása alatt, lelki katasztrófán ment keresztül. Meggyűlölte a zsidóságot, mert bármennyire is abból született, abban nőtt fel, nem tudta elhinni, hogy a gyilkolásnak köze lehet a valláshoz.

Braun Lébl, a „szemtelen ember” volt a következő vádlott, aki azt követelte, hogy neki Móric zsidó-, vagy német nyelven mondja szemébe vallomását.

— Ha maga nem tud magyarul — felelte Móric —, én meg nem tudok másképpen.

Ennek ellenére pontosan elmondotta, hogy Braun Lébl és Schwartz Salamon fogták le Solymosi Észtert, együtt vágták át a nyakát. Ugyanilyen eredménnyel jártak a többi szembesítések is, mire az elnök közölte, hogy a keresztkérdések a a következő tárgyalási napon fogja megkezdzeni.

Június 20-án először Móric apjának, Scharf József vádlottnak kihallgatására került sor. Természetes, hogy mindent tagadott. Mindent meg tudott magyarázni. Fontos kérdés volt azonban, hogy Eszter eltűnése napján, mikor feleségével együtt kisetett, a leányát kereső Solymosiné előtt, miért beszélt a hajdúnánási vérvádról, mikor ilyesmivel akkor még senki sem gyanúsította a zsidókat.

— Csak annyit mondtam — ismerte el Scharf József —, hogy Nánáson egy keresztény lány elveszett s ott is ráfogták hogy a zsidók metszették meg.

Scharf József tehát nem tagadta, hogy Eszter eltűnésének napján olyan vád ellen védekezett, amely akkor még fel sem merült, amely még senkinek nem jutott eszébe.

Kihallgatása után nyomban Móricot vezettek a bíróság elé, s a koronatanút ismét figyelmeztette az elnök, hogy nem kötelessége vallomást lenni anyja és apja ellen. Ezzel megkezdődött a tiszaezlári bűnper legizgalmasabb és legérdekesebb része. Megindult a védők rohama, amelynek során azt kellett volna igazolni, hogy Móricot betanították és hogy a zsidófiú szajkó módjára adja elő vallomását.

Ez a jogászi offenzíva teljes csődöt mondott.

Először arra nézve kérdezték ki, hogy rosszul bántak-e vele szülei és hogy haragudott-e azért rájuk? A válasz nemleges volt. Majd arról faggatta Korniss elnök a fiút, hogy miképpen hívták be április 1-én Solymosi Esztert. Elmondotta, hogy látták, amint a Tiszagálon a lakásuk, illetőleg a zsinagóga felé közeledik s erre elhatározták, hogy levetélik vele a szombati gyertyákat, melyekhez nem volt szabad hozzányúlani hihű zsidóknak. A későbbi helyszíni szemle megállapította, hogy Móric etekintetben is igazat mondott, *mert akár ő, akár apja pontosan láthatta, miként közeledik a zsinagóga felé a kislány, akit attól kezdve nem látóit emberi szem.*

Továbbiak során azt állította Móric, hogy őt az édesapja szólította fel: invitálja be a házba Solymosi Esztert, aki vallomása szerint sietve jött Ó-falu felől. Ez meg is történt, mire a koldus zsidó a zsinagógába csalta Esztert, akit ott kivégeztek, ő a kulcslyukon keresztül nézte a szörnyű jelenetet.

Scharf József, miként a többi vádlott és tanú, tagadott. Móric azonban mindent szembe mondott apjának. Hiába próbálták megfogni, hiába akarták kiforgatni szavaiból, a legkisebb részletekben is pontosan elmondta, leírta a gyilkosság lörténetét.

Természetesen a védők erre tudni kívánták, hogy Nagyfaluban nem kínvallatás alapján vallott-e Móric.

— Igaz-e — kérdezte az elnök —, hogy Becsky csendbiztos téged bántott?

— Nem bántott!

Elnök: Ütött-e valaki?

Móric: Nem!

Elnök: Azt mondják, hogy láttak téged, midőn visszajöttél, és egészen meg voltál görnyedve.

Móric: Nem igaz, akkor hívják meg Recskyt.

Eötvös Károly hosszasan faggatni próbálta Móricot, hogy 'milyen körülmények' között tette meg és írta alá a nagyfalusi vallomását. A gyermek ill sem jött zavarba, hanem pontosan

elmondotta, hogy elsősorban minden kényszer nélkül beszélte a tiszaeszlári gyilkosság történetét.

A keresztkérdések Niagara-szerű zuhatagában Székely védő arról kezdte kérdezni Móricot, hogy ki hívta be házukba Solymosi Esztert.

— Apám hívta be, de engem küldtek érte.

Székely: Hát mondja meg, ki vetköztette a leányt?

Móric: A koldus zsidó!

Székely: Mondja meg, mikor ment a templom ajtóhoz?

Móric: Mikor hallottam a kiáltást!

Székely: És mi történt tovább?

Móric: Láttam, hogy Esztert lenyomta a földre két sakter és a koldus zsidó és a másik pedig elvágta a nyakát.

Hosszadalmasan és tendenciózusan Heumann védő kezdte ezután faggatni a fiút, hogy a sakterek miért ölheték meg a keresztény leányt.

Móric: Talán a törvényben van, hogy szükségük van keresztény leány vérére.

Korniss elnök fordult ezután a fiúhoz s azt kérdezte:

—Vagy te azon hiedelemben, hogy ha nem úgy vallasz, mint eddig vallottál, akkor meg fognak büntetni?

—Nem vagyok!

... Reggel kilenctől délután két óráig tartott a védők keresztkérdéseinek pergőtüze, de Scharf Móric egyetlen alkalommal nem ingott meg.

Friedmann Bernát volt az utolsó kérdező. Aziránt érdeklődött, hogy Eszter nyakának átvágásakor ki tartotta a tányérokot?

— Schwartz Salamon — felelte Móric.

Friedmann: De ha ő tartotta a tányért ki vágta át a nyakát?

Móric: Azt is Schwartz Salamon tette.

Friedmann: De hogyan lehetett az egyszerre V

Móric: Az egyik kezében kés, a másik kezében tányér volt és mikor megvágta, hamar letette a kést, a fazék pedig még mindig ott állott mellette.

Scharf József: Nem tudod mi van a tízparancsolatban? Ahhoz tartsd magad, hiszen még zsidó vagy ezideig.

Móric: Már nem vagyok többé!!!

Scharf József: Már kikeresztelkedtél? Akkor elvágom a torkomat, adjanak egy kést!

Scharf József valóban megszakgatta a kaftánját, azonban Móric kihallgatása mégis szánalmas eredménnyel végződött a zsidóságra nézve.

Bary József, az eszlári ügy vizsgálóbírája írja könyvében, hogy mikor az ország egyik legélesebb elméje Eötvös, a legelső kriminalisták egyike Friedmann és még három védő, meg a főügyészhelyettes voltak a kérdezők, egyetlen pillanatra sem jött zavarba Scharf Móric. Ellentmondásba nem keveredett s így kétségtelenné vált, hogy *betanításának még csak a leghalványabb lehetősége is teljességgel ki van zárva.*

XXIX. FEJEZET.

Terhelő tanúk.

Június 21-én a folytatólagos tárgyalás azzal kezdődött, hogy kihallgatták Solymosi Eszter édesanyját, aki elmondta, hogy a leánya Hurinénál szolgált s egy esztendőre tizenöt forint, valamint egy pár csizma volt a bére. Ebéd után két óra lehetett, amidőn Huryné átszaladt hozzá és közölte vele, hogy Eszter, akit a boltba küldött, nyomtalanul eltűnt. Nyomban a keresésére indultak, azonban sehol sem találták. Hosszadalmas faggatás során elbeszélte az eset minden körülményét Eötvös Károly védő a vallomást, mely minden tekintetben alátámasztotta a Scharf Móric által elmondott adatokat, a következő módon akarta gyengíteni:

— Olvastam — mondotta többek között —, hogy Németországban a maga számára hatezer tallért gyűjtöttek és azt el is küldték önnek ide Magyarországra. Nem tud erről semmit?¹

— Én *nem tudok róla* — felelte Solymosiné.

Eötvös Károly ezután az anya szívére szeretett volna hatni.

— Gondolja meg lelkem, azokat a dolgokat — mondotta —, amelyek a leánya, eltűnése körül forognak és ha csak kétséget is talál magában, hogy mégsem ezen szerencsétlen vádlottak révén tűnt el a leány, hanem más modor. is történhetett halóla, ha van ilyen kétsége...

Solymosiné: Olyan nincs!!!

Eötvös ezután elsütötte a nagyágyút és előállt a legaljasabb váddal, amely a sakterek áldozatának emlékét leginkább meggyalázhatta.

— Igaz-e, hogy szegény Eszter megesett és hogy szegyenében ölte meg magát?

Solymosiné összecsapta a kezét és haragra gyúlt arccal felelte:

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő, 1883 június 21. I. melléklet az ötödik számban.

— Haragudjék meg rá a csillagos ég, aki rá merte a száját eresztetni.

Eötvös azonban hidegvérrel folytatta a kérdezést:

— Nem hallott erről, nem vett észre semmit?

— *Óh ég!!!! — rogyál le, hogy ilyeneket is kell hallanom!* — jajdult föl a kétségbeesett anya.

Friedmann, Székely Miksa, megpróbálták ezután ellentmondásokba keverni Solymosinét, aki azonban határozottan vallotta, hogy Huri Andrásné jól bánt a leányával, így tehát Eszternek semmi oka nem lehetett az elkeseredésre és önöngyilkosságra. Igen fontos volt vallomásának az a része is, melyben hangoztatta, hogy Scharf József igenis ismerte Esztert, noha ezt a körülményt a bíróság előtt habozás nélkül letagadta.

Huri Andrásné, Olajos Juliánná volt a következő tanú, aki részletesen elbeszélte, miképpen fogadta fel Esztert és milyen hűségesen szolgált nála a szegény kis cselédleány. Pontosan előadta, hogy milyen körülmények között küldte el a végzetes április 1-én bécsi koromért Kohlmayer boltjába. Mikor tizenkét óra után sem érkezett meg, aggódni kezdett és keresésére indult.

Elnök: Igaz-e, hogy magát valami méltatlan gyanúsítással illették?

Huriné: Bizony illettek engem sokszor; — azt mondta az egész izraelitaság, hogy én a gyermeket megvertem és ezért mehetett neki a Tiszának.

Huriné vallomást tett ezután arról is, hogy a gyilkosság éjszakáján tizenkét órakor világosságot látott a zsinagógában. Már akkor kérdőre vonta Scharf Józsefet, hogy mit csinálnak a templomban?

— Azt mondta Scharf — vallotta Huriné —, hogy éjszaka próbálták, milyen szava, milyen éneke van a met-szőnek.

A főtárgyaláson Scharf József természetesen letagadta ezt, azonban Huriné határozottan szemébe mondta az igazságot.

Lánczi Gáborné, Kaszala Teréz volt a következő tanú, aki jól ismerte Esztert és-Hurinét is. Eskü alatt vallotta, hogy Huriné jól bánt a leánnyal. Elmondotta azt is, hogy tizenkét órakor Hurinénál tartózkodott, de akkor még Eszter nem tért vissza a boltból.

Üveges Mihályné tanú szintén arról vallott, hogy Huri Andrásné igen jól bánt Eszterrel, aki jókedvűen, szorgalma-

sail végezte munkáját, lehat semmi oka nem lehetett az elke-
sередésre. Ugyanilyen értelemben vallott Csordás Gáborné,
majd pedig Soós Andrásné vezeték a bíróság elé. Ez az
asszony elmondotta, hogy Eszter eltűnése után kevés idő
múlva két kisleányától hallotta, mit beszélt neki Scharf
József kisebbik fia Samu, Eszter haláláról.

Samu azt mondta leányainak, hogy az ő apja megölte
a leányt. Kevés nap múlva én magam is hallottam a kisfiú
szájából, hogy: „Atyus hívta be a magyar leányt, megkötözte.
megmosta és a metsző bácsi elvágta a nyakát”.

Szabó Zsuzsanna tanú, tizenhétéves napszámosnő elő-
adta, hogy Soós Mihályné kapujában találkozták Tanyi Esz-
terrel, s tőle hallotta, mit fecseg a kis Samu. Erre odamentek
Samuhoz s megkérdezték: Mi történt Eszterrel? A gyermek
előtte is megismételte, hogy apja az útról behívta a magyar
leányt, azután megmosták a lábát, hátrakötözték a kezét és
a metsző bácsi elvágta a nyakát.

— Hová tette apa a magyar leányt? — kérdeztem ekkor
a zsidó fiútól.

— Nem tudom — felelte az — mert bezárták az ajtót.

Soós Erzsébet tizenkétéves tanú szintén vallomást lett
róla, hogy Scharf Samu előtte is elbeszélte a magyar leány
nyakának elmetszését. Fontos tanú volt Tanyi Erzsébet, aki
— előadása szerint — szintén a kis Samutól hallotta először
Solymosi Eszter legyilkolásának történetét.

— Estefelé a libákat hajtottam hazafelé, mikor a zsidó-
templomnál elének állott a kisfiú, mire én azt mondtam neki:
Eredj a libáim elöl, mert mindjárt megverlek. Erre azt
mondta, azért sem mondom el magának, hogy mit csinál!
apa a magyar leánynak. Kérdeztem, hogy hát mit-e? Mondd
el! — Azért sem mondom — felelte a kisfiú.

Bátori Gáborné, aki odébb állott, hallgatta a beszélgetést.
mire én odafordultam feléje: Julcsa néni, hallja mit beszél
nekem ez a kisfiú! Jajj, hát neked is elmondta? — kérdez-
Bátori Gáborné tőlem.

Végezetül Samu neki is elbeszélte, hogy atyja mint
kötötte meg és mint ölte meg a sakterek segítségével a ma-
gyar leányt. Ugyanezt vallotta testvérhúga, Tanyi Eszter is.
aki Soós Mihály malmában, az ott szintén jelenlévő Scharf
Samutól más alkalommal hallotta Eszter eltűnésének histó-
riáját.

Scharf Józsefnek a súlyosan terhein vallomásokra

— egyéb érv hiányában — csupán annyi megjegyzése volt:

— *Betanították a fiamat.*

A királyi törvényszék azonban elrendelte Soós Andrásné, Szabó Juliánná, Pásztor Józsefné, Tanyi Eszter, Soós Mihályné és üveges Mihályné meghiteltetését.

Énnek megtörténte után elkezdődött Solymosi Zsófi kihallgatása. A lány pontosan elmondotta, hogy a végzetes napon milyen körülmények között találkozott utoljára testvérhúgával, aki a zsinagóga előtt tűnt el. Vallotta, hogy csak igen rövid ideig beszélgettek egymással, mert Eszter azt mondotta, hogy siet haza. Ez a vallomás is igen fontos volt az eszlári vizsgálat szempontjából. Hiszen ha igaz volt — mint ahogy igaznak kellett lennie Solymosi Zsófi vallomásának —, akkor szó sem lehetett arról, hogy Eszter a Tisza vizébe ölte volna magát. Hazafelé *sietett* és útközben el kellett mennie a zsinagóga előtt. Behívták! És többé, soha nem került elő. Csak a ruháját, a véres, hullafoltos ruhadarabjait találták meg egy idegen holttesten, amelyben legközvetlenebb hozzátartozói sem tudták felismerni Solymosi Esztert. Lényeges bizonyíték volt Solymosi Zsófi vallomásának az a része is, amely szerint jóval harangozás után vitte el Friedmannékhoz a bort. *Ez a kijelentés megdöntötte a zsidók alibijét*, mert a vádlottak azt mondták, hogy ők már 11 órakor kijöttek a zsinagógából.

Zsófi után Kohlmayerl, a boltost hallgatták ki, majd ifj. Bátor Gáhorné, Bátor Gábor és Bátor Zsófi vallották, hogy a kérdéses szombat éjszakán még éjjel 11 órakor is világosság volt a zsidótemplomban.

Lengyel Istvánné, aki a zsinagóga szomszédságában lakott, szintén eskü alatt vallotta, hogy az elmúlt esztendő virágvasárnapja előtti szombaton, mikor házának pitvarát (apasztotta, sikoltást hallott a zsinagógából. Két kiáltás hangzott a tisztaeszlári csendben:

— Lengyelné, jöjjön ki!

Az asszony vallomásából kitűnt, hogy ez a kiáltás pontosan akkor hangzott el, amikor — Scharf Móric vallomása szerint — Esztert becsalták a zsinagógába. Nem lehetetlen, tehát, hogy Eszter sikoltott. A halálba induló kis magyar lányka kért segítséget, mikor már toroka fölött ott villódzott a sakterek kése.

Lengyel János 15 éves tanú szintén megerősítette, hogy az eset megtörténte után édesanyja ő előtte is említette a zsinagógából kihallatszó sikoltást. Scharf Móric vallomása tehát

pontosan egybevágott a többi tanúk előadásával. Móric is azt mondotta, hogy a kis magyar lány nagyon jajgatott, mielőtt a sakterek elválták volna a nyakát. A sikoltást, a halálba készülő lélek utolsó rémült hördülését pontosan hallották a szomszédok és azok is, akik ezidőtájt a zsinagóga előtt haladtak el. Fekete Jánosné azt is elmondotta a bíróság előtt, hogy ő — mikor a halálsikolyt hallotta — a zsinagóga felé tekintett és látta, hogy az ajtóban két zsidó leselkedik, akik kitekintettek az utcára és örködtek, nehogy avatatlan személy tanúja lehessen a rémes jelenetnek.

A védők — nagyon természetesen — ezt a fontos tanút is megpróbálták belezavarni vallomásába, azonban Fekete Jánosné pontosan kitarzott minden lényállítása mellett. Meg erősítette Móric — állítólag kínvallatás alatt tett beismerését, — mely szerint ő azért sietett a zsinagóga pitvarába, illetőleg a kulcslyukhoz, mert ugyanazt a sírást és jajgatást hallotta, amelyet a templom előtt elhaladó Feketéné hallott. Ádamovics József tiszzaeszlári római katolikus lelkész volt a következő tanú. Előadásából kiderült, hogy április 1-én déli 12 óráig tartott gyóntatást, tehát nagyon is lehetséges, hogy Fekete Jánosné csak déli 12 óra után érkezett a zsinagóga tájékára és hallotta a szívszakgató gyermeksírást.

Solymosi János, református nős, napszámos, aki cselédként szolgált Grósz Márton „izraelita úrnál”, megrázóan érdekes vallomást tett április 1-ének titokzatos éjszakájáról, amikor — merőben szokatlan időben és szokatlan körülmények között — összesereglettek az eszlári zsidók. Éjfél után is világosság volt a zsinagógában és Solymosi János láttn, hogy a templom tájékán sűrögnek-forognak a zsidók.

— Este kilenc órakor — beszélte Solymosi János — a kutya lázadást ütött és a kutya lázadására én is kimentem. Jöttek az izraeliták tömegestől, köztük többen voltak idegen izraeliták is.

Mit csinálhattak éjnek éjfelén ezek a zsidók? Mi történhetett az eszlári zsinagógában? Miért vallotta Cseres Andrásné, hogy a templomban nyüzsgő izraeliták ásót és kapát kértek? Talán csak nem ekkor akarták elsikkasztani Eszter holttestét, amelynek minden valószínűség szerint akkor még ott kellett lenni a zsinagóga közelében?!

A védelem díszkeresztényei és elszánt zsidai látták, hogy a sakterek feje fölött egyre sűrűsödnek a vészfellegek. Egyre gyülekeznek a terhelő, adatok, melyek százszázalékban alátámasztják Scharf Móric tanúságtételét!. A felismerés ered-

ményeként újabb terrorhullámot bocsátottak rá a tanúkra, tárgyalóteremre és a közvéleményre. A vád tanúit a védők egyszerűen letegezték, Löbi, Buxbaum és a többiek a vádlotlak padjáról gúnyosan kacagtak minden terhelő vallomásra. Korniss elnöknek külön meg kellett kérdeznie Buxbaumtól:

— Olyan mulatságosnak találja ezt a dolgot?

Felvonult a sakterek védelmére a bűnpalástoló szövetkezet legjellegzetesebb koronatúja, Hatalovszky András szolgálégy is, aki kétségtelenül a zsidók megfizetett embere volt. Igyekezett összezavarni a bűnügy szempontjából fontos időpontokat, menteni a zsidókat, igazolni az alibit. Az állította, hogy Esztert késő délután is látta. Állította, hogy a lány még alkonyattájban is élt. Vallomásának végén kitűnt, hogy Hatalovszky András már csak azért sem mondhatott igazat, mert Eszter eltűnésének napján reggeltől-estig kint szántott a mezőn. Leleplezésének eredményeként *maga vontta vissza hamis vallomását és beismerte, hogy annak megtételére a zsidók bérelték fel.*

Papp Albert és feleségének jelentéktelen vallomása után özv. Solymosi Gáborné kihallgatása következett. Ez az asszony elmondta, hogy miképpen keresték Esztert. Mikor már nagyon kétségbe voltak esve az eltűnt leányka miatt, a zsinagóga közelében feléjük közelített Scharf Józseiné. A zsidó-asszony, anélkül, hogy tudta volna, miért jönnek-mennek, azt kérdezte tőlük:

— Elveszett Eszter? Csakugyan elveszett?

Pár pillanattal később odalépett hozzájuk Scharf József is. aki ekkor kezdett hozzá sajtóságot védekezéshez.

— Nánáson is megtörtént — mondotta Scharf József hogy elveszett egy gyermek. Erről is azt mondták, hogy a zsidók vesztették el. Utoljára még a zsidók kemencéjét is megmotozták, de a réten találták meg a gyermeket.

Rendkívül érdekes volt Lázi János kihallgatása is. Ezt a lomha embert — mint már említettük — azzal bízta meg Bary József vizsgálóbíró, hogy a tisztaeszlári bűnügy kipattanása után őrizze a templomot addig, amíg másnap reggel a bűnügyi hatóságok megkezdhetik benne a helyszíni szemlét. A tanú elmondotta, hogy ő ott strázsált a templom pitvarában, mikor egyszerre megjelentek a zsinagóga előtt az eszlári zsidók. Erőszakos eszközökkel elvették tőle a zsinagóga kulcsát, behatoltak a templomba, mire ő lefeküdt a küszöbön és csak arra ébredt fel, hogy a tisztaeszlári hajnalban a kakas

kukorékol. Szétnézett, de ekkor a zsidók már nem voltak sehol.

Egy zsidóleány, Rosenberg Róza volt a következő tanú, aki mindenáron azt akarta bizonyítani a törvényszék előtt, hogy Solymosi Eszter mindig szomorú és bánatos volt. Állította azt is, hogy Esztert még egy óra után is látta. Mikor azonban Heumann védő azt a kérdést intézte hozzá:

— Tudja-e, hány perc van egy órában?

Rosenberg Róza a közönség viharos derülsége közepette így felelt:

— *Hogyne! ötven perc,*

Süssmann Jakab a következő tanú, azt állította, hogy a többi zsidókkal együtt ő már tizenegy órakerült eltávozott a zsinagógából, így tehát lehetetlenség, hogy déli harangszó után gyilkolták volna meg Solymosi Esztert a zsidótemplomban.

A tizennyolc éves Varga Kati, aki Süssmann Jakabnál volt szolgáló, szintén megcáfolta a zsidók vallomását. Több védői előterjesztés után a bíróság mégis úgy határozott, hogy Lengyel Istvánné meghittetését mellőzi, miután ez már a vizsgálóbíró által megtörtént. A többi tanúkat azonban meg fogják esketni.

Ezt követőleg június 23-án Remer (Röhmér) Jakab huszonhat éves zsidó korcsmárost hívták Lanuságtélelre a törvényszék elé. Világos, hogy ez az izraelita rendkívül kedvező vallomást tett hitsorsosaira. Azt állította, hogy már féltizenegy órakerült kijöttek az eszlári zsinagógából, ilyenképpen nem gyilkolhatták meg Esztert, aki csak tizenkét órakerült érkezhetett a zsidótemplom elé.

Grószberger Leon hasonló értelemben tett vallomást. Mindenáron azt akarta bizonyítani, hogy ő még délután egy órakerült is látta Solymosi Esztert. Mikor szembesítették az eltűnt leány anyjával és testvérével, ismét kiderült, hogy állításából semmisen volt igaz.

Ezután a tárgyalóterembe vezették Einhorn József korcsmárost, aki egyes részletkörülményekről tett vallomást, majd Klein József és Löwenthal Salamon tiszaezlári zsidók hallgattak ki a templomból kijövetel és hazamentei körülményeiről. Váratlanul Szeyfferl főügyész helyettes emelkedett szólásra s bejelentette, hogy Bary József vizsgálóbíró Tiszaezlárra utazik, mert az ottani községi előjáróság bejelentést tett, s ennek következtében az a személy, *aki a tiszaezlári hulla ruháit viselte, immár felismerhető.*

Lichtmann Jakab tanúvallomása következett ezután. Lichtmann, akinek egyébként is nagy szerepe lehetett az eszlári ügy eltussolása körül, mindenekelőtt a vizsgálóbíró ellen panaszkodott, majd pedig elbeszélte, hogy ő egy óvatos ember.

— Eszláron oly dolgok történtek — mondotta többek között —, amilyenek csak ostromállapotban történhetnek. Az embernek minden perctől félnie kellett. *Láttam, hogy engem nagy figyelemmel kísérnek. Tehát, hogy igazolhassam mindenkor az alibit, jegyzőkönyvet vezettem.*

Lichtmann Jakab naplót írt s mikor megkérdezték, miért tette ezt, így felelt:

— Az embernek mindig óvatosnak kell lenni.

A lényeges kérdésekre ő is kitérő válaszokat adott, mire megkezdték Lichtmann Mór kihallgatását. E jeles férfi, aki korábban talmudista volt, még Wollner Hermannt sem akarta megismerni, aki pedig Eszter eltűnése napján nála ebédelt. Lichtmann Mór különben arról volt nevezetes, hogy több tanú állítása szerint az eszlári ügy kipattanása után a rabbitól egy titokzatos levelet kapott. A jelek szerint ebben a levélben utasítások voltak a bűnpalástolásra vonatkozólag. Lichtmann természetszerűleg ezt is letagadta.

A következő tárgyalási napon a rejtélyes Rosenberg Hermannt hallgatták ki, aki a csonkafüzesi hulla feltalálása előtt ide-oda utazgatott. Későbbi letartóztatás során ő kapta meg Smilovics Jankel levelét, amely *egyik legfontosabb bizonyítéka volt a hullacsempészetnek*. Smilovics ugyanis arra szólította fel zsidó vádlott társait, hogy ők is ismerjék el a csempészetet. Ugyancsak Rosenberg volt az, aki a holttest feltalálása előtt kihúzott mellel jelentette ki, hogy Solymosi Eszter három nap múlva *élve vagy halva*, de biztosan előkerül. E mozgékony és rendkívül agilis zsidó állította azt is, hogy Solymosi Zsófi többször említette előtte, miszerint Eszler nagyon szomorú volt, midőn utoljára találkozott vele. A szembesítés során Solymosi Zsófi szemébe mondta Rosenbergnek, hogy ilyet sohasem mondott.

Rosenberg Hermannét vezették ezután a bíróság elé, akinek jelentéktelen vallomása után Lichtmann József került sorra. Lichtmann volt az, aki Sólymosaiénak ezer forintot helyezett kilátásba, ha egy lányt, aki éjjel érkezik, magáénak fog vállalni.

— *Ezer forintot nem ígértem, csak kétszázat!* — felelte Lichtmann, aki ezzel beismerte, hogy az eszlári zsidók még

a szerencsétlen anyát is meg akarlak vesztegetni s rá akarlak venni arra, hogy *idegen leányt ismerjen el magáénak*.

Lichtmann természetesen csürni-csavarni akarta ezt a vallomását, de a szembesítés során Solymosiné világosan elmondatta a vesztegetési kísérlet való történetét.

— Találkoztam vele az úton — mondotta —, miközben sok izraelita körülvett. Hozzám húzódott és halkán azt mondotta: *Nézze Solymosiné, valamit mondok magának, ha a maga leánya éjjel hazajön és nem tagadja meg, ezer forint lesz a magáé*. Én azt mondtam erre, hogy nekem nem kell, nincs az a kincs a világon, csak a gyermekemet hozzák vissza, akár élve, akár halva. Lichtmann erre azt kérdezte, hogy *úgyis jó lesz?* Úgy lesz nekem jó — feleltem —, mert nekem csak a gyermekem kell.

Szeyffert Ede főügyészhelyettes: Azt akarták, hogy idegen leányt fogadjon a maga gyermekének?

Solymosiné: Akkor még eszembe sem jutott, hogy idegent akarnak-e, vagy miért mondják azt, amit mondanak.

A vallomásból kiderült, hogy a nevezetes jeleneinél tisztalői zsidók asszisztáltak a derék Lichtmannak. Ónody Géza könyve szerint a tisztalői izraelitákat legalaposabban lehetett gyanúsítani azzal, hogy eltüntették Eszter holttestét, ők tehát könnyen ígérhették, hogy Eszter „*élve, uagy halva*” három nap alatt előkerül.

Einhorn Józsefné lényegtelen vallomása után *Wollner* Hermannét, a koldus zsidó feleségét hallgatták ki, a ki beismerje, hogy Eszter halála napján férjével együtt egész nap a zsinagóga közelében lévő szalmaboglya mellett heverészett. Ez a vallomás is megerősítette és közvetett bizonyítékokkal támasztotta alá azt a nagyon is alapos gyanút, hogy a Móric vallomása szerint kicsempészett holttestet éjfélig a szénaboglya mellett őrizték *Wollner* Hermannék.

Lichtmann Jakabné, *Süssmann* Lóri jelentéktelen vallomást tettek, majd *Huri* András erősítette meg felesége vallomását, mely szerint az asszony jól bánt Solymosi Eszterrel és hűsvétra megígérte, hogy öt forintot előre kiad a béréből.

Taub Emánuelnét hallgatták ki, majd pedig *Csuha* Dánielnét. Az utóbbi tanú vallomása nagyon érdekes volt, mert megerősítette, hogy a zsidók szombat este még egészen későn is a zsinagógában tartózkodtak. Ennek okát másnap, vasárnap meg is kérdezte *Taubnétól*, aki azt mondotta, hogy metszőt választottak.

— Melyiket választották meg?

— Ezt az elsőt, a fekete rokkost, mert ennek a legvékonyabb a hangja! — mondotta Taubné.

Rendkívül jellegzetes tanúja volt a védelemnek a tizennyolcéves Vámosi Julcsa, akiről később kiderült, hogy *a zsidók bírták rá hamis vallomástételre*. Julcsa mindenre emlékezett. Julcsa még déli egy óra után is látta Esztert. Julcsa hallotta, hogy az utolsó pillanatban mit beszélt testvérével, Solymosi Zsófiával az eltűnt leányka. A szembesítések során úgy Solymosi Zsófi, mint Eszter édesanyja, Solymosi Jánosné rábizonyították, hogy *nem is ismerte Esztert*. A tárgyalás későbbi periódusában Vámosi Julcsát saját édesanyja jelentette fel, hogy a leány hamisan vallott. Eötvös Károly ekkor terrorizálni akarta az édesanyát. Szólásra emelkedett és kérte a királyi törvényszékei, hogy Julcsát hamis vallomás miatt tartóztassák le.

Ezzel a bizonyítási eljárás egyik fontos része véget ért. *Senkinek sem sikerült megdönteni Scharf Móric vallomását, amelyet minden tekintetben megerősítettek a kifogástalan és meghitteltetett tanúk*. A zsidóknak viszont semmiképpen nem sikerült alibit igazolni.¹

A védelemnek egyetlen reménye maradt. Eötvösék már csak abban bíztak, hogy sikerül beigazolniok azt, amit sajtóban, bíróság előtt állandóan hangoztattak: Móric kényszer alatt tette vallomását.

Sok más hasonló kísérlettel együtt ez is csődöt mondott

¹ Végig az egész fejezet adatai: Tiszaeszlár, Napi Értesítő, 1883 június

XXX. FEJEZET.
„Fuss innen Valjeán!”

Juhász József, Bakó Ignác, Dursf András csendlegények, akik Recsky András csendbiztos mellett szolgáltak, s jelen voltak Scharf Móric nagy falusi kihallgatásán, egyértelműleg elmondották, hogy a gyereket senki sem bántalmazta, senki sem akarta megfélemlíteni.¹ Recsky András próbált Móric lelkére beszélni, mire a fiú ingadozni kezdett.

— Apád már elmondotta az egész történetet — szólott Mórichoz Recsky András —, miért nem mondod ki te is?

Erre Móric azt felelte, hogy nem az apja tette, hanem a többi zsidók.

Mindezek után, a három egybehangzó vallomás szerint Scharf Móric beszélni kezdett és elmondott mindent, Péczely Kálmán írnok pedig gondosan jegyezte a fiú vallomását. Rög-tön ezután Péczely levelet küldött Tiszaeszlárra Bary Józsefnek, s tudatva a fiú beismerését, kérte, hogy azonnal jöjjön ál Nagyfaluba.

Péczely Kálmán pontos, rendes hivatalnokember volt. A bűnügyből nem érdekelte semmi több, mint amennyi hivatásához tartozott. Vezette a jegyzőkönyvet, lejegyezte az elhangzott vallomásokat, de egyáltalában nem volt aktív lény, semmiféle formában nem akart beavatkozni a vizsgálatba. Kisfizetésű jegyzőkönyvvezető, gépies bürokrata volt, de pontos, lelkiismeretes ember. Ez fájt legjobban a védelemnek. Ezért kellett Péczely Kálmánt úgy tönkretenni, hogy végen *éhhallállal pusztuljon el.*

Látszólag normális körülmények között kezdődött meg a jegyzőkönyvvezető kihallgatása. Péczely szabatosan elmondotta, hogy miképpen érkeztek Tiszaeszlárról Nagyfaluba Recsky csendbiztos házához. Neki Móriccal egyszobában kellett volna aludnia, s már a lefekvéshez készülődtek, midőn búcsúzóban Recsky András odaszólt a fiúhoz:

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő június hó 29. 12. szám.

—Nézd csak édes gyermekem, te tudsz mindent, mert hallottam habozó vallomásodat. Ha tudsz valamit, miért nem vallod meg? Eddig a büntény súlya apádra nehezedik. Egész, életedben lelkiismereted rabja akarsz lenni? Szenvedni akarsz egész életedben? Hiszen azzal nem könnyítesz apádon, ha tagadásban maradsz.

—Én szólnék — felelte Móric —, de nem merek, mert ha szólok, a zsidók megölnék, vagy apám felakaszt.

Erre megszólalt Péczely Kálmán is:

— Fiam, ha az ember az igazságot mondja, akkor a törvényszék mindig a védelmére van. Ha az igazat mondod, a törvény védelmezni fog és nem görbül meg egyetlen hajd-szála sem.

Scharf Móric még pár pillanatig habozott, aztán Péczely Kálmán vallomása szerint teljes részletességgel elmondta Soly-mosi Eszter meggyilkolásának történetét.²

Elhangzott tehát a vallomás, amely a kenyérébe került egy szegény, egyszerű Írnoknak. A védelem álláspontja az volt, hogy *tönkre kell tenni mindenkit, aki terhelően mert vallani a sakterek ellen*. És Péczely Kálmán olyan ember volt, akit tönkre lehetett tenni. Fiatal korában egy kéteshírű, nálánál jóval idősebb nő szerelmi hálójába keveredett és gyilkosságot követelt el, ami miatt el is ítélték. A büntetést kitöltötte, a bűnét levezekelte, de Eötvös Károlyéknak kellett a színpadias hatás. Szükségük volt a vizsgalat eredményének gyöngítésére, a magyar közélet és igazságszolgáltatás meghurcolására, egy szegény kis írnok életére, kenyérére.

A tiszaezlári per legdrámaibb, de egyben legviszatasztóbb jelenete volt, amikor Péczely Kálmán vallomásának elhangzása után helyéről felemelkedett Eötvös Károly és a tanúhoz fordult:

— Én ezelőtt tizenöt-tizenhat évvel Veszprém megye magisztratuális fiscusa voltam; ugyanekkor ezen hivatalos működésemben érkezett hozzám egy ministeri értesítés, mely szerint a ministérium a fegyházakban lévő rabok közül többeket büntetésük teljes kiállása előtt próbaszabadságra bocsátott. Ezek közt találtatott Péczely Kálmán is, ki társaságban elkövetett gyilkosságért tizenöt évre el lett ítéelve, mely tizenöt évből akkor Tizenkettőt már kiállott. Az illavai fegyházból bocsátatott el és az ország hatóságai az értesítésben felhívat-tak az ily elbocsátottak figyelemben tartására.

² Bary József: A tiszaezlári bünper (Az idézett rész Barynál szóról szóra azonos a főtárgyalási jegyzőkönyv adataival.)

—Ön volt-e azon Péczely Kálmán? — kérdezte dörgő hangon Eötvös Károly

—A kérdés hatása megdöbbentő volt — írja emlékirataiban Bary József. — Ebben a bűnperben addig már láttunk sok drámai jelenetet, sok megdöbbentő rejtélyt, lelki problémát, láttunk szülőt, ki gyermekét hamistanúzásért feljelenti, láttunk gyermeket, ki apját gyilkosságban való bűnrészességgel vádolja, láttunk egy eltűnt leány ruháiban felöltöztetett ismeretlen holttestet, ez a jelenet mégis mélyen megrázta az Itélőbirákat és a hallgatóságot.³

Mikszáth Kálmán a „Pesti Hírlap”-ban írta erről a leleplezésről: „...Eötvös egy nagy kombinált sakkhúzást lett megint: elütött egy-egy bástyát a rettenetes sakkjátékban. Csak-hogy szabad-e eleven, érző emberekkel sakkozni? A vén írnok bűnös kétségkívül... szerelem vitte bűnre, nagyon kegyetlen volt, talán nagy szenvedély dúlt benne. De végre is megbűnhődött, s a társadalom visszafogadta. *Hát nincsen a bűnhődésnek vége sehol? Mióta kiszabadult, kifogástalanul, becsületesen élt, mint más ember.* És a betűi is, amiket karmolt az irodában, éppen csak olyan jó betűk voltak, mint más emberéi. A szörnyű fátyolt, mely a nagy erkölcsi sebet takarta, senki sem bántotta ill. nem is sejtették, mit takar. Minek volt azt föllebbenteni? Miért volt nem hagyni meg eleven embernél; mikor lehetünk volna többen eggyel?! Hát nem elég már ebben a perben egy hulla, melyet felöltöztetnek? Okvetlenül kellett-e még egy másik hulla, melyről lerántják a takaró ruhát?

... *Fuss innen Valjácán! ha még tudsz hová.*”*

Eötvösnek arra volt szüksége, hogy elmondhassa: hm- a fiú első vallomását egy gyilkos, fegyházviselt ember vette ki.

Péczely áldozata lett a tizsaeszlári pernek, mert felfedezése után elbocsátották, családjával a legsötétebb nyomorba jutott és miközben a zsidókat mártírokként ünnepelte a liberális sajtó, ebből a hajdan megtévedt magyar emberből ismét a társadalom kitaszítottja lett.

³Bary József: A tizsaeszlári bűnper.

⁴Pesti Hírlap, 1883 július 1. (Nemzeti Múzeum Széchenyi Hírlaptára

XXXI. FEJEZET.

Tanúk, akiket a zsidók fizettek.

Egy figurát tehát sikerült kiütni a sakktábláról. A következő tárgyalási napokon azonban annál erőteljesebben folyt a védők rohamja és terrorja a többi tanú ellen. Recsky András csendbiztos, akinek lakásán Móric megtette ismeretes vallomását, szintén nagy vad volt. Őt is igyekeztek megfogni, állításából kiforgatni, azonban Recsky András állta a pergőtűzet. Keményen, öntudatosan és mindig határozottan válaszolt a védők ravasz kérdéseire. Vallotta, hogy Móricot senki sem kényszerítette vallomására, hanem csupán az ő és Péczely Kálmán szelíd rábeszélésének hatása alatt mondotta el Eszter megöletésének történetét.

A védelem azonban előre felkészült erre a tanúságtételre. Tőle telhetőleg igyekezett is annak értékét lerontani.¹ Felvonnaltatta Recsky András elhocsájtott cselédeit, a megvesztegetett tanúkat, akiket később a bíróság nem is bocsátott esküre, mert csaknem valamennyiről kiderült, hogy vallomásukra be voltak tanítva. Árvai Julcsa, Recsky András szolgálóleánya azt mondotta, hogy Leskó Máriától hallotta a nagyfalusi vallomás történetét, Leskó Mária azt állította, hogy előtte Móricot verték. Mikor Árvai Julcsát megkérdezték, miért hagyta ott a szolgálatot, így felelt:

— Azért, mert nem állhattam ki Recsky Andrást.

A tanú érdekeltsége immár nem volt kétséges. Zdanek Gergely lengyelországi születésű kocsis, aki lopás miatt négyhónapi börtönre volt ítélve, szintén azt állította, hogy látta, mikor pofozták Móricot.

— Ez a kocsis soha nem is szolgált nálam — felelte Recsky András. — Hamis tanú, aki biztosan meg van vesztegetve.

A védelem egyik legjellegzetesebb tanúja, Leskó Mari következett ezután.

— Hogy jutott Nyíregyházára? — kérdezte tőle az elnök.

— *A zsidók hoztak ide* — hangzott a felelet.

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő június 17. 13.-szám. I. melléklet

Leskó Mari szintén Recsky Andrásnál szolgált valamikor s azt vallotta, hogy látta, amint Recsky, a nagyfalusi kihallgatás idején megrázta Móric fülét, egy pandúr pedig később korbáccsal verte a fiút.

Hamarosan kiderült, hogy Leskó Mari is haragudott Recskyre, aki állítólag megverte, viszont kitűnt az is, hogy Tokajból *a zsidók költségén hozták Nyíregyházára tanúskodni.*

Szilvást Sára szakácsnő volt a csendbiztosnál s vallomásaiban elmondotta, hogy Leskó Mari, akivel egy konyhában dolgoztak, sem a vallatás éjszakáján, sem azt követőleg nem tett említést előtte arról, hogy Móricot megverték volna. Zdanek Gergelyt a törvényszék nem eskette meg vallomására, mivel a tanúskodása idején is büntetés alatt állott. Leskó Máriát, akinek vallomása ellentétben állott a többi tanúk állításával Árvai Júliával együtt szintén nem bocsáttattak esküre.

Igen érdekes tanú volt Móric mostohaanyja, Scharf Józsefné, a vádlott templomszolga második felesége, aki kijelentette, hogy vallomást akar tenni.

— Ismerte-e Solymosi Esztert? — kérdezte tőle az elnök.

— Bizonyosan nem ismertem! — mondta az asszony, mire néhány órával később *maga Móric mondta a szemébe, hogy bizony ismerte, hiszen Eszter számtalanszor fordult meg náluk, mert munkaadójától cipőket vitt javítás céljából Scharf Józsefhez, aki üres óráiban a cipésmesterségbe is belekontárkodott.* Tagadta, hogy Eszter lett volna az a magyar lány, aki náluk a kritikus napon levette az asztalról a hétkarú gyertyatartókat. Állította, hogy Móriccal jól bánt, de szerinte Móric „bandzsi” és félnék fiú volt, olykor megmakacsolta magát és nem engedelmeskedett parancsainak.

Mikor szembesítésre került a sor, Korniss elnök ismét szigorúan figyelmeztette Móricot:

— Tégy félre magadtól minden bosszúállást, vagy pedig minden olyat, ami gyermeki lelkiismeretteddel nem egyezik. Az állítatik, hogy mostohaanyád Solymosi Esztert nem ismerte. Mit tudsz erről? Láttad-e, hogy valaha Solymosi Eszterrel beszélt volna?

— Beszélt, amikor elment Pap Albertekhez, vagy mikor Eszter járt nálunk!

— Volt nálatok Eszter?

— Járatos volt nálunk — mondta a fiú. — Mikor Papp Alberteknél lakott, munkát hozott apámnak, mint suszternek.

Száz és száz keresztkérdés tüzeiben a zsidó fiú ismét elmondotta, hogy a végzetes szombati napon mint hívták be Esztert.

miként vétették le vele a gyertyatartókat, majd pedig az idegen, zsidók hogyan csalták be a templomba Kérdésről-kérdésre előadta, hogy mikor először a vizsgálóbíró előtt állottak, anyja zsidónyelven figyelmeztette: *ne merjen semmit beszélni a zsinagógában történekről*. Scharf József, aki eddig mint egy haragvó angyal állott szemben árulkodó fiával, most már könyörgésre fogta a dolgot:

— Kérlek édes fiam, édesapád vagyok, 14 esztendeig etted a kenyeremet, szánj meg engem és ezeket az öreg zsidókat, ezekkel az ősz szakállakkal, mit vétettünk mi neked?

— Semmit sem vétettek nekem, *csak azt az egyet tették*.

Csak azt az egyet! Csak azt, hogy Móric szerint megölték Solymosi Esztert. Dehát olyan nagy bűn ez?

Most már Friedmann védő próbálta jobb belátásra téríteni a fiút.

— Nincs okod félni sem megyétől, sem egyesektől. Ezért csak beszéld el, amit igazán tudsz.

Móric ismét csak azt mondotta, hogy ő az igazat adja elő, minden körülmények között.

— Mit gondolsz — kérdezte erre Friedmann —, elvágta-e Eszter nyakát, mikor szombaton semmit sem szabad vágni?

— Ha olyan törvényük van — válaszolta Móric —, *akkor azt csinálták szombati napon is*.

Eötvös Károly ezután arról faggatta Móricot, hogy mit akar csinálni, ha vége lesz ennek az ügynek?

— Azt nem tudom.

— Visszamégy apád házához?

— Azt nem tudom — felelte Móric.

Székely, Heumann, Eötvös és a többiek a legváltozatosabb kérdésekkel ostromolták Móricot, akit szembesítettek Leskó Máriával is. A fiú szemébe mondta a védelem egyik legfontosabb tanújának, hogy hazudott, mert *őt senki sem bántalmazta Recskyéknél*.

Érdekes tanú következett az izgalmas szembesítése után: Barcza Dániel, Debrecen város csendbiztosa. Afféle nagyszájú nyomozó-zseni volt, aki azt képzelte magáról, hogy ő a magyar Scherlock Holmes. Hihetetlen göggel, önteltséggel beszélt nyomozásairól. Előadta azt is, hogy őt tulajdonképpen Kozma főügyész bízta meg a tizzaeszlári vizsgálat ellenőrzésével. Szokatlan feladat volt ez, hiszen eddig sem volt, azóta sincs divatban, hogy törvényszéki elnököt és vizsgálóbírókat egy tudatlan vidéki csendbiztossal ellenőriztessenek. Barcza

Dani azonban úgy végezte munkáját, mint az az amerikai detektívregényekben olvasható. Elmondotta, hogy barátságot színlelt Henter várnagy iránt és belopódzott lakásába, mert ki akarta hallgatni Móricot, aki a várnagy gyámságára volt bízva.

— Úgy intéztem a dolgot — mondotta Barcza Dani —, hogy elbeszélésemből kitűnjön, miszerint *előttem minden bűnügynek ki kell derülnie*.

Vallomásából azonban kiviláglott, hogy Scharf Móric neki sem mondott mást, mint a vizsgálóbírónak. Hasonló körülmények között akart Barcza Dániel Recsky András bizalmába férközni. Mielőtt azonban ennek ismertetésére sor került volna, az elnök megszakította Barcza vallomását:

— Értésítés jött arra nézve, hogy ön Debrecenben egy vendéglő előtt azon hitének adott kifejezési, hogy teendő vallomásáért a zsidóktól sok pénzt fog kapni.

— Ez alaptalan rágalom — felelte Barcza —, mire felolvasták a táviratot, melyből kitűnt, hogy különös megbízatásával és *a zsidók barátságával* Sebes György és Papp György tisztes debreceni polgárok előtt dicsekedett a magyar Sherlock Holmes.

Henter Antal várnagy volt a következő tanú, akihez barátságot színlelve, lopózott be Kozma Sándor titkos megbízottja.

— Azt mondta Barcza — vallotta Henter Antal várnagy —, hogy *mindketten boldogok lennének, ha az ügy jól sülne el*.

A közönség körében olyan izgalom és mozgás támadt erre, hogy Korniss Ferenc alig tudta lecsillapítani a tárgyalótermet s kénytelen volt a publikumot azzal is megfenyegetni, hogy a teremből eltávolítja a hallgatóságot.

— Nem említett összeget? — kérdezte ezután Hentertől a tárgyalás elnöke.

— Nem volt összeg megnevezve — hangzott a várnagy válasza.

Továbbiak során Henter várnagy elmondotta, hogy Scharf Móric nála családtagként lakott, egy szobában élt az ő gyermekeivel és hittan kivételével az összes tantárgyra tanították. Elbeszélte a várnagy azt is, hogy egy éjjel három idegen tört be a vármegyeháza udvarára, s miután neki az a gyanúja támadt, hogy ezek Móricot akarják ellopni, rájuk lőtt. Később a tárgyalás kezdetekor két zsidót látott ólálkodni a szomszédos római katolikus iskola udvarán. Ekkor merült fel az a

gyanú, hogy a zsidók merénylőit akarnak elkövetni a gyermek ellen, mert szeretnék belefojtani a szól.

Henter és Móric egyaránt Állták a védők keresztkérdéseit. Eötvösék és Heumannék főként azíránt érdeklődtek, hogy Móric milyen vallásra akar áttérni?

— A reformátusra — mondotta a fiú —, mire Scharf József megjegyezte:

— Akkor még nem jutsz egészen a pokolra.

A zsidó bűnpalástoló szövetkezet mesterkedéseiről meggyőző képet adott Bubák Antal, aki a vármegyénél hetes-szolga volt. Elmondotta, hogy Barcza Dániel négyszemközt övele is beszélt:

— Azt mondotta Barcza úr, vegyem rá Móricot, ismerje el, hogy nem igaz, amit eddig beszélt. Ma ráveszem, fizet nekem úgy, hogy gazdag lehetek, amíg élek.

A törvényszék ezután elrendelte Henter Antal, Bubák Antal és Barcza Dániel tanúk megesketését.

Tanyi József szabadságos katona és Wertheimer Farkas ezt követő tanúvallomása merőben lényegtelen volt. Mészáros Juliánna, aki a múlt esztendőben Recsky András csendbiztosnál szolgálát, eskü alatti vallomásában szintén erőteljesen megcáfolta a védelem betanított vallomásait, melyekben ezek azt áhították, hogy Móricot a nagyfalusi kihallgatás során kínozták.

— Nem mondta önnek Leskó Mária, hogy megkínozták a gyereket?

— Egy szóval sem mondta — felelte Mészáros Juliánná.

— Zdanek kocsis sem beszélte el, hogy Recsky azt parancsolta volna a pandúrnak; üsse a fiút?

— Nem, erről sohasem volt szó — mondotta Mészáros Juliánna.

A tizenhétéves Huri Józsefet hallgatták ki ezután, aki szüleinek vallomását erősítette meg. Elmondotta, hogy Solymosi Eszter derék, szorgalmas leány volt. Szerinte Eszter nem volt sem víg, sem szomorú, hanem végezte a dolgát. A gyilkosság napjáról nem tudott közelebbi felvilágosítást adni, meri akkor egész nap kint szántott a mezőn.

Érdekes tanú volt Csabai Miklós, aki a tiszzaeszlári vizsgálat kezdetén egy cellába volt zárva Buxbaummal és Schwartz Salamonnal. A cellában természetesen beszélgetni kezdtek az eszlári ügyről. Schwartz Salamonék arról kezdtek faggatni a későbbben érkezett társukat, hogy milyen a hangulat odakint?

— Nagyon el van terjedve — felelte akkor Csabai Miklós —, hogy maguk gyilkolták meg az eszlári leányt.

Schwartz Salamon azonban rögtön kész volt a felelettel:

— Józan eszű ember hogy gondolhat olyant, mintha a zsidóknak szükségük volna keresztény vérré?!

— Ha nincs szükségük reá, szeretném tudni, hova tűnt el szegény Eszter? — kérdezte Csabai Miklós.

— Bizonyosan Oroszországban boldog kisasszony lett azóta — állapította meg cinikusan Schwartz Salamon.

Csabai Miklós azonban nem nyugodott bele ebbe a megállapításba, hanem azt kérdezte:

— Hogy került akkor a tiszadadai hullára Eszter ruhája?

— *Ezzel tették meg a zsidók a nagy bolondot!* — szólt a magát egyszerre Buxbaum és Schwartz Salamon.

Csabai Miklós egyébként vallomást tett a bűnügy szempontjából nem fontos, de az eszlári zsidók mentalitására rendkívül jellemző körülményről is. A cellában ugyanis panaszkodott amiatt, hogy a két zsidó állandóan hangosan imádkozott, és nem hagyta őt nyugodni. Kifejezte azt a nézetét, hogy Mózes törvénye sem parancsolhatja az állandó imádkozást.

— A mi Krisztusunk azt mondta — figyelmeztette a zsidókat —, hogy munkával is kell foglalkoznunk.

Schwartz Salamon erre vérbeborult szemmel kiáltotta a keresztény cellatársam:

— A ti *Krisztusotok olyan marha volt, mint a csizmám talpa.*

Antal Mátyás telt ezután lényegtelen vallomást, majd pedig Jármay Jenő főszolgabíróat hallgatták ki, aki előtt Solyimosi Jánosné először lett bejelentést Eszter eltűnéséről. A főszolgabíró megerősítette, hogy április első napjaiban Solyimosi Jánosné még nem gyanúsította a zsidókat, csak május 4-én — a kis Samu locsogása ismeretében kérte, hogy motoztassák meg a tiszoeszlári zsinagógát is.

Ezzel a bizonyítás második része is befejeződik, anélkül, hogy a védelemnek sikerült volna megdönteni Scharf Móric vallomását és beigazolni a nagyfalusi kínvallatást. Ellenkezőleg! Leszámítva az esküre nem bocsátott és minden valószínűség szerint hamis tanúk vallomását, a második menetben is igazolódott, hogy *Scharf Móric igazat mondott, a vizsgálat pedig a legszabályszerűbb körülmények között folyt le mindvégig.*

Ezekután a törvényszék a tiszadadai hullacsempészet rejtelmes históriájára próbált világosságot deríteni.

XXXII. FEJEZET.

Mesék a kínvallatásról.

Eötvösék és Weinstein Szabolcsi Miksáék széleskörű tevékenysége után mi sem volt természetesebb, minthogy a zsidó tanúk, akik a vizsgálóbíró előtt mindent kivallottak, majd vallomásukat — akkori szokás szerint megerősítették a törvényszék tanácsa előtt is — letagadtak mindent.

Előbb a kerülők vallottak, akik értesültek a csonkafüzesi holttest megtalálásáról, majd Smilovics Jankel kezdett tagadni.¹ Tagadta, hogy Herskó Dávidtól átvette a hullát, cáfolta, hogy 120 forintot ígértek neki a csempészetért. Azért ismert be mindent, mert szerinte Vogel Amselt kínozták.

— Engem nem kínoztak, de azért fecsegtem, hogy ne is kínozzanak.

A törvényszéki tanács előtt, a vallomás hitelesítésekor azonban nemcsak Smilovics nem szólt a kínzásokról, hanem ugyanolyan önkéntesen és vele teljesen egyezően adta elő a hullaúsztatás történetét Herskó Dávid is. Még Szeyffert főügyész helyettesnek is feltűnt ez a nyilvánvaló hazugság, amit most hangoztatott Smilovics.

— Nagyon különösnek találom, hogyan jutott maga annak a históriának — tudniillik a hullaúsztatás ügyének — kigondolásához.

Mikor megkérdezték Smilovicsot, hogy miért éppen Herskó Dávidot vontta bele a történetbe, azt mondotta:

— Úgy gondoltam, ha én szenvedek, *szenvedjen más is*. Később elismerte, hogy utólag tájékozódott a bűnügyi perrendtartásról és értesült, hogy amit akkor elvállalt, a főtárgyaláson visszacáfolhatja.

„A visszacáfolás” a beismerés után hat hónappal történt, mikor már a védők alaposan kioktatták a vádlott zsidókat.

Smilovics vallomásán mindenki láthatta, hogy *a hullaúsztalas főszereplője hazudik*, hiszen egyetlen konkrét adatot sem tudott mondani arra nézve, hogy a vizsgálóbírói kihall-

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő.

gatáson kényszerítették, vagy bántalmazták volna. Azonban még ez a vallomás is jó alkalom volt a védelemnek arra, hogy újabb támadást intézzen Bary József vizsgálóbíró ellen. Eötvös felállt és azt követelte a tárgyalás elnökétől, hogy Bary Józsefet, aki a hallgatóság soraiban foglalt helyet, *távolítsa el a tárgyalóteremből*, mert neki Smilovics vallomását nem volna szabad hallani.

— Megvallom, nem ismerek sem törvényt, sem törvényes gyakorlatot — mondotta Korniss Ferenc elnök —, hogy valaki a hallgatóság közül kitiltassék.

A közönség köréből kirobbant a taps, aztán folytatódott a vallomások sorozata. Két jelentéktelen tanú után Herskó Dávid jött sorra, aki kezdetben szintén beismerésben volt, de most azt állította, hogy kínvallatással kényszerítették beismerésre. Hogy miből állott ez a tortúra, ezt ő maga így mondta *el* a főtárgyaláson:

— Fejbevágtak, oldalbadöfték! Vízelt itattak velem.

Elnök: Milyen víz volt?

Herskó: Tiszta jó ivóvíz.

Eötvös: Önként itta, vagy töltötték?

Herskó: *Kénytelen voltam magam inni.*

Lassan-lassan így derült ki, hogy a roppant sérelem, a középkori kínvallatás abból állott: hogy *Herskó Dávid* *a nagy meglegben önként megivott másfél liter vizet.*

Eötvös erre kérdezgetni kezdte, hogy a vizsgálóbíró miként szűrta meg szegény tutajos sáfár oldalát egy nagy hegyes bottal? Herskó azonban itt is cserbenhagyta Eötvöst, mert így felelt:

— Nagyon megszúrhatott volna, de mondta a királyi ügyész: ne bánts!

Matej Ignác azonban már nem volt zsidó. Vallásos ruthén volt. Őt nem kötelezte a faji összetartás parancsa. Elmondott hát mindent úgy, ahogy történt. Kél teljes napon át tolmács segítségével tartott a kihallgatás és a védők, vádlottak Malcjt hiába ostromolták körmönfont kérdéseikkel. Az egyszerű katonaviselt ember józan eszén megtört minden kísérletük. Matej épúgy, mint a vizsgálóbíró előtt, a legnagyobb részletességgel beszélt *el* a hulla megtalálásának történetét, a hullaöltöztetést. Elmondta, hogy 56 forintot kapott a csempészetért s a pénzt *el* is helyezték egy tokaji kereskedőnél, majd később a zsidó visszaadta neki ezt az összeget.

Beszélt arról, hogy fenyegetéssel mint vitték be a zsidók Máramarosszigetre és mint kényszerítenek, hogy jegyzőköny-

vileg visszavonja Tiszalökön tett vallomását, melyet mégis fenntartott a tárgyaláson, mert tudta, hogy ekkor már esküt kell tenni az igazságra.

Kihallgatásának legérdekesebb része volt, mikor előadta a hullaöltöztetés történetét. Pontosan elbeszélte, miként kötötte végül Herskó Dávid a hulla karjára a festéket. Összeszorította a hulla markát, beletett egy kevés festéket, amelyet azután Eszter kendőjével a hulla csuklójára kötött.

A védők persze hamis tanúnak kiáltották ki Matej Ignácot. Csak éppen arról feledkeztek el, hogy az áruló festék, mikor a hullát megtalálták, pontosan úgy volt arra felkötözve, mint Matej mondotta. Bizony ez a festék, mely nyolcvan nap alatt nem ázott szét a vízben, sok kellemetlenséget okozott a védőknek. Kiváltképp a szakértőket bosszantotta, akik sehogy sem tudták egybehangolni azt az állításukat, hogy a hulla nyolcvan napig volt a vízben és azt a körülményt, hogy a festék még sem ázott ki a kis kendőből.

A festék bizonyította a hullacsempészetet.

Méginkább bizonyította Smilovics Jankel jiddis nyelven írott levele, amelyet a csonkafüzesi holttest megtalálása után a fogházban írott a letartóztatásban lévő zsidókhöz:

„Isten ismer engem — hangzott a levél —, hogy én magoknak jó barátjuk vagyok. Jelentkezzenek és beszéljenek el mindent, amit tudnak, hátha mindnyájuknak könnyebb lesz, mert úgyis magukra maradnak, mivel mi hárman már mindent kiváltottunk. Jelentkezzenek még egyszer megmondani mindent, az első szolgálóról és a másodikról szintén, mert ha nem, nekünk nagyon rosszul üt ki. Tisztelem és kívánok boldog új évet. Mindennap fogok önöknek írni.”

Az első szolgáló Solymosi Eszter volt, a második a csempészett holttest. Smilovics Jankel azonban a főtárgyaláson sietett letagadni és kimagyarázni ennek a levélnek igazi értelmét.

Csepkanics Jura, majd a többi tulajdosok következtek ezután, majd pedig érdekes vallomásban leplezte le Eötvösök legveszedelmesebb hamistanúját, Hatalovszky András Debreczeni Mihály. Hatalovszky állította, hogy Eszter eltűnésének napján ő még délután három órakor is látta a meggyilkolt leánykát. Debreczeni Mihály eskü alatt vallotta, hogy ezen a napon távol Tiszaeszlártól, Hatalovszkyval együtt szántott kinn a mezőn. Csak késő este tértek vissza a szántásból, így tehát Hatalovszky benn sem járt a faluban, nem láthatta Esztert, mert sok másokkal együtt Hatalovszky is hamis tanú

volt. Ezt a vallomást hasonló értelemben erősítette meg Láncki József is.

A következő tárgyalási napon Vogel Amselt hallgatták ki, aki azzal volt vádolva, hogy Smilovics Jankelnek 500 forintot fizetett a hulla szállításáért. Vogel, aki kezdetben mindent beismert, ezúttal mindent letagadott. Galsi István ezzel szemben nagyon érdekes vallomást tett a csonkafüzesi holttest megtalálásáról. Elmondotta, hogy milyen volt a ruhája, főként pecug, hogy kötötték csuklójára a kendőt, amelyben az áruoló festék volt.

— Vette-e észre, hogy valami bele volt kötve a kendőbe? — kérdezte az elnök.

— Igenis, fekete festék volt benne. Széjjelpiszkáltuk és mindjárt tiszta fekete lett a víz egy darabon.

A festék tehát csak akkor kezdett ázni, mikor megpiszkálták. Eötvösék szerint nyolcvan napig volt a vízben, Galsi István azonban megerősítette, hogy a festék még egész friss volt. Huszonnégy órával ezelőtt csomagolhatták bele úgy, mint azt az első kihallgatásuk alkalmával be is vallották a tutajosok zsidó sáfárjai. Galsi István elmondotta azt is, hogy mikor a holttest körül foglalatostkodtak, őt is megkörnyékezték a zsidók:

— *Ha létre jön az, akit keresünk —* mondták —, *ötezer forint a maguké.*

Wieder Mór volt az, akinek Matej Ignác átadott ötvennégy forintot megőrzés céljából, abból a pénzből, amit a hulla-úsztatásért kapott. Matej Ignác a tárgyaláson felismerte Wieder Mórt, az utóbbi azonban — mint az összes zsidó tanú — ismét tagadott. Nem akart ráismerni sem Matejre, sem Herskó Dávidra. A törvényszék megállapítva, hogy Wieder Mór vallomása merőben ellentétes Matej Ignácéval, nem is bocsátotta esküre ezt a tanút.

Az eszlári ügy tárgyalásán közben a legcsodálatosabb dolgok történtek. Egyszer csak hirtelen szólásra emelkedett Friedmann védő, aki hosszú előterjesztést tett a zsidó esküről.

— A paraszt nép közölt azon hiedelem terjesztetik — mondtotta —, amely ügyben a zsidókról van szó, nem tartoznak az eskü szentsége alatt valót mondani.

A védő arra kérte a tárgyalás elnökét, hogy világosítsa fel a közönséget, miszerint a zsidók a keresztény bíróság előtt is épp olyan lelkiismeretesen esküsznek meg, mintha a rabbi előtt a Tórára tennék az esküt. Az elnök megtagadta ennek a kérelemnek a teljesítését és tehette ezt annál is jogosabban,

hiszen azóta is számtalanszor bebizonyosodott, hogy a kelet-lengyelországi gettókban született és nevelkedett zsidó az eskü tekintetében *sokkal inkább a Sulchan Aruch tanításaikhoz tartják magukat, mint a nyilvános vallási parancsokhoz.* A budapesti törvényszéken még 1925-ben is megtörtént, hogy mikor egy zsidó tanút meg akartak esketni, az illető az asztal mellé állt és balkezét annak sarkára tette, abban a bizonyos hitben, hogy ha megfog egy darab fát, az „*levezeti*” az esküt. Az eskü levezetése — ez a speciális zsidó villámhárító — nagyon ismert volt a máramarosszigeti királyi törvényszék magyar bírái előtt, akik *sohasem engedték meg, hogy esküívés közben a zsidók székét vagy asztalt érintsenek a kezükkel.* Előfordult az is, hogy súlyosabb ügyekben beszólították a rabbit s a tanúként beidézt zsidónak ő előtte kellett letenni az esküt. Nagyon sokszor megesett, hogy ilyen esetekben a zsidó, aki előzőleg a keresztény bíróság előtt letette a hitet, a rabbi láttára visszavonta a vallomását és megesküdött annak az ellenkezőjére,

A következő tanúk ismét zsidók voltak, Grósz Mártonné és Grószberger Leonné, akik fáj testvéreik eddigi vallomáshoz híven mindent letagadtak, amit előzőleg beismertek. Utánuk azokat hallgatták ki, akik jelen voltak a csonkafüzesi holttest felismerésénél. Tiszaeszlár református lelkésze, Láposy János volt az első tanú. A hulláról szólva határozottan és lakonikus rövidegséggel mondotta:

— Én egyáltalán nem ismertem fel benne Solymosi Esztert.

Úgy öhozzá, mint Eszter tanítójához, Várkonyi Ferenc-hoz a legvakmerőbb kérdéseket intézték a védők. Midőn arról volt szó, hogy a csonkafüzesi holttest az Eszterénél jóval nagyobb testű és kifejlett mellű halott volt, egyik védő azt kérdezte Isten szolgájától:

— *Tapogatta ön életében Solymosi Eszter mellét?*

Várkonyi Ferenc tanító kihallgatása során arról érdeklődött Eötvös:

— *Látta maga a leányt élve és meztelenül?*

Természetes, hogy a tisztos református tanító soha meztelenül nem láthatta azt a kisleányt, aki eléje járt több mint négy éven keresztül az iskolába. Azonban ez a négy év elegendő volt ahhoz, hogy lássa, ismerje és teljes határozottsággal megmondhassa: a csonkafüzesi holttest nem az Eszteré volt.

Gyáni Gáborné, aki közléről ismerte Esztert, szintén eskü

alatt vallotta, hogy a hullában semmiképpen sem tudta felismerni a kisleányt.

A legfontosabb koronatanú, Solymosi Jánosné, Eszterke édesanyja következett ezután.

— Sorolja elő azokat az okokat — szólt rá szigorúan Eötvös —, melyek miatt nem tartotta leányának a felmutatott hullát?

— Ez nagyon könnyű — felelte Solymosiné —, mert miheyst megláttam csak arcát is, rögtön felismerhettem, hogy nem az én leányom, hogy nekem gyermekem soha nem volt.

Tanyi Józsefné, aki négy évig lakott együtt Eszterrel, ugyanilyen határozottan felelt az elnök kérdésére.

— Miért nem ismerte fel abban a hullában Esztert? — kérdezte az elnök.

— Mert az nagyobb volt, mint Eszter, azután szőke volt. nagysága hosszúságban és szélességben is mindenképpen nagyobb volt, semhogy Eszter lehetett volna.

Ugyanígy vallott Tóth Mari is, majd Lázi János erősítette meg, hogy a csonkafüzesi holttest nem lehetett Eszteré. Mikor felsorolta indokait, ismételten felcsattant Friedmann védő prepotens kérdése:

— Meztelenül látta-e Esztert? Fürödtek-e együtt?

Zoltán István segédszolgabíró lényegtelen vallomása után Oláh György mondotta el, hogy ő is látta az Eszter karjára kötött fekete festéket. Lőrinczy István tanú ugyanígy látta a balkéz csuklójára kötött kendőt, benne papírt és fekete festéket.

Szüle Györgyné, Gazdag Józsefné, Szabó Gábor, Jakab János, akik közvetlenül ismerték Esztert, a legteljesebb határozottsággal vallották: semmiesetre sem Eszter holtteste volt a csonkafüzesi hulla. Egy idétlen, tudatlan parasztleány, Szokolczai Julcsa, Eötvösök mentő tanúja mondta, hogy csak ő ismerte fel a csonkafüzesi holttestben Esztert. A tárgyalás során azonban belezavarodott vallomásába és úgy módosította nagyon is bizonytalan mondanivalóit, hogy *közelebbről meg se merte nézni a hullát, mert „az rám vicsorította a fogát.”*

Juhász József, a nagy per még ma is élő tanúja következett ezután. Osztálytársa volt Eszternek, Muri Andrásné szomszedságában laktak, tehát mindennap találkozott Eszterrel. Esküvel állította, hogy nem Esztert találták meg a Csonkafüzesben. Juhász Andrásné bizonyította, hogv Eszternek apró sűrű fogai voltak, míg a tiszadadai hullának nagyok és szé-

lesek. Juhász Andrásné mondotta el azt is, hogy Grószbergerné egy alkalommal 700 forintot ígért neki, ha a csonka-lüzesi holttestben felismeri Solymosi Esztert.

— *Ugyancsak 700 forint van letéve annak a hat tanúnak is, akik ott voltak a felismerési eljárásnál!* — tette hozzá Grószbergerné.

Ismét izgalmas jelenetek következtek ezután. Helyéről hirtelen felemelkedett Solymosi Jánosné s Szakolczai Julcsára mutatva azt mondotta:

— Ennek a leánynak 5000 forintot ígért Friedmann úr!

A bűnpalástoló szövetkezet ekkor sült fel legjobban azzal a hamis tanúval, akiben legjobban bízott. Szakolczai Julcsa ugyanis — nem ismerve vallomásának jelentőségét, veszedelmesen elszólta magát.

— Igen — mondotta. — Elmentem a boltba sóért, hát azt mondja Grószbergerné: No Julcsa! ha azt mondtad volna, hogy Solymosi Eszteré a holttest, *ötezer forint készen van és az a tied lett volna.*

— Hát mondom, most is azért búsulok. Mi lesz énvelem, hova legyek? Megismertem, hogy nem Eszter, nagy buta fejje! mégis azt mondtam rá, hogy Eszter.

Szakolczai Julcsa tehát igyekezett bebiztosítani a Grószbergerné által ígért 5000 forintot s nagyon valószínű, hogy abból meg is kapott volna valamit, ha a tárgyaláson ügyesebben vall és idétlenkedésével nem húzza keresztül Eötvösék legszebb számításait.

A védők kényelmetlenül feszengtek székeiken, a közönség nevetett s ezt követőleg újabb csapást kellett elszenvednie a bűnpalástoló szövetkezetnek. A bíróság elé állt Vámosi Józsefné, Vámosi Julcsa anyja és leleplezte saját leányát, aki mentő vallomást tett a perben. Elbeszélte, hogy a tárgyalás előtt megjelent a leányánál egy „izraelita úriember”, valószínűleg Lihmány úr, vagyis Lichtmann fia és hosszasan beszélgetett Julcsával.

— Esküdj meg — mondta neki —, hogy te még egy óra-
kor is láttad Esztert és *nagy jutalmat fogsz kapni.*

Vámosi Józsefné, mikor Julcsát a zsidók bevitték Nyíregyházára, panaszt tett a községi előljáráson, mert akkor már tudta, hogy Julcsát bűnbe akarják kergetni. Mikor visszafelé ment, találkozott Tulipán zsidó leányával, aki azt mondta, kár volt panaszt tenni.

— Hiszen, amiért a Julcsa megesküdt, száz forint van neki ígérve.

— És maga elhiszi, hogy a leánya hamisan esküdött — ripakodott rá Eötvös az asszonyra.

— Hamisan hát! — hangzott a meggyőző felelet.

Eötvös Károly előbb megpróbálta kissé terrorizálni Vámosinét. Letegezte a 48 éves asszonyt, goromba hangon beszélt vele, majd mikor Vámosiné kitartott vallomása mellett, színpadiasan felkiáltott:

— Egy anya, aki a leányát ötévi fogházra akarja vetni! Hiszen ez irtóztató!

Július 9-e, mint tárgyalási nap, nagyon kellemetlen volt a bűnpalástoló szövetkezet számára. Hrabár Gyula molnár vallotta, hogy szombaton — érdekes és feltűnő, hogy *épp Eszter eltűnése napján* — örölték a zsidók húsvéti pászkalisztjét. Először az öreg Lichtmann, majd Grószberger Leon, Süßmann Jakab és Alter Mór lisztjét örölték. Hranár Gyula látta, hogy eközben ment el Eszter a malom előtt és vitte haza a Huriné számára megvásárolt festéket. Ekkor még 11 óra sem volt, tehát a zsinagógában tartózkodó saktereknek semmiképpen nem lehetett alibijük. A malomban a pászkához örölték a lisztet, Eszter pedig ment, ment a zsinagóga felé.

Jóformán még el sem hangzott a módfelett érdekes vallomás, mikor új tanú lépett a terembe és leálcázta Eötvösök harmadik fontos tanúját: Hatalovszky Andrást. Nagy Józsefné mondotta el, hogy Hatalovszky Andrást, aki még délután 3 órakor is látni vélte Solymosi Esztert, a *zsidók több napig fogvatartották*. Dezső birtokoshoz vitték el Hatalovszkyt s mikor Nagy Gáborné érdeklődött utána, azt felelték a szolgalegény ismerősei, hogy azzal bizony nem beszélhet magyar cseléd.

— Ott tartják a zsidó iskolában, ahol a zsidó gyerekeket tanítják.

Eötvös Károly megrémült, hogy már utolsó tanúját is veszély fenyegeti s hevesen támadt Nagy Józsefnére:

— Mit csináltak a zsidók azzal a Hatalovszky-gyerekekkel?

— Csak ott tartották és *tanították, hogy mit valljon!*

— hangzott a válasz.

Súlyos leleplezés volt ez. Annál súlyosabb, mert az érdekelt fél — ezen a napon már a harmadik hamis tanú — maga Hatalovszky András erősítette meg, hogy *a zsidók csakugyan megkörnyékezték*. Süßmann Jakab jött érte és kivitte a simai pusztára, ahol egy hétig tejbe-vajba fürösztötték. Mindez azért volt, mert részeg állapotban, amikor a tiszaezlári korcs-mában már nagyon itatták a zsidók, széles jókedvében azt

állította, hogy ő még délután 3 órakor is hallotta, amikor Huriné gazdaasszony újra a boltba küldte Esztert. Már az előző tanúvallomásokból kiderült, hogy az ominózus szombati napon Hatalovszky András azért sem hallhatta a nevezetűi beszélgetést, mert egész nap kint szántott a mezőn.

Hatalovszkyt ekkor még megeskették zavaros vallomására. Később látni fogjuk, hogy ő ellene is eljárás indult hamis eskü miatt. A tárgyalás harmadik menetében sem volt szerencsénk a védőknek. Eszter egyetlen ismerőse sem mondta, hogy a csonkafüzesi holttestben felismerte volna Esztert. Ellenkezőleg. Mindenki vallotta, hogy a holttest nem az Eszteré volt. A hamis tanúk, a megvásárolt szegény magyar parasztok, akiket kecsegtettek, ötezer vagy hétszáz forinttal akarlak elkápráztatni a zsidók, csúfosan megbuktak.

Az egykorú krónikás pedig teljes joggal jegyezte fel ezek után, hogy Tisza Kálmán nagyon unja már az eszlári pört

XXXIII. FEJEZET.

Korniss és Tisza Kálmán találkozása.

Különb meglepetésekben is volt még része a bűnpalástoló szövetkezetnek. A tárgyalás alatt váratlanul kihallgatásra jelentkezett Cseres Andrásné, aki eddig hallgatott egy nagyon fontos tény körülményeiről. Már folyt a tárgyalás, mikor Cseresné felment az eszlári községi elöljáróságra és elmondotta, hogy *a lelke nem hagyja nyugodni*. Meg kell vallania valamit, ami nagyon fontos lehet a bűnügy szempontjából. Az elöljáróság írásos jelentése alapján lovasküldönc útján idézték meg őt is és Cseresné odaállt a bíróság elé, hogy elmondja Eszter eltűnése éjszakájának legérdekesebb jeleneteit, nemkülönben a hullacsempészet egyik legfontosabb bizonyítékát.¹

— Mit jelentett maga a községi elöljáróságnál? — kérdezte az elnök.

— Azt beszéltem, hogy azon a pénteki napon, melyen a hullát kifogták a Tiszából, Grószbergernél a férje elküldte a Csonkafüzeshez. Mondta neki: eredj Jákobnál és vidd el a ruhát. Az asszony eleinte húzódozott és pörölt a férjével:

— Én nem megyek. Eredj te a fekete fenébe.

A további kérdések során kiderült, hogy Cseresné szapanért ment Grószbergerék üzletébe, ahol jiddis nyelven folyt a beszélgetés Grószberger és felesége között.

Ekkor következeit a tárgyalás egyik legnagyobb meglepetése. Korniss Ferenc tanácselnök Cseresnéhez fordult:

— Ért maga zsidóul?

— Érték és beszélek is — válaszolta az asszony.

Az eszlári zsidók nem tudhatták, Eötvösék nem igen tételezhették fel, hogy egy tiszzaeszlári parasztasszony értse a jiddis idiómát. Cseres Andrásné — hogy, hogy nem, mégis megtanult jiddisül —, mert a bíróság előtt teljes sikerrel levizgázott ebből a nyakatekert germán-zsidó tájszólásból. Mikor az elnök felszólította, hogy mondja el zsidóul azokat a szavakat, melyeket hallott, Cseresné olyan hamisítatlan német-

¹ Tiszzaeszlár, Napi Értesítő.

zsidó nyelven ismételte Grószbergerék szavait, hogy megirigyelhette volna akármelyik új honfoglaló.

— Beszélt maga még mást is! — figyelmeztette az elnök Cseres Andrásné.

— Igen. Akkor éjszaka, mikor Solymosi Eszter eltűnt, nagy zaj volt nálunk. Éjjel felébredtem, feltérdeltem a ládára, kinéztem az ablakon. *Tömérdek zsidó jött-ment a kertben.* idegen és helybeli. Azután jött Grószberg, aki tördelte a kezét és jajgatott.

— *Istenem, mit tettünk, mit cselekedtünk!*

Cseres Andrásné, miután jiddisül is megismételte a zsidók jajgatását, magyarul folytatta tovább a vallomást. Elbeszélte, hogy jiddis beszédet hallott, amelynek az volt az értelme, hogy hozzon valaki kapát és ásót. Grószberger még mindig jajgatott, de akkor odament hozzá egy nagy borzas sapkás és fehér strimpflis zsidó, aki megnyugtatta, hogy ne féljen, mert nem lesz belőle semmi baj.

Cseres Andrásné ekkor már sejtette, hogy a zsidók valamit csinálnak. Talán most ássák el Eszter holttestét?! Felköltötte hát az urát, aki mélyen aludta az igazak álmát. A munkától fáradt férfi azonban nem akart kimozdulni biztonságom ágyából.

— *A zsidóknak pénzük van* — mordult vissza félálmból — *és téged tömlőcbe vetnek, ha dolgukba avatkozol*

Cseres András a másik oldalára fordult és nem akart kimenni, hogy megnézzze; mi történik a zsinagóga udvarán. Pedig ha kimegy, hamarosan előkerülhetett volna Solymosi Eszter holtteste.

A védők persze megpróbálták tovább vizsgáztatni Cseresné és követelték, ismételje meg zsidó nyelven azokat a szavakat, amelyeket a ruha elküldésekor Grószberger mondott a feleségének.

— Nehm der Wäschen zur nagyfalusi füz, dort géb sie hin! — vágta ki hibátlan jiddis tájszóval a magyar parasztasszony.

Fontos kérdésként merült fel, hogy Cseresné miért csak most jelentkezett vallomástételre. Miért nem mondotta el korábban azt, amit tud? Erre nézve egészen pontos és világos választ adott Cseres András felesége.

— Én ezen zsidó asszonnyal úgy voltam, amit ő tudott, én is tudtam. Gondoltam, ha nálam nélkül kikerülhetne a bajból, én nem szólnék ellene. De ha már egyszer így fordult a

sorja, muszáj megmondanom az igazságot, meri a lelkem vész el.

Azért hallgatott hát Cseresné, szinte az utolsó pillanatig, mert kötötte, ama bizonyos lovagias érzés, mely ott él a leg-egyszerűbb magyar parasztban is. Mikor azonban látta, hogy az eszlári ügy hatalmas erőpróbává vált, mikor kiderült, hogy itt már nem is annyira Eszter, mint a magyarság és zsidóság ügyéről van szó, akkor ő is odaállt a bíróság elé, nehogy elveszzen egy fontos dokumentum, nehogy megsemmisüljön a lelke üdvössége.

Az asszony vallomását megerősítette a férj is, aki azonban arról is szólott, hogy tulajdonképpen ő beszélte le feleségét a korábbi vallomástételről.

— Én mindig mondtam — vallotta —, hogy mi szegény emberek vagyunk. *Nekünk ilyet kerülni kell mert épp Olyankor találnak bekísérni, kérdezni, mikor az a kevés kenyérkeresetünk volna.*

A tisztaeszlári határban, amelyet 80 százalékban zsidó árendások béreltek, félt és hallgatott a magyar paraszt ember. Nem akart ujjat húzni a zsidókkal, akik már urai voltak Kosuth szabadult jobbágyának.

Cseres András és felesége hallgattak léhát az utolsó percig. Csak akkor vallották ki a tisztaeszlári éjszaka legfontosabb jelenetének történetét, mikor az asszony úgy érezte, hogy elvész a lelke, üdvössége, ha nem mondja meg a való igazságot.

Izgalmas szembesítés következett a férj és a feleség vallomása után. Grószberger Leóné állott szembe Cseres Andrásnéval, aki fenntartotta minden állítását. A zsidó asszony persze nem tudott ténybeli cáfolatot adni. Ehelyett szembe-köpte Cseres Andrásnéval. Viszont az elnök 48 órai fogságra ítélte a harcias hebroni rózsát. Ugyanígy járt Grószberger Leó is, aki szembe-köpte Cseresnével, mikor állította, hogy Eszter eltűnése éjszakáján eszlári és idegen zsidók hemzsegték Grószbergerék udvarán.

A bíróság újra visszatért ezután a csonkafüzesi holttest felismerésének problémájához. Zurányi Kálmán gyógyszerész-segéd, a legmegbízhatóbb tanú lett vallomást a csonkafüzesi hullaszemlérlől. Előzőleg nyilvánosan hirdette, beszélt, hogy *sok pénzt fog kapni vallomásaért a zsidóktól.* Ehhez a meggyőződéséhez híven vallott most is, amikor azt mondta, hogy ő a Tiszából kifogott holtleslen határozottan látta a tehéntaposás nyomát és így a hulla nem lehetett senki másé.

mint a Solymosi Eszteré. Zurányi mindent látott. Zurányi mindenről tudott. Csak éppen arra nem adhatott feleletet, miként történhetett meg, hogy rajta kívül egyetlen rokona, testvére sem ismerte fel a csonkafüzesi halottban Solymosi Esztert.

A következő tárgyalási napon meglepő dolog történt. Az elnök kijelentette, hogy Gruden bíró megbetegedett és helyét Fehér Barna pótbíró foglalja el. Mint már említettük, ezekben az időkben Tisza Kálmán nagyon unta a per elhúzó-dását. Sietős volt a rente-konverzió, szükség volt a párisi Rotschild jóindulatára, a nemzetközi pénzpiac megértő támogatására. Miért lett vájjon beteg Gruden bíró? Mi történhetett azokban a napokban, mikor már csaknem bizonyítva volt a sakterek bűnössége?²

Islóczy GYÖZŐ „AZ ország urai” című röpiratában azt írta akkor, hogy Tisza Kálmán nagyon megcsömörlött már a tiszaezlári pertől. Egyik tárgyalási napon Korniss Ferenc törvényszéki tanácselnök, váratlanul meghívást kapott a téglási gróftól, Dégenfeldtől, aki vacsorára várta a törvényszéki tanács elnökét. Korniss Ferenc, aki többször is megfordult Dégenfeldék vendégszerető házában, gyanútlanul átment Tég-lásra. Ott egy darabig szívélyesen elbeszélgetett a gróffal, majd legnagyobb meglepetésre *a miniszterelnököt találta maga előtt*. Tisza Kálmán — legalább is Istóczy röpirata szerint — hosszú beszélgetésbe bocsátkozott a világhírű per tárgyaló elnökével. Ekkor történt, hogy — állítólag meggyőzte Korniss Ferencet. Megmondta neki, hogy a sakterek elítélése az ország érdekeit veszélyezteti. A tiszaezlári bűnper miatt haragszik a zsidóság, a párisi Rotschild, neheztel Ferenc József öfelsége és ha elítélik a saktereket, akkor nem sikerül a magyar rente-konverzió, csődbe kerül a magyar államháztartás.³

Bary József emlékiratai szerint lehetetlenség, hogy ez a találkozás megtörtént volna. Állítását ő arra alapítja, hogy Korniss Ferenc, a tiszaezlári per bűnügyi tanácsának elnöke, megközelíthetetlen ember volt, aki csak az igazságot tartotta szem előtt és az igazságért feláldozta volna akár az életét is. Ez tökéletesen igaz is. Korniss Ferenc független magyar úr. igazságos bíróként ült mindenkor az elnöki emelvényen. Igazságérzetében és az igazság kiderítésének szolgálatában nem

² Istóczy Győző: Az ország urai.

³ Bary József: A tiszaezlári bűnper.

tudta megingatni sem terror, se rágalomhadjárat. De ha valaki szembetalálja magát az ország miniszkrelnökével, ha elébe adatik, hogy az ő ítéletétől függ az ország sorsa, népének, nemzetének jövője: nem inoghat-e meg a „fiat justitia” mindenekfelett álló elvében? Mert könnyű azt mondani, hogy pereat mundus, vagyis hogy vesszen a világ. *De nagyon nehéz azt mondani, hogy vesszen a fajtám. Vesszen a magyar nép!* Bary József megvédte Korniss Ferencet, de megeshet. hogy nem is volt szüksége védelemre. Más verziók szerint ugyanis a téglási találkozás egészen másként folyt le, mint azt Istóczy Győző megírta. A téglási grófnál, mikor szembekerüli Tisza Kálmán és Korniss Ferenc, a liberális kor miniszterelnöke, nem rábeszélni akart, csupán érdeklődött:

— Mi a véleménye elnök úrnak, bűnösök a saklerek?

— Szent meggyőződésem — felelte volna Korniss —, hogy ők ölték meg Esztert.

— Helyes! És mit tartanak a gyilkosságról a szavazóbírók? — kérdezte volna ezután Tisza Kálmán.

— Az egyik bíró szerint a sakterek meggyilkolták Esztert. A másik szerint nem.

— Melyik bíró mondja, hogy Schwartz Salamonok tényleg gyilkosok? — vetette fel Tisza Kálmán az utolsó kérdést.

— Gruden Ernő! — mondta mit sem sejtve Korniss Ferenc elnök.⁴

És harmadnap, az állítólagos találkozó után Gruden Ernő megbetegedett. Korniss Ferenc elnök pedig bejelentette, július 11-én, mikor megnyitotta a folytatólagos tárgyalást:

— *Graden Ernő bíró felgyógyulása egyelőre várható nem lévén, helyét Fehér Barna pótbíró foglalja el.*

Nem kétséges, hogy a saklerek bűnössége tekintetében *más meggyőződése volt Fehér Barnának, mint Gruden Ernőnek.*

¹ Tiszaeszláron ma is élő szájhagyományok

XXXIV. FEJEZET.

Scheuthauer vizsgáztat

Július 11-én szakértők vallomására kerüli a sor. Ez volt a bűnpalástoló szövetkezet legnagyobb — és el kell ismerni — leghatásosabb rohama. A tanúk, Eszter hozzátartozói hiába vallották és mondották, hogy a csonkafüzesi holttestben ők nem ismerték fel az eltűnt leánykát, az előkelő és drágán megfizetett szakértő urak minden lehetőt elkövettek, hogy velük szemben kimutassák azt, amit a zsidóság akart és kívánt, hogy tudniillik a holttest lehetett a Sólymost Eszteré is. Dr. Horváth Lászlót, dr. Kisst és dr. Trajtler Somát valóságosan úgy vizsgáztatták a nagy tudású pesti egyetemi tanárok, mint az eléjük került szigorlatozó orvostanhallgatót

Scheuthauer arról faggatta a csonkafüzesi holttest boncoló orvosait, hogy mennyi vízből kifogott hullát láttak és miilyen orvosi könyveket olvastak?¹

— Tessék nekem felelni — parancsolta gögösen —, tudta-e, hogyan néznek ki a macerált, áztatott vízi hullák? Tudta-e, hogyan lehet azoknak korát meghatározni, hogyan lehet azokat a közönséges vízhulláktól megkülönböztetni?

Az orvosok természetesen megfelelték minden kérdésre, mire Scheuthauer azt próbálta vitatni, hogy az első boncjegyzőkönyv megírásánál történhettek bizonyos hibák. Kegye-sen hozzátette:

— Az ilyen hibás leírása megbocsátható és így ezek kiemelése a vádlottak javára történik.

A közönség körében nagy mozgás támad erre, és dr. Horváth László erélyesen vágott vissza az európai hírű professzornak.

— Én nem vagyok vádlott!

— Nem, *hanem még lehet!* — kiáltott rá orvoskollégájára, a kitűnő professzor.

Vallatás, kegyetlen tortúra volt az, amit a szakértő professzorok lefolytattak a csonkafüzesi holttest három boncoló-

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő.

jávai szemben. A boncolók azonban tudományos alapon is helytállottak mindazért, amit első jegyzőkönyvükbe felvettek. Scheuthauer, Mihalkovics és Belky tanárok semmiképpen nem tudták belezavarni őket vallomásukba. Ellenkezőleg! A főtárgyalási jegyzőkönyv minden mondata és minden részlelé arról tesz tanúbizonytságot, hogy az egyszerű vidéki orvos-tudorok, akiket „közönséges borbélyoknak és tapasztóknak” keresztelt el a zsidó sajtó, sokkal több gyakorlatiassággal és sokkal nagyobb tudományos készütséggel boncolták a csonkafüzesi hullát, mint a közismert professzorok, akik — miért, miért nem — mindenáron azt akarták bizonyítani., hogy a holttest lehet a Solymosi Eszteré is.

A szakértők teméntelen vitája közepett szólította maga elé az elnök Eötvösök egyik hamis tanúját, Szücs Jánost, akire húsz évvel később „A nagy per” című legendás könyvében Eötvös Károly úgy hivatkozott, mint valami sajátos orákulumra. A szembesítésnél ismét kiderült, hogy Szücs János Solymosinét minden áron rá akarta beszélni, ismerje el magáénak a csonkafüzesi kifogott hullát,

— Bizony nénémasszony — mondotta a szerencsétlen anyának —, higye meg, a maga gyermeke az. Miért nem vállalja el?

Solymosi Gáborné volt a következő tanú, akit Szücs János szintén arra szólított fel, hogy a megtalált hullában ismerje fel Esztert. Solymosi Gáborné azonban a bíróság előtt is eskü alatt bizonyította, hogy az általa is megjelölt okok miatt a hulla nem lehet Eszteré. Állította azonban, hogy a hulla közeléből mindenáron el akarták távolítani őt. Eötvös megkérdezte:

— Úr volt-e vagy „pandúr, aki el akarta küldeni?

— Azt én nem tudom — felelte Solymosi Gáborné —, mert ma már sok embertől nem lehet tudni, zsidó-e, vagy úr?

A következő tárgyalási napon dr. Kiss Jenő tett vallomást, aki minden, tekintetben megerősítette a többi boncoló orvosok által felvett jegyzőkönyvet és megtett vallomást. Hozzá azt a kérdést intézték, hogy Móric vallomása szerint Eszter, nyakát késsel vágták át, és a vért a tányérokba fogták fel.

— Kérem nyilatkozzék szakértő úr — szólott Szezfert főügyész helyettes —, vájjon embernek ilyen módon való meggyilkolása lehetséges-e?

Belky szakértő erre azt válaszolta, hogy csakis akkor folytatható le nyugodtan a vér, ha az a viszerekből származik.

lia egyedül a felső pajzsporc-útér van is átvágva, a vér olyan sugarat lövell, mintha fecskendőből jönne.

Még a következő napon is folytatódott a csonkafüzesi holttest boncolóinak kíméletlen vallatása. Védők és szakértők úgy beszéltek a sokat próbált nyíregyházi orvosokkal, mint az iskolás gyermekekkel. Ennek ellenére ezek a derék vidéki doktorok fölényes tudással háritották el maguk felől a vizsgáztatók veszedelmesnek latszó keresztkérdéseit.

Trájtler Soma elmondotta, hogy szerinte a csonkafüzesi holttest olyan friss volt, amilyen csak az ágyban lehet látni. Láta hegyesre vágott körmeit, amilyenek semmiképpen nem lehettek egy sokat dolgozó tiszzaeszlári cselédleány ujjain. A hulla tüdejében folyadék nem találtatott és *hiányoztak mindazok a tünetek, amelyek egy vízbefult halottnál megtalálhatók*. A csonkafüzesi holttest tüdejében viszont egy kavernát találtak, ami szintén arra mutatott, hogy tüdőbajban és vérszegénységben halt meg, holott Eszter esetében ilyenről szó sem lehetett. Megállapították a boncolásnál, hogy az illető halála előtt hosszú ideig nem élvezett táplálékot s ezért a belek teljesen üresek voltak. Ez utóbbi körülmény szintén arra mutatott, hogy az Eszter ruháiba öltöztetett holttest kórházban, súlyos betegségben halt meg, s szó sem lehetett arról, hogy a Tiszába ölte volna magát.

Július 14-én dr. Horváth László boncoló orvost hallgatták ki, aki elmondotta, hogy életében legalább *három-négy-száz hullát boncolt*. Nem volt olyan kérdés, amelyre ne tudott volna pontosan felelni. A pesti professzorok vele is hiába kínlódtak. Dr. Horváth László boncoló-orvos, társaival együtt a legnagyobb nyilvánosság előtt bebizonyította, hogy ért legalább ugyanannyit az orvostudományokhoz, mint Scheut-hauer, Mihálkovic és Belky.

Ezután még hosszú vita következett arról, hogy vájjon Matej Ignác milyen körülmények között és a zsidók fenyegetésének hatása alatt miképpen vonta vissza vallomását rövid üőre. A tárgyalásnak ez a napja azzal végződött, hogy a bíróság helyszíni szemlét rendelt a tiszzaeszlári zsinagógában és megparancsolta, vigyék a helyszínre Mőricot, mert annak meg kell mutatnia, miként folyt le Eszter lemészárlása. A helyszíni szemlétől a védelem azt remélte, hogy zavarba hozhatja a zsidó fiút, aki azonban nem ingott meg a végső percekben sem.

Erre vonatkozólag leghelyesebb közölni az egykorú gyorsírói feljegyzéseket, amelyek, a következőkről szólnak.

XXXV. FEJEZET.

Móric mindent lát.

A tiszzaeszlári zsinagóga pitvarában július 17-én folyt le a szemle.¹

Szeyffert: Kérem Mórchoz azon kérdést intézni, hogy a kulcslyukon minő helyzetben nézett be?

Írnok: Hogyan néztél be az ajtón, térdelve vagy ülve?

Móric: *(A kulcslyukhoz hajolva)* Akkor nem kellett így lehajolni, most le van szállva az ajtó.

Elnök: Karcold meg a földön, hol feküdt Eszter!

Móric: *(Egy vonalat húz a földön az asztal előtt)* Így feküdt!

Elnök: Már most mondd meg, hogy kiket láttál, hol állottak?

Móric.: Schwartz a fejénél guggolt!

Friedmann: Melyik oldalon guggolt?

Móric: Ezen az oldalon lehetett, mert a jobb kezével el volt foglalva.

Elnök: Hát a koldus zsidó milyen helyzetben volt?

Móric: Az is guggolt!

Friedmann: A lábaknál pedig ki volt?

Móric: A tarcali és a téglási metsző!

Az elnök azután behozatott egy pokrócot, amelyet 150 centiméter hosszúságban a földre fektettek, majd pedig felszólította Mórict, hogy húzza a pokrócot arra a helyre, ahol a leány feküdt. Scharf Móric a pokrócot az ajtó és az asztal között, az asztal lábáig húzta.

Heumann: Meg tudod mondani, hogy melyik fogta a kezét és melyik a lábát?

Móric azután pontosan megmutatta, hogy Schwartz Salomon és a koldus zsidó miképpen nyomták le Esztert a földre. A száját kendővel dugták be, hogy ne kiabálhasson.

Szeyffert: Hát a fazék hol állott?

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő.

Scharf Móric: Itt állott a fazék a lejenél és akkor feltartották a hullát, úgy tartották alá a lányért. A koldus zsidó felfogta a fejét, hogy folyjon a vér.

Heumann: Ki tette alá a tányért?

Scharf Móric: Schwartz Salamon.

Szeyffert: Hol volt a vágás?

Scharf Móric mutatja, hogy az Eszter géégén.

Szeyffert: Mi maradt a leány testén?

Scharf Móric: Fehér ing.

Elnök: Ki öltöztette fel?

Scharf Móric: Schwartz Salamon, a téglási és a tarcali metsző, valamint a koldus zsidó.

Móric azután elmondotta, hogy Esztert, mikor már kifolyt a vére, a talpára állították, ketten fogták a holttestet, a harmadik és a negyedik pedig felöltöztette. A nyakát bekötötték, hogy a még megmaradt vér ne folyjon ki belőle. Pontosán leírta, hogy miképpen adták rá a kötőjét, a vizitkét és a kendőt. Elbeszélte azt is, hogy csupán a leány ingének felső sarka volt veress ez érthetővé tette, hogy Solymosi Eszter felső ruháin, amelyeket, a csonkafüzesi holttesten fogtak ki, miért nem találtak véryomokat.

Szeyffert főügyészhelyettes ezután megkérdezte, hogy melyik ablakon dughatták ki a holttestet. Scharff Móric habozás nélkül a pitvarajtótól elsőnek eső ablakra mutatott. Mini ismeretes, ennek közelében állott az a szénaboglya, amelyet Eszter eltűnése napján olyan gondosan őrizett Wollner Hermann, a koldus zsidó és annak tiszteletreméltó hitvese.

Végezetül kivezették Scharf Móricot a pitvar elé, bezárták az ajtót és Scharf Móricnak be kellett nézni a kulcslyukon, hogy a pitvarban alakított csoportozatokból és a produkált mozdulatok közül megmondhassa mindazt, amit lát. A Scharf-gyerek a kulcslyukon keresztül pontosan látta és a bíróság tagjai előtt mozdulatról-mozdulatra ismételte mindazt, ami odabenn történt. *Ezzel megdőlt a védelemnek az az állítása, hogy a kulcslyukon keresztül nem is lehet látni, nu történt bent a zsinagógában.*

A védők és a bűnpalástoló szövetkezet tagjai újra meggyőződtek arról, hogy Móricot nem lehetett betanítani. Mert aki ilyen pontosan tudott visszaemlékezni a legkisebb jele- netre is, annak 1882 április 1-én tényleg látni kellett, mi történt t az eszi ári zsinagógában.

XXXVI. FEJEZET.

Újabb hamistanúk.

Július 18-án ismét Nyíregyházán folytatódott a tárgyalás, amelynek egyik érdekes tanúja volt Vay György csendbiztos. Mint a vizsgálat minden résztvevőjét, őt is megvádolták azzal, hogy a hullacsempészet résztvevőiből kinvallatással vette ki a beismerő vallomásokat. Ehhez képest természetes, hogy a védők rendkívül heves rohamot intéztek Vay ellen és rá akarták fogni, hogy hüvelykszorítóval vallatta az ártatlan Smilovics Jankelt, nemkülönbén Herskó Dávidot. Herskó természetesen azt állította, hogy őt kínozták.¹ Vay csendbiztos erélyesen rákiáltott a zsidóra:

— Sohasem mondtad te azt eddig.

Erre felugrott helyéről Heumann, aki igyekezett megfélemlíteni a csendbiztost is.

— Ez itt nem vádolt, a csendbiztos úr előtt — mondotta —, hanem egyelőre hasonló rangban áll akárkivel. Kikérem magamnak, hogy a védencemet tegezzé.

A közönség körében feltört a zúgás és a püsszegés, hiszen a hallgatóság nagyon jól tudta, hogy *előzőleg a védők letegezték mindazokat a tanúkat, akik kedvezőtlen vallomást lettel, a sakterekre.*

Korniss Ferenc elnök erélyesen intette rendre a nyugtalan izraelita jogtudort:

— A figyelmeztetést kikérem magamnak, az az én jogaimhoz tartozik.

A hullacsempészet vizsgálatáról kezdték azután faggatni a csendbiztost. Heumann aziránt érdeklődött, hogy vajjon miképpen vették ki a vallomást a lutajosokból.

— Mikor valakit ki szoktunk hallgatni — mondotta Vájr —, azt mondjuk neki, nézd fiam, valld be, hiszen már úgylis tudom.

— Tehát cselfogással élnek? — vetette közbe Heumann.

— Éppúgy mint az ügyvéd urak — vágott vissza Vay.

¹ Tiszaeszlár, Napi Értesítő.

mint a közönség köréből ismét feltört a tetszésnyilvánítás.

Karancsay fogházór, a következő tanú, szintén megcáfolta, hogy a hullacsempésző tutajosokat tortúrával vallatták volna. Nagyon érdekes vallomást tett Karancsay arról, hogy Havas királyi ügyész miképpen akarta őt hamis vallomásra felbujtani a vizsgálóbíró ellen.

— Azt mondotta, hogy én megbízható ember vagyok, ne féljek semmitől, ő majd segíteni fog rajtam.

Szeyffert főügyész helyettes közbeszól:

— A királyi ügyésszel tisztában vagyunk, erről nem beszélünk.

Korniss Ferenc elnök azonban nem hagyta annyiban a dolgot.

— *Nem vagyunk tisztában vele!* — mondotta.

Erre azután Karancsay elbeszélte, hogy amidőn a Havas által rákényszerített vallomást a törvényszék előtt visszavonta, *fegyelmi úton elbocsátottuk*.

Folyt-folydogált a tisztaeszleli bűnper. A magyar tanúk ellen ismételt felvonultak egyrészt a zsidók, másrészt azok a magyarok, akiket különböző ígéretekkel sikerült a zsidóknak a maguk pártjára hódítaniuk. Ilyen volt Róka Sándor is, Vay György egykori csendlegénye, akit összeférhetetlen természetete miatt bocsájtott el a szolgálatból Vay György. Róka Sándor természetesen azt állította, hogy Vayék bántalmazták a tutajosokat, akik a tortúra miatt vallották be a hullacsempészetet. Vay György ellenben a bíróság előtt leleplezte, hogy az öreg Rókat is a zsidók szállították be Nyíregyházára, hogy ellene tanúskodjék. Három napig fürdött tejben-vajban Róka Sándor s nyíregyházi tartózkodása alatt még pénzt is küldött haza a feleségének.

Róka Sándor: Egy krajcárt sem, az életem múltam ki!

—Hát Gulyás Sárától ki küldte a pénzt? — kérdezte Vay, mire az öreg pandúr azzal mentegetődzött, hogy egy krajcárt sem hagyott otthon.

—Házat akar építeni az öreg! — jegyezte meg Vay —, *meg van vesztegetve a zsidóktól*.

Kazimir József, aki Vaynak szintén csendlegénye volt, ugyancsak állította, hogy Vay csendbiztos kínoztatta a tutajosokat. Róla is kiderült, hogy összeférhetetlen természetete miatt Vay csendbiztos elcsapta és emiatt haragszik rá.

Mozga Péter, aki egykor Recsky csendbiztosnak a kertesze volt, tanúvallomásában elmondotta, hogy őt egy Braun nevű aranyműves hozta Nyíregyházára gyorsvonattal. *Beszál-*

lásolták a Zeiger-vendéglőbe és ott élt egészen kihallgatásáig. Tőle azt várták a zsidók, hogy bizonyítani fogja, miszerint Móric Nagyfaluban kínvallatás alatt mondotta el Eszter meggyilkolásának történetét.

— *Finom kosztom volt és szivarravalót is adtak* — mondotta a bíróság előtt. — Azt mondták, ne menjek sehová, hogy meg ne lásson senki. Lelkiismeretem azonban nem vezetett rá, hogy hamisan szóljak, mivel a honvédségnél is és az iskolában is azt tanultam, királyért és hazáért életünket. Délután utat vettem magamnak és egyenesen a törvényszéknél a nagyságos elnök úrnál jelentkeztem.

A továbbiakban azt vallotta, hogy Nyíregyházán vasárnap délutántól szerdán délutánig *a zsidók kosztján élt a fogadóban*, szivarra mindennap 20 krajcárt kapott és a tokaji Braun még 20 forintnyi készpénzt ígért neki, ha azt vallja, hogy Móricot kínozták.

Érdekes tanú volt Szójár Anna is, aki 1852-ben szintén Recskynél szolgált, ő is megcáfolta azt, hogy Móric tortúra hatása alatt tette volna meg első vallomását. Mikor elhangzott Scharf Móric első vallomása, szerinte Péczely azt kérdezte a zsidó fiútól:

—Így van ez Móric?

—Ha tíz esztendő múlva fognak kérdezni, akkor is így fogom mondani! — felelte Móric.

Szójár Anna vallomásából is kiderült, hogy Goldstein, akit „talpas kecskének” neveztek, pénzt ígért a leánynak arról az esetre, ha azt vallja, hogy Móricot ütötték.

Szentesi István a következő tanú, aki szintén csendlegény volt, semmit sem tudott a bántalmazásokról. Utána az elnök Hatalovszky Andrást, a bűnpalástoló szövetkezet legjellegzetesebb hamistanúját szólította be. Ez volt az a fiú, akit Klár Dezsőék tanyáján, a zsidó iskolában tanítottak vallomására s neki kellett vallani, hogy Eszter eltűnése napján még délután három órakor is látta a szerencsétlen leánykát. Időközben azonban több tanu igazolta, hogy Hatalovszky András április 1-én nem is járhatott Tiszaeszláron, mert egész nap a határban szántott, ahonnan csak késő este tért haza. Az elnök kérdésére Hatalovszky így felelt:

— Azért állítottam mindezt, mert ennem *reá kérlek a zsidók*.

— Hát ki bírt rá ilyen vallomásra? — hangzott az elnök

—Süssmann Jakab, meg Alter úr — felelte Hatalovszky.

—Mit fizettek?

—Nem fizetek, nagyságos elnök úr, hanem azt mondtak, hogy *ha valami bajom van, kijutányoznak engem minden bajomból*. Akkor bent voltunk a kocsmában s mint fiatalemberhez, odajöttek hozzám, etettek-itattak engem.

Elbeszélte a tanú, hogy őt Süssmann Jakab hozta ide, s egész úton arról beszólt neki, hogy mit valljon. Visszaemlékezett a kocsmai jelenetre is s elmondta, hogy mikor már eleget ittak, a söntésben, megkérdezték:

—No, Süssmann gazda, mivel tartozunk az italért?

—Erre azt mondta, hogy semmivel, András, csak a szónak ura légy.

Hatalovszky András azonban nem volt ura a szónak. A végén mégis bevallotta, hogy előzőleg már hamisan esküdött meg. Erre a törvényszék nyomban kihirdette a határozatot, amely szerint *Hatalovszky András ellen a hamistanulás bűnténye miatt megindítja az eljárást és az iratokat átteszi a törvényszékhez*.

Vámosi József tanú szintén vallomást tett egy már ismerli: hamistanú, Vámosi Julcsa — saját leánya — ellen. Mint a felesége, ő is megerősítette, hogy leányát *a zsidók bírták rá hamis vallomástételre*: Erre bevezették Vámosi Julcsát, aki előzőleg már szintén letette az esküt vallomására, de most elmondotta, hogy Lichtmann Samu beszélt rá a hamis esküre. *Zsidók szekeren hozták be Nyíregyházára. Zsidó vendéglőbe helyezték el, ahol ingyen kapott kosztot és kvártélyt*. Mikor Nyíregyháza felé szekereztek, velük volt Szabolcsi Miksa is, aki állandóan hangoztatta:

— *Csak jól esküdjél, meg fogod kapni a jutalmadat*.

Weiszstein Háni, többi faj testvéreihez híven szintén letagda, hogy találkozott Vámosi Józsefnevel és azt mondotta neki, hogy Vámosi Julcsa 100 forintot fog kapni, ha a zsidók mellett vall. Ennek ellenére Vámosi Julcsa ellen a törvényszék szintén elrendelte a bűnvádi eljárás megindítását -hamislanulás miatt.

Ennek a tárgyalási napnak izgatott hangulatát megzavarta még egy kínos incidens is, amely nem a tárgyalóteremben, hanem a vármegyeháza épülete, előtt, az utcán történt.² Július 10-én, amidőn a végtárgyalás már több mint négy hete tartott, Szeffert indítványozta Önody Géának tanúként) meg-

² Bary József : A tiszaezlári bűnper

idézését és kihallgatását: igaz-e, hogy a csonkafüzesi hulla felboncolása előtt azt hangoztatta, hogy a hulla egy feslett életű no holtteste?

Szeyffert és a bűnpalástoló szövetkezet ezzel azt akarta bizonyítani, hogy Ónodynak befolyása volt a bűnper vizsgálataira. Eötvös természetesen magáévá tette a főügyészhelyettes indítványát, amit azonban a törvényszék elutasított.

Ónody Géza, aki a hallgatóság soraiban ült, felindultan hagyta el a tárgyalótermet. Mint Bary József írja emlékirataiban, megvárta a legközelebbi szünetet, amidőn Szeyffert a vármegyeháza előtt az utcán sétálgatott Ambrózy ügyész társaságában. Gróf Hadik Barkóczy Emilt és Lónyay Sándort maga mellé véve Szeyffertet kérdőre vonta.

— Ilyen tendenciózus sértéseket sem öntől, sem mástól el nem tűnök — mondotta Ónody. — *Önnek megtiltom, hogy engem pellengérré merjen állítani, elleneseiben mint zsidó pénzen védelemmel és vádlottakkal cinkoskodó gazembert, leálcázom, ha kell, megsemmisítem és ettől a világtól semmiféle hatalma meg nem menti.*³

Szeyffert sápadtan és remegve válaszolt:

— Engem a törvény véd.

— *Engemet pedig az ön törvénye ellen a becsület és igazság véd.* Adjon felvilágosítást, vagy azonnal olyan elégtételt veszek magamnak, aminőt érdemel, s aminőt becsület-orvtámadó gazemberek ellen használni szokás: — felelte Ónody, akinek kezében megsuhogott a pálca Szeyffert orra előtt. A főügyészhelyettes mindezek után kijelentette, hogy az utcán nem hajlandó felvilágosítást adni. Erre mindannyian felmentek Szeyffert hivatalos helyiségébe, ahol Ónody kijelentette, hogy bár gazemberekkel nem szokott párbajt vívni. kész Szeyfferttel kiállani. Ezután gróf Hadiknak és Lónyaynak azt mondta:

— *Hagyjuk itt ezt a gazembert!*

Ónody erre tanúival együtt távozott. Mi sem természetesebb, hogy a következő tárgyalási napon Eötvös Károly helyéről felemelekedve azt mondotta, hogy a közvádló ellen merényletet követtek el. Korniss Ferenc elnök azonban nem ijedt meg a zsidók védőjének fenyegetőzéseitől. Kijelentette, hogy ő a tárgyalóteremben megőrzi úgy a védelemnek, mint a közvádlónak szabadságát, ami azonban a tárgyalótermen kívül

¹Függetlenség. Nemzeti Múzeum Széchenyi hírlaptára

történik, az a hatáskörén kívül esik és így a közigazgatási és rendőri hatóságokra tartozik.

A zsidóság nagy ellentámadásának meg volt a megfelelő visszahatása is. Eötvösök szövetkezésével szemben Verhovay lapja elkeseredetten kérdezte:

— Vájjon mely korszakban élünk mi ezidőszerint? Vájjon miféle társadalmi állapotok azok, ahol a bünt — mint valamely nagyszabású erényt — tanult és eszes fők szövetsége igyekszik diadalra juttatni?

A még keresztény kézben lévő sajtó ezekben a napokban keserűen utasította vissza a zsidó zsornálok magyargyalázó cikkeit. Leleplezte, hogy a *Neue Freue Presse* és a *Wiener Allgemeine Zeitung* ötezer forintot kaptak titokzatos zsidó kezek útján, hogy megfelelő tudósításokat adjanak az eszlári ügyről. Természetes, hogy Nyíregyházán résen állott az egész zsidóság. Futtaki Kóbi — egy Weinsteinhoz hasonló borzas zsidógyerek — informálja német könyomatosa révén az egész külföldi sajtót. Híradásai nyomán a „*Wiener Extrablatt*”-ban olyan cikk jelenik meg, amely a legnagyobb sértéseket tartalmazza a nyíregyházi magyar nőkkel szemben.

— *Ezt már nem lehet tűrni!* — hördült fel a szabolcsi közvélemény. A „Függetlenség” hírül adja, hogy a bécsi lap cikke miatt valóságos forrongás uralkodik. A tiltakozó cikkeken jóformán még meg sem szárad a nyomdafesték, amikor Verhovay Gyula, Ónody Géza, Szalay Károly és Zarándy Gáspár a nyíregyházi szállodában felkeresik a „*Wiener Extrablatt*” munkatársát. A zsidó az ágyban fekszik és nagyon meg van rémülve, amikor beállít hozzá a magyar antiszemitizmus négy vezető férfja. Verhovay Gyula hűvös, tárgyilagos hangon szól az izraelitához:

— *Hogy maga rágalmaz a lapjában, azt teheti, de hogy nőket rágalmazzon, azt nem tűrjük. A legközelebbi vonattal elhagyja a várost, különben nyilvánosan megbotozom és fel-pofozom.*

A rőt izraelita eleinte hebeg, aztán hirtelen vonatra pattan és úgy tűnik el Szabolcs földjéről, akár a kámfor.

Az incidens lezajlása után azonban újabb felháborodás hulláma söpör az országon végig. A védők ugyanis azt vitatják, hogy Scharf Móric örült, majd pedig ki akarják mutatni, hogy a zsidó fiú nem is láthatta, hogy mi történt a zsinagógában, mert — szerintük — színvak.

— Tehát örült az, aki nem hagyja magát kapacitálni — írja a „Függetlenség” — (1883 július 3.) és a zsidók ellen

az igazat vallja. Ez a zsidó becsületérzés. Tehát ha zsidóról van szó, ne lásson senki, mert aki lát, az vak. *Tehát ha zsidóról van szó, ne halljon és ne beszéljen senki, meri aki beszél, az örült. Megrendítő morál!*

Pár nap múlva az orvosok konstatálják, hogy Móric nem színvak, de a zsidók hisztériája, gyűlölködése szinte futószalagon gyártja az egymást követő botrányokat, hazugságokat. Ónody Géza cselédei ezekben a napokban aratóünnepet rendeznek, mire a környékbeli zsidók izgatottan rohannak az alispánhoz, hogy gondoskodjék személyes biztonságukról, mert különben Ónody pogromot rendeztet. Az aratóünnep lezajlik ugyan, de Tisza Kálmán Gräffl főispánt saját személyében teszi felelőssé, hogy vigyázzon a zsidók testi épségére

Alig porzott el ez a helyi izgalom, a világlapok hírüladták, hogy a pápa kíméletlenül elítélte a vérvádat és konzisztoriális leirat érkezett, amely szerint anathema alá veszik mindazokat, akik hisznek a vérvádban. Két nap múlva a Vatikán félhivatalosa, az „*Osservatore Romano*” megcáfolta az egész mesét s egyben leleplezte, hogy a konzisztoriális leirat hírét a mainzi „*Izraelit*” című lap találta ki.

Szabolcs vármegye közgyűlési termében folyt, folydogált a tiszaezlári tárgyalás, de kint már két világnézet, két ellentétes felfogás, a tűz és a víz vívta irtóztatós harcát. Amíg a zsidó lapok otromba támadásokat intéztek a magyar igazságszolgáltatás ellen, amíg a hazai zsidó sajtó megrágalmazott mindenkit, aki az igazság felderítését kívánta, addig megmozdult a külföldi közvélemény is. Bécsben, Berlinben, Sletl'mben gyűléseket tartottak az antiszemiták. A moszkvai egyetem orvoskarának medikusai köszönő iratot küldtek Verhovaynak, lelkesen üdvözölve őt a tiszaezlári ügyben megmutatott bátor helytállásáért. *Antiszemita tüntetések voltak még Franciaországban is, ahol Edouard Drumond gárdája szállt szemben azzal a zsidó hatalommal, mely Paristól Tiszaezlárig nyújtotta ki titokzatos csápjait.*

A magyar közvélemény is mindinkább ráébredt arra, hogy Nyíregyházán kegyetlen és bűnös játék folyik. Hiszen Eötvöséit a tárgyalóteremben egymásután rendezték a legelképezetőbb botrányokat. A magyar tanúkat egyszerűen lélegezték, vagy terrorizálták, Scheuthauerék úgy vizsgáztatták a csonkafüzesi boncoló orvosokat, mintha azok nedvesorrú. csontkeretes medikusok lettek volna. Trájtler Soma, Szabolcs vármegye kiváló és nagy tudású orvosa kihallgatása végén kénytelen volt figyelmeztetni Scheuthauert:

— *Uram! Én itt nem vagyok vádlott!*

— *De még lehet!* — mondta flegmatikusan a zsidó származású főfőprofasszor.

Erre azonban már a hallgatóság sorából is kirobbant a felháborodás:

— *Vén becstelen, megvesztegett, huncfut!* — kiabálta Schuthauer felé a közönség —, *elégtételt vagy ki innen a zsidóbérencsel!*

Schuthauer sápadtan hallgatta, amint az elnök csendre intette a hallgatóságot, de Trájtler minden zajt túlharsogva mennydörögte a bűnpalástoló liga legbaljósabb alakja filé:

— *Tessék tudomásul venni, minket nem vásároltak meg a zsidók!*

XXXVII. FEJEZET.
Móricot nem esketik meg.

Az egész országot felverő izgalom után tovább folyt a tárgyalás. Bevezették Sipos Islvánné, Liczák Máriát,¹ aki Grószberger Leónál szolgált, mikor Solymosi Eszter eltűnt. Virágvasárnap szombatján egy sereg zsidó gyűlt össze Grószbergeréknél, s ekkor Grószberger anyja azt mondta neki, hogy menjen ki, mert *valami titkosat akarnak beszélni, ő* nem tudta, hogy mit beszélnek, mert nem értett zsidóul.

Cseres Mihály, a következő tanú lényegtelen vallomást tett, majd Papp József vallotta, hogy a csonkafüzesi holttestben ő sem ismerte fel Solymosi Esztert, mert a gyerek, életében tizennégyéves fejletlen kisleány volt. Mikor megnézte a holttestet, sokkal nagyobbnak és természetesebbnek találta azt.

— Úgy véltem, hogy az már egy húsz-huszonöt éves megtermett cseléd.

Barbócsi nevű tanú szintén vallotta, hogy a csonkafüzesi holttestnek élesre vágott, hegyes körmei voltak s azokat ő megtapintotta. Láta a holttest lábán lévő tyúkszemet is.

Farkas Eszter, aki iskolatársa volt Eszternek, ugyancsak eskü alatt állította, hogy a hulla már csak azért sem lehetett az Eszteré, mert Eszter fogai sűrűek voltak, míg a csonkafüzesi holttest fogait feltűnően szélesnek és nagynak találta. Ugyanezt vallotta Olajos Bálintné is, aki után az eltűnt leány testvére, Solymosi Zsófi következett, ő is megszemlélte a hullát, s mikor az elnök megkérdezte, hogy elismerte-e a testvérenek, így felelt:

— *Egy tekintetből mind járt láttam, hogy az nem az én testvérem.*

Vallomást tett utána Huri Andrásné is, akinél az előbbi leány szolgált és aki Kohlmayer boltjába bécsikoromért küldötte Esztert.

Huri Andrásné, mikor felmutatták előtte a csonkafüzesi holttesten talált ruhákat, leghatározottabban felismerte, hogy

¹ Tiszaeszlár. Napi Értesítő

azok Solymosi Eszteréi. Ugyanilyen határozottsággal vallotta azonban, hogy a dadái hulla nem az Eszter holtteste volt.

Farkas Gábor, Tiszaeszlár községi bírása következett ezután, akit Eötvösök azzal gyanúsítottak, hogy ő instruálja a keresztény tanúkat. Szabolcsi Miksáék Farkas Gábori kikiáltották az „antiszemita liga” főkolompósának és csak évek múlva derült ki, hogy Farkas Gábor semmi más nem volt, mint törvénytudó és törvénytisztelő magyar ember. Ma is beszélnek Tiszaeszláron, hogy 1882 pünkösdjén, amikor váratlanul és teljesen ismeretlen okból több száz zsidó sereglet össze a világhírűvé vált faluban, a lakosság kapára és kaszára kapott, hogy eltávolítsa, esetleg agyonverje ezeket a gyanúit» jövevényeket. Akkor Farkas Gábor községi bíróságot *saját testéi vetette a felháborodott tömegek elé és Bánj József vizsgálóbíróval, Egressy-Nagy László ügyésszel, Adamovics József római katolikus plébánossal és Láposy János református lelkésszel együtt ő mentette meg több száz zsidó hajszálon függő életét.* A védők a bíróság előtt valóságos tortúra alá vetették Farkas Gábort, akire órákon keresztül zuhogtak a válogatott keresztkérdések. A vallatásból csak az derült ki, hogy Farkas Gábor sohasem toborzott tanúkat, hanem ha valaki hozzá fordult panaszával, felvette a jegyzőkönyveket is kötelességéhez híven betérjesztette a vizsgálóbíró elé. Eötvös Károly gyűlölködő kérdéseire önérzettel felelte ez a sokszor meghurcolt magyar ember:

— Ha valaki jelentkezett, mindig azt mondtam neki, csak olyan dolgot adjon elő, amit később nem bán meg. Ne tegyen igaztalan vallomást senki ellen.

Az „antiszemita” Farkas Gábor érdemeit elismerte I. Ferencz József öfelsége is, aki egy esztendővel a tiszaezlári bűnügy főtárgyalása után polgári érdemkereszttel tüntette ki a tiszaezlári bírót azért, hogy a faluban mindig példásan fenntartotta a rendet és a zsidókat megmentette a népízület elől.²

Öt hete folyt már a tiszaezlári per s néhány lényegtelen tanú kihallgatása után megkezdődött annak végső jelenete: a bűnügyi iratok ismertetése.³ Ezek között érdekes volt a vádlottak erkölcsi bizonyítványa. Schwartz Salamonról kiderült, hogy 1874—78-ban Váriban volt sakter, de miután a hitközségnek anyagi károkat okozott, onnan elbocsátották. Bux-

² Láposy János ref. lelkész feljegyzései

³ Tiszaeszlár. Napi Értesítő.

bäum Ábrahám Galiciában a novy-szandeci kerületben szerzett *cselédkönyvet*, mégpedig a gyilkosság évében. *Ezzel egyenesen Magyarországra jött és anélkül, hogy egy pillanatig is szolgált volna valahol, felcsapott izraelita tanítónak.*

— Ha maga tanító — kérdezte tőle az elnök —, hogyan vehetett cselédkönyvet?

— *Cselédkönyvet lehet leghamarabb kapni!* — felelte Buxbaum, aki tanítói minősítését azóta sem tudta oklevélléigazolni.

Braun Leopold, Taub Emánuel erkölcsi bizonyítványa rendben volt, Jugerth Adolf erkölcsi bizonyítványában azonban igazolták, hogy hitelezői kijátszása végett vagyont közjegyzői okirattal feleségére ruházta. Weiszstein Lázárról kiderült, hogy zártörés és sikkasztás miatt büntetve volt. A többi vádlottak ellen nem merült fel hasonló adat.

A tiszaszlári per a végéhez érkezett. Szeffert főügyész helyettes, aki a tárgyalás kezdetén védőbeszédet mondod a vád előterjesztése helyett, ezúttal is hű maradt szerepéhez. Indítványt tett, hogy Scharf Móricot ne eskessék meg vallomására, miután az még nem érte el a tizenhatodik életévét. A védők rendkívüli lelkesedéssel és nagy sietséggel csatlakoztak az indítványhoz, Eötvös Károly sietett meggyanúsítani Szabolcs vármegyét is.

— Én e tanút — mutatott Scharf Móricra — a vármegye tanújának nevezem.

Szólásra emelkedett ezután Funták, aki hasonló tárgyi-lagossággal beszélt Móricról.

— Istene, vallása nincsen neki — mondotta — és e gyermek mégis rendületlenül, oly könnyen áll előttünk, hogy az eskü szentségéhez közeledni neki valódi bűn.

Heumann ugyanilyen értelemben hangoztatta, hogy Scharf Móric erkölcsi vakságban és erkölcsi defektusa van.

Korniss Ferenc elnök röviden válaszolt a védők egyhúron pendülő megnyilatkozására.

— Eötvös Károly ügyvéd úr azon kifejezését — enun-ciálta —, mintha Scharf Móric ezen vármegye tanúja lenne s ilyen vallomásra talán a vármegye egyik-másik közegének hozzájárulásával kikészítettetett volna, mint alaptalant, *vissza kell utasítanom.* Egyúttal kifejezést adok afölötti sajnálkozásomnak, hogy ez éppen e teremben lett hangoztatva, melyet Szabolcs megye adott nekünk át használatra.

Rövid szünet következett ezután. Majd pedig Korniss Ferenc elnök kihirdette a törvényszék határozatát; mely sze-

rint *Scharf Móric megesketését mellőzték*. Az indokolás feltűnő és nagyon érdekes volt. Nem bocsájtolták esküre *Scharf Móricot* azért, „mert a bíróság előtt törvényes vallása, atyja és hitsorsosai irányában gyűlöletének, megvetésének oly erős bizonyítékát adá, amely különben is éretlen kora mellett erkölcsi és vallási érzése s ezzel együtt vallomásának elfogulatlan volta iráni komoly aggodalmat kelt”.

A tiszzaeszlári bűnper koronatanúját ilyen módon nem eskettek meg vallomására, amely mellett kitartott az utolsó pillanatáig. Kitartott a védők keresztkérdéseinek pergőtüzében. Kitartott anélkül, hogy akárcsak egy pillanatra is beta tudták volna zavarni első vallomásának részleteibe.

A következő napokon a vád- és védbeszédre került a sor öt világrész zsidósága pedig tudván, hogy *Scharf Móricot* nem eskették meg, dagadó kebellet és boldog örömmel várta a felmentő ítéletet.

XXXVII. FEJEZET.

A királyi ügyész vádat ejt.

Szorongásig zsúfolt volt a nyíregyházai tárgyalóterén, amikor Szeyffert Ede közvádoló megkezdette újabb védőbeszédét.¹ Ott tolongtak a párisi, berlini, bécsi zsidó lapok tudósítói, akik boldogan és pirosra gyúlt arccal hallgatták, amint Szeyffert a vallásszertartási gyilkosság vádja ellen hadakozott.

— A Rohlingok ám hadd tépelődjenek a Talmud betűinek értelmén — mondotta többek között —, álmódják csak tovább a zsidó vallás véráldozatainak rémes álmait, ámde Magyarországon szűnjék meg a vallási véráldozattal való bűnös agitáció, némuljon el a rágalom nyelve, úgy vallásfelekezetek, mint egyesek irányában, különben káromlássá fajuland a szabadság, testvériesség hangoztatása.

A liberális rendszer utasításához híven alig félóra-beszéde *végén vádal illeti a királyi ügyészt* és a keresztény közvélemény nagy megdöbbenésére így fejezte be beszédét:

— Én a vádlottakat büntelennek tartom s indítványozom, hogy a vád és következményei alól felmentessenek.

Az igazi vádbeszédet a magánvádoló Solymosinének képviselője, Szalay Károly ügyvéd, országgyűlési képviselő mondotta el a királyi ügyész helyett. Felszólalása elején utalt arra, hogy az egész tárgyalás során neki némán kellett végighallgatni a vallomásokot és hallgatni kellett, mikor a zsidóság által kirendelt védők terrorizálni akarták a legfontosabb tanúkat.

— Némán kellett végignézniem — mondotta —, végighallgatnom nyilvánulásait a törvénytaposó, sőt ki merem mondani, nagyrészen a tisztességet is lábbal taposó azon cinizmusnak, melynek párját a inai napig sehol sem találtam. Scharf Móricot nem is említve, egyszerű földművesek órákon át olyan páratlan faggatásoknak voltak kitéve, amelyhez hasonlót én legalább negyedszázadot meghaladó gyakorlaton-

¹ Tiszaeszlár. Napi Értesítő

alatt sohasem tapasztaltam. Ellenben néma volt a főügyész-helyettes úr oly tanúkkal szemben, akik nyilván hamisan vagy tévesen, de a vádlottak mellett a vád ellen vallottak. Még kísérletet sem tettek arra, hogy a való tények kitudasanak, hogy a tanú hamis eskütől megóvassék, hogy a per haszontalan komplikációja megakadályoztassék.

Az elnyomott és egy negyven esztendő zsidó elnyomás felé induló magyar társadalom utolsó jajkiáltása hangzott fel Szalay Károly szavaiban.

— *Ellenséges viszonyok dacára állok ide én, hogy a tekintetes törvényszéktől elégtételt kérjek a bűnért, a bánkódó anya mérhetetlen keserűéért, hogy felvegyem a kesztyűt, melyet a sakter késéért a zsidó erszény, a civilizáció, ember-szeretet és kereszténység arcába vágott.*

Szalay Károly ezután részletesen ismertette a vérvád történetét, Eszter eltűnését, majd rendkívül alapos jogi érveléssel bizonyította, hogy a tárgyalás során a vád beigazolódt.

— Hallottam azt is e tárgyalás folyamán — fejezte be meggyőző jogi érvelését —, hogy ezen ügy kimenetelétől egy felekezet nyugalma függ. Ez nagyon áldatlan szó! Mert e szó szembeállítja a sakterkést a kereszttel. Én azonban mégsem mondom, hogy a kereszténység nyugalma függ a pör kimenetelétől, mert tudom azt, hogy ha Isten rendelte volna, hogy valamikor megjöjjön az ő napja, s hogy a most porba tiport kereszt zászlója magasra emeltessék, ha az lenne ismét a jelszó: „Jézus!”, *akkor valamint dicső elődeink megharcoltak az ozmán oroszlánnal is, úgy megküzdének a törpe utódok a zsidó sakállal.* Magyarország igazságszolgáltatásának becsülete és a kereszténység nyugalma nem kíván egyebet, mint-hogy a bűn elpalástolva ne legyen. És e hitben kérlek benneteket bírák, ítéljetek I

A drámai hatású vádbeszéd után Funták Sándor, Friedmann Bernát, dr. Székely Miksa, Heumann Ignác, védők beszéltek, majd pedig megnyilatkozott a zsidóvédelem nagyágyúja: Eötvös Károly. Semmi kétség: ragyogó védőbeszédet vágott ki és olyan fényes dialektikával, rendkívüli jogi tudással védte a saktereket, amelyet aligha mondtak el még néhány Galíciából ideszabadult izraelita mellett. Igaz viszont az is, hogy ezért a beszédért és az előzőleg végzett nagyszabású bűnpalástoló munkáért az Országos Izraelita Irodától százezer forintot kapott Eötvös Károly.

Legfőképpen Szalay Károssal vitatkozott Eötvös,

— A porba tiprott kereszttről szólott a magánvádló úr. Ki tiporja a keresztet, hitünk jelvényét a porba? Talán a zsidóság? Az a maroknyi nép, amely pisszenni sem mer? Nem, ha e zászló valamikor sárba lesz tiporva, tiporják azok, akik a kereszt szent jelvénye alatt kereszties háborút hirdetnek szerte az országban és annak határain kívül, mert az Istent nem gyalazza meg senki jobban, mint az, aki annak nevében más felekezetűeket üldöz. Oly ellensége még nem volt a magyar nemzetnek, ki föltételezte volna, hogy e nemzetet a maga tizennyolcmilliónyi számával, intellektuális fölényével, nagy birtoka és hazaszeretete mellett is az öt-hatszáz-ezer zsidó fogja megsemmisíteni, s a kereszténység zászlóját porbatiporni.

Sajnos, Eötvös Károly nem érhetette meg 1919 tavaszát. Nem ülhetett ott az Abbázia-kávéházban, amikor az Oktoeon-téren diadalmenetben vonultak el az eszlári sakterek utódai: *Samuelli, Korein-Klein, Kohn Béla* hordái, hogy mégis csak sárba tiporják azt a nemzeti zászlót, melyet Eötvös Károly éppen csak a zsidóktól nem féltett.

XXXIX. FEJEZET.

Merénylet Korniss ellen.

Nyíregyházára ráborult a forró alföldi éjszaka. Korniss Ferenc pedig a petróleumlámpa fel-fellobogó fényénél gondokba meredten rótt a szobát. Léptei nesztét elfogta a puha perzsaszőnyeg, ő pedig csibukozva járt fel és alá. Előtte meg-elevenedett utoljára a nagy per minden részlete, a főtárgyalás minden jelenete s a szívét összeszorította egy nyomasztó érzés: holnap reggel ki kell hirdetni az ítéletet.

Igen! Fülledtek, forrók ezek az alföldi éjszakák. Ki kell nyitni az ablakot, hogy kiszálljon rajta a pipafüst és bejöjjön olykor egy enyhe fuvalom. A terhes csendben, a nyomasztó magányban most hát felrémlt az elnök előtt a mindennél nagyobb és mindennél fontosabb elsőszámú kérdés: *Mi történt Eszterrel?* Hova lett? Hova tűnt el az eszlári zsinagóga elől? Visszafordult volna, hogy a Tiszának menjen? De hát akkor miért jött volna el Kohlmayer boltjából, amely közelebb fekszik a Tiszához, mint a zsinagóga? Miért mondta volna nővérének, Zsófinak, hogy *siet* hazafelé? Annyi bizonyos, hogy a Tiszába nem ölhette magát. Hiszen az Eszlár felőli oldalon sekély a folyó vize, nyolc-tíz métert kellett volna lábalnia, hogy aztán úgy fojthassa bele magát a vízbe, mint soha senki más. Kútba ölte volna magát? Dehát akkor másról év alatt megtalálták volna tetemét. Elbujdosott volna? Dehát akkor, *honnan került elő a ruhája, ami mégis csak ott volt a csonkafüzesi hullán?*

Van-e csak egyetlen adat is, amely azt igazolná, hogy Eszter öngyilkos lett? Nincs! Hiszen a védőknek legalább azt kellett volna valószínűsíteni, hogy a tizennégyéves leánykának oka lehetett az elbujdosásra. Ezzel szemben a tanúk egyértelműleg azt vallották, hogy a leány életének utolsó perceiben is jókedvű volt. Szinte dicsekedett vele, hogy húsvétra Huriné asszony öt forintot kiad a béréből. Megszidták volna? Lehet! De a tanúvallomások szerint Huriné csupán azéri dorgálta meg Esztert, mert kihozott a kamrából egy nagy teknőt, ami nehéz volt az ő gyenge testének. Ilyen szerető, féltő feddésért

bizony nem szoktak öngyilkosok lenni a falusi cselédleányok.

Ha pedig semmi oka nem volt a bujdosásra, szökésre, mi okozhatta vesztét? *Csakis az erőszak!* Mindegy milyen! Mindegy, hogy babonás sakterek vágták át a nyakát! Mindegy, hogy esetleg szerelmi erőszak céljából hurcolták be a zsinagógába! Közömbös, hogy esetleg azért akarta megfenyíteni Scharf József, mert a zsinagóga előtt elhaladva gúnyolta a zsidókat. A tény mégis csak az, hogy megölték. Meg kellett ölniök, mert volt reá valami okuk. Volt valami indulat, ami motiválta ezt a gyilkosságot. Babonáság, állati ösztön, vad kereszténygyűlölet? Mindegy! A tény, a gyilkosságot bebizonyította a főtárgyaláson Eszter ruhája, amelyet mindenki látott, mindenki felismert, és amelyre odahullott az édesanya könnye. *Nem vitás, hogy ez a ruha csak azok birtokában lehetett, akik Esztert meggyilkoltak.*

Korniss Ferenc újra megtöltötte csibukját. Gyufát gyújtott s megpróbált újra megküzdeni a feltoluló kérdésekkel, a szaporodó kérdőjelekkel. Mert ha megölték Esztert, ha az övé volt a ruha — mint ahogy tényleg az övé volt —, akkor hova lett a teste? A vizsgálóbíró erre nézve nem tudott adatokat, legfeljebb csak újabb kérdőjeleket szállítani. Elégtelenek voltak a rendelkezésére álló eszközök. Hiányzott a telefon, a távíró, nem voltak detektívek, csendőrnnyomozók, hiszen a csendőrséget is csak 1883-ban állították fel. Annyi azonban bizonyos, hogy Scharf Móric szerint a magyar leányt megölték. Cseréptányérba csurgatták a vérét. Az is vitathatatlan, hogy a holttest nyomát követni lehetett egy rövid ideig. Scharf Móric azt mondta, hogy Eszter hulláját a zsinagóga pitvarának ablakán keresztül csempészték ki egy szénaboglyaig, mely a zsidótemplom udvarában állott. Ezt a boglyát április 1-én késő alkonyatig őrizte Wollner Hermann, a kol-dus zsidó. Ott heverészett feleségével együtt a boglya aljában. Nem mozdult el még akkor sem, amikor Lichtmann vendég-szerető házába finom kóserborra invitálták a sakterválasztás résztvevőit. Mit őrzött Wollner? Miért nem mozdult el a boglya tövéből? Csak nem egy véres, átvágott nyakú holt-testet takartak el a szénacsomók?

Ennek a lehetőségét nagyon is alátámasztja Cseres And-rásné, a jiddisül tudó asszony hit alatt tett vallomása, mely-szerint a végzetes éjszakán valamit *el akartak ásni a zsidók.* Sírtak, jajveszékelték, panaszkodtak, hogy mit cselekedtek, végül azonban hozták az ásót és kapát. A kísérteties éjszakai jelenetet kiegészítette a vizsgálóbíró nyomozása is, amely

kiderítette, hogy Lengyel Istvánné háza szélében, egy deszka-szál alatt el volt ásva valami. Holttest nem lehetett, mert az üregbe, amit megtaláltak, nem férhetett be egy tizenégy esztendő leányka teste sem. De — Eötvös Károly szerint is — beleférhetett egy edény, vagy egy cserépfazék, melyben Móric vallomása szerint, felfogták az Eszter kiontott véréét.

Eszter útja tehát egyenesen vezetett Huriné házatól az eszlári egyházfi lakásáig, a zsinagógáig, onnan a szénaboglyaig, majd pedig a Lengyelné háza sarkáig. Mi történt Eszterrel? Ki mondhatja meg ezt, mikor az eltűnéstől számítva csak harmincnégy nap múlva indult meg a vizsgálat. Ki felelhet a kérdésre, midőn mindenki tudja, hogy Lázi János, akire Bary József rábízta a zsinagóga őrizetét, elaludt a legkritikusabb pillanatban. A nyomasztó kérdésre nem adhatott feleletet senki, legfeljebb olyan ember, aki hitte, vagy bizonyítani akarta, hogy a csonkafüzesi holttest mégis az Eszteré lehet.

Eötvös Károlyék pedig épp ezt akarták bizonyítani az egész tárgyalás alatt. S az elnök előtt most újra felmerültek a tárgyalóteremben lepergett jelenetek: a szakértők sarlatáni bizonykodása, melyekkel mindenáron rá akarták fogni a boncoló orvosokra, hogy azok tudatlan, tapasztenő borbélyok, hogy mindent rosszul csináltak és hogy semmi fontosai nem láttak. És mégis! Ezek a nagyhírű professzorok a legjobb esetben is csak annyit tudtak állítani, hogy a hulla esetleg lehetett az Eszteré is. *Egy szóval sem mondták, hogy az övé volt.* Nem merték mondani. Az igazságügyi orvosi tanács éppenséggel azt állította, hogy az exhumált hulláról már semmi érdemlegeset nem lehet megállapítani. Az egész szakértői komédia tehát csak negatívum, ködfejlés, az igazság elhomályosítására irányuló szándék, amely mögött ott áll a zsidóság halalma, pénze, befolyása. Vele szemben azonban ott vannak a halottlátók; a szüle, a testvérek, rokonok, ismerősök, akik esküvel erősítik, hogy a csonkafüzesi holttest nem volt az Eszteré. Ezek nem ingadoznak, nem magyaráznak, nem csúrnék-csavarnak.

Korniss Ferenc jól ismerte az ő szabolcsi népét. Ott élt az értelmes, józan, egyszerű emberek között, akik sokszor álltak előtte vádolt- vagy tanúként. Tudta, hogy értelmesebb, megbízhatóbb tanú nincs a magyar parasztnál, mert az nem kombinál, az eseményekhez nem tesz hozzá semmit, a maga fantáziájából. Csak azt mondja, amit látott. S ha ezek a tanúk azt állították, hogy a csonkafüzesi holttestben nem ismertek rá az eltűntre, úgy mérget lehet rá venni, hogy az nem is volt

ca Solymosi Eszteré. *Ha gyanújuk, vagy csak a legkisebb két-ségük lett volna, bizony nem engedik, hogy keserűvizes ládá-ban, pogány módra temessék el. Nem szenvedik, hogy még a csontjait is szétfűrészeljék, spirituszba rakják, hanem oda-állanak az ügyész, vagy a vizsgálóbíró ele s azt mondják:*

— Tévedtünk uram! Mégis csak a mi Eszterünk ez az árva lélek!

A tiszzaeszlári magyar tanúk között azonban *egy sem akadt*, aki ezt tette volna. Mind kitartottak, mind azt mondot-ták, amit Solymosi Jánosné. Nem lehet Eszter!

Hol van hát, csak egyetlen bizonyíték, amelynek alapján elégtételt lehetne adni, a megsértett igazságnak? Hiszen a bíró csak bizonyítékok alapján ítél! S Korniss Ferenc érezte, hogy ezen a ponton hideg, félelmetes jégfállal, komor észsarkari sötétséggel áll szemközt az igazság embere. A holttestet eltün-tették. Soha nem tudták megtalálni a nyomozó hatóságok. Scharf Móricot nem lehetett megesketni, mert gyűlölködve nyilatkozott szüleiéről és vallásáról. Nem tudták megállapítani, hogy kié lehetett a csempészett hulla. Igen! Sötétség van itt! irtózatossötét, melyet megteremtett a zsidó pénz, zsidó sajtó, zsidó hatalom!

A főtárgyalásnak talán ez volt a legmegrendítőbb tapasztalata. A faji összefogásnak, az ötvilágrészre terjedő cinkos-ságnak az a félelmetes ereje, amely összetartott itt zsidó vád-lottat, tanút, védőt, neu-sandetzi saktert és párisi pénzkirályt. Nem akadt egy zsidó vádlott sem, aki beismert volna valamit. A gyermek Scharf Móricot kivéve, nem került egyetlen zsidó tanú sem, aki rávallott volna hitsorsosára. Lám, a magyarok között akadtak Szakolczay Julcsák, Zurányi Kálmánok, Szücs Jánosok, de a zsidók között nem volt senki, aki csak egy szó-val is ártott volna fajtája ügyének. Igaz, érdekelt tanúk voltak valamennyien, hiszen megmondta a derék Alter Mór: „*én mint eszlári zsidó, érdekelve vagyok ebben az ügyben*”. De ha érdekelték az eszláriak, ha néhány nyomorult sakterrel érdekeltséget vállal az egész világ zsidósága, akkor ez már magá-ban is irtózatoss bizonyíték ellenük. Legfőbb igazolása a vád-nak; mert azt mutatja; *mindnyájan takarnál: valamit és mindnyájan egyet takarnak, egy átvágott nyakú holttestet, amely nem fog többé előkerülni.*

Viszont ha mindenki érdekelt, akkor az elnök nem néhány sakterrel néz szembe a bírói emelvényről, hanem az egész világgal. Az egész zsidósággal. Ez esetben pedig, aki ott áll kifosztottan, árván, könnyes szemekkel, nem csupán Soly-

mosi Jánosné, hanem az igazságot kereső magyarság. Mi lesz vele, ha most fel kell menteni a saktereket? Mi történik, ha megrendült a hite az igazságban, a jogban, amely ezer éven ál fenntartotta? Hiszen a tömeg, az egyszerű emberek sokaságánem tudja, hogy a bíró csak bizonyítékok alapján ítélni. Az átlagember csak a szívével érzi, hogy mi az igazság az eszlári ügyben.

Az elnök tekintete odatévedt az íróasztalra, melyen egy nagy pecsétetes levél feküdt. Tisza Kálmán, az ország miniszterelnöke írta.

— Milyen jó dolga is van a politikusnak — sóhajtott Korniss Ferenc. — Öt nem érdekli az igazság, nem feszélyezi a meggyőződés, nem köti a bíró magasabbrendű etikája. ő úgy látja, hogy a sakterek felmentése az ország érdeke *Salus rei publicae!* A bíró pedig azt mondja: *Fiat justitia.* Legyen igazság!

De vájjon csakugyan országos érdek-e, hogy megszabaduljanak a sakterek?

Lehet, hogy ebben a pillanatban tényleg az. Hiszen a renteconverzió sikere függ tőle. De az lesz-e vájjon holnap is? Az lesz-e, mikor majd a győztes zsidóság ugyanilyen összefogással, a faji szolidaritásnak ugyanilyen elsöprő erőivel indul meg a föld, a gyár, a sajtó, a színház, és egész Magyarország meghódítására?

Oh, rettentő, gyötrelmes ez a fojtott nyári éjszaka és iszonyatos súly, ha valakinek vállára odarakja az Isten egy egész nemzetért való felelősség terhét. Mert ki tudja? Hátha most AZ ő, a Korniss Ferenc elhatározásán dől el a magyar jövő. Ha elítéli a saktereket, akkor holnap talán csődbe kerül az állam. Ha felmenti őket, talán lesz pénz az államkasszában, de koldusbotra jut az országot uraló magyar faj. Ha ítélik, akkor talán magyar földre is átcsap az orosz pogromok tűz- és vérviharja. Ha felmentést hirdet, akkor talán az elke-seredett magyar tömeg indulatai fognak kegyetlen elégtételt szerezni a bíróság helyett. A magyar ember és a magyar bíró dilemmájából van-e hát kiút? Mi tud véget vetni ennek a purgatóriumi éjszakának?

Korniss Ferenc felállt az íróasztal mellől. S ebben a pillanatban tisztán hallotta, hogy kint az éjszakában élesen csattan egy lövés.¹ Valami zizzen a füle mellett, aztán a velencei tükror arany ráámjáról csörömpölve hullik le az üvegcserep

¹ Megyery Ella adatai. Függetlenség, 1942 május.

Kint lábdobogás hallatszik és az utcán zilálva rohan tovább egy sötét, idegen alak.

Korniss egy lépést tett az ablak felé, aztán megállt.

— Eh! Minek is mennék? — legyintett. Minek kutatni? Mire való lármát ütni? Hiszen ha valaki, úgy ő legjobban tudja, honnan jött ez a puskagolyó. Ha valaki, ő tisztában van vele, *kik, kinek és miért szánták*. Az is bizonyos, hogy a tettes úgy sem fog előkerülni. Ha nem tudták megtalálni Solymosi Esztert, ugyan honnan kerítenék elő ezt a zsidó lesipuskás!?

Lehajolt a földre. Felvette a puskagolyót, amely visszacsapódott a falról. Beletette a mellényzsebébe az aranyóra mellé, aztán arra gondolt, hogy ez a golyó mégis jelent valamit. Azt jelenti, hogy az Isten megőrizte az élelét. Így közölte, hogy céljai vannak vele, hogy szükség van rá, hogy rábízott: *ítéljen, úgy, amint földi bíró ítélhet. A rendelkezésre álló bizonyítékok alapján.*

Megyery Ella, a kiváló magyar újságíró, Korniss Ferenc unokája írja, hogy a nyíregyházi törvényszék elnöke sohasem hozta nyilvánosságra az ellene elkövetett merénylet történetét. Nem szólt. Nem tett feljelentést. Legfeljebb családi körben beszélt róla. Egyébként hallgatott egész életében.

Másnap, mikor megvirradt a reggel és Korniss Ferenc megindult a vármegyeháza felé, útja ott vitt el a kóservendéglő előtt, ahol ezúttal szokatlanul nagy volt a sürgés-forgás. Keresztény szolgálóleányok rendezték a székeket, terítették az asztalokat, a vendéglő előtt pedig fején tefilimmal ott állt Grünspann úr, a tulajdonos, aki alázatosan hajolt meg a közelgő elnök láttára.

— Alázatos szolgálója vagyok a nagyságos elnök úrnak!

Korniss Ferenc megtorpant az idegen zengésű, éneklő hangra:

— Mi készül itt Grünspann? — kérdezte.

— Bankhett! Bankhett nagyságos elnök úr! — hajlongott a kóser vendéglő tulajdonosa. — Délre idevárjuk Schwartz Salamont, Scharfékat, a Buxbaumot, meg a többieket.

— De hát miért? Hogyan? — hördült fel Korniss Ferenc.

— Oh khérem, mi már tudjuk. A független magyar bíróság ma fogja felmenteni az ártatlanokat.

XL. FEJEZET.

Ítélt a bíró...

Reggel kilenc órakor olyan volt a tárgyalóterem, mint a felzavart hangyaboly. Csendőrök álltak a vármegyeház; kapujában, amely előtt ezerszámra tolongott a kíváncsi közönség. Jöttek az izraeliták Máramarosból, Debrecenből, de még a Dunántúlról is. Könnyű homokfutón érkeztek a szabolcsi zsidó uraságok, vonaton gyalogszerrel a többiek. Bent a vármegyeháza, nagytermében pedig szuronyos fogházőrök között felsorakoztak a vádlottak. Hogy megváltoztak néhány nap alatt! Nem voltak többé féltő, lesütött szemű, büntudatos és sunyi „üldözöttek”. Lóbi, a szemtelen ember és a többiek a győztes biztonságérzetével fixírozták a közönséget. Szemébe kacagtak Bary Józsefnek, aki ott foglalt helyet az első sorban. Megjegyzéseket tettek Zoltán alispánra s egész magatartásukkal kimutatták, hogy ők már szabadnak érzik magukat, őket már kimentette az igazságszolgáltatás kezéből a sok-sok hitestvér, az amerikai bankár, a párisi pénzfejedelem, az amszterdami rabbi, a pesti újságíró, az egész zsidóság, amely úgy áll mögöttük, úgy sorakozik a vádlottak padja mögött, mint egy törhetetlen, megbonthatatlan ércfal.

S íme most elkövetkezett az ítélet órája!

A tárgyalóteremen végighullámozott az izgalom, kinyílt az ajtó, A közönség felállt, s aztán már fel is hangzott Korniss Ferenc elnök hangja:¹

— *Őfelsége a király nevében!*

Akik ott ültek a hallgatóság soraiban, fojtott izgalommal, hallgatták az elnök hangját, amely hirdette, hogy a nyíregyházi királyi büntetőtörvényszék az alulírott helyen és időben a következőleg ítél:

Az elnök egymásután olvasta a neveket: Schwartz Salamon 28 éves izraelita, Buxbaum Ábrahám 27 éves izraelita, Braun Lipót 28 éves izraelita, W.ollner Hermann 37 éves izraelita, Scharf József 41 éves izraelita, Junger Adolf 59 éves

¹Tiszaeszlár. Napi Értesítő, 1883 augusztus.

izraelita, Braun — más néven Brenner Abraham — 38 éves izraelita, Weiszstein Lázár 59 éves izraelita, Taub Emánuel 29 éves izraelita a büntetőtörvénykönyv 278. §. 2. pontjában meghatározott és a 260. §§-ok szerint büntetendő gyilkosság büntettébeni részesség, végre Vogel Amsel 51 év-es izraelita, Smilovics Jankel 44 éves izraelita, Herskó Dávid 48 éves izraelita, Grósz Márton 45 éves izraelita, Klein Ignác 39 éves izraelita a büntetőtörvénykönyv 374. §-ban meghatározott s a 376. §. szerint büntetendő bűnpártolás vétségének vádja alól felmentetnek!

Felmentették őket! Viharzott végig az utolsó szóra a nyíregyházai vármegyeháza előtt összesereglett izraeliták vad öröme. *Felmentették őket!* S a következő pillanatban mái rohantak is a hírlaptudósítók a táviróhivatal elé, hogy az Ítéletet hírüladják ötvilágrész zsidóságának.

Bent a teremben Korniss Ferenc elnök már az indokolást olvasta. A bíróság terjedelmesen és rendkívüli alaposággal állapította meg a lényeket. Valóságként fogadta el, hogy Solymosi Eszter délelőtt féltizenegy órakor indult el hazuról a bécsi korom megvásárlására és háromnegyed tizenkettő volt amikor visszafelé jövet elhaladt a zsinagóga előtt. A kisleány soha többé nem tért vissza, mire délután két órakor Hun Andrásné Eszter felkeresésére Ó-faluba indult. Ténynek fogadta el a bíróság a nyomozó halóságoknak azt a mgállapítását is, hogy a kritikus időben miféle zsidók tartózkodtak a zsinagógában. *Tényként állapította meg a királyi törvényszék, hogy tizenegy óra után behívtuk Scharf József lakására az Ó-falu felől közelítő Esztert, aki Scharf József felszólítására az asztalról levette a gyertyatartókat és székre állva feltette azokat a szekrény tetejére.*

„Eközben — olvasta tovább Korniss Ferenc az indokolást — bejött Wollner Hermann, ki Schwartz Salamonnal és ennek két társával a templomban visszamaradt és a templom pitvarából kifelé nézett akkor, amidőn ő Solymosi Esztert lakásukra behívta és azt mondta Solymosi Eszternek, hogy menjen el vele a templomba, onnan valamit kihozni. Előadja továbbá Scharf Móric, hogy mintegy negyedóra múlva kimenvén az udvarra, a templomból jövő jajgatást és három vagy négy segélykiáltást hallott, minek folytán odaszaladt a templomhoz és minthogy annak ajtaját zárva találta, benézett a kulcslyukon. Ekkor látta, hogy Solymosi Eszter a földön fekszik egy ingben s hogy őt Buxbaum Ábrahám és Braun Lipót a földre lenyomva tartják. Látta továbbá, hogy Buxbaum

Ábrahám, Braun Lipót és Wollner Hermann a leány testét fölemelték, és hogy ekkor Schwartz Salamon egymás után két vörös cserépedényt tartott alája, melyekben a leány vérént fel-fogta és egy nagy fazékba öntötte.”

Megállapította a bíróság, hogy *Scharf Móric vallomását támogatja azoknak a tanúknak az előadása, akik a templom közelében laktak, vagy az előtt elhaladva a zsinagógából segélykiáltásokat hallottak. Ilyenformán — hangzik az ítélet — az a vád, miszerint a vádlottak „Solymosi Eszternek előre megfontolt szándékkal való megölését előmozdították: jogos alapon nyugvónak találtatott annál is inkább, mivel a tagadásban lévő vádlottak, azt, hogy a terhükre rótt cselekmény ideje alatt a templomban nem voltak, kifogástalan tanú Tallomásával nem tudták igazolni. Ugyanezért nevezett vádlottakat a királyi főügyész idevonatkozó indítványának elfogadásával a gyilkosság, illetőleg az abbani részesség gyanúja miatt vád alá helyezték”.*

Most következett azután az ítéletnek azon része, mely a vádlottak javára szólt. A bizonyító adatok — mondotta az indokolás — a végtárgyalás szerint határozottan gyengültek.

Kimondotta a Bíróság, hogy Scharf Móric tanúnak vizsgálati előadását nem lehetett elfogadni, mert apja vallása és hit-sorsosai iránt mély megvetést, valamint gyűlöletet tanúsított. Ellene szól Móric vallomásának Varga Kati vallomása is, mely szerint az egyik vádlott, Buxbaum Ábrahám április 1-én délelőtt 11 órakor már Süßmann lakásán aludt.

„Ily körülmények mellett is kiváló figyelemre méltatta azt, hogy a gyilkosság tárgya hiányzik: a vádhatóság részéről különben is elejtett gyilkosság s az abbani bűnrészesség vádiának fenntartására minden alapos ok elenyészik, annál fogva ezen büntényekkel vádlottakat fölmenteni s a letartóztatottak azonnali szabadonbocsátását elrendelni kellett. A vád és védelem részéről felelített rituális gyilkosság a törvényszék határozatának tárgyát nem képezhetette, részint mert az állított Tallásszertartás a gyilkosság indokául fel nem hozható, részint mert elesvén maga a gyilkosság, annak lehető indoka ii» elesett és mert, hogy vallásszertartás a vádlottaknál léteznék, sem a vizsgálatban beszerzett adatokkal, sem más hiteks és törvényben elfogadható módon beigazolva nincs.”

Továbbiakban a csonkafüzesi holttest exhumálásával foglalkozott a bíróság, részletesen ismertetve a hulla megtalálásának körülményeit, a boncolóorvosok, szakértők véleményét és a tutajosok vallomását. Tényként leszögezte a bíróság,

hogy Solymosi Józsefné, Eszter testvére: és mások, akik a leányt életében ismerték, a megtekintett hullában Solymosi Esztert nem ismerték fel. Kimondotta a királyi törvényszék, hogy az Országos Közegészségügyi Tanács véleménye szerint a boncjegyzőkönyv — a tanúvallomásokkal ellentétben — nem nyújt biztos adatot arra, hogy a halált vérszegénység, vagy más testi baj, avagy fulladás okozta volna. A halál beálltának ideje tehát meg nem határozható.

A boncolást teljesített orvosok által megállapított Solymosi Eszter koránál több évvel magasabb életkor — hangzott az indokolás — bizonyítottnak nem tekinthető, azon jelenségek pedig, melyek az eset ismert körülményei mellett annak bizonyítására szolgálnának, hogy a hulla nem volt Solymosi Eszteré, nincsenek kellően kimutatva.

Rendkívül érdekes volt azonban a bíróságnak az a megállapítása, amely szerint *nem volt bizonyítva, hogy a Szakolczay Julcsa által említett tehéntaposás nyoma a hulla lábún. mint különös ismertetőjel meg lett volna.*

Ezzel a bíróság lényegében kimondotta, hogy a csonkafüzesi holttest semmiképpen nem lehetett Solymosi Eszteré. Hiszen a tehéntaposás nyomát csak Szakolczay Julcsa és Zurányi Kálmán látták.

Nem fogadta el valónak a bíróság azokat az állításokat sem, melyek szerint a tutajosokat veréssel vagy kínzással kényszerítették volna vallomástételre. Megállapította azonban, hogy a hullacsempészetre vonatkozólag a tutajosok előadásában eltérések mutatkoznak, így tehát azokat nem lehet elfogadni bizonyító erejűnek. Az ítélet kihirdetése után Szeyifert főügyész helyettes kijelentette, hogy megnyugszik az ítéletben. Eötvös Károly „mély köszönettel” vette tudomásul a bíróság döntését.

Egyedül Szalay Károly, Solymosi Jánosné jogi képviselője fellebbezett az ítélet ellen, amely hosszú időre eldöntötte Magyarország sorsát.

XLI. FEJEZET.

Ítélt a közvélemény is.

„Felmentették őket, az igazság vértanúit, felmentették őket, feltétlenül visszaállítottak polgári becsületüket, visszaadták őket a társadalomnak, melynek ezelőtt is feddhetetlen, becsületes tagjai voltak, lemosták róluk a szennyet, amelyet rosszlelkű emberek hitvány eljárása vetélt rájuk! — írta a tárgyalást követő napon egyik zsidó újság.

A zsidóság, mint minden győzelme esetén, most is elvesztette a fejét. Vad és praepotens örömmámorban ünnepelte a saktereket, akik nem bűncselekmény, hanem csupán bizonyítékok hiányában menekültek meg az akasztómtól, egyszerre *nemzeti hőssé kiáltották ki*. A fővárosi sajtó visszhangzott egyrészt a vádлотtal: magasztalásától, másrészt a vizsgálat vezetőinek gyalázásától. A külföldi lapok ugyanilyen hangnemben foglalkoztak az ítélettel, de természetesen nem mulasztották el, hogy ismét úgy emlékezzenek Magyarországról, mint a barbárság hazájáról, ahol boszorkányperek folynak a felvilágosultság századában.

„Sajnos, Magyarország odáig jutott — írta ezzel szemben a Magyar Állam —, hogy jólétének feltétele kényszerítve van a zsidó érdekekkel való tranzakcióra, megalkuvásra.”

Talán épp ebből értette meg a zsidóság, hogy győzött és csakis ő győzött. Nem a tárgyalóteremben, hanem az országban, melyet kényszerűen, hogy fejet hajtson a zsidó érdekek előtt. A Nyíregyházára összesereglett zsidók olyan örömjajt csaptak, mint csak Purimkor szokás. Rohantak a táviróhivatalba. Sürgönyözlek a világ minden részében élő hitsorsosoknak, a Grünspann-féle kóser étteremben pedig megtartották a világraszóló ünnepi bankettet. *„Az igazság vértanúit” — mármint a felmentett vádlottak között — kiosztották az ország zsidósága által összegyűjtött négyezer forintot. Szónoklatokkal, virággal, kóser borral köszöntötték őket. A rabbik megáldották Schwartz Salamont s az áldásból kijutott Weinstein Szabolcsi Miksának, csakúgy, mint Eötvös Károlynak, aki olyan kitűnően végezte a rábízottakat.*

Megszólalt azonban a magyar közvélemény is, ólén Verhovay Gyula lapjával.

— *A bíróság felmentett, a társadalom elítélt* — írta augusztus 3-án a „Függetlenség” — tegye kezét minden becsületes keresztény a szívére, melyik ítélet a jogosult, az igaz?! Mi hallgatunk.

A zsidóság azonban nem hallgatott, hanem ünnepelt. Az országon végigsöpört egy vad láz, egy elképesztő diadal-mámor, amelyet Verhovay Gyula sorozatos cikkeiben joggal nevezett *delírium kósheriánumnak*. önkívület volt ez, részeg, tobzódás, amelyben a zsidóság elfeledkezve Lipsitz rabbi intelmeiről, a központi izraelita iroda felhívásáról, melyben 24 órával az ítélet előtt mérsékletre intette a szélsőséges állás-foglalásra nagyon is hajlamos hitsorsosokat, olyan tomboló diadalünnepet rendezett, amely egy új Purimra emlékeztetett

— *Nyiregyházán a zsidó orgia ünnepet ül!* — jelentette a „Függetlenség” az ítélethirdetés után. Szabolcs fővárosának zsinagógájában pedig hálaadó istentiszteletre gyűlt össze környék zsidósága. A karzatok zsúfolva voltak, a nyitott thci-előtt viszont zokogva imádkoztak a felmentett sakterek. Szabolcsi Miksa, a lelkes Weinstein, a hamis tanúk szerzője és a rémhírek nagy-iparos, az oltár előtt hálaimát mondott Kozmára és Szeffyferre. Ezt a hálaadást Tisza Kálmán közegei meg is érdemelték.

— Hiszen nyílt titok — írta a „Függetlenség” —, hogy az eszlári sakterek történetének bebizonyosodni nem volt szabad. Ha valamelyik sakter bűnbánó vallomásra mert volna fakadni, *annak helye nem a börtönben, hanem az őrültekek házában volt kijelölve.*

A zsidóság tisztában volt azzal, hogy győzött, a magyarság pedig, hogy legyőzetett. Az eszlári ítélet megdöbbsentett meg olyan magyarokat is, mint Szávay Gyulát, aki szabadkőműves létére erőteljes antiszemita verset írt a „Függetlenség”-ben. A költő megriadva a zsidó felzendüléstől, naívan ugyan, de mégis a magyar faj érzelmeit hirdette:

*Miért az általános síkraszállás,
Mikor nincs általános támadás?
Hogy egy ember feljajdul népetekből,
Őt megbosszulni mért jön annyi más?
Vigyázzatok, mert egyszer összehozza
A más tábort is szenvedélye majd,
Tudhatjátok, hogy az megsemmisíthet,
S ti győzelmet nem bírtok venni rajt'.*

Kiváló figyelemre érdemes a „Függetlenség” akkori tudósítása, melyszerint Móric vallomásában azért volt ellentmondás, mert a zsidó fiú atyját akarta menteni. Schwartz Salamon a fővádlóit nyiszlett, gyöngé zsidó volt, tehát elképzelhetetlen, hogy ő vitte volna a leányt, a templomba. Scharf Józsefi viszont erőteljes embernek ismerte mindenki. Hatalmas izmai voltak és nem Schwartz, nem Wollner Hermann csalták be a zsinagógába Sólymosi Esztert, hanem a bikaerejű Scharf József vitte őt az ölében, ő teperte le a földre, míg a többiek vérért vették. Móric tehát a vérgyilkosság lényegét tekintve igazat mondott, de a mellékes körülményekre nézve hazudott, mert *védte az apját*. Viselkedése azonban megmagyarázza szülei iránti gyűlöletét is, amely miatt nem eskette meg a bíróság. Megvédte ugyan az apját, aki tetteसे lehetett a vérgyilkosságnak, másik zsidóra — Schwartz Salamonra — kente a vétket, de gyermeki lelkével soha nem tudta megbocsátani azt az irtózatot bünt, amelynek legvéresebb jelenetét saját szemével látta, a zsinagóga kulcslyukán keresztül.

Ha semmi más, de a várvád igaz voltát tökéletesen bizonyította az ítélet utáni napokban Móric viselkedése. Mikor Eötvösök biztatták, hogy menjen vissza a szülei házhoz, Móric azt felelte: *inkább meghal, de nem megy vissza az apjához*. A zsidó gyerek nem akart egy fedél alatt élni azokkal, akiknek kezén nemrég még ott látta Eszter megalvadt vérért. A vármegye gyámsága megszűnt és Móricnak még mindig nem volt hova mennie. A fiút magához hívatta Graeffl főispán és négy szemközt hosszasan beszélgetett vele. Móric még a nagyhatalmú gój meggyőző rábeszélése után sem akart visszatérni az eszlári egyházfi-lakba.

Eötvös Károly már augusztus 4-én táviratban kérte Tisza Kálmán belügyminisztertől Móric gyámságának megszüntetését. Mondani sem kell, hogy az intézkedés nyomban megérkezett, mert Móricot egyelőre nem lehetett hol elhelyezni. A vármegyeháza előtt óriási tömeg gyűlt össze, amely felháborodva tiltakozott az ellen, hogy Móricot a zsidók kezére adják. Így aztán a zsidó fiút egyelőre a csendőrlaktanyában helyezték el. Másnap elegáns gumiradleren hajtattott érte Eötvös Károly és sietve kiszállította az este hatkor induló pesti gyorsvonathoz.

Nyíregyházán még tartott az örömmámor, még zengett az egekig csapdosó delirium kósherianum, de a magyarság már kimondta ítéletét, amelyet Istóczy Győző fogalmazott meg eképpen:

— *Nyíregyházán nem a gyilkos sakterek: a zsidóság nyerte meg a perét, ezt tudja a legutolsó falusi rongyszedő zsidó is, mert hiszen adakozott reá. Lehet, hogy megnyeri a legfelsőbb fórumokon is. de elvesztette a legeslegfelsőbb fórumon a magyar nemzetet alkotó nép eloltja pert. Itt ki van mondva az ítélet. Itt nincs apelláta!*

De megnyilatkozott ezekben a napokban a zsidóság, illetőleg annak legjellegzetesebb lapja, a „Pester Lloyd”, amely most is elszólta magát. Az eszlári ítélet után közölt cikkében félreérthetetlenül megírta, hogy most már a zsidóság akar uralkodni. A maga képére akarja formálni a magyarságot. amely az asszimiláció hiú reményében magához emelte, emancipálta az idegen fajt.

„A zsidóság van hivatva a magyarságot áthatni a maga gazdasági erejével — hangzott a jeles írás —, nemzeti szellemével és patriotizmusával. A magyaroknak a zsidósággal társadalmilag egyesülni a szükség parancsolja, melynek engedelmeskedni muszáj.”

Most már nem volt más hátra, minthogy a zsidóság kifejezze az ügyvédi honoráriumot azoknak, akik olyan jeles eredménnyel képviselték a veszett ügyet. Eötvös Károly 20 évvel később megjelent könyvében, felsorolván tömérdek munkáját, költségét, azt írja, hogy ő mindössze húszezer forintot kapott, noha „a hazai zsidóság százezer forintot, sőt többet is szívesen adományozott volna, ha eszembe jut azt kívánni, vagy ahhoz ragaszkodni”. Abban az időben nagyon tartotta magát a hír, hogy a zsidóság meg is adta a százezer forintot, amit igazolni látszik az a körülmény, hogy Eötvös Károly a nagy per után hatalmas birtokot vásárolt Lepsényben. Nyolcvanezer forintot fizetett a birtokért, amelyet ettől kezdve eszlári pusztának hívtak Magyarországon. „A vajdánál” különben nem nagyon állott a pénz. A nagy per előtt anyagi gondokkal küzdött s mikor elfogyott az eszlári honorárium, mindig elő-elővették a pénzügyi bajok úgyannyira, hogy még évtizedek múlva is a *pesti hitközség elnöke fizette a lakbérét*. Sajat zsebéből, vagy a zsidóságéból? Egészen mellesleg.

Horánszky Nándor, aki a végtárgyaláson nem is vett részt, háromezer forintot, Funták Sándor, kilencezret kapott a védelemért, Heumann Ignácnak — Eötvös nem egészen megbízható feljegyzései szerint — ötezer forint készpénzt adományozott a központi izraelita iroda és megtérítette kiadásait. A szabolcsmegyei hitsorsosok azonban még ötezer forinttal

pótolták meg ezt az összeget. Friedmann Bernát háromezer forintot kapott, ezenkívül Eötvösnek még harmincháromezer forintot bocsátottak rendelkezésére, hogy legyen miből redezni a védelem kiadásait.

Eötvös Károly azt írja ugyan, hogy a tárgyalás után soha nem beszélt Scharf Móriccal. Ebből csak annyi igaz, hogy a nagy per védője kint járt Amszterdamban és igen szeretett volna szót váltani az eszlári koronatanúval. A beszélgetésből mégsem lett semmi. *Eötvös Károly* ugyanis nem *beszélt németül. Akkorra pedig Scharf Móric* már nem *tudott* magyarul.

XLII. FEJEZET.

Az elkeseredés kirobban.

Scharf József és fia, mint az országos izraelita iroda vendégei, tehát megérkeztek a szép Budapestre, ahol a kerepesiúti *Hattyú*-vendéglőben szálltak meg. Weingruber úr, a Hattyú zsidó fogadósa üzletileg is kamatoztatni akarta a nevezetes személyek jelenlétét. Táblát lett ki a fogadóra:

„*Scharf József magánzó és családja
Tiszaeszlárról megérkeztek!*”

A magyarság, amely eddig tűrt, reménykedett az igazság érvényesülésében, egyszerre észrevette, hogy a zsidóság Scharf Józsefben a felszabadult Jeruzsálem hőstét ünnepli. Az antiszemitizmus, amelyet sohasem az antiszemiták, hanem *mindig a zsidók termelnek ki*, egyszerre elkeseredett véres tüntetésekben robbant ki. A tömeg megostromolta a Hattyú-fogadót, betörte a Kerepesi-út zsidó üzleteinek kirakatát. Hiába vonultak ki *Thaisz* főkapitány rendőrei, a mai Rákóczi-úton és a Keleti pályaudvar környékén halomban heverték az üvegcserepek, a deszkadarabok, s a fővárosi zsidóság kéjes gyönyörrel látta, hogy a magyar rendőrök mint vonulnak fel a magyarokkal szemben. A pesti zsidók ekkor már nem féltek.

— Mi itt Budapesten nem ijedünk meg! — hangoztatták úton-útfélen. — *A magyar fővárosban már nyolcvanezer zsidó lakik.*

A zsidó provokáció és forradalmi jelenetek korántsem értek véget a budapesti tüntetésekkel. Tapolcán a zsidók rálőtték a tüntető tömegre és „*Üsd a keresztényt!*” csatakiáltással rohanták meg az elkeseredett magyarokat. Nyíregyházán az utcán leköpdösték *Péczy* Kálmán fiát, Hódmezővásárhelyen fekete-könyvbe jegyezték az ismert antiszemiták nevét és a zsinagógában nyilvánosan elátkozták őket. A radnai búcsúsok keresztjét leköpdösték az izraeliták, Hódmezővásárhely tizenhat leggazdagabb zsidója pedig egy népünnepélyen töltött

revolverrel és azzal a szándékkal jelent meg, hogy kíméletlenül leszámol mindenkivel, aki esetleg zsidóellenes jelszavakat mer hangoztatni.

A legsúlyosabb zavargások Pozsonyban voltak, ahol a magyar és német polgárság egymással összefogva csaknem forradalmi módon felelt a sok zsidó kihívására. Tiszának statáriumot kellett elrendelni Pozsonyban, de ezzel még korántsem lehetett lecsillapítani az eszlári ítélet által felidézett izgalmakat. Tüntetett Kassa, Selmec és az egész Dunántúl. Szombathelyen fel akarták gyújtani a zsinagógát s Zalaegerszegen, Zalalövön, olyan jelenetek játszódtak le, amelyek már-már egy szabályos antiszemita felkelés rémképeit rajzolták Tisza Kálmán szeméi clé. A kirendelt katonaság több helyen a nép közé lőtt, de történt olyan eset is, hogy megtagadta az engedelmisséget. Halottak, sebesültek heverték Zalaegerszeg, Pozsony, Badacsony-Tomaj utcáin és Zala megye székvárosában meg kellett alakítani a rögtönítélő bíróságokat. Legtöbb helyen nem is lett volna szükség katonaságra, de a beijedt zsidók mindenütt megrohanták a főispánokat, hogy azok hozassanak katonaságot. Ezzel kettős célt akartak elérni. Egyrészt a k. u. k. hadsereg csehei, morvái, románjai, hadd védjék meg a zsidó vagyont, a zsidó életet, másrészt a keresztény közületek hadd fizessék a katonaság eltartásának tetemes költségeit.

A zsidóság azonban nem elégedett meg a keresztény társadalom praepotens kihívásával, újra használatba vette egyik legbeváltabb eszközét, a hazudozást. Azt a hírt terjesztette, hogy Kossuth Lajos „legkedvesebb barátom” megszólítással meleghangú levelet intézett Eötvös Károlyhoz, s ebben a kitalált epistolában élesen elítélte az antiszemitizmust. Néhány nap múlva aztán a magyarság szent öregje gorombán és érthető felháborodással cáfolta meg ezt a hazug hírverést. Levelet írt *Ungváry* Lajoshoz, a „*Pesti Napló*” főszerkesztőjéhez s közölte, hogy a „valami gazember” által hamisított levél elejétől végéig koholmány. A tettes — írta Turinból Kossuth — nem is csak levélhamisítást, hanem *egyenesen hamis levélkoholást követett el, mert én Eötvös Károly úrnak nemcsak ilyen levelet, de soha életemben semminemű levelet nem írtam s nincs is szerencsém őt ismerni.*

Ezekután Eötvös is kénytelen volt beismerni, hogy Kossuth őt nem tisztelte meg semmiféle levéllel. Mindez azonban nem zavarta a zsidó örömmámort és hírkoholást. Másnap *Bartholomides* János nyíregyházi evangélikus esperesre fog-

ták rá, hogy filoszemita nyilatkozatot teli. Erre azután az esperes is, mint a nagy per közvetlen koronatanúja, cáfoló levelet írt a lapoknak. „*A sakterek ártatlanságának én csak akkor fogok feltétlen hitelt adni — közölte a „Függetlenség”-gel —, ha Eszternek más újoni eltüntetése ki lesz derítve, mert a dadai hulla azonosságát magammal elhithetni nem tudom.*” Ugyanígy állásponton voltak a lengyel és cseh lapok is, amelyek — mint pld. a „*Moravska Orlice*” és „*Narodnie Noviny*” egyöntetűen megállapították, hogy „írhatnak a zsidó lapok, amit akarnak, a tiszneszlári titok megmagyarázva nincs”.

Eközben egyre komolyabb jelleget öltöttek az antiszemita zavargások és a zsidóság jónak látta — mint később az 1920-as években is — a külföld bojkottjával fenyegetni a magyarokat. A „*Pesti Napló*” hírüladta, hogy a londoni, berlini és párisi börzéken a zavaros hírekre tömegesen árulják a rente-kötvényeket. A „*Magyar Kereskedők Lapja*” felröpítette a rémhírt, hogy a külföld megszakít velünk minden összeköttetést és a Dunán üresen állanak a gabonaszállító uszályok, mert a többi országok kereskedői nem akarnak a magyarokkal üzletet kötni.

A Tisza-kormány ezek után jónak látta a közbelépést és Rotschild kegyelmének lehető megőrzését. Kozma Sándor királyi főügyész leiratot intézett a zalaegerszegi királyi ügyészséghez, melyet a zavargások legkíméletlenebb megtorlására szólított fel. A leiratban azt a meglepő megállapítását hangoztatta, hogy az egész antiszemitizmus „*az úri osztálybeliek könnyelmű és meggondolatlan magatartásának következménye*”. Ugyanekkor a zsidó sajtó azt a hírt terjesztette el, hogy a zalai antiszemiták nyíltan hangoztatják, miszerint a zsidók után az urakra és a papokra is rákerítik a sort. Ebből persze egy szó sem volt igaz és a „Függetlenség” Verhovay kemény stílusában válaszolt Kozmának.

— Egy ország becsülete — írta Verhovay Gyula — mégsem olyan handlétárgy, hogy azt a királyi főügyész a zsidópiacon meghurcolhassa.

A lap ezután igen erőteljesen védelmére kelt az úri osztálynak, a papságnak, majd eként folytatta:

— Solymosi Eszter kiontott ártatlan vére Kozma Sándor fejére száll. Ez a vér az éghez bosszúért kiáltó vér, melyért az ő rendeletére nem volt e földön megtorló igazság, ez a vér szállítja fejére azt a vért is, amely a zavargásokban kiontatott.

Másnapi cikkében pedig felvetette a kérdést:

— *Bün-e már az is, hogy ha a papsággal a nép együtt érez, együtt gondolkozik?*

A forradalmi zavarokban a keresztény sajtó cikkeiben a magyar közvélemény állásfoglalásaikban ezekben a napokban lángolt fel a magyar öntudat utolsó, kihunyó parazsa. Istóczyék és Ónodyék megalakították az országos antiszemita pártot. Kecskeméten, Cegléden „zsidókat nélkülöző társulat” alakult, Szabolcsban antiszemita védegyleteket szerveztek és Selmecbányától a Dunántúl legdélibb csücskéig egymásután keletkeztek a zsidóellenes klubok, kaszinók, védekező alakulatok. Solymosiné felszegélyezésére országos gyűjtést indítottak. Sorra jelentették meg az antiszemita lapokat, mint például Szabolcsban az „Ébredjünk” című újságot, amely őse volt a későbbi ébredő magyar sajtónak.

Utoljára megmozdult a magyar arisztokrácia is, amelynek legjobbjai, mint *Festetich* Tasziló, gróf *Esterházy* Móric és *Orczy* Thekla s a többiek egymás után tiltották ki uradalmaikból a zsidó bérlőket. Gróf *Csekonics* Károly megparancsolta, hogy a Kecskeméti-utca 2. számú palotájában többet ne adjanak ki lakást zsidónak. Igen! Ezekben a napokban úgylátszott, hogy megvalósul az antijudaizmus leghatásosabb formája, az Amerikában sokáig eredményesnek bizonyult társadalmi védekezés, a bojkott, amely az államhalalom akarata ellenére is megejtette a hódító zsidó szándékokat.

A tiszaszéki ügy gyűjtőpontjában Nyíregyházán is megmutatkozott, hogy a magyar intelligencia, a vezető közép-nemesség nem akarja magát kényre-kedvre kiszolgáltatni az új uraságoknak. A delirium khóseriánus vad mámorában a szabolcsi zsidók mindenáron bosszút akartak állani Zoltán János alispánon, amiért Scharf Móricol nem volt hajlandó átjátszani a bűnpalástoló szövetkezet kezére. Miután az alispán mandátuma lejárt, a zsidók mérhetetlen győzelmi mámorukban először *Mandel* Pált, a nyírbátori képviselőt akarták pajzsra emelni és alispánná választani. Csakhamar észreveték azonban, hogy Magyarország egyik első vármegyéjében mégsem lehet zsidó alispáni választani, mert ez még a hullausztatásnál is nagyobb felháborodást váltana ki a magyar közvéleményből.

Hosszú huza-vona után egy előkelő, ősnemes szabolcsi birtokosi kérés fel a jelöltség elvállalására. Annak ellenére, hogy Szabolcs vármegye történetében mindig előkelő- és vezetőszerpet játszottak e család tagjai, összefogott a megye egész magyarsága, hogy megbuktassa azt, akit talán alaptá-

lanul is a zsidók jelöltjének tartott. A választás eredménye híven tükrözte a magyar közvélemény állásfoglalását. A filozsemitának hitt jelölt 38 keresztény és 70 zsidó szavazatot kapott az alispán választó közgyűlésen s vele szemben Zoltán Jánost, az „antiszemitát” két zsidó- és kétszázhatvanöt keresztény szavazat emelte újból az alispáni székbe. A választást követő bankett hatalmas antiszemita tüntetés volt, amelyen *Mezőssy* László köszöntötte Zoltán Jánost, majd pedig *Benczy* Gyula, a világot járt híres szabolcsi primás elhúzta az akkori idők legnépszerűbb antiszemita nótáját, a „Zikkzene-zakkzenét”, melyet vele együtt énekelt Szabolcs egész fő- és középrendű nemessége.

A „Zikkzene-zakkzene füttyül a zsidó”-ra nagyon haragudott Tisza Kálmán, mert ennek a tüntető dalnak akkordjaitól visszhangzott egész Magyarország. Ott, ahol lehetett — persze a szabadság, liberalizmus nevében — betiltották, a cigányokat terrorizálták, a rendőrséget szigorú rendszabályokra utasították, nehogy Rotschild fajrokonait felferje álmaikból az egykori magyar Horst-Wessel-Lied. Ezekben az időkben azonban antiszemita nyilatkozatokat tett maga Rudolf trónörökös is, aki később rejtélyes körülmények között került a zsidók és szabadkőművesek hálójába. Nem csoda tehát, hogy a Tisza-kormány legnagyobb bosszúságára Nagykanizsán is furcsa dolog történt. *Lichtenstein* herceg, az ottani dragonyosezred szimpatikus és népszerű parancsnoka egy este a város legelőkelőbb vendéglőjében, amely zsúfolva volt magyarokkal és zsidókkal, magához intette a primást és elkezdte húzatni a Zikkzene-zakkzenét. A városi rendőrkapitány kétségbeesetten rohant a herceghez és tapintatosan figyelmeztetni próbálta, hogy ez tilalmas, de legalábbis nem udvarképes nóta. A herceg erre azt kérdezte a megijedt rendőrtől:

— Kapitány úr, ért ön a zenéhez?

— Sajnos nem! — dadogta a megrémült városkapitány.

A herceg kedélyesen mosolygott s azt mondta:

— *Kár! Mert ha értene, tudna, hogy ez a legújabb Rákóczi-induló.*

Az esetnek híre ment az országban és a Zikkzene-zakkzenét attól kezdve olyan lelkesedéssel dalolták, mintha csak ugyan egy új Rákóczi-induló volna.

Azonban ennél is kellemetlenebb meglepetések érték Tisza Kálmánt a tiszaszlári ügy következményeként. Közvet-

lenül az eszlári ítélet kihirdetése után tartotta főgondnokválasztó közgyűlését a tiszántúli református egyházkerület s a gerinces tiszántúli kálvinisták óriási többséggel megbuktatták a legesélyesebbnek látszó jelöltet — magát Tisza Kálmánt. Az új főgondnokot *Vályi* Jánost fáklásmenettel és antiszemita jelszavak hangoztatása közepett ünnepelték a kálvinista Róma magyar tömegei, a „Függetlenség” pedig gúnyosan írta Tiszára vonatkoztatva:

„Hadd legyen ő egyedül a sakterek főgondnoka.”

Mégjobban és még hatásosabban lobbant fel a magyar ellenállás a zsidó-keresztény polgári házasság bevezetéséről készített törvényjavaslat kapcsán. Tisza Kálmánok ezt a törvénytervezetet szépségflastromnak szánták azokra a sebekre, amelyeket az eszlári ügyben a magyarság részéről kaptak a zsidók. Az izraelitáknak már akkor az is nemzeti sérelmük volt, hogy *Simor* János hercegprímás esztergomi palotájában reggelenként az antiszemita „Függetlenség”-el olvasta.

— Az sem tetszik nekik — írta Verhovay —, hogy a prímás nem áll be saktervédőnek és az Isten igéje helyett nem azt hirdeti, hogy a zsidó mintaképe a jóerkölcsnek és becsületességnek. *Azt szeretnék, ha az ország katolikus főpapja nem azt hirdetné, amit papi kötelessége parancsol, hanem az ál-humanizmusnak hódolva, feltétlen patrónusa lenne a zsidóknak.*

A javaslat mégis elkészült és hiába tiltakozott a keresztény közvélemény, a törvénytervezetet november 25-én elfogadta a képviselőház. Igaz, hogy a kormánypárti pap-képviselők távolmaradtak, de Tiszáéknak csak az volt a fontos, hogy meg legyen a többség. Arra már nem számítottak, hogy a főrendiházban létrejön majd egy olyan koalíció, amely alapjában rendíti meg a liberálisok kormányrendszerét. December 11-én azután a felsőház elé került a zsidók és keresztények polgári házassága. S ekkor, mint a magyar nemzet öntudatának, lelkiismeretének utolsó szimbolikus alakja, felemelkedett helyéről *Simor* János, az ősz hercegprímás, mögötte az egész püspöki kar és vele a törzsökös arisztokrácia legmagyarabb része s a *főrendiház 109 szavazattal 103 ellenében visszadobta Tiszáék javaslatát.*

A zsidóság megdöbönt, de szokott praepotenciájával a gyűlöletnek valóságos kénköves fergetegét zúdította a főpap-ságra, arisztokráciára.

A „*Pester Lloyd*” a zsidó csalhatatlanság legmagasabbrendű főlényével jelentette ki:

— *A főrendiház mai szavazatával halálítéletet mondott önmaga felett.*

Istóczy Győző viszont az egész magyarság álláspontját fogalmazta meg, amikor a „tizenkét röpiratban” megállapította:

— A magyar főpapság és arisztokrácia 1883 december 11-én írta meg saját fényes történelmének legfényesebb lapját. Ilyenformán a főrendiház a polgári házasságról szóló javaslatot visszaküldte a képviselőháznak, mire megindult a második roham az elfogadás érdekében. A központi izraelita iroda körlevelekkel ostromolta a főrendeket, akiket igyekezett meggyőzni e „humanitárius” törvény véghetetlen előnyeiről. De a főrendek ekkor még méltóak voltak a magyar nép vezetésére s a magyar tömegek is érezték, hogy az ország vezetői velük vannak. Egymillió aláírással hálafeliratot juttattak el a főrendiházhoz a magyar nép legjobb fiai. A főrangú hölgyek pedig valóságos titkos szövetséget létesítettek 's gróf *Károlyi* Gyuláné vezetése alatt naponta tömegestől és tüntetően jártak a templomokba, hogy Jézus szent szívébe/és Mária szent szívéhez imádkozzanak a javaslat elbukásáért. A felháborodott közvélemény nevében pedig újra a „Függetlenség” szólalt meg:

— *Nem szabad megengedni — írta —, hogy a tiszta kék vérbe az ő undok megmértelyezett vérük is belevegyüljön, meri útkor a „noblesse oblige” szép mondása a „Knob lesz oblige” — véaljasul s a jövő század főrendei görbelábú gseftelő handlérozó kóvik lesznek csupán és nem magyar mágnások.*

Mire másodjára a felsőház elé került a zsidók-keresztények polgári házassága, akkorra a zsidók a legképtelenebb erőfeszítésekkel fejtették ki, hogy a magyar arisztokráciát korrumpálják és ugyanúgy megvesztegessék, mint választások idején a falusi nincsteleneket. A zsidók aranyat, ezüstöt ígértek egy-egy szavazatért. Egyik szabolcsi főúrnak zsidó menyasszonyt, hatszázezer forint hozományt ajánlottak egyetlen igenért. S a felsőház 1884 február 1-én 200 szavazattal 101 ellenében mégis és másodszer is el utasította Tisza javaslatát, hogy aztán tíz évvel később megszavazza.

Ekkor még az antiszemitizmus jegyében egy volt a magyar parasztság, munkásság, intelligencia. Élén ott állt a főpápok, főúak színe-java, a magyar arisztokrácia legtörzsökösebb része. Ezekben a napokban úgylátszott, hogy a tiszaszlári nagy döntés ellenére a magyarság mégis megnyerheti a maga perét. Pedig ez a második szabadságharc már elbukott

akkor, amikor Korniss Ferencnek olyan ítéletet kellett kihirdetnie, amely ellenkezett bírói meggyőződéssel és magyar mivoltával.

A magyarság még küzdött, védekezett. Még törvényes, sőt forradalmi formák közt is harcolt a zsidó előrenyomulás ellen, csak arról feledkezett meg, hogy Kossuth Lajos a vidáni száműzetésben megvilágította minden magyar baj okát., lényegél, mikor azt mondta: *a magyar történelemben van egy végzetes szó: későn!*

És ekkor már későn volt! Végzetesen későn.

XLIII. FEJEZET. És mégis győztek.

Ilyen ellenállás, ilyen forradalmi jelenetek és főrendiház kiállások után mindenki azt hihetné, hogy a magyarságnak még volt ereje ahhoz, hogy tizenötmilliós tömegével megakadályozza hatszázezer zsidó uralmi vágyainak kiteljesedését.

Sajnos, az antiszemitizmus, a védekező ösztön meglehetősen a felszíneken mozgott. A magyarság érezte, de teljes mértékében még nem értette ál a veszély nagyságát. Még voltak vélemények, amelyek szerint ha a zsidók keresztény hitre térnek, akkor pillanatok alatt rendbejön minden és a keresztvíz eltörli ötezer esztendő minden faji sajátosságát, megállítja az izraeliták romboló tevékenységét. A harc tehát egyenlőtlen volt, mert ezen az oldalon megoszlott véleményű magyarok álltak, amon pedig zsidók, akik — lehetek bár milliomosok vagy sakterek, asszimiláltak vagy frissen érkezett beszivárgottak, — de valamennyien tudták, hogy nekik győzniök kell mindenáron. Itt-ott megbuktak, itt-ott még beleütköztek a magyarság ellenállásába, de nagy általánosságban már tisztában voltak vele, hogy ők — nyeregben vannak.

A „Függetlenség” 1884 januárjában megjelent cikke világosan mutatta, hogy hova jutott az ország. A Tisza-kormány ekkor már 81 forintért adta a százforintos renteket Rotschild bárónak és azzal a szívességgel, hogy ilyenformán évenre *legalább ötmillió forintot keresett Rotschild*. ráadásul megszerezte a magyar politikai életben való teljes befolyást is. A vasutakat egy másik zsidó, a párisi Hirsch báró, későbbi magyar földesúr építtette s az államháztartás egyensúlya kizárólag attól függött, hogy a magyar bel- és külpolitika miképpen tud alkalmazkodni a zsidó érdekekhez.

Tisza Kálmánék tehát alkalmazkodtak s néhány év alatt megteremtették a keresztény magyarság elnyomásának azt a rendszerét, amelyet még sokáig mintaképüknek tekintettek a különféle „rendszerek”. Az Alliance Universelle Israelite magyarországi fiókjai számára megkapta a működési engedélyt, de a Szabolcsi Védegyelet alapszabályait évekig hever-

tették a belügyminisztériumban. Az antiszemita röpiratokat elkobozták, de egy *Timoleon* álnév alatt jelentkező zsidó főrmédvényt, amelyben eszeveszetten gyalázta a katolikus papságot és az egyházat, szabadon terjesztették szerte az országban. A zsidó szerkesztők gátlás nélkül adhattak ki „*Recsky Bandi*” és „*Pikáns Lapok*” címen frissen keletkezett hetilapokat, de Balassagyarmaton betiltották a Zikczene-zakczenét. Karcagról áthelyezték a „*Kunsági Néplap*” antiszemita szerkesztőjét és a *budapesti Egyetemi Körben* a zsidók már olyan merészek voltak, hogy indítványt nyújtottak be: az olvasóhelyiségből tiltsák ki a „Függetlenség”-et. Kozma Sándor főügyészsége ezzel párhuzamosan egyre-másra indította a sajtópereket mindenki ellen, aki a zsidókról igazat merészelt írni. Ekkor találták ki a „*hitfelekezet elleni izgatás*” fogalmát, amelynek ürügye alatt 1938-ig el lehetett nyomni minden magyar véleményt, minden szándékot, amely a zsidók faji — és nem felekezeti — bűneinek kipellengérezésére irányult. Ekkor találták ki a „*tiltott gyűlés*” meséjét és indítottak eljárást ama magyarok ellen, akik kocsmákban, asztaltársaságokban összegyülekezve bátrak voltak megállapítani, hogy a zsidókérdés mégis csak létezik. Tisza Kálmán 1884 február 28-án szigorú körrendeletet intézett a törvényhatóságokhoz, hogy a felekezeti és faji izgatásokat a törvény legnagyobb szigorával sújtsák, mire joggal jegyezte meg az *Katholikus társadalom*: de bezzeg a Timoleonoknak szabad agitálni a főpapság és főnemesség ellen.

Ekkor azonban a kormánypolitika nyíltan szembefordult a magyar önvédelmi törekvésekkel. *Zimándy* Ignác törökbalinti plébános ugyan kiadhatta még „*A megrögzött Majmonides deliriuma*” című hiteles zsidó kátéját, de másnap maga *Trefort* Ágoston, a szabadkőműves kultuszminiszter jelentette fel őt a fehérvári püspöknél.

Eközben pedig az ország zsidósodott és egyre zsidósodott. Galíciából jöttek a szegény, ártatlan üldözöttek, akiket kegyes humanizmussal fogadott a liberális Magyarország kormánya, közigazgatása, a keresztény lapokban pedig egymásután jelentek meg a hírek, melyek arról szóltak, hogy zsidókézre került ez és ez a magyar grófi birtok, zsidó vásárolta meg a Rudasfürdőt, a legtekintélyesebb textilvállalatot, a legnagyobb magyar gyárat. Verhovay lapjában ekkor már külön rovat, a „*Pusztulunk, veszünk*” adta hírül, hogy a magyaroktól mit hódított el a zsidó honfoglalás. Kárpátaljáról s Sereg megyéből egyre-másra érkeztek a legriasztóbb tudósítások.

— Az ősi birtokok — írta *Benczés Gusztáv* — a kastélyokkal együtt urat cserélnek. Még sokáig rajtuk marad az elnevezés, hogy ez X nagyságos úr kastélya, de hovatovább elmarad az is és a mellette elvonuló utas komor képpel mondja társának: ezt is zsidó bírja.

Igen! *Mezei-Feldmann*. Ernő ekkor már nyíltan megmondja a magyar képviselőház nyilvánossága előtt, hogy *ha a magyaroknak nem tetszik a zsidó térfoglalás, akkor tessék nekik kivándorolni.*

Solymosi Eszter kiontott ártatlan vére ott ég már a magyar társadalom sápadt homlokán. A 1881 évi választásokon az antiszemita pártot, amely joggal reménykedett legalább száz képviselő megválasztásában, legázolja a terror, úgyhogy Istóczy alig tizenhét honatyát tud behozni a parlamentbe. A magyar közéletben megszületik egy borzalmas rendszer, amely rosszabb, mint a Caraffáé, Baché — mert ezeket sohasem támogatták a vérbeli magyarok —, de most Tisza Kajmán, Kozma és egy egész társadalmi csoport fognak össze, hogy utat törjenek a rabszolgaság legkegyetlenebb fajtájának: a zsidó uralomnak. Nekik nem is kell nagyon megfeszíteni személyes erőiket. A sajtó nagyrésze már zsidókézből van, a magyar kereskedő-osztályt már elpusztította a zsidóknak nyújtott feltűnően olcsó kamat, a magyar birtokos arisztokrácia egymásután adja el uradalmait, a pesti egyetemeken pedig napról-napra szaporodnak azok az elemek, melyek ellen később majd a numerus clausussal próbál védekezni a magyar társadalom.

Közvetlenül a tiszaezlári ítélet után a pesti egyetem jogi fakultásán 626 a római katolikusok száma és velük szemben ott áll 376 zsidó. Az orvosi karra felvettek 1017 hallgatói s köztük 483 zsidót. A pesti egyetem orvoskarának hallgatói ezekben a napokban már csaknem felerészt zsidók s a magyar tömegek riadtan kérdezik: mi lesz ennek a vége?

Akkor már csak Verhovay lapja a „*Függetlenség*” próbál ellenállani a kíméletlen zsidó előnyomulásnak. A szabad-Közműves páholyokban, a központi izraelita irodában kiadják léhát a jelszót, hogy ezt a bűnös, kárhozatos orgánusot meg kell semmisíteni. A lap — antiszemita állásfoglalása miatt — már előzőleg is elveszítette hirdetőinek 80%-át. Most hát végezni kell vele örökre és alaposan.

Kozma Sándor főügyész, akit addig is bosszantottak a „*Függetlenség*” bátor cikkei, hirtelen vizsgálatot indít a lap

kiadóhivatalában, amely a csángó telepítésre befolyt pénzeket is kezelte. A vizsgálat során kiderül, hogy egy-két kiadóhivatali alkalmazott valóban sikkasztott, Verhovay Gyulának semmi köze nincs ezekhez a bűnösökhöz, ő csak szerkesztett, ő sohasem foglalkozott pénzügyekkel, de a zsidó sajtó mégis ellene támad. Gyalázzák, bántják, rágalmazzák. Verhovayt megtagadja még Istóczy „12 röpirata” is, hogy aztán a mesterségesen koholt vád alól a Kúria *ragyogó elégtételadással mentse fel a fajvédő magyarság fényeslollú. bátor és fedhetlen jellemű publicistáját.*

Ekkor azonban már csődbe jutott a „Függetlenség”, elnémitották a vidéki magyar lapokat s elég volt még 20 év, és az elzsidósodott Magyarország fölött nem a Regnum Marianum csillaga világított már, hanem a chanuka mécses. A tisztaesz-lari pert elvesztette a magyar nép. A szerencsétlen ország a zsidó gazdasági és szellemi túlhalalom igájában megindult azon az úton, amely *Schwartz Salamontól nyílegyenesen üggett* — Kun Béla diktátorságáig.

XLIV. FEJEZET.

Még ma is Tiszaeszlár!

Hogy milyen mélységes nyomot hagyott a magyar nép lelkében az eszlári ítélet, azt csak olyan ember tudhatja, aki hatvan év után a feledés pora alól megpróbálta felásni az eszlári per emlékeit. E nyomozás során érdekesebbnél érdekesebb dokumentumok kerültek napvilágra. Nem a vérvádat bizonyították, hanem főként azt, hogy a magyar nép naiv. babonás hittel készült: *a nagy per újrafelvétele*re. Arra várt, hogy egyszer valamiféle formában eljön a jóvátétel napja. S ennek a gyermeki igazságérzetnek megváltó erejében bízva. eltette a maga szegényes dokumentumait.

Mikor legutóbb a „*Függetlenség*” közölni kezdte az eszlári per történetét, száz- és ezerszámra jöttek a levelek az ország minden részéből. Egyik megsárgult újságközleményeket küldött, a másik sietett értesíteni a szerkesztőséget, hogy neki megvan Bary József arcképe a „*Vasárnapi Újság*”-ból kivágva, a harmadik egy nótát irt le, amelyet abban az időben az egész országban énekeltek. De nemcsak a nép mozdult meg. Kiderült, hogy minden társadalmi osztály tagjai őriztek valami dokumentumot az eszlári napokból. Legérdekesebb, hogy már a közlemény megjelenése előtt előkerültek *Solymosi* Jánosné jogi képviselőjének, *Szalay* Károly ügyvédnek feljegyzései, melyek között ott vannak a tiszaezlári bűnügyi vizsgálat összes iratai, amelyről egyesek azt hitték, hogy azokat megsemmisítették s már csak a Nemzeti Múzeumban található olyan másolatok, amelyeket — *nem adnak ki*. Csaknem ilyen érdekes nyomot lehetett találni a tiszaezlári református lelkészi hivatalban, ahova *Lápossy* János nagytiszeletű úr, az eklézsia akkori pásztora letette a nagy per hiteles gyorsírói feljegyzéseit azzal, hogy mindenki beléjük tekinthet, de a paróchiáról senki sem viheti ki a történelmi dokumentumokat.

Lápossy Jánosról tudni kell, hogy nagymíveltségű férfi volt. Felvilágosult ember, aki külföldön végezte teológiai

tanulmányainak egy részét. Szó sem lehet tehát róla, hogy antiszemita elfogultság vezette volna, amikor néhány eszterdóval a nagy per után odajegyezte a „Tisza-Eszlár” napiértésítő bekötött példányainak első oldalára saját véleményét, amely szerint a vérvád igaz volt. Azt írta Lápossy János:

„Tudva azt, hogy nem kevés értékkel bír utódaimra nézve az, — hogy én, mint aki a viszonyok, körülmények és egyének teljes ismeretével közvetlen szemlélője valék a dolgok állásának és folyásának — minő véleménnyel vagyok, illetőleg mikor e sorokat olvassák —, már csak voltam a zsidóság ellen emelt vérvádat illetőleg. Most, meglehetősen hosszú idő múltával, minden izgalmtól mentesen még ifjú lelki és testi erőim birtokában nyilvánítom, hogy *én Sólymosi Eszternek 1882 április 1-én az eszlári zsinagógában a zsidók által tett meggyilkolását szentül hiszem, sőt hiszem azt is, hogy e gyilkosság rituális — és nem egyéb — célokból hajtott végre.*

Meggyőzött engem s minden élőket a vizsgálat és a tárgyalás Folyamán felmerülteken kívül azon sok, figyelemre se méltatott kisebb jelentőségű körülmény, melynek mi itt szemtanúi valánk.

Egyáltalán nem a zsidóság elleni gyűlölet mondatja el velem, mert hiszen én voltam, aki kezdetben Ónody Géza főgondnok úrral — később antiszemita pártvezérré lett országgyűlési képviselővel — együtt kinevettem azokat, akik Sólymosi Eszternek a zsidók által tett meggyilkolását — mint terjeszteni kezdett hírt — elhitték.

Ha semmi más egyéb, minden bizonnyal meggyőzött volna engem a zsidók bűnös voltáról azon körülmény, melyre nézve a tárgyalás folyamán tanúskodnom kellett. A tanúskodást illetőleg feltűnő lehet a kategorikus rövidség, mellyel a tárgyalás, illetőleg a kihallgatás folyamán a hozzám intézett kérdésekre feleltem. Ennek magyarázatául szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a már előttem kihallgatottakkal szemben használt modorból láttam, hogy az ott működő prókatorszövetkezetnek főcélja, hogy a sok beszéd közben valami olyanforma hirtelen, nem eléggé meggondolt, valami nem szabatosan kifejezett nyilatkozatot csikarjon ki a kihallgatás alatt lévőkből, amiben támpontot találván, az illetőt úgy a bírók, mint a nagyközönség előtt diszcreditálják. Ettől megóvándó magamat, azzal az elhatározással léptem a törvényszék elé, hogy minden hozzám intézett kérdésre a lehető leg-

nagyobb óvatossággal, s amennyiben lehetséges, egyszerű igennel, vagy nemmel felelek.

Nem lehet érdektelen az olvasó, — különösen tisztelt utódaim előtt az sem, hogy milyen magaviseletet tanúsítottam a bűnper lefolyásának izgalmas napjaiban? Igaz, hogy ezt megítélni nem én vagyok, hivatva, de én úgy érzem, hogy olyat, aminőt az én hivatalos — papi — állásom követeli! Bár a szószéken kerültem minden vonatkozást az ügyre nézve. nem szüntem meg rendre, békességre s a törvényes eljárás iránt való bizalomra serkenteni híveimet úton, útfélen. Sőt midőn 1882 Pünkösöd második napján estve az ide — máig napig sem tudható okból — mindenfelől egybegyűlt, százakra menő zsidó férfiak szétűzése könnyen megeshetett volna. hogy lemeszárlásuk végett a nép fegyvert és vasvillát ragadott, collegámmal, tisztelendő Adamovics József plébános úrral együtt az utcán állottuk útját az Ó-faluba kimenni törekvőknek, míg ott az éppen itt működött Bary József vizsgálóbíró és E. Nagy László királyi ügyész vették elejét a beláthatatlan következményű veszedelem kitörésének. — Ilyenirányú magaviseletemnek tulajdonítható, hogy dacára annak, hogy az eddigiekbe foglalt meggyőződésemet mindenkor nyíltan kimondottam, a zsidóság irántam mindig kellő respektsussal viseltetett.

Volt valami sorsszerű akkor eszlári. papnak lenni: első forrásból venni tudomást a naponként felmerült újabb momentumokról, a vizsgálat eredményét, amit lázas izgatottsággal várt őt földrész.

Izgatott napok voltak azok! A .századok óta ienlállo s roskadozó öreg parókiának kezdettől fogva együttvéve sem volt annyi és oly sokféle vendége, mint azon évben.”¹

Régen, 1885 június 26-án jegyezte fel az eszlári nagytiszleletű úr ezeket a gyöngybetűkkel rótt sorokat, melyek nagyon sokat mondanak, különösen ma, amikor már ismerjük a nagy per történetét. Azt mondják, hogy volt sok *figyelemre sem méltatott kisebb körülmény*, amelyek az ott élő embert, még az Isten hűséges szolgáját is meggyőzték róla: *igaz volt a vád*. Vájjon ha figyelemre méltatnak minden körülményt, vajjon ha nagyobb alapossággal végzik a nyomozást, ha rendelkezésre áll a mai fejlett apparátus, nem lehetett volna

* Lápossy János r«f. Iclkúsz fcdjcy/.csci » ímausilári pwochia

bizonyítani a vádat? Ha kihallgatják az utólag jelentkezett tanúkat, nem derült-e volna ki a titok? S elmondja az egykorú írás azt is, hogy a tanúk is meg voltak félemlítve. Legálább is terror, vagy lelki ráhatás alatt állottak. Hiszen még Lápossy János is azzal az elszántsággal lépett a bíróság elé: *lehetőleg igennel vagy nemmel fog jelelni minden kérdésre, mert nem engedi diszcreditalni magát.* Mennyivel inkább félhettek az egyszerű tanúk, a falusi magyarok, akik nem szeretik a gúnyt, az élcelődést és soha nem akarnak áldozatul esni a padosorokban ülő hallgatóság gúnykacajának?

Annyi bizonyos, hogy Eszláron még ma is, mindenki szentül meg van győződve Solymosi Eszter meggyilkolásáról. Legelsősorban azok, akik még élnek a nagy per tanúi közül. Ó-falut, ahol a zsinagóga állott, 1885-ben elvitte a víz. A haragvó elemek elpusztították a zsidóleplomot és a rituális fürdőt, de bent Újfaluban még ma is áll a ház, amelyben Huri Andrásné lakott és ahonnan Solymosi Eszter útjára indult a végzetes délelőttön Él az öreg Huri József, aki 17 éves volt a nagy per idején, de ma is esküszik rá, hogy *az, akit a Tiszából kifogtak, nem volt Eszter.* Életben van Juhász József, aki osztálytársa volt Eszternek s még most is teljes világossággal tudja megmondani, miért nem lehetett az ő kis osztálytársa az egyszerű magyar leányka, akinek neve a világ érdeklődésének középpontjába került. Szerinte a Lengyelne háza tövében volt elásva Solymosi Eszter holtteste, amelyet előzőleg a zsinagógában rejtegettek. S Juhász József tiszta, józan paraszti esze pendít meg egy olyan problémát, amely talán megvilágítja, hogy miért nem derült fény az eszlári rejtélyre.

Gyáva volt akkor a nép. Nem ismerte úgy a zsidó veszedelmet, mint manapság. Zsidók árendálták a földet az egész határban. Zsidók cselédje volt a magyar. Most már, tudom másként lenne! Másként lett volna akkor is, ha Solymosi Eszter legánybátyja nem kérdez, nem tanakodik, hanem április 1-én rátöri az ajtót a zsinagógára.

Igen! Talán másként lett volna! S hogy másként is lehetett volna, azt bizonyítja még egy érdekes adat. Néhány évvel ezelőtt Amszterdamban járt egy magyar arisztokrata², aki felkereste Scharf Móricot. Az öreg gyémántkőszőrús ott élt az amszterdami gettóban és bár már elfelejtett magyarul, szívesen szóbaállt azokkal, akik Magyarországról jöttek. Nos, a

² Károlyi Antal gróf adatai

hosszú beszélgetés során, melyből kitűnt, hogy Móric vallásos, öntudatos izraelita lett, ez a magyar gróf bizalmasan felszólította Móricot, hogy mondja meg neki négy szemközt, *mi volt az igazság?* Csakugyan megölték-e Esztert? És Móric, aki akkor már tudta, hogy mit jelentene egy ilyen vallomás, — közel a sír széléhez — egy szóval sem mondta, hogy hazudott a nyíregyházi törvényszék előtt.

— *Nem vagyok köteles megmondani,* mit láttam s mi történt!

Ha óvatosabban is, ha burkolt formában is, de a már Ábrahám kebelére készülő öreg Móric, így *élete utolsó időszakig kitarthatott amellett, amit egy májusi éjszakán nyíltan és határozottan megvallott Bary József vizsgálóbírónak.*

XLV. FEJEZET.

Magyar tragédia.

A nagy per véget ért a törvényszék előtt. A magyar bíróság függetlensége megközelíthetetlenül diadalmasan került ki a rettentő ütközetből. Aki véresen, megalázottan, eltiportan cs megfélemlítetten ottmaradt, maga az évezredek magyarság volt. Járt már fölötté török és tatár. Szenvedte Bathu kán korbácsát, nyögte Szulejman jármát, büszke fővel, egyenes gerinccel állt Caraffa bitói alatt, szembenézett a fél-zsidó Haynau szadista bosszújával. Sokszor letört, sokat eltiporták, de az eszlári vereség — bizonyos vonatkozásban — kegyetlenebb volt minden eddiginél. Tíz évszázad alatt, ha megverték, megalázták, mindig katonák tiporták el. Túlerő nyomta el. Mongol nyíl, török yatagán, osztrák muskéta. Ezek megtörhették a harci kedvét, megapaszhatták még a biológiai nemzetállományt is, de nem törhették össze a lelket.

Tiszaeszlárnál először került szembe a magyarság olyan fegyverekkel, melyek ellen *nem tudott küzdeni*. Hazugság, melyet megvet a lelke mélyéből, korrupció, amely idegen büszke becsületességétől, lélekvásárlás, amelynek kivédésére soha nem volt egyenlő értékű fegyvere, egyenlő mennyiségű pénze. A katonás, az egyenes magyar, aki 1849-ben még kél látható világhatalom roppant túlerejével szemben is csak fizikailag tört le, Tiszaeszlárnál egy láthatatlan világellenséggel szemközt *lelkileg veszített csatát*. S nyomában ennek a vereségnek már egy esztendővel Tiszaeszlár után felharsant a képviselőházban a győztes zsidóság parancsa, amelyet Mezei Ernő zsidó képviselő tolmácsolt eképpen:

— *Ha a magyaroknak nem tetszik a zsidóuralom, úgy lessék nekik kivándorolni!*”

Mit tegyen hát most Solymosi Eszter árva népe? Merre menjen a szörnyű lelki Mohács után? Milyen fegyvert, milyen vértet öltözzön magára? Mit állítson szembe Rotschild aranyával? A tisaeszlári nádfedeles kunyhók égresíró szegény-

¹ Bosnyák Zoltán: A zsidó sajtó.

ségét? Mivel védje önmagát? Igazmondással? Mikor rája zúdul a Weinstein Miksák hazudozási képességének mérhetetlen fölénye? Kiben bizzon? A liberális államban? Abban a széteső, befolyásolt hatalomban, mély a rentekonverzió pillanatnyi előnyéért — negyven esztendőre — feláldozta a magyar jövőt? A liberális mentalitású társadalomban bízzék, amelynek oly sok tagja ártatlan bárányoknak képzelte a zsidókat s nem látta meg, hogy Tiszaeszlár körül már a vörös, zsidó diktatúra, az országpusztulás tüzeinek első lángjai csapnak fel?

Menni! Elmenni innen, ahol egy láthaatlan zsarnokság a tatárénál, törökénél, császári zsoldosánál komiszabb merkantil parancsuralom nyerte meg a döntő csatáját. Menni inkább Brazília dzsungeljébe, Kanada őserdejébe, West-Virginia bányáiba. Menni! Hiszen Solymosi Eszter népét, a magyar parasztot olyan olcsón elszállítja innen a zsidó kivándorlási ügynök. Hamburgnál a mennydörgő hullámok zúgása elnyomja az utolsó magyar zsoldárt, a „*Te benned bíztunk*” — egetostromló énekét. Menni! Hadd legyen helye Árpád úr földjén a Galícia felől lopakodó kazárnak. Hadd öljék meg Egánt, hadd kerüljön idegen kézre egymillió hold föld, gyár, ipar, kereskedelem, színház és sajtó. Hadd jöjjön a Baryk, Kornisok helyére a Samuelli Tiborok, a Korvin-Kleinok jogtisztelete.

Másfélmillió magyar ment el innen a tiszzaeszlári tragédiát követő nehéz esztendőkben s csak nagyon lent, csak nagyon nagy népmélységekben élt valami homályos tudat arról, amit a fajvédő Magyarország nagy költője. Erdélyi József így énekelt meg később:

*Minden kiontott ártatlan vér,
S minden magyar vér, ami folyt,
párolgott és virult belőle
idegen trón, élősdi bolt;
minden kiontott ártatlan vér.
csatákban ontott hősi vér,
és munkában csorgott verejték,
és megrabolt bér és babér,
az én vérem is, az anyámé,
a régi libapásztoré:
az ő vére a meggyalázott
szegény Sólymost Eszteré,*

Solymosi Eszter vére, cserbenhagyott igazának stigmája ott égett az egész liberális kor homlokán. Iszonyatos vétek száradt a lelkén azoknak, akik elárulták a kis libapásztorleánykát. Mert az áldozat, amelyet a magyarság jobbik része hozott, nem volt elegendő.

Pedig kegyetlen és kíméletlen volt ez. is. A győztes zsidóság a tárgyalás alatt, főként azonban az ítélethirdetés után elsöpörte mindazokat, akik a nagy per útjába állottak. Korniss Ferenc kimondta az ítéletet, felmentette a saktereket, de a büszke magyar úr göggyével, a törvénytisztelő, független bíró keserves kiábrándultságával, *soha nem ült többé bírói pulpisru, és nem hozott többé egyetlen ítéletet sem.* Nyugdíjba vonult. Bary József ellen fegyelmet indítottak, de háromévi huza-vona, után fényes elégtételt kapott. Felmentették és mint táblai tanácselnök fejezte be életét. Egressy Nagy László örökre kir. alügyész maradt. Soós Kálmán, aki olyan csúnya szerepet vitt a vizsgálat vége felé, táblabírói rangra emelkedt ugyan, azonban olyan körülmények között távozott a bírói emelvényről, mint még soha magyar bíró. Kiderült róla, hogy egy zsidó megvesztegette és pénzért hozott ítéleteket a zsidók javára. Péczely Kálmán szinte az éhség nyomorában halt meg s mikor a „*Függetlenség*” legutóbb közölte a tiszzaeszlári bünper vázlatos ismertetéséi, értesítés érkezett a laphoz, hogy családját, *s öt még dédunokáját ma is üldözik a zsidók.* Ónody Géza, az egykori gazdag eszlári birtokos úr tönkrement, vagyonát elvitte az a fajvédő, nacionalista politika, amelynek akkor még nem volt talaja a liberális országban. Verhovay Gyula „Függetlensége-ét csakhamar megfojtotta a zsidóság pénze, hogy azután Gömbös Gyula támassza fel a lapot a mai „Függetlenség”-ben. Istóczy Győzöt tönkretették és szintén elfeledve halt meg.

Tiszaeszlárról pedig nem illett beszélni negyven esztendőn keresztül. Jólnevelt liberális ember szégyellte, hogy megtörténhetett ilyesmi a „felvilágosultság századában”. Tegyük hozzá, nem is volt ajánlatos szólni erről. Hiszen mikor néhány esztendővel ezelőtt Erdélyi József megírta „*Sólymosi Eszter vére*” című remek költeményét, vad dühvel esett neki az egész zsidó sajtó. *Rónai Mihály* András, a pesti talmudista újságírás legsötétebb figurája azt írta róla: *meghalt egy költő.* Igen! Meghalt és feledés homályába, vagy elhallgatás

² Bary József: A tiszzaeszlári bünper

temetőjébe kerül mindenki, aki 1919-ig szót mert emelni a zsidókérdésben.

— *El innen, el!* — mondta az akkori idők magyarja. El innen, ahol nincs többé más választás, mint szolgának lenni a zsidó uraság földjén, 80 pengős könyvelőnek a Schwartz Salamon és Buxbaum *Libavérkiviteli Részvénytársaság*nál, írnokként görnyedni a vármegye segédhivatali íróasztalánál, vagy állásnélküli diplomásként zsákokat hordani a dunai uszályon.

Igen! Sohasem felejtjük el, hogy így történt mindez. Történt pedig azért, mert a liberális kor magyarja nem értette a mának igazságait, melyek Szalay Károly nagy beszédében szárnyallak fel a nyíregyházi tárgyalóteremben, hirdetve a jövőendő hitvallását: *Egyetlen csepp vér többet ér a világ minden aranyánál. Egyetlen csepp magyar név szentebb kell hogy legyen, mint minden hideg fém, amit a Rolschildok acél-trezorja őriz.* A liberális magyar kor nem hitte, hogy Tiszaeszláron nem a vérvádról folyt az igazi pör, hanem sokkal többről. Arról, amit Szalay Károly így fejezed ki már többször idézett beszédében:

„Párbaj ez itt, istenítélet. Egyfelől vannak a gyilkosok és védők s azon pajzs, melyre piszkos betűkkel e szavak vannak írva: „auram omnia sanda”, másfelől itt van egy szegény özvegy megfosztva öregsége gyámolától szemefényétől, gyermekétől, a fájdalom hétszeres dárdájától átjárt szívvel, keservével, szegényen, de méltóságteljesen: hallgatagul, de mégis oly beszédesen. Ki védi meg ezt az ügyefogyottat? Megvédi az alázatosok Istene, ki ítélend elevenek és holtak, igazak és bűnösök fölött, ki most itt tartja kezében a mérleget, melyben a szegény asszonynak egyetlen kisajtott könnye, az ártatlanul kiontott vérnek egyetlen cseppje többel nyom, mint a: egész világ bölcsesége, kincse, aranya.”

A nyíregyházi tárgyalóteremben így tört fel a XX. század, a mi századunk vezérlő gondolata, a közösségi szel)cm és a minden magyarért való felelősség eszméje. Hatvan év alatt a zsidó pénz, zsidó szellem igájában, a kalocsai, devecseri akasztófák árnyékában megtanulták, hogy *egyetlen csepp vér valóban többet ér a világ kincsenél, aranyánál.*

A keresztény Magyarország, a lelkében megtisztult, véres tűzpróbákon megigazult nemzeti társadalom, Gömbös Gyula népe hatvan esztendő után sem azt kutatja, hogy igaz volt-e

³ Tiszaeszlár. Napi értesítő

a vérvád? Nem a gyűlöletre keres okol, hanem meglátja a nagy per irtózatot tanulságait. Látja, hogy a zsidóság elleni önvédelmi küzdelemben *nem hagyhatunk magára egyetlen magyart sem*, mert ha megtennék, ha nem fognánk meg a kis Solymosi Eszter szellemkezését, ha nem szorítanánk magunkhoz minden magyart, akkor újra évtizedekre veszne el a becsület, a szabadság, igazság értelme. Mert 1882 április 1-én ez veszett el egyidőre Solymosi Eszterrel, akit utoljára az eszlári zsinagóga előtt láttak, de akinek megtört testét, megtiport igazát veszni engedte a liberalizmus Magyarországa.

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
Solymosi Eszter vére.....	3
Előszó.....	5
I. Eszter eltűnik.....	8
II. Samu fecsegni kezd.....	16
III. Zsidó vérgyilkosságok.....	24
IV. Trient és Damaszkusz.....	27
V. A keresztény-gyűlölet	33
VI. Korfu mindent igazul.....	40
VII. Vizsgálat Tiszaeszláron.....	44
VIII. „Ez a bácsi vágta el a magyar hány nyakát”.....	50
IX. Móric vallomása.....	56
X. Ezeréves antiszemitizmus.....	61
XI. A zsidó sajtó akcióba kezd.....	67
XII. Egy jóslat teljesedik.....	70
XIII. A dadai hulla	74
XIV. Székely Ferenc Tiszaeszláron.....	78
XV. Hullaszemle a Csonkafüzesben.....	81
XVI. A zsidó terror	85
XVII. Matej vallani kezd	90
XVIII. Herskó Dávid mindent leleplez.....	93
XIX. Smilovits Jankel se tagad.....	96
XX. Klein Ignác és I. Ferenc József.....	100
XXI. Egy holttest vándorol	104
XXII. Zsidóroham az igazság ellen.....	109
XXIII. Botrány után botrány.....	115
XXIII. A zsidóság és a magyarság harca.....	125
XXV. Az exhumálás rosszul sikerül.....	132
XXVI. Rohling és Rotschild üzenete.....	139

	Oldal
XXVII. Megkezdődik a nagy tárgyalás.....	144
XXVIII. Móric nem tágít	148
XXIX. Terhelő tanúk.....	155
XXX. „Fuss innen Valjeán!”	165
XXXI. Tanúk, akiket a zsidók fizettek.....	168
XXXII. Mesék a kínvallatásról	174
XXXIII. Korniss és Tisza Kálmán találkozása.....	183
XXXIV. Scheuthauer vizsgáztat.....	188
XXXV. Móric mindent lát.....	191
XXXVI. Újabb hamistanúk.....	193
XXXVII. Móricot nem esketik meg.....	201
XXXVIII. A királyi ügyész vádat ejt.....	205
XXXIX. Merénylet Korniss ellen.....	208
XL. Ítélt a bíró.....	214
XLI. Ítélt a közvélemény is.....	218
XLII. Az elkeseredés kirobban.....	223
XLIII. És mégis győztek.....	231
XLIV. Még ma is Tiszaeszlár!.....	235
XLV. Magyar tragédia.....	241